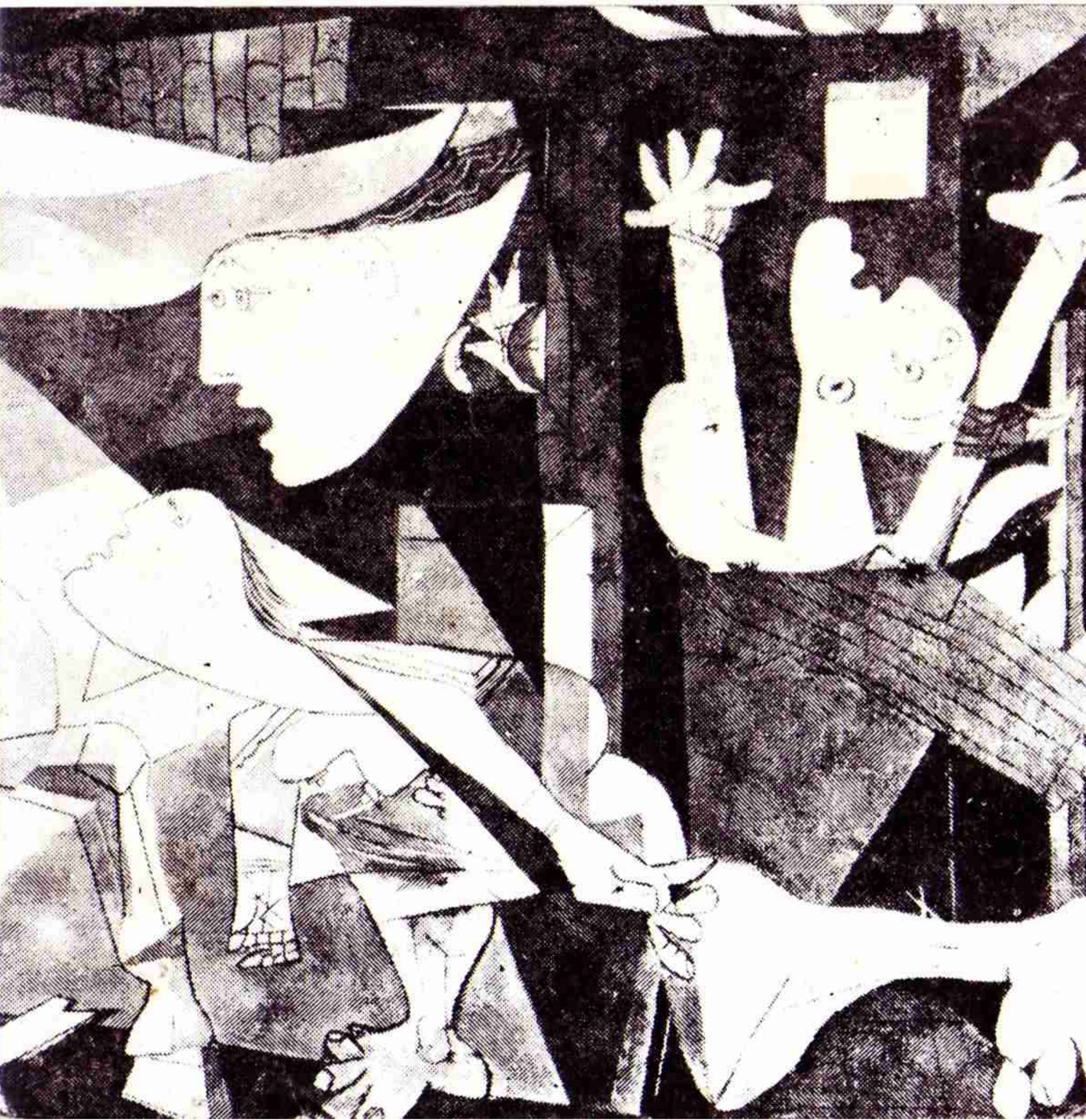
FAŞİZM

İDEOLOJİ VE UYGULAMALAR

ONUR
YAYINLARI

ROGER BOURDERON

FAŞİZM

İDEOLOJİ VE UYGULAMALAR

ROGER BOURDERON

BİRİNCİ BASKI
ANKARA 1989

FAŞİZM

İDEOLOJİ VE UYGULAMALAR

[FAŞİZM, NAZİZM VE FALANJİZMİN]
KARŞILAŞTIRMALI ÇÖZÜMLEME DENEMESİ

ROGER BOURDERON

ÇEVİREN
KENAN SOMER

Roger Bourderon'un **Le fascisme idéologie et pratiques (essai d'analyse comparée)** (Éditions Sociales, Paris, 1979) adlı yapıtını, Kenan Somer Fransızca aslından Türkçeye çevirdi ve kitap, **Faşizm İdeoloji ve Uygulamalar, Karşılaştırmalı Çözümleme Denemesi** adıyla, **Onur Yayınları** tarafından Şubat 1989'da Ankara'da **Şahin Matbaası**'nda bastırıldı.

İ Ç İ

7 Giriş

BİRİNCİ BÖLÜM
PROGRAMLAR
13 - 34

14 **Programların Çözümlenmesi**
15 Ulusun ve Devletin Yüceltilmesi
15 1. Ulus
16 2. Emperyalist Yönelim
16 3. Devlet
18 4. Ordu
18 5. Sonuç
19 Sivil Yaşamın Yeniden Düzenlenmesi
19 Toplumsal Sorunun Çözümü
20 1. Özel Mülkiyet
21 2. Korporasyonlar
22 3. Sınıflar Savaşımı
23 4. Okulun Rolü
24 5. Sonuç
25 Kiliseler Karşısındaki Tutum
25 **Tiplendirme Denemesi**
26 İzlekler (Temalar)
27 Sunuluş Biçimleri
28 İçeriğin Özgünlüğü
30 Sonuç Demagojinin Payı, Konjonktürün Payı

İKİNCİ BÖLÜM
İDEOLOJİ GENEL TEMELLER
35 - 54

35 Yöntembilimsel Yaklaşım
39 **İlkesel Bir Antimarksizm**
44 **Usdışı İdeolojiler Üzerine**
49 **Teori ve Pratik**
52 **İdeoloji ve Aldatmaca**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İDEOLOJİ: ULUS VE DEVLET
55 - 82

55 **Ulusalcılık** (Nationalisme) **ve Irkçılık**
56 Geleneksel Ulusalcılıktan Alıntılar
59 Yeni Görünümler Yığınlara Ulus Duygusu Vermek
63 Hitlerci Çözüm: Irkçılık
66 Sonuç
69 **Devlet Teorisi**
69 Totaliter Devlet
75 Liberal Devletin Eleştirisi
77 Ethik Devlet Devlet ve Birey
80 Devlet Biçimi Konusundaki İlgisizlik
80 Sonuç

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İDEOLOJİ: BİREY VE TOPLUMSAL ÖRGÜTLENME
83 - 120

83 **Bireyin Rolü ve Yeri**
85 Bireyin Kolektif Çerçeveler İçinde Eritilmesi

87 Bireylerin Kendi Aralarındaki Eşitsizliği
89 Yaşama Savaşımı ve Ayıklanma
94 Sonuç Birey ve Toplum
96 **Otorite Kullanım İlkeleri**
97 Bireylerin Seçimi
97 Seçkinlerin Yenilenmesi
98 Hiyerarşik Ilke ve Şef İlkesi
99 Yüce Şef
102 **Sermaye ve Emek İlişkileri : Ekonomik Örgütlenme İlkeleri**
104 Emeğin Saygınlığına Yeniden Kavuşması ve Emekçi Hakları
105 Emekçilerin Ödevleri ve Emekçi Savaşım Örgütlerinin Reddedilmesi
107 Özel Mülkiyetin ve Sermayenin Rolünün Kabul Edilmesi
115 İşletme Şefinin Ayrıcalıkları
118 Sonuç : Üreticiler Topluluğu

BEŞİNCİ BÖLÜM

İDEOLOJİ : YORUMLAMA DENEMESİ

121 - 127

ALTINCI BÖLÜM

ÖRGÜTLENME, UYGULAMA, EYLEM ARAÇLARI VE BİÇİMLERİ

128 - 184

130 **Hareketlerin Örgütlenmesi**
131 Partinin Sivil Kuruluşları
131 1. Falanj Örneği
131 2. Siyasal Yapı ve Otokratik Merkeziyetçilik
135 3. Hizmetler
137 4. Yığın Örgütleri
138 5. Sonuç
138 Militer Nitelikte Kuruluşlar
139 1. Militer Nitelikte Kuruluşlar Bu Hareketlerin Ayrılmaz Bir Öğesiydi
140 2. Örgütlenme ve Eylem İlkeleri
143 3. Bir Örnek Faşist "Squadre"ler
145 **Eylem Araç ve Üslupları**
145 Birkaç Örnek
145 1. İtalya'da Cezalandırma Baskınları ve Faşist Şenlikler
148 2. Nazi Toplantıları
154 3. Falanjist Törenler
155 Çözümleme ve Yorum
156 1. Biçimsel Yönler
161 2. Propagandanın Temelleri
167 3. Fizik Zorbalık
173 4. Sonuç
176 **Finansman Sorunu**
176 Olgular
179 Vargılar ve Sonuçlar

SONUÇ

185 - 189

EKLER

191 - 248

193 Kurbanlık İnsan Üzerine Düşünceler
197 Onyedi Metin ve Belge
249 Kaynakça

GİRİŞ

FAŞİZM İtalya'da 1919 Martında ortaya çıktı —Versailles Antlaşması henüz imzalanmamıştı*— ve 1921 KasımındaUlusal Faşist Parti olarak örgütlendi. Gene 1919'da kurulmuş bulunan Alman İşçileri Partisinin yerine geçen Nasyonal Sosyalist Alman İşçileri Partisi (NSDAP) de, siyasal alanda 1920'de Münih'te boy gösterdi. Belgileri, örgütleri, programları, ideolojileri Alman nazizminden daha çok İtalyan faşizmini andıran kimi partiler, 1920-1930 dönemi içinde, çeşitli gelgeç nedenlerle kuruldu, gelişti, yok oldu; ya sararıp solarak ya da artıp ço-

*Versailles Antlaşması 28 Haziran 1919'da imzalanmıştır.

ğalarak, yaşayıp gitti. Öyleyse, Birinci Dünya Savaşından doğan ve sonu hem tekelci devlet kapitalizminin ilk çizgilerinin ortaya konmasına, hem —1917 Sovyet Ekim Devriminin utkusuyla— kapitalist ekonomik sistemin dünyada o güne değin tek başına sürdürdüğü egemenliğin son bulmasına, hem de işçi devriminin, özellikle komünist partilerin ortaya çıkmaları, sonra da bir ölçüde kök salmalarıyla belirginleşen güçlü bir devrimci ve hak isteyici yükselmesine varan altüst oluşlarla birlikte belirdi faşizm. Bütün büyük kapitalist ülkelerde, hem kapitalist sistemin kendi iç evriminden, hem de sosyalist bir ülkenin —SSCB— ve ana erekleri sermaye egemenliğine —Ekim Devriminin yapmış bulunduğu gibi— son vererek toplumun devrimci bir dönüştürülmesine girişmek olan komünist partilerin varoluşuyla yaratılan yeni koşullardan ileri gelen zorunlu yeniden yapılanma biçimleri sorunu, yönetici sınıfların, özellikle de büyük tekelci sermayenin karşısına, işte bu dönemden başlayarak çıktı. Bu da, öncelikli bir biçimde, devletin niteliği ve rolü, işlevleri, işleyişi, ekonomik yaşam dahil toplumsal yaşamın çeşitli yönlerindeki müdahale biçimleri sorununa yolaçtı. Bütün büyük kapitalist ülkelerde —tekelci kapitalizmin en etkili çevreleri yöresinde— düşüncenin ana konularından birinin de devletin otoriter bir yeniden yapılandırılma zorunluluğu olması bir raslantı değildi.

İkinci bir ön açıklama da gerekli görünüyor bana: Faşizm, ulusal yaşamın bütün kesimlerini etkileyen ve yalnız konjonktürel ekonomik görünümle sınırlanmayacak karmaşık bir bunalım durumunda iktidara geçti ya da iktidarı aldı. 1922 İtalya'sı, Birinci Dünya Savaşından "yenik galip" olarak çıktığı ve yönetici sınıflar —kapitalist burjuvazi ve büyük toprak sahipleri— egemenliğinin sürdürülüp geliştirebildiği eski biçimden içinde "normale dönüş"ü olanaksız değilse de çok güç bir duruma

getiren genel koşullardan doğmuş —ekonomik, toplumsal, siyasal, ideolojik— güçlüklerle karşı karşıyaydı. NSDAP'ın gelişmesi ve (nazizmin yerinde saydığı yıllardan sonra) 1933'te Hitler'in iktidara gelişi ise, özsel nedeni 1930'dan başlayarak üzerine çullanan ekonomik bunalımla birlikte Alman toplumunun tüm çelişkilerinin patlak vermesinin yol açtığı etkilerce oluşturulan siyasal, toplumsal, ekonomik, karmaşık bir süreç içinde yer alıyordu. Ensonu, 1936'da Franco tarafından İspanya'da iç savaşın başlatılması da, toplumsal ve siyasal yönleri ağır basan ve yönetici sınıfların önemli bir bölümünün —özellikle yabancı sermayeye ve büyük toprak mülkiyetine bağlı bulunan bölüntüsünün— 1936'daki Halk Cephesi utkusunu içine sindirmeyi kabul etmeyişinin açıklığa kavuşturduğu uzun bir bunalım sürecinin sonucuydu.

Böylece, faşizmin, iki savaş arasında kapitalist Avrupa toplumlarını çalkalayan —yapısal ve konjonktürel— bunalıma belli bir yanıt tipi oluşturduğu görülür. Ama ne tip bir yanıt söz konusuydu? "Devrimci tehdit" ve kendi öz proleterleşmeleri yüzünden çileden çıkan orta sınıfların bir başkaldırısı mı? Yoksa tekelci devlet kapitalizminin bir gelişme evresine karşılık düşen yeni verilere uyma çabaları içindeki (ve faşistlerin iktidara geldikleri ülkelerin her birinde çeşitli nedenlerle önemli bir rol oynayan toprak sahiplerince de desteklenen) tekelci sermayenin görüşlerine uygun bir yanıt mı? Sorun, tartışmalıdır. Yanıt öğelerinden biri, iktidardaki faşist partilerin uygulamasında bulunur. Ama faşistlerin programı, idcolojik izlekleri ve uygulamalarıyla özünde kimin çıkar sağlayabileceğini saptamak için, bu partilerin ne oldukları, ne önerdikleri, daha iktidarın alınmasından **önce** nasıl davrandıkları üzerinde de durmak gerekir. Olayın ve onun toplumsal etkisinin anlaşılması için, her hareketi, kökenlerinden başlayarak, çıkış noktasında ele almak ve,

yalnız ideolojik ya da izlenccsel yaklaşımlarla yetinmekten sakınarak, ama bu iki görünüme koşut bir biçimde, —partiler içinde yer aldıkları toplumsal yaşamla doğrudan ilişkiye örgütleri ve uygulamaları aracıyla girdiklerine göre—, partilerin örgüt ve uygulamalarını da inceleyerek, her hareketin kendi iç mantığını yeniden kurmak gerekir.

Bu denemenin de bundan başka bir ereği yok. Alanı iyice sınırlı öyleyse: Başlıca faşist partilerden —İtalyan faşizmi, Alman nazizmi, İspanyol falanjizmi— her birinin, programlarının, ideolojisinin, uygulamalarının incelenmesi sonunda, sınıfsal anlamını saptamaya çalışmak. Bu, iktidara neden ve nasıl geldiklerinin de daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Son olarak, iki de yöntembilimsel açıklama gerekli görünüyor bana:

1. Çağdaş durumlara her türlü genelleştirmeyi bilerek dışladım. Almış bulundukları "klasik" biçimler için-de, faşist hareketler, genel çerçevelerini kısaca anımsatmış bulunduğum özgül tarihsel koşullar içinde ortaya çıkmış ve gelişmişlerdi. Büyük ama yüzeysel benzerliklere dayanarak bir etiket —başka birçokları gibi, "faşist" etiketi— yapıştırmak son derece tehlikeli olduğu gibi, konunun kendisi önce doğruluğunun tanıtlanması gereken karşılaştırmalarla yanılma tehlikesini artıracak denli karmaşık, ve basite indirgeme tehlikesi de iki savaş arasında bile bir o denli büyüktü.

2. Aynı zamanda "faşizm mi, yoksa faşizmler mi?" sorusunu yanıtlama işine katkıda bulunmaya da giriştim. Her harekette tam bir özgüllük ve bir hareketten ötekine (özellikle de faşizm ve falanjizm karşısında nazizmde) temelden bir benzeşmezlik mi vardı, yoksa tersine, hareketler arasında, içlerinde etkinlik gösterdikleri ulusal koşullardan doğan gerçek —hatta çok önemli— özellikler te-

melinde, temel bir türdeşlik ve temel bir amaç birliği mi? Bu sorun akademik bir sorun değildi. İlk olasılıkta özel durumların bir ufalanmasıyla karşılaşılıyordu, ikincisindeyse olayın daha iyi bir genel kavrayışına erişmek olanaklıydı. Beni karşılaştırmalı tarihi yeğlemeye götüren de buydu. Bu tip bir çözümlemenin içerdiği tehlikeleri görmezlikten gelmiyordum; özellikle de kendi tarihsel gerçeklikleri içinde son derece karmaşık ayrı ayrı durumları, yanlış olarak ortak bir paydaya indirgeme tehlikesini. Ama daha önce sorulan soruyu —fazişm mi, yoksa faşizmler mi? sorusunu— yanıtlamaya, öyleyse olayın bir tiplendirilmesine de, ancak bu tip bir çözümleme olanak veriyordu bence. Bu yüzden de, faşizmi tanımlamak ve anlamak bakımından bana genel bir değer taşır gibi görünen şeyleri, tarihsel kalıt, durumların özgüllüğü, insanların indirgenemezliği gibi, incelenen her durumun kendine özgü özelliklerinden, çözümlemenin her uğrağında, özenle ayırdetmeye çalıştım.

BİRİNCİ BÖLÜM

P R O G R A M L A R

"FAŞİST" bir devinimin (faşist sözcüğü henüz tahtına oturmamıştı) ilk programı, **fascii italiani di combottimento**'nun 23 Mart 1919 programıdır; ama doğrusunu söylemek gerekirse; faşizmin, Mussolini tarafından iktidarın alınması sırasındaki (27 Aralık 1921 günü **İl popola d'Italia** gazetesinde yayımlanan) programının ortaya çıkması için, **Ulusal Faşist Parti**'nin (PNF) Roma Kongresi'ndeki (7 - 9 Aralık 1921) kuruluşunu beklemek gerekir. Bu arada, Münih'de, 24 Şubat 1920 günü de, **Nasyonal - Sosyalist Alman İşçileri Partisi** programı yayımlanmıştı. Bu programlardan birincisi, E. Nolte'un belirttiği gibi[1],

[1]E. NOLTE: **Les Mouvements fascistes: l'Europe de 1919 a 1945**, Calmann-Lévy, 1969.

son derece yenilikçi geçinen hareketin henüz kendini aradığı ve üstelik birçok gözlemciye göre de siyasal yelpazenin "solunda" yer aldığı bir sırada ortaya çıktı. Onu 1921 programıyla karşılaştırmak özellikle ilginçtir. Öbürleriyse, tersine, ülkelerinin siyasal ve toplumsal yaşamını kökten değiştirme istençlerini olumlayan yeni partilerin temel siyasal kurallarını oluşturuyorlardı. İktidarın alınmasından önce hazırlandıkları için de, bu programlara, o zaman, hazırlanmalarında hiçbir başarılı deney örneği yol göstermemişti. Bununla birlikte, Nazi programı, 1920 ile 1930 arasında, özellikle de Gottfried Feder tarafından yapılan yorumlarla birlikte yayımlanan 1927 basımında, hafifçe değiştirilmişti.

1934'te yayımlanan, 1937'de, iç savaş sürerken, Franco tarafından tek partinin kuruluşu sırasında değiştirilip düzeltilen İspanyol falanjı programıysa, iktidarın İtalyan faşistleri tarafından yıllarca kullanılmasından ve Hitler'in Reich şansölyeliğine geçişinden sonra ortaya çıktı. Bu bildirge, "faşist" hareketlerin yayılması sırasında hazırlandı; son derece büyük bir belirginlik, kimi ereklerin daha açık bir tanımlanması, söylemin havasındaki büyüklenmeye yakın bir güven belki de bundan ileri geliyordu. 1921'deki faşist programın özellikle bir temel ilkeler açıklaması olarak ortaya çıkmasına, nazi programın ise, tersine, özsel olarak bir istemler kataloğu olmasına karşın, falanjist program hem hareketin özsel ilkelerinin bir sergilenmesini kapsıyordu, hem de İspanya'nın başlıca siyasal, toplumsal, ekonomik sorunlarını çözmek için önerilen çözümlerin bir dökümünü.

PROGRAMLARIN ÇÖZÜMLENMESİ

Neydi içeriği bu programların? İzleksel bir inceleme bu programların ortak noktalarını, olası ayrılıklarını, kimi özelliklerini aydınlığa kavuşturmaya yetecektir. Değ-

şik önemde de olsa, özsel birkaç başlık, gerçekten de, kendisini her yerde gösteriyordu : Ulusun ve devletin, açıkça olumlanmış emperyalist bir yönetime açılan etkisiz bir yüceltilmesi, siyasal yaşamın zorunlu bir yeniden düzenlenmesi, toplumsal sorunun ve dolayısıyla bireyin toplumdaki yeri sorununun çözülmesi, Kiliseler karşısındaki tutum gibi. Bu ilk evrede, yalnızca her ülkenin kamuoyuna sunulmuş bulundukları biçimleriyle, programları sergilemekle yetinelim.

ULUSUN VE DEVLETİN YÜCELTİLMESİ

1. U l u s

Tarihsel raslantılar olarak onu oluşturan topluluklardan bağımsız, **sonsuz bir gerçeklik** biçiminde tanımlanan ulus, her programda en başta gelen yeri tutuyordu. Ne kendisinden olmakla böbürlenen insanlar topluluğuyla, ne de ülkede yaşayan bireyler toplamıyla aynı şey olan bu ulus, ırkın maddi ve manevi değerlerinin **"en üstün bireşimi"** (PNF programı), ülkenin, bireysel olsun toplumsal olsun bütün çıkarlarının **sıkı sıkıya** kendisine bağımlı olduğu, **"en üstün gerçekliği"** idi (falanj programı). Böylece, ulus, bireyler olsun, gruplar olsun, sınıflar olsun, bütün bileştirenlerinden son derece üstündü; onlardan hiçbiriyle karıştırılamazdı; bireyler, gruplar, sınıflar, tamamen ona bağımlıydılar. "Evrensel yazgı birliği", falanjistlere göre, sonsuz ana ilkeydi : her türlü ayrılıkçılık, tanım gereği, suçtu.

Ulusun bu sonsuzluğu fikri, NSDAP programında, ona ırkçılığın verdiği salt biyolojik temel tarafından daha da kesinleştirildi. Almanlar, onu **kan birliğiyle** tanımlıyordu. Kanın sürekliliği, ulusal sonsuzluğun temeliydi. Kanın saflığının korunması, özsel bir ulusal erek durumuna geliyordu.

2. Emperyalist Yönelim

Doğal olarak gelişiyordu bu yönelim : tarihin kendisinden ve ulusun özel, yokedilmez niteliğinden doğuyordu; ulusun temel görevi de işte bunun sonucuydu. İtalya, böylece, "**Akdenizde Latin uygarlığının kalesi**" idi: toprаksal yayılması da bu nedenle muştulanıp haklı gösteriliyordu. Falanjistlerin ise "**İmparatorluk istençleri**" vardı : İspanya'nın denizlerdeki ün ve zenginliğini yeniden arayacağını bildiriyor ve **İspanyol dünyanın manevi önderi olarak** görevlendiriyorlardı İspanya'yı.

Bu emperyalist yönelim, öbür programlarda açıkça ağır basan tarihsel nitelikte bir kalıta hiç değilse kısmen bağlı da bulunsa, oldukça farklı gerekçelerle NSDAP tarafından da olumlanmıştır : bu kez de kan bağlarına dayanan **Alman topluluğunu bir Büyük Almanya'da bir araya getirme** zorunluluğu idi bu yönelimin nedeni; ırksal güdülenme temeldi. Buna, Alman halkının nesnel beslenme ve yerleşme gereksinmeleri de ekleniyordu (bu istem daha sonra çabucak ün kazanan "yaşama alanı" formülüyle dile getirilecektir). Ensonu yakın tarih yardıma çağrılıyordu : Alman halkının yeniden birleşme hakkının tanınması, 1919 antlaşmalarının[2] yürürlükten kaldırılmasını gerektiriyordu.

3. D e v l e t

Devlet temel özlemleri içinde ulusun yalnız hizmetindedir. Ulusal Faşist Parti, bunu ulusun "**hukuksal bürü-**

[2]Söz konusu antlaşmalar, özellikle Versaillcs ve Saint-Germen antlaşmaları, Birinci Dünya Savaşına son vermiş ve Alman emperyalizminin yenilgisini onaylamışlardır. Bu antlaşmalar, Avrupa haritasını yeniden biçimlendirmiş, Alsace-Lorraine'i Fransa'ya geri vermiş ve kurulan ya da yeniden kurulan devletler (Polonya ile Çekoslovakya) içinde kalabalık Alman azınlıklar bırakmışlardır.

nümü" diye açıklıyordu. Salt ulusal istekleri yerine getirdiğinden, her türlü özel çıkarın üstünde, bir **ulusal devlet** olarak tanımlanıyordu devlet. Ulusal nitelemesi, görüş açısını çok iyi belirtiyordu. Nazi program, bu nitelemeyi kullanmıyordu. **Ama** —ırksal bir ölçüte göre tanımlanmış bulunan— yurttaş olmayan kimselerin (özellikle Yahudilerin) devlet yönetiminden dışlanmasına yönelik bir madde, Almanya için ulusal devletin **ırkçı devlet**le aynı şey olacağı kanısını uyandırıyordu.

Ulus ile devlet arasındaki ilişkilerin tanımlanmasının **mantıksal** sonucu, **güçlü bir iktidar istemi**ydi. Devlet, her ne denli siyasal ve hukuksal nitelikteki özsel işlevlerine indirgenecekse de, —girişim alanına müdahale etmeme ilkesi bu izlenimi uyandırıyordu—, gene de bütünüyle egemen olmaktan geri kalmıyordu. Bu arada egemenliğin ulustan devlete aktarıldığını da belirtelim. Ulusal çıkarın "kıskanç koruyucu"su olduğu için, saygınlığına yeniden kavuşturulması gerekiyordu devletin : böyle diyordu İtalyan faşizmi. Falanj, yurt bütünlüğünün hizmetinde devletin bir **"totaliter alet"** olacağını yüksek sesle ileri sürüyordu. NSDAP, güçlü bir merkezi iktidar istiyordu ve siyasal merkeziyetçilikten yana olduğunu açıkça belirtiyordu.

Ulusun önemli işlerinin görevlisi olan siyasal gücün yeniden canlandırılması üzerinde, demek ki, her üç program da direniyordu. Daha şimdiden belirtelim ki çelişik çıkarları herkesin yararına uzlaştıran ve yargıya bağlayan liberal devlet görüşleri karşısında yer alıyordu bu istem; ulusun tek istencinin en etkili birliğinden başka bir şey değildi ulusal devlet.

Dikkat : Mart 1919 **fascii italiani di combattimento** programı bu sorunları işlemiyordu. Gerçi o da ulusalcı konumlar üzerinde yer alıyor, amā yalnız "barışçı yarışmalar"dan söz ediyordu. Yeni ulus/devlet ilişkileri henüz

dile getirilemiyor ve siyasal istemler liberal demokrasi uygulamalarının etkisi altında kalıyorlardı. Bu noktada, kem küm eden faşizmin ilk programıyla, öbür üçü arasındaki kompa açıktı.

4. Ordu

Ulusal ve emperyalist tasarının gerçekleşmesi, kendisini bekleyen işlerin düzeyinde bir ordu gerektiriyordu. 1919 programının ulusal milisine yalnızca savunucu bir görev verilmesine karşın, ülkenin askerileştirilmesi ereğini güden 1921 PNF programının ordusu **fethedilmiş sınırları** koruyordu. Daha pragramatik ve daha az lirik olan NSDAP ise, yalnızca güncel paralı askerler ordusu yerine bir **ulusal ordu**nun geçmesini istiyordu : Versailles antlaşmasından iki yıl sonra, Almanya'nın yeniden silahlanması yolundaki savaşım istencini böyle dışavuruyordu bu parti. Falanjistlere gelince, onlar İspanya'ya yalnızca dünyadaki durumunu korumak için gereksindiği orduyu vermek istemekle kalmayacak, ama onu kazanılacak erdemlerin yaşayan örneği durumuna da getireceklerdi : militer yaşam duygusu tüm İspanyol yaşamını damgalayacaktı.

5. Sonuç

Ulus, devlet ve emperyalist yönetim temel noktaları üzerinde her üç programın da birbiriyle birleştiğini gösteren bu çözümlemeden, sonuç olarak genel bir davranış biçimi çıkıyordu. Anlatım farklılıkları ya da güdülenmelerde kimi ayrılıklar görünüyordu, ama her partinin içinde bulunduğu özgül tarihsel durumlardan ileri gelen farklılıklardı bunlar; temel konumlardaki ortaklık açıktı.

SİYASAL YAŞAMIN YENİDEN DÜZENLENMESİ

Her üç programın amaç birliği de çok açıktı. Bir yandan, liberal temsili sistemden doğmuş bulunan parlamenter rejimleri suçlamakta her üçü de elbirliği ediyorlardı. Öte yandan, siyasal gelenekleri tam bir değiştirmeye girişme zorunluluğunu ileri sürüyorlardı.

Ulusal Faşist Parti, Parlamento ayrıcalıklarının sınırlandırılmasını istemekle yetiniyordu. Ama bu istek şaşırtıcı bir güç kazanıyordu, çünkü devletin yeni rolünün tanımlanması içinde yer alıyordu[3]. Oysa NSDAP ile Falanj daha sert davranıyor, parlamenter uygulamayı açıkça suçluyorlardı.

Siyasal geleneklerin düzeltilmesi, ana istemdi. Ahlak bozukluğu yakınmalarına, bu geleneklere "kesin bir saygınlık" kazandırma isteği yanıt veriyordu. Özenilen dolaysız, canlı, kavgacı dile, genel ahlakla özel ahlakı uzlaştırma zorunluluğu karşılık düşüyordu. Kötü siyasal geleneklerin sorumlusu görülen siyasal partiler, doğrudan ya da dolaylı olarak hedef alınıyorlardı. Ulusal Faşist Parti, siyasal partilere karşı üstü kapalı imalarda bulunuyorduysa da, NSDAP onları ahlaksızlıkla suçluyor, Falanj ise açıkça köklerine kibrit suyu ekileceğini bildiriyordu.

Böylece **siyasal yaşamın temizlenmesi** haberi veriliyor. Basit bir ilkesel tavır almayla yetiniliyor, ama düşünülen gerçek çözümler konusunda bir şey söylenmiyordu. İktidara geçmek isteyen partilerin programlarındaki bu önemli boşluğa dikkat edelim.

TOPLUMSAL SORUNUN ÇÖZÜMÜ

Ekonomik toplumsal sorunlara ayrılmış bulunan yer, her üç programda da önemliydi. Özel mülkiyet, sınıflar

[3]Yenileştirilip demokratlaştırılmış bir Parlamentoya dayanan 1919 programıyla kopuşa bir kez daha dikkat edelim.

savaşımı, toplumsal örgütlenme, toplumsal ilerleme sorunları, uzun uzadıya ve açıkça ele alınmış bulunuyorlardı.

1. Özel Mülkiyet

Özel mülkiyet, Ulusal Faşist Parti ile Falanj tarafından son derece açık bir biçimde kabul edilmişti : bireysel, ailesel ve toplumsal işlevler görüyordu. Bir haktı. Her ne denli 1920 Nazi programı onu açıkça kabul etmiyorduysa da, tartışma konusu yapmıyor, ayrıca gönençli bir orta sınıfın yaratılıp korunmasından da yana çıkıyordu. Özel mülkiyetin varlığını gerektiriyordu bu. Öte yandan, 1927'de, G. Feder, program **yorumlamaları** içinde, nasyonal - sosyalizmin özel mülkiyeti kendi ilkelerinden biri olarak kabul ettiğini ve onu devlet koruması altına aldığını da belirtiyordu.

Bu arada özel mülkiyetin **kötülükleri** de ortaya konmuş bulunuyordu. Çünkü topluma karşı **görevlerin de kaynağıydı** özel mülkiyet. Mülkiyetin sınırsız kullanımı, öyleyse her zaman meşru değildi. Özel çıkarın ve mali sermayenin aşırılıkları gibi, **"özel mülkiyeti insanlıktan uzaklaştıran kapitalist sistem"** de, falanjistlerce şiddetle eleştiriliyordu. Bununla birlikte, faşistlerle falanjistler, çoğu kez, ilkesel savlarla yetiniyorlardı. 1919 programınca öngörülen savaş kazançlarının zoralımı, zenginliklerin kısmi kamulaştırılması, savaş sanayilerinin ulusallaştırılması gibi önlemler, 1921 programında görünmez oluyorlardı. 1920 Nazi programı, tufeylilerin kazançlarını, çıkar baskısını ortadan kaldırma, savaş kazançlarının zoralımı, büyük mağazaların kamulaştırılması, tröstlerin ulusallaştırılması gibi alınacak önlemler listesiyle bir araya getirerek, kötülüklerin ortaya konmasını kesinleştiriyordu. Ama bu son önlem, tröstlerin ulusallaştırılması, 1927'de yalnızca hisse senetli ya da sınırlı sorumlu işletmelerle sı-

nırlandırılıyor, G. Feder'in yorumlaması da, Alman sanayiinin yaratıcıları olan büyük sanayici ailelerin değerliliklerini övüyordu.

Tekelci eğilimli kapitalizm, açıkça tanınmış bir hakkın kötüye kullanılmasının temsilcisi olarak suçlanıyordu : aslında **yeğleme**, açıkça **küçük ve orta mülkiyet** yönündeydi. Sınai mülkiyet ile tecimsel mülkiyet bakımından da böyleydi. Örneğin, kırsal programları çok açık olan falanjistler, **aile mülkiyeti** oluşturmak üzere **ekilebilir toprakları dağıtmak** istiyorlardı. Naziler ise, 1920'de bir tarım reformu istedikleri zaman, bu deyimdeki toprakların bölüşümüne yönelik tehditler bir yana, en azından aile mülkiyetinin bir sağlamlaştırılmasını sezinletiyordu. Gerçekten de, sonradan, bütün toprak mülkiyeti biçimlerinin toplumsal rolü belirginleştirilecekti.

2. Korporasyonlar

Toplumsal durumları ve üretimdeki yerleri ne olursa olsun, belli bir meslekle ilgili bulunan tüm bireylerin girecekleri meslek örgütlerini koruma ya da kurma niyeti bütün programlarda dile getirilmiş bulunuyordu. İşçileri, müstahdemleri, kadroları ve patronları hep bir araya getirecekti öyleyse "korporasyon" Bu konuda en az sözeden Nazi programıydı; gene de yasaları uygulamaya yönelik **meslek odaları** kurma tasarısıyla, korporatif örgütlenme çıkıyordu ortaya. Ulusal Faşist Parti ile Falanj, çok daha açık konuşuyorlardı. Korporasyon, **ulusal dayanışmayı güçlendirme** (toplumsal sınıfları birbiri karşısına dikme yerine, bir araya getiriyordu o) ve, korporasyon sayesinde, salt ulusun hizmetine konmuş bulunan **üretimi geliştirme** yolunda bir araçtı. Böylece korporasyon, özsel toplumsal örgütlenme yapılarından biri olarak kabul ediliyordu. Bu arada, ulusal dava hizmetindeki bi-

reysel etkinliğin, en iyi korporasyon içinde yerine getirilip gelişeceğinin düşünüldüğünü de saptayalım.

3. Sınıflar Savaşımı

Toplumsal sınıfların varlığı, aralarındaki çatışma olasılığı her ne denli yadsınmıyorduysa da, niyetler son derece açık bir biçimde ortaya konmuş bulunuyordu : Toplumsal sınıflar arasındaki **çıkar savaşımlarını disiplin altına almak** gerekiyordu. Özel sınıf çıkarları, gözünün yaşına hiç bakmadan, ulusal çıkara bağlanacaktı. Öyleyse, ulusa zarar verdikleri ölçüde, toplumsal savaşımlar, hoşgörüyle karşılanmayacaktı. Ulusal Faşist Parti, üstelik işçilere karşı alınan önlemlerin pekiştirileceğini de haber veriyordu (kamu hizmetlerinde grev yasağına saygı).

Ama, özellikle korporatif örgütlenme, toplumsal çatışmalara bir son verecekti. **"Üreticiler"** bundan böyle organik bir bütün oluşturacaklarından, toplumsal sınıflar korporasyon içinde eriyecek, toplumsal uzlaşmazlıklar ortadan kalkacaklardı.

Nazi program, özel bir görüş açısı sergiliyordu. Bu programda, sınıflar savaşımına sırt çevirmenin belli bir yansımasıyla karşılaşılıyordu. Emekçilerin işletme kârlarından pay almasını istiyordu bu program. Ama, özellikle, yurttaşların yurttaş-olmayanlar, Almanların Alman-olmayanlar karşısındaki temel dayanışmasının ileri sürülmesiyle ilgi, —adı anılmayan— sınıflar savaşımından **ırksal savaşıma** kaydırılıyordu. Almanlar ile Alman-olmayanlar arasındaki karşıtlık, yalnız ulusal (bütün Almanların büyük bir Almanya'da birleşmeleri ereği) ya da siyasal (yurttaş olmayanların devlet yaşamından dışlanması) nitelikte bir karşıtlık değildi. Kendini ekonomik ve toplumsal düzeyde de gösteriyordu bu karşıtlık : Devlet bütün yurttaşlara yaşam araçları sağlama zorundaydı; eğer ülke

tüm nüfusu besleyemezse, yurttaş-olmayanları dışarı atmak gerekiyordu. Ayrıca Alman-olmayan iç-göç de yasaklanmalıydı. Elsevmezlik (ve Yahudi düşmanlığı) böylece sınıflar savaşımının yerini alıyor; hiç değilse eğilimsel bir durumda, ulusal savaşımlar sınıf savaşımlarının yerine geçiyorlardı NSDAP programında.

Sonuç : toplumsal sınıf ve grupların, üreticiler sendikası, korporasyon, ırk topluluğu gibi aynı bir topluluk içinde bütünleşmeleri sayesinde, toplumsal uzlaşmazlıklar silinecek ya da yok olacaklardı. Ulusal, özsel dayanışma, böylece ayrı ayrı toplumsal sınıflara üye olmanın üstesinden gelecekti. Bu da devletle yurttaşlara özel sorumluluklar yüklüyordu. Yurttaşların varlığını güvence altına alma ve halkın yaşam koşullarını iyileştirme zorundaydı devlet. Buna karşılık, bazan bir hak olarak tanınan çalışma, zorunlu bir ulusal ödevdi (aylaklar da bu yüzden kötüleniyordu). Liberal bir programda çoğu kez sözgelişi yer alan bu konular, önce her şeyin üstünde bulunan bir ulusun hizmetindeki ulusal topluluk ve ulusal dayanışma üzerinde duran programlarda, bütün anlamlarının sorumluluğunu üstlenmeye yöneliyorlardı.

4. Okulun Rolü

Ulusal çıkar ve toplumsal ilerleme ikili görünümü altında göz önüne alınmış bulunan okul sorunları üzerinde de uzun uzun duruyordu her program: bu konuda tam bir amaç birliği vardı.

— **Ulusal çıkar**, ulusu şan ve şeref dolu yollarda yürütmek için gereki kadroların yetiştirilmesini gerektiriyordu. Ama okul, ruhları da biçimlendirmeli, ruhları da çelikleştirmeliydi. Okul bireyleri topluluk içinde bir araya getirecek **ulusal ruhu da aşılamalıydı. Ulusalcı bir eğitim** zorunluluğu açıklanmış bulunuyordu böylece.

— Okul aracıyla **toplumsal ilerleme,** sınıfından ya da

toplumsal kökeninden bağımsız olarak, herhangi birine toplumsal aşamalarda yükselme olanağı sağlayacaktı. Öyleyse "hakkı olan herkes", "her sınıfın en iyi öğeleri", "yetenekli ve çalışkan tüm Almanlar", çalışmalarıyla, becerileriyle, yetenekleriyle, ulusun en yüksek katmanlarına dek yükselebileceklerdi. Kökensel toplumsal ayrımlar, bireysel ilerlemeyi olanaklı kılan **kişisel yetenek** sayesinde, böylece ortadan kalkacaktı. Herkes için ülkenin yönetici seçkinleri arasına katılmakta başarı sağlama umudu doğacaktı. Bütün sınıflardan çıkmış yeni yeteneklerin ardı arası kesilmeyen gelişiyle, kendilerini durmadan yenileyecekti bu seçkinler. Ekonomik olanak yokluğundan hiçbir gücün yitip gitmemesi gerektiği ve en yüksek yönetim görevlerine geçmek için yetenekli olmanın ve çalışmanın yettiği belirtilmek isteniyordu.

5. Sonuç

Sağlıklı olarak sınırlandırılan ve kötülükleri ortadan kalkacak olan özel mülkiyete dayalı toplumsal örgütlenme, elde bulunan bütün güçleri ulusun hizmetine koyacak; ulusal topluluk içinde birleşen, korporasyonlar içinde örgütlenen toplumsal sınıflar, yönetici kadroların bireysel ilerlemeyle yenilenmesinin kaynağı olan okul sayesinde eriyip kaynaşacaklardı. Ulusal ereklerinde oybirlikli toplumsal bir topluluk işte o zaman etkinlik gösterecekti.

Aynı zamanda bireyin ulusal toplum içindeki gerçek yeri de saptanıyordu. Yeteneklerinin ona verilmesini sağladıkları role, direngenliği ve çalışmasıyla kendini hazırlayacak güçte olması koşuluyla, birey, içinde karışıp bütünleştiği, kendisinden üstün olan, ve ona kendi sınırlarını çizen topluluk içinde ancak bütünüyle tanınıp kabul ediliyordu. Genel çıkarın özel çıkardan önce geldiği fikri

—bütün programların içinde varolan fikir— anlamını işte o zaman bütünüyle kazanıyordu.

KİLİSELER KARŞISINDAKİ TUTUM

Programların bu noktası kuşkusuz pek o denli önemli değildi. Gene de bütün partilerin bu konuyu ele aldıklarını göz önünde tutalım. Bütün partiler; kiliseler karşısında **devletin bağımsızlığı** ilkesini kesin bir biçimde koyuyorlardı : Devlet, kendi egemenliğini tehlikeye düşüren ve varlığını tartışma konusu durumuna getirebilen bir müdahaleyi kabul edemezdi. Ulusal istencin tek etmeni devlet olduğu ölçüde, manevi de olsa ulusun dışında hiçbir gücün ulusun yazgısı üzerinde etkili olamayacağını belirtme olanağını veriyordu bu tutum.

Ama bu bağımsızlık savı, NSDAP ile Falanjin, **hıristiyan bir dünya görüşü**ne bağlanmalarını da engellemiyordu. Ulusal Faşist Parti programında buna benzer hiçbir şey yoktu : ama 1919 **fasci** programı, 1921'de yok olan açıkça kilise karşıtçısı noktalar da içeriyordu. NSDAP, "yapıcı hıristiyanlık" dediği bir şeyden yanaydı; ama hiçbir zaman tanımlanmıyordu bu yapıcı hıristiyanlık. Falanja gelince, ulusal yeniden-kuruluşa katolik duyguyu katacaktı. Ensonu, faşist programda doğrudan göndermelerin yokluğu, söylevlerinde Roma'nın katolik misyonunu sözkonusu etmekten de alıkoymuyordu Mussolini'yi.

TİPLENDİRME DENEMESİ

Çeşitli programların çözümlenmesi, ortak noktalarının saptanması olanağını verecektir. İzleklerin daha sistemli bir sergilenmesi, sunuluş biçimlerinin bir incelenmesi, özgünlükleri üzerinde bir düşünüm, faşist program-

ların nasıl belirginleştiklerini açıklığa kavuşturma olanağını sağlayacaktır.

İZLEKLER (TEMALAR)

Her programda, yazma biçimini etkilemiş ama her yerde de ayırtedilebilir dolaysız koşullar ve tarihsel kalıtlar tarafından eğilip bükülmüş, az ya da çok vurgulanmış ya da belirtilmiş belli sayıda bir tema bulunuyordu. Öbürlerinde karşılaşılmayan temel bir konuyu, hiçbir program içermiyordu. Birinde rastlanıp da öbüründe rastlanmadığı oluyordu kimi özel konulara. Ama bunlar daha genel bir konuya bağlı konulardı. Örneğin, NSDAP programında, ulusalcı temanın özgün bir boyutuydu ırkçılık, açıkça da ulusalcılığa bağlanıyordu.

Aşağıdaki temalar dizelgesi, böylece programlarla hareketlerin bir ilk belirginleştirilme olanağını veriyordu :

— Tam ve dışlayıcı bir ulusalcılığın önceliği;
— Emperyalist yönelim;
— Ulusal devletin gücü;
— Ordunun yüksek rolü;
— Liberal parlamenter sistemin suçlanması;
— Siyasal gelenekleri yenileştirme istenci;
— Korporatist ilke;
— Özel mülkiyetin kabul edilmesi, ama yol açtığı kötülüklerin de sergilenmesi;
— Küçük ve orta işletmenin yeğlenmesi;
— Sınıflar savaşımının ulusal dayanışmayla aşılması;
— Okulun ulusal rolü;
— Seçkinlerin bireysel çaba ve eğitimle yenilenmesi: okulun bu alandaki rolü;
— Bireyin belli bir sayıdaki topluluklar içinde eritilmesi;
— Kiliseler karşısında devlet bağımsızlığının olumlanması.

SUNULUŞ BİÇİMLERİ

Her program belli bir sayıdaki ilke olumlaması ve bir vaatler katalogu biçimi altında sunuluyordu.

Bu **ilke olumlamaları,** ulusal yaşamın (ulus, emperyalizm, toplumsal grupları bir araya getiren ve birleştiren topluluklar gibi) temelleriyle ilgiliydi. Hiçbir ussal doğrulama kaygısı duyulmaksızın sergilenmişlerdi bunlar. Bir tanıtlama çabasının hiçbir izi görülmüyordu. Apaçık oldukları, ölümsüz bir ahlaka (genel çıkar özel çıkardan önce gelir) ya da ulusal tarihe (Latinlik, İspanyolluk) bağlanıldığı için, ilkeler, tartışılmaz doğruluklar olarak sunuluyorlardı. Koşullar, olanaklar hesaba hiç katılmadan alıyorlardı yerlerini; güçlerini sağlayan da işte buydu. Bu sunuluş biçiminin ereği de açıktı : halkı inandırmak değil, çarpmak sözkonusuydu.

Vaatler kataloğu, hareketin kazanacağı siyasal tutum (devlet otoritesinin güçlenmesi, toplumsal adalet, vb.) üzerindeki niyet açıklamalarını olduğu kadar, gerçekleşmeleri nüfusun çeşitli katmanlarını hoşnut edecek az çok belirgin istemleri de kapsıyordu. Birkaç yorum gerektiriyordu bu katalog.

Mülkiyet hakkını "kötüye kullanan", ama açıkça tanımlanmış bulunmayan, ve ayrıca faşist parti programında sözkonusu da edilmeyen kimseler dışında, sıralanan vaatlerde herkes kendi çıkarını buluyordu. Bu vaatler arasında, çıkarları farklı olan kategorileri (patronlar, orta sınıflar, işçiler vb.) ilgilendiren kimi vaatlerin eşzamanlı gerçekleştirilmesinden ortaya çıkıverecek olası çelişkilere hiçbir anıştırmada bulunulmuyordu.

Aslında çoğu kez niyetini açıkça belli etmemekle yetiniliyordu. Sözcük ve terimlerin rastlansal belirginliği, ileri sürülen önermenin çok genel niteliğini her zaman gizlemiyordu. Sözü edilmeye değer tek ayrıklama, falanjist programın tarım sorunlarına ayrılan ve belirgin vaat-

ler sıralayan bölümünce oluşturuluyordu. Sorunun keskinliği, yoksul köylülüğün ve tarımsal proletaryanın duyduğu hoşnutsuzluğun genişliği, bunların simgeleyebilecekleri yığınsal temelin çok büyük olduğunu açıklıyordu, niyet açıklamaları düzeyinde belirgin, ama somut gerçekleştirim araçları düzeyinde pek de öyle olmayan bu sayıp dökmeyi. Gerçekte programlar, ilan edilen vaatlerin uygulanması üzerinde, dilsiz değilseler de her zaman son derece sıkı ağızlıydılar. Gerçekleştirilmesi gereken şeylerin sayımına seve seve girişiliyor, ama nasıl gerçekleştirilecekleri pek söylenmiyordu.

Buna karşılık, ya toplumsal ödevlerini yerine getirmedikleri (aylaklar, madrabazlar, tefeciler...), ya da, yaratılış bakımından toplumsal topluluğa yabancı (yurttaş olmayanlar, Yahudiler...) oldukları için, programın gerçekleşmesine engel olacak **istenilmeyen kişilere** karşı önlemler düşünülüyordu. Bu yüzden de, toplum düzensizliği iç gerginliklerden değil, ama herşeyin düzene girmesi için dışlanmaları yetecek **asalaklar**dan ileri geliyormuş gibi görünüyordu. Toplumu dönüştürmekten çok, kötücül bireyleri toplumdan zorla çıkarıp atmak söz konusuydu. İlerde bu özsel görünüm üzerine gene geleceğiz.

İÇERİĞİN ÖZGÜNLÜĞÜ

Her program, genel ilkelerden (ulusun tanımlanması) özel sorunlara doğru ilerleyen, kestirip atan olumlamalarıyla insanı çarpan, iyi düzenlenmiş, tutarlı bir bütün gibi görünüyor; böylece gerçekten yenileştirici bir siyasal platform oluşturuyormuş izlenimini veriyor ve anlatımdaki güven de bu izlenimi yoğunlaştırıyordu.

Konu daha iyi düşünülünce, doğru muydu bu izlenim? Gerçekte hiçbir izleğin, hiçbir istemin göz önünde bulundurulan programa özgü olmadığı anlaşılıyordu. Kuşkusuz kimi ilkesel olumlamalarda bir **köktencileştirme**

görülebiliyordu : Örneğin ulusal sorunun ya da devlet gücünün ele alınıp işlenmesindeki dirilik gibi. Gene de programların yapıcı öğeleri şurdan burdan geliyordu. Siyasal yelpazenin çoğu eğilimleri için değerli temalar, bu programlarda, çok iyi tanınıyorlardı.

Klasik sağ ve aşırı sağdan alınanlar en açık alıntılardı kuşkusuz : Ulusalcılık (Alman örneğinde ırkçı teraneyle pekiştirilmiş ulusalcılık), emperyalizm, ordunun rolü, parlamentarizmin eleştirisi gibi. Kilisenin toplumsal öğretisinin katkısı, korporatif örgütlenme konusunda olsun, sınıflar savaşımının "aşılması" yönünde olsun, kimi sağ çevrelerin görüşlerine ekleniyordu. Burada yalnızca toplumsal savaşımlar yerine ırk savaşımlarını geçirme yolunu tutan Nazi program, gerçek bir yenilikten çok önceki eğilimlerin bir sistemleştirilmesi de sözkonusu olsa, kuşkusuz özgün bir fark getiriyordu.

Liberal demokrasi merkez sağı ile merkez solunun katkısı, savsanabilir olmaktan uzaktı : Kapitalizmin kötülüklerine karşı özel mülkiyetin zorunlu korunması fikrinde olsun, yönetici katmanların yenilenme kaynağı olan okul aracıyla toplumsal ilerleme fikrinde olsun, Fransız radikallerin kongrelerinde büyük önem taşıyan bu her iki konuda da, görülüyordu bu katkı.

Ensonu, **reformist sosyalizm** de eksik değildi işin içinde : emeğin ve emekçilerin yüceltilmesi, tekellerin kötülenmesi, vurgunculara (özellikle savaş vurgunculanına) karşı savaşım, ulusallaştırmalar, hatta ortak yönetim eğilimi gibi (Falanjist program, kamu hizmetlerinin korporasyonlar tarafından yönetilmesini tasarlarken, reformist sosyalizmden esinleniyordu).

Her program, demek ki kısacası, II. Enternasyonale bağlı partiler dahil, ama, belirtmeden geçmeyelim, III. Enternasyonelde toplanmış komünist partiler kesinlikle **hariç** olmak üzere, liberal demokrasinin her türlü siya-

sal kuruluşunun cephaneliklerinden alınmış öğelerin bir karışımından başka bir şey değildi. Bu öğeler, bireşimlerine girişilmeksizin, yalnızca yanyana getirilmişlerdi. Olsa olsa kendi kökensel çevresinde olduğundan daha açık, daha sistemli bir biçimde dile getirilmişti her katkı.

Kuşkusuz bu yüzden, herkes, daha önce de belirtmiş bulunduğumuz gibi, bu programlarda kendi özlemlerini görebiliyordu. Toplumsal ya da siyasal ilişkinliği ne olursa olsun, herkes bu programlarda kendi kaygılarının bir yanıtını bulabiliyor, en azından siyasal duygudaşlıklarının bir kaçıyla bir yakınlık görebiliyordu. Bu üç programı birleştiren ve bence faşist programların özgünlüğünü oluşturan temel ortak noktayla işte burada karşılaşıyorduk. Bütün klasik siyasal devinimlerden belli belirsiz değiştirilmiş alıntılarla oluşturuldukları için alaca bulaca bir nitelik taşıyan bu programlar, bu devinimlerin yandaşlarını faşist bayrak altında toplama olanağını sağlamaya yönelik programlardı. Ama bu toplanma, bir araya gelmeleri beklenen bireyler ve katmanlar bütünlüğünün ortak bir çıkarının bilincine varılmasıyla gerçekleşmeyecekti : her bireyin ve her katmanın, hareketin platformunda yansıyan ve sürekli anımsatılan ulusun yüksek çıkarıyla dolaylı yoldan birleştirilen özel çıkarlarından başlayarak gerçekleşecekti. Bir faşist program, tanım gereği, yamalı bohça gibi bir şeydi.

SONUÇ : DEMAGOJİNİN PAYI, KONJONKTÜRÜN PAYI

Demek ki, bu programlar, hepsi de varolan toplumsal düzen ve sistemi gerçekte kabul eden görüş alanlarından da gelseler, çok farklı, hatta çelişik öğeleri bir araya getiriyordu. Peki o zaman uygulamaları olanaklı mıydı bu programların? Dahası, uygulanmak için mi yapılmışlardı bunlar? İster istemez aldatmaca değil miydi kimi vaatler? Kısacası, demagojik nitelikte —ahlâki değerlendirme ola-

rak değil, nesnel saptama olarak demogojik nitelikte— değil miydiler bu programlar? Yanıtlamaya çalışalım bu soruları.

Bir yandan, tüm vaatlerin gerçekleşmesinin, açıkça dile getirilmiş ve yığınların tutkusal öfkesini körüklemeye özgü bir istençle, toplumsal gövdeye kene gibi yapışan ve onun uyumlu işleyişini engelleyen asalakların oradan atılması istemiyle usa yatkın bir duruma getirilmiş bulunması, iyiden iyide pekiştiriyordu bu demagoji izlenimini. Öte yandan, faşist programları oluşturan tutarsız öğeler dizisi içinde, yanyana koyma yönteminin gizleyemediği, oluşmuş bir hiyerarşi saptanıyordu. Gerçekten de, öğretinin özsel noktaları ile ilkesel savlar, aşırı sağın ve, daha küçük bir ölçüde de, sağın siyasal fikirlerinden geliyorlardı : örneğin programın gerçek ekseni olan ulusalcılık gibi. Yalnızca vaatlerin dökümü ile kimi toplumsal çarpıklıkların çareleridir ki daha çok öbür siyasal görüşlerin yetki alanları içinde bulunuyorlardı. Ayrıca 1919 fasci programı ile 1921 faşizm programı arasında olsun, 1920 nazi programı ile bu programın 1927 basımındaki yorumlamalar arasında olsun, reformist sosyalizmden ödünç alınan toplumsal önlemlerin bir hafifletilmesine, hatta gerçek bir silinmesine tanık olunduğunu belirtmek de yararsız değildi.

Ama dahası var. Bir programın varlığı karşısındaki tutumlarını, devinimlerin kurucularının kendileri de açıkça belirtmişlerdi. Mussolini için olduğu gibi, Falanjın kurucusu José Antonio Primo de Rivera için de, programa gerek yoktu : bir program tarafından yönlendirilmekte değil, ama birkaç temel ilkeye göre davranmakta kararlı uyanık adamların eylemiyle çözülecekti ortadaki sorunlar. İşin genişliği de, ayrıca her türlü programı gülünçleştiriyordu.

Mussolini, Ulusal Faşist Partinin programı bir yılı

aşkın bir süreden beri kabul edilmiş bulunduğu bir sırada, 1922 Eylülünde, Udine'de şöyle diyordu :

"Programımızın ne olduğunu soruyorlar bize. Programımız basittir : İtalya'yı yönetmek istiyoruz biz. Programlardan sözediliyor. Daha şimdiden çok program var. İtalya'da eksik olan kurtuluş programları değil, insanlar ve istençtir." (Aktaran P. Guichonnet, **L'Italie,** L. I. Hatier-Université, s. 211.)

J. Antonio Primo de Rivera'ya gelince, daha Falanjın 27 Noktasının yayınlandığı yıl, 4 Mart 1934 günü, bir söylevde şöyle diyordu :

"Bizim programımızın olmadığını söylüyorlar. Size göre, aşk, yaşam, ölüm gibi kesin, bitmez tükenmez şeyler, ne zaman bir programla gerçekleştirilmişlerdir?... Büyük çağlarda ne o denli irdeleme alanı, o denli istatistik, o denli seçim vergisi vardı, ne de programlar. Üstelik, eğer tam bir programımız da olaydı, bir parti de biz olur ve kendi öz karikatürlerimize dönerdik."[4]

Hitler ise, bir programın yararını yadsımaz; tam tersine. Ama sırf yöneldikleri insanların çeşitliliğine göre bir araya gelmiş belli bir sayıdaki önermenin birleşme noktasından başka bir şey olmadığını da belirtir programın :

"Demek ki, görüşlerimizi utkuya ulaştırmak için, bir kavga partisine dönüştürmeliyiz onları. **Bu partinin programının da mantıken eldeki insan gerecini göz önünde bulundurması gerekir** [altını ben çizdim —**R.B.**]. Yönetici erek ve fikirlerin ne denli sarsılmaz olmaları gerekirse, propaganda programının da, fikirlerin en güzelinin bile onlar desteklemedikçe yalnızca bir fikir olarak ka-

[4]Başka bir bilgi olmadıkça, J. A. Primo de Rivera'dan alıntılar, D. Teissonnier'nin 1969'da Montpellier ve Lettres Üniversitesinde savunulan **J. A. Primo de Rivera ou le national-syndicallsme** (J. A. Primo de Rivera ya da Ulusal-Sendikalizm) başlıklı tarih doktorası tezinden alınmıştır.

lacağı kimselerin ruhlarına ustalık ve doğru bir psikolojiyle uydurulması gerekir[...]

"[NSDAP'ın 25 noktası], belli bir ölçüde, insanları davaya kazanan ve ayrıca da, ortak bir yükümlülüğü somutlaştırdığından, yeni üyeler topluluğunu birleştirip karmaştıran siyasal bir inanç açıklaması oluşturur" (**Mein Kampf**, s. 455)[5].

Bu, **programın harfi harfine alınmaması gerektiği**, ve hareket, iktidara geçtikten sonra da, aynı ölçüde uygulanmamasına fazla şaşmaya haklı bir neden olmayacağı anlamına geliyordu. Aynı zamanda, onun yamalı bohça niteliğini de açıklıyordu. Ayrıca, bir yandan Ulusal Faşist Parti programı ya da Falanjın 27 Noktası yayınlanabilirken, öte yandan bir programın tüm değerinin neden yadsınabildiğinin anlaşılmasını sağlıyordu. Ama bu, programın her görüş alanından bireylerin bir araya getirilmesine yardımcı olmaya yönelik bir oltadan başka bir şey olmadığını, dolayısıyla sıkı sıkıya koşullara bağlı bir nitelik taşıdığını da gösteriyordu. Bu yüzden de, yokluğunu saptamış bulunduğumuz gerçekleştirim araçlarını belirtmek, elbette yararsızdı. Gerçekte, **programlarının demagojik programlar olduklarını sezinleten ya da açıkça söyleyenler, hareketin kurucularının ta kendileriydiler.**

Faşist programlar böylece, siyasal yaşamı yenileştirmek, ve toplumsal sorunları çözmek istediklerinden, en büyük bir sayıdaki grup ve bireyleri, toplumun kötü işleyişinden sorumlu asalakların dışlanmasıyla olanaklı bir duruma getirilmiş bulunan kendi özel özlemleri temelinde toplayabilmek için, liberal demokrasinin bütün görüş alanlarından gelen karmakarışık öğeleri biraraya

[5]**Mein Kampf**'a yapılan göndermelerle ilgili sayfa numaraları, 1934'te Nouvelles Editions Latines'ce yayınlanan Fransızca çeviriye göre verildi.

getiren, sıkı sıkıya durum ve koşullara bağlı eylem platformları olarak çıkıyorlardı ortaya. Ama, özellikle programın temel dayanağı olan koyu ulusalcılık gibi, devletin otoriter reform tasarısı gibi temel yeğlemeler, aşırı sağ siyasal çevrelerden doğan yeğlemelerdi.

İKİNCİ BÖLÜM

İDEOLOJİ
GENEL TEMELLER

YÖNTEMBİLİMSEL YAKLAŞIM

FAŞİST, nazi, falanjist programlar, her partinin özsel öğretisel yönelimlerini siyasal eylem terimleriyle dışavuruyor ve birkaç formül içinde kısaca özetliyorlardı. Faşist ideolojinin ne olduğunu anlama olanağını veren ortak temeli ortaya koymaya girişmek için, şimdi bu öğretisel yönelimleri aydınlığa kavuşturmamız gerekiyor. Kaynaklar az değildi : Mussolini'nin, filozof Gentile'nin söylevleri ve yazıları. İtalyan Ansiklopedisi, Prezzolini, Valenziani ya da Gorgolini gibi ideologların halk için yazdıkları yapıtlar, İtalyan faşizminin irdelenmesi için gerekli temeli oluşturuyorlardı. Nazizm için, Rosenberg'in **XX. Yüzyıl Söylencesi**'nden önce, **Mein Kampf** temel ki-

taptı; NSDAP'ın ideolojik metinleriyle, nazi büyüklerinin yazı ve söylevleri de, kurucunun düşüncesine açıklık kazandırıyorlardı. Falanjizm için de bol belge vardı : İç savaştan önceki dönem için, frankizmin ilk yıllarında, falanjizm, düşüncesi hareket bakımından sürekli ideolojik kaynak hizmeti gören J. A. Primo de Rivera tarafından tanımlanıyordu. Franco ile frankist yöneticilerin söylevleri, **Nasyonal-Sendikalist İspanya** başlıklı yapıtında V. A. Marcotte'un da sözkonusu ettiği öğreti sorunlarını işliyorlardı. Ayrıca, birçok ideolojik saplantıyı, faşist ve nazi programlardan daha da çok dile getiriyordu falanj programı.

Bununla birlikte, bölgelerin bolluğuna karşın, yapılması gereken şey güçtü : her hareket, ideolojik düzeyde özgün görünmek üzere, kendi ulusal kökenleri tarafından oldukça derinliğine biçimlendirilmişti. Nazizmin başka hiçbir yerde karşılaşılmayan saplantısal ırkçılığı, bu özgünlük izlenimini daha da artırıyordu. Apaçık biçem ve sunuş ayrımları, aykırılıkları göze çarpacak duruma getiriyordu : Gentile'nin ince ve ayrıntılı açıklamalarıyla, Rosenberg'in tumturaklı ve kasıntılı yazıları arasında; faşist fikirlerin **İtalyan Ansiklopedisi**'ndeki bağlantılı sergilenmesiyle, olguların ve fikirlerin, önemli ve önemsiz olayların, **Mein Kampf**'ın okunmasını korkunçlaştıran karmakarışıklığı arasında ortak hiçbir şey yoktu. Gerçi, liberalizmin eleştirilmesi, marksizmin reddedilmesi, liberalizmle komünizm arasında üçüncü yol, hiyerarşi ilkesi, seçkinlerin dolaşımı vb. birçok birleşme noktası çıkıyordu ortaya. Ama temel ideolojik yakınlıkların sonuçlarından çok, incelenen ulusal gerçeklik verileri üzerindeki bir düşünümün, şurada burada rastlanan benzer sonuçlarıymış gibi görünüyordu bu birleşme noktaları.

Öte yandan, tutarlı bir ideolojik sistem oluşturan eksiksiz, tamamlanmış öğretiler karşısında mı bulunmak-

taydık? İzleklerin (temaların) yazılar arasında dağılması, toplu açıklamaların nispi azlığı; parçanın bütünü, yanyana yığınanın sentezi bastırdığını düşünmeye götürüyordu. Sayıları da pek çok olmayan birkaç temel düşüncenin sık sık yinelenip yorumlanması, derli toplu bir çalışma karşısında bulunmadığımızı açıkça gösteriyordu. Ama, başlangıç durumunda da kalsa, birçok kez toplu bir görüş araştırmasına girişildiği de oluyordu. Ayrıca, hitlercilikte, ırkçı efsane **(mythe)** yaşamın ve insan toplumlarının düzeneğinin temel açıklaması olarak sunuluyordu; bir dünya görüşü ve bir felsefenin temeli olması isteniyordu.

İdeolojik metinlerin yüzeysel bir tahlili, böylece aynı bir hareketin içinde, hele hele bir hareketten öbürüne, birçok yön, çelişik görüş açıları çıkartıyordu ortaya. Gene de her üç harekette ideolojik temellerde bir ya da birkaç ortak payda göstermekten vaz mı geçmek gerekiyordu? Programların (özellikle ilkesel savlar üzerindeki) sugötürmez ortak özellikleri, kimi benzer doktrinal yanıtlar, İtalya'da faşizmin (1919), Almanya'da nazizmin (1920) eşzamanlı belirişi, İspanyol nasyonal-sendikalizmi ile Latin ve Germen "kardeşleri" arasındaki, pohpohçubaşılarca kabul edilmiş bulunan akrabalık bağları, bana, bütün öbür ilkelerin kendisinden doğacakları **özsel bir doktrinal ilkeden başlayarak, her üç harekette de ortak temel bir ideolojik tutumun olası varoluşunu bir çalışma varsayımı olarak** kabul ettiriyorlardı. Bir "faşist ideoloji"nin özellikleri, böyle ayırdedilebiliyordu.

Bu birleştirici ilke ne olabilirdi? Programların tahlili, bize, ulusalcı ve emperyalist savın büyük önemini gösteriyordu. Ama milliyetçi ideolojinin tahlili de, ortaya, gözle görülür sunuluş farkları çıkarıyordu. Benzerlikleri ilk bakışta göründüğünden çok daha büyük de olsa, ırkçı dayanak, nazi ulusalcılığı ile faşist ya da frankist ulu-

salcılığı aynı düzeye getirmiyordu. İdeolojinin, üstünkörü de olsa, bir irdelemesinin ortaya çıkartacağı öbür doktrinal öğelere gelince, ister ulusalcı ilkeye göre olsun (örneğin antiliberalizm, devletin rolünün tanımlanması, vb. gibi), ister bir başka çığır karşısındaki olumsuz bir tavır takınmadan doğdukları için (örneğin "sınıflar savaşı" kavramı karşısındaki "üretici" kavramı, "insanların eşitliği" fikri karşısındaki "hiyerarşi ilkesi" gibi), hepsinin de ikincil nitelikte oldukları görülüyordu.

Bence bir sonuç kendini ister istemez kabul ettiriyordu: İster bir hareketten öbürüne değişsin, ister birincil değil de türevsel nitelikte olsun, her üç parti tarafından da ileri sürülen pratik **(positive)** ilkelerden hiçbiri, aranan ideolojik temelin gerçekten ortaya konmasına olanak sağlamıyordu. Bir tek olasılık kalıyordu o zaman: **Temel ideolojik birliğin nedeni, faşişmin, nazizmin ve falanjizmin, onların, özünde zararlı kabul ettikleri bir teoriye kesin karşıtlığı olabilir miydi?**

Gerçekten de bir olgu son derece belirgindi: İdeolojik yazılarda, ulusalcılık, çoğu kez ancak enternasyonalizme ve ulusu çökerten sınıflar savaşımına kesin bir karşıtlığa dayanarak kazanıyordu. **Bir şeyden yana olmadan önce, ilkin ve özellikle bir şeye karşı değil miydi hareketler?** Tek bir düşmanın ideolojik olarak dağıtılmasından başlayarak gelişmiyor muydu bu hareketlerin kendi öz ideolojileri?

Hareketlerin pratikle oluşan ideolojik yapısının, tamamen olumsuz, itmelik görevi gören, ve öğretinin izlekleri kendisine dayanılarak tasarlanan tek bir dayanağı varmış gibi geliyordu bize: **Marksizmdi bu itmelik.** Faşist hareketlerin ortak ideolojik temelini ilkesel antimarksizm oluşturuyordu. Açıklayacağımız şey de işte buydu.

İlk açıklama : Marksizm ve marksist olduklarını söyleyen siyasal partiler söz konusu olduğunda hareketlerin sözcük dağarcığı her zaman kesin değildi : İdeologlar sözcükleri seve seve birbirine karıştırıyor ve, sosyaldemokrasiyi komünist hareketten her zaman ayırdetmeksizin, "marksizm", "sosyalizm", "bolşevizm", "komünizm" terimlerini çoğu kez ayrımsız bir biçimde kullanıyorlardı.

Kurucularla ideologlar, kendi hareketlerinin öğreti ya da ideolojisini ortaya koydukları zaman, işe marksist fikirlerin bütünsel yadsınmasından başlıyorlardı. Örnekleri çoktu bunun. İktidarın alınmasından önce, Mussolini'nin 21 Haziran 1921 günü Milletvekilleri Meclisi'nde yaptığı ünlü bir konuşmada, marksizmi ortadan kaldırma sorunu, en önemli sorunu oluşturuyordu :

"Sosyalleştirme, devletleştirme, kolektifleştirme girişimlerine bütün gücümüzle karşı çıkacağız. Bıktık usandık devlet sosyalizminden. Ve sizin o doğruluk ve hele kaçınılmaz yazgı niteliğini yadsıdığımız doktrininizin tümüne karşı savaşımdan, yani doktrinal savaşımdan da vazgeçmeyeceğiz. İki sınıfın varlığını yadsıyoruz, çünkü çok daha fazla sınıf var; tüm insan tarihinin ekonomik saptamalarla açıklanabileceğini kabul etmiyoruz. Sizin enternasyonalizminizi yadsıyoruz, çünkü ancak yüksek sınıflar tarafından kullanılabilen lüks bir metadır bu, oysa halk kendi doğduğu toprağa sıkı sıkıya bağlıdır." (Aktaran R. Paris, **Histoire du fascisme en Ttalie**, t.I, s. 298.)

Daha sonra, iktidarın alınmasının ardından, Milano'daki Lambard Çelik Fabrikaları işçileri karşısında, hükümetinin etkinliğini üç temel ilkeden aldığını açıklıyordu Mussolini : "Varolan ve ortadan kaldırılamavacak olan" ulus; üretim, "çünkü daha iyi ve elden geldiğince çok üretmek yalnız kapitalistin değil, ama işçilerin de

yararınadır", işçi sınıfının çıkarlarının korunması. Bu söyleşide enternasyonalizme ve sınıflar savaşımına yapılan göndermeler, Valenziani'nin onu şöyle yorumlayacağı denli açıktı :

"Faşizm tarafından yaratılan ve marksist nitelikli harekete karşı çıkmaya ve sonunda onun yerini almaya yönelik işçi hareketi, kaçınılmaz olarak sosyalist ülküye ters düşen bir ülküden ve ilkelerden esinlenmek zorundaydı." (Valenziani, **Le corporatisme fasciste,** Édit. de la Nouvelle Revue critique, Paris, 1935, s. 19.)

Nazizmde de aynı temel doktrinal konum görülüyordu. Mussolini'ye duyduğu hayranlığı şöyle açıklıyordu Hitler :

"Mussolini'yi bu dünyanın büyük adamları arasına koyacak olan şey, onun İtalya'yı marksizmle paylaşmama, ama tersine, onun yıkmak istediği yurdunu enternasyonalizmden koruma yolundaki kararlılığıdır." **(Mein Kampf**, s. 679).

Özellikle de, Almanya'yı yıkıma uğratan marksizmin kökünü kazımak için çözülecek tek sorunun, yığınlar içinde onun yerini almaya yetenekli yeni bir ideoloji kurmak olduğunu son derece büyük bir açıklıkla belirtiyordu :

"Bin kez suçlu da olsa, felsefi bir görüşün bütün silahlarıyla donanmış partilerden birinin (marksist partinin) kurulu düzene karşı saldırıya geçtiği bir sırada, öbürü, bu durumda eğer yeni bir siyasal dogma biçimini almaz ve güçsüz ve gevşek savunma sözlerinin yerine cesur ve sert bir saldırının savaş çığlıklarını geçirmezse, savunma durumuna düşer." **(Mein Kampf**, s. 375.)

Birkaç safya daha ilerde, kendi ırkçı teorisinin ilkelerini sergiledikten sonra, bu teorinin değerini, şu temel ereğe göre belirtiyordu : "Kişinin değeri, yığın arasında ona (ırkçı görüşe) göre belli olur, **ve böylece de yıkıcı**

marksizmin karşısında örgütleyici bir güç olarak davranır." (Altını ben çizdim. -R. B.) (**Mein Kampf**, s. 381.)

Yeni bir ideoloji zorunluluğunu, Asturias ayaklanmasının (Ekim 1934) bastırılmasından sonra, Cortès'de (İspanyol parlamentosu), J. A. Primo de Rivera da başka türlü dile getirmiyordu :

"Devrim[in gücü] devrimcilerin tam bir inanca sahip oluşlarından gelir. Bu inançlılık şeytanca bir inançmış, kabul; ama ensonu ne toplumun, ne de hükümetin karşısına şu ya da bu koşullardan bağımsız, sürekli bir görev inancını çıkarabildiği, devrimci bir inançlılık söz konusuydu. Özveriyi kabul etmek için gereken şey, bir din, bir yurt ya da yeni bir toplum görüşü için kutsal bir coşkuyla dolu olmaktır. Asturias elebaşlarının gücünü oluşturup onları tehlikeli bir duruma getiren de bu coşkudur işte." (Aktaran S.G. Payne, **Phalange, histoire du fascisme espagnol**, Ed. Ruedo Iberico, 1965, s. 54.)

Hareketin kurucularına göre, demek ki her şey, sanki marksizmin devrimci teorisi karşısında varolan bir **ideolojik boşluğun** doldurulmasına bağlıydı : Gerçekten de, harekete geçirici, yani yığınların coşku ve tutkularını uyandırmaya özgü hiçbir şey yoktu marksizmin karşısında. Bu nedenle de, marksizmin çekiciliğini elinden alacak yeterli bir gücü kendinde bulan yeni bir öğreti tezgahlamak zorunluydu : Marksizme yöneltilen eleştiriler, çoğu kez hemen hemen aynı terimlerle ileri sürülecek derecede benzer oldukları oranda, faşizm, nazizm ve falanjizmin birleşme noktası da işte buradaydı.

Gerçekten de iki büyük "kusur" lekeliyordu marksizmi : sınıflar savaşımı öğretisi ve enternasyonalist inanç. **Enternasyonalizm**, bireyi kendi toprağına öncelikli bağlılığından uzaklaştırıyor, bir topluluğun üyesi olma duygusunu parçalıyor, öyleyse ulusal yaşamın temelleri-

ni çökertiyordu. Toplumsal grupları kendi aralarında karşı karşıya getirmekle, **sınıflar savaşımı öğretisi** en güçlü hiyerarşik ilişkileri çürütüyor, bireysel yetenekleri sulandırıyor, en iyileri en kötüler düzeyine indiriyor, kendi toplumsal sınıfı içinde eritmek üzere, bireyin özgül niteliklerini tanımıyor, bu da, bireyin insanlıktan uzaklaşmasına yol açıyordu : sınıflar savaşımı ilkeci[1] toplumu dağıtıyordu. Bu yüzden de marksizm temelden yıkıcıydı : yıkıcı sıfatı sık sık kullanılıyordu. Faşist hareketlerin kurucuları, marksizmin toplumsal düzeni kökten suçlayan tek öğreti olduğunun derin bilincine sahiptiler. Kuşkusuz, bunun için, her üç hareket de, kendi anti-marksizmini, **marksizmin,** evreni düzenleyen hiyerarşi ilkesine karşı çıkarak, **doğal düzene karşı çıktığı** iddiasına, dayandırıyordu. Bu belitsel iddia, düşüncelerin tartışılamamasından destek alarak, çürütmeyi berkitiyordu. Böylelikle, doğaya karşı bir kötülük olan marksizmin utkusu, her türlü toplumsal örgütlenmenin karmakarışık olmasına neden olacaktı. Bundan dolayı, uygarlığın kökünü kazıyordu marksizm, "soğuk ve duygusuz bir kavga öğretisi" olarak, her türlü manevi yaşamı, öyleyse tüm yaşama nedenini dışlıyordu, işte böyle diyordu J. A. Primo de Rivera :

"Batılı ve hıristiyan uygarlığın yıkıcısı bir düzenin azgın bir gelişidir bu; özsel değerlerine saygı içinde yetişmiş bulunduğumuz ve geçerliği kalmamış gibi düşünmeyi kabul etmediğimiz bir uygarlığın sonunun belirtisidir." (J. A. Primo de Rivera, **Falanj Bildirgesi,** 2 Şubat 1936.)

"İşçilerin kafasından her türlü manevi yaşamı zorla çekip çıkarır sosyalizm... Din, yurt sevgisi ve, aşırı du-

[1]Bu ilkesel olumlamanın, özellikle yönetici sınıflar arasındaki toplumsal etkisi daha aşağıda incelenecektir.

rumlarda da, Rusya'da olduğu gibi, aile şefkati, işçilere işte böyle yasaklanır." (J. A. Primo de Rivera, **Ulus ve toplumsal adalet**, Mayıs 1934.)

Sonunda bu yıkıcı ruh her yere girebiliyordu. Materyalizm sözcüğünün karşıt anlamlı iki bileşenden oluşmuşluğundan yararlanan, felsefel materyalizmi her türlü manevi değerin yadsınması ve yalnızca maddi doyumlar ardında koşulmasıyla karıştıran J. A. Primo de Rivera, marksizmin en yeni biçimini oluşturan, yıkıcı etkinliği Rusya'da ortada bulunan bolşevizmin, insanlığa karşı bir tutum olduğunu açıklıyordu: zenginliklerinden yoksulların sefaletine aldırmadan yararlanan her zengin bir bolşevistti. Ahlaka aykırı ya da ahlak dışı olan her şey bolşeviklikti.

Daha da kötüsü vardı: Düşüncesinin mantıksal sonuçları tarafından dünyanın karanlık bir sonu görüşüne sürüklenen Hitler'e göre, yeryüzünde insan yaşamının yokolması anlamına gelecekti marksizmin utkusu: "O zaman gezegenimiz milyonlarca yıl önce yaptığı gibi gene hava boşluğunu baştanbaşa dolaşmaya başlayacaktır: üzerinde artık insan kalmayacaktır. Buyrukları çiğnendiği zaman acımasızca öc alır ölümsüz doğa." (**Mein Kampf**, s. 71.)

Böylece ortaya konmuş bulunuyordu marksizmin temel ahlak bozukluğu. Ayrıca, programların sosyalizmden kimi öğeler almalarına karşın, marksizmi yadsımayan öğeye de yer verilmiyordu. "Sosyalizm"e sık sık yapılan göndermeler, Marksizmle her türlü öğretisel ortaklığı dışlıyorlardı. Ensonu, antiliberalizm her ne denli her üç hareketin de geliştirdiği olumlu devlet ve birey görüşüne kısmen bağlıysa da —bu konuya ilerde gene geleceğiz—, **liberalizmin eleştirisi de liberal devletin marksizme karşı etkili olarak savaşacak yetenekte olmadığı saptamasına dayanıyordu.** Siyasal düzeyde, marksizm tarafından da

bozulmuş bulunan liberal devletin doğuştan gelen güçsüzlüğü, onun alınması gereken önlemleri almasını engelliyordu. İdeolojik düzeyde, orta yol felsefesi büyük yığınları kendine çekmeye özgü hiçbir dinamizm taşımıyordu. Mussolini, liberal devletin öğreti ve eylem güçsüzlüğünü söylevlerinde açıkça kınıyordu. Hitler ise şöyle diyor : "Marksizm gibi bir cüzzamın gelişmesini engellemeye yetenekli olmayan bir devlet, artık yitirilmiş bulunan alanı kazanamayacaktır" (**Mein Kampf**, p. 175), ve marksist olmayan tüm geleneksel partilerin siyasal bir felsefeye sahip olmadıklarını belirtiyordu. J. A. Primo de Rivera daha da ileri gidiyor; görmüş bulunduğumuz gibi, toplumun ve hükümetin, devrimci inançlılık karşısına yeni bir inançlılık çıkaramadıklarını belirtiyor, ama marksizmin yükselişinin sorumlusunun ekonomik liberalizm olduğunu ileri sürüyordu : "Komünizmin gelişini bir tek önleme yolu vardır : kapitalizmi yıkma yürekliliğini göstermek." (J. A. Primo de Rivera, **1936 Seçimlerinden önce falanj**, 2 Şubat 1936.)

Siyasal ve ideolojik kısırlığa yakalanmış bulunan **liberalizm, marksizmin hazırlayıcısıydı :** öyleyse büsbütün yitirmişti saygınlığını.

USDIŞI İDEOLOJİLER ÜZERİNE

Demek ki her hareketin, yıkıcı marksizmin ve, dolayısıyla, liberalizmin güçsüzlüğünün karşısına, marksizm tarafından baştan çıkarılmış ya da liberal devlet tarafından uyuşturulmuş bulunan enerjileri bir araya getirmeye yetenekli **etkili bir ideoloji** çıkarmak istediği anlaşılıyordu. Öyleyse ideolojik bir boşluğu doldurmak gerekiyordu : ama, bu yeni ideolojinin içeriğini incelemeden önce de, almaya yöneldiği **biçimleri** incelemek zorunluydu. Çünkü, eğer yeni bir ideolojinin doğrulanması, kendini yalnız etkililik terimiyle, yani yığınlar **üzerinde bek-**

lenen etkiye göre koyuyorduysa, ussal olarak temellendirilmiş, bir dünya görüşünü dışavuran, uzun bir teorik çalışma sonucu, tutarlı bir öğretiye sahip olmaktan çok, kamuoyu tarafından kabul edilmeye yetenekli **ideolojik bir belgeler bütünlüğü**nün sözkonusu olduğu açıktı. Bununla birlikte bu belgilerin yalnızca inandırıcı da olmaları yetmiyordu, çünkü o zaman olsa olsa elverişli bir önyargıdan yararlanılabilir, ama bu belgiler, yığını, altında bulunduğu marksist etkilerden, ya da gösterdiği ilgisizlikten kurtaramazlardı; bu belgilerin tam anlamıyla karşı konulamaz bir duruma gelecek biçimde, **mutlak doğruluk damgası**yla damgalanmaları gerekiyordu.

Ama, en ussal ve en bilimseli de olsa, hangi teori mutlak doğruluk savında bulunabilirdi? Öğreti öğeleri eğer ussal bir tanıtlama görünümü altında çıksalardı ortaya, saptanan ereğe erişemeyeceklerdi. Bu yüzden de hareketlerin kurucuları, **gizemli inanıştan** seve seve söz ediyorlardı. Örneğin J. A. Primo de Rivera, devrimci inançlılık **(la mystique)** karşısına, bir "sürekli görev inançlılığı"nı çıkarmak istiyordu. Nazilerde ırk hakkında, faşizm için ulus hakkında inançlılık, kuruculacra da efsane olarak kabul edilen **efsanelerin** alevlendirilmesinden esinleniyordu. Mussolini, 1922'de, "Kendi efsanemizi kendimiz yarattık biz; ulustur bizim efsanemiz", diyordu; Naziler için ırkçılık "20. yüzyıl efsanesi" idi.

İtalyan ve Alman ideologlar, öğretinin **usdışı temelleri** üzerinde de ayrıca direniyorlardı. Gentile, faşistler tarafından kurulan yeni devletin temellerini çözümlerken, belli bir otoriter liberalizmin faşizme yabancı olmadığını anımsatıyordu. Ama, diyordu Gentile, güçlü devlet teorisi de "az çok entelektüel bir dogma"dan başka bir şey değildir. Bu yüzden de gerçek üzerinde hiçbir etkisi yoktu. Faşizm sayesinde, bu dogma, bir yönetici-fikir **(l'idée-force)** durumuna geldi, bir **tutku** oldu; **yığınla**

yönetici-fikir arasında sanki bir esin, bir parıltı, **dolaysız bir inan birliği,** ve böylece de bir iletişim ve yayılma olanağı gerçekleşti. Tutkunun sonu eyleme vardı o zaman. Onun için harekete geçme olanağını sağlayan şey, bir öğretiye düşünülüp taşınılmış bir katılma değildi; tersine, gerçek bir gizemli açıklamayla bir **yönetici-fikir sarsıntısına uğrayan yığınların usdışı atılımından, tutkusal boşalmasından** doğuyordu eylem[2]. **Öğretiyle birey arasındaki birleşmenin bu dolaysızlığı,** öğretiyi algılamak ve eyleme yol açmak için her türlü ussal ya da duygusal nitelikteki aracıyı reddeden nazi Carl Schmitt'te de son derece açıktı :

"Uygun bir imgenin, bir imge ya da bir karşılaştırmadan **düpedüz** daha çok bir şey olduğunu, daha şimdiden bir **atılım** olduğunu saptamak, dikkate değer bir saptamadır. Görüşümüzün ne aracı bir imgeye gereksinmesi vardır, ne de hatta simgesel bir karşılaştırmaya; ve ne de onlara karşılık düşer. Ne tuhaf eğretileme ve betimlemelerden doğar, ne de dekartçı bir "genel fikir"den. Dolaysız ve elle tutulur bir görüştür o." (Aktaran Hofer, **Le national-socıa lisme par les textes,** Plon, s. 40.)

Sonunda, tanrısal esine benziyordu öğreti : Tanrı tarafından esinlendirildiğini söylemiyor muydu Hitler? "Yaratıcımız Tanrının öz ereğine göre davrandığıma inanıyorum; çünkü, Yahudiye karşı kendimi savunmakla, Tanrının yapıtını korumak için savaşiyorum." **(Meln Kampf,** s. 72.)

Böylece, tutkularını açığa çıkararak, güçlerin harekete geçmesini sağlayan kaldıracı, birkaç yönetici-fikir oluşturacaktı. Mutlak doğruluklar olarak, inanç terimleriyle dile getirilebilirdi ancak bu yönetici-fikir. Birtakım **konutlar (postulat)** olarak açıklanmış bulunuyorlardı öyleyse; istenen dolaysız etkiye sahip olabilmeleri için

[2]Gentile, 31 Mart 1924'te Palermo'da verilen söylev.

de, zorunlu bir koşuldu bu.

Söylev yöntemleri, bu yönetici ilkelere bağlıydı. Çoğu, kez, faşizmin, nüansı dışlamayan, ama kanıtlamayı dışlayan, uzun bir olumlu ya da olumsuz savlar traşı olan, **İtalyan Ansiklopedisi**'ndeki tanımı gibi ("Faşizm dir," "faşizm değildir", "faşizm şöyle anlar", "şöyle düşünür", "şöyle sanır") başka düşüncelerle canını sıkmaksızın, bir **savlar dizisi** sıralanıyordu. Ayrıca, doğruluk zilyedi olma inancı da, her türlü açıklamayı yararsız duruma getirmeye yetebiliyordu. Marcotte, nasyonal-sendikalizmin totaliter eğilimini bu biçimde açıklıyordu: Doğruyu elinde tuttuğundan emin, ve doğru da tek olduğu için, şu ya da bu biçimde tartışılabilmeyi kabul edemezdi nasyonal-sendikalizm.

İdeolojik açıklamalar gene de bir tanıtlama görünüşüne sahip olabiliyorlardı: ama, ne tartışmaya, ne de tanıtlamaya gelen, kestirip atıcı bir ön savdan doğuyorlardı bu açıklamalar. **Mein Kampf,** özellikle tipik bir örneğiydi bu yöntemin. Örneğin, "halk ve ırk" bölümünde, Aryenlerin üstünlüğünü ve dünyanın Yahudiler tarafından egemenlik altına alınmasının düzeneğini gösterme amacını güden kanıtlamanın sonradan üzerine dayandırıldığı ırkların eşitsizliği konutunu hiç tartışmadan kabul etmek gerekiyordu. Olsa olsa, kendisi bir apaçıklık, sağduyusal, doğal, tarihsel, ya da bilimsel olarak sunulan bir olgunun gözlemlenmesine dayanıyordu çıkış konutu (postulat). Önerilmiş bulunan ilk doğruya, **deneysel bir inanca** veriliyordu böylece. Örneğin, hiyerarşi ilkesi ile yaşama savaşımı da —her üç harekette de dikkate değer bir birleşme—, ne türler, ne de bireyler arasında, hiçbir yerde eşitliğin bulunmadığı "doğa"nın "gözlem"inden doğuyorlardı. Nasyonalizm, emperyalizm, ırk eşitsizliği, özellikle kesin, nesnel, olgular tarafından desteklenmiş olmak isteyen tarihsel betimlemelerden alıyorlardı doğru-

lanmalarını. Bu bakımdan, hareketlerin ideolojileri, hiç kuşkusuz **tarihselci** ideolojilerdi.

Doğal bilimler, ırkların eşitsizliği teorisini temellendirmek üzere, nazi ideologlar tarafından ayrıcalıklı bir duruma getiriliyorlardı. Gözlem sonuçları olarak sunulan ve bitkisel ve hayvansal dünyaları yönettikleri söylenen **"yaratıcı ilke"** ile **"asalak ilke"**den yola çıkıyordu bu ideologlar. Sonra insan bedeninin asalaklara karşı savaşım örneğini alıyorlardı ele —açıklanan "bilimsel" ilkenin belli bir duruma uygulanması— ve bu savaşımın da ancak ya asalakların ortadan kaldırılması, ya da insanal varlığının ölümüyle sonuçlanabileceğini gösteriyorlardı. "Tanıtlama"nın son perdesi : Evrensel oldukları için, bu ilkeler, bilimsel bakımdan, yaşamak için ortadan kaldırılmaları gereken asalakları üretmeden varlığını sürdüremeyen insan toplumlarına da uygun düşüyorlardı. Kanıtlama, böylece, apaçık bir biçimde, deneysel yönteme dayanıyormuş gibi görünüyordu. Ama:

1) Açıklamanın tüm geri kalanının kendisinden çıktığı mutlak bir doğrunun tanıtlanmamış bir savından başka bir şey olmayan (yaratıcı ve asalak) ilkelerin açıklanması düzeyinde olsun;

2) Belli bir biyolojik örgenlenme biçimi —burada insan gövdesi— üzerinde saptanmış bulunan bir görüngünün, toplumsal örgütlenmenin gelişmesiyle, —açıklanan ilkeye dayanan, ama yapmacıktan mantıksal—, yanlış olarak bir tutulması düzeyinde olsun, **düşünme biçiminin bütünsel bozulma** düzeneği de iyice seziliyordu.

Görünüşlere karşın, gerçekte tam da usdışının içinde bulunuyorduk.

Böylece, **dogmatik bir biçimde olumlanmış, tartışılmaz olarak tanımlanmış temel doğrulara dayanan, bireyin ve yığının doğrudan esinlendikleri** ideolojilerle karşı karşıya bulunuyorduk. Ama, temel etkililik ölçütünü dü-

şünürsek eğer, bu yönetici-fikrin bir pratiğe uygulanmasını da olanaklı duruma getirmeleri gerekiyordu. **Teoriyle pratik arasındaki ilişkilerin** nasıl düzenlendiğini inceleme zorunluluğu da işte bundan doğuyordu.

TEORİ VE PRATİK

İdeoloji, ilkin etkili olması gerektiği ölçüde, eğer hareketi başarıya götürürse doğru olacaktı. Bundan da, Gentile tarafından açıkça sergilenmiş bulunan şu temel fikir çıkıyordu : "Doğru öğreti, kendini eylemde ve insanların kişiliğinde, sözcüklerde ve kitaplarda olduğundan daha iyi dile getiren ve sorunları soyut planda düşünen, teoriler kurup yayan kişiden çok daha ciddi bir biçimde çözen öğretidir." (Palermo konuşması, 31 Mart 1924.)

Mussolini, **"Öğretiniz, İştir"** diyordu. Ama ideolojik kurgulara karşı tam bir küçümsemenin dışavurumu olarak yorumlamaktan da sakınmak gerekiyordu bu ünlü tümceyi. Gentile'nin düşüncesinin çözümlenmesi, mussolinci anlatımı aydınlatma olanağını sağlıyordu. Gerçi faşist filozof, pratiği birçok kez teorinin, ya da hiç değilse kavramsal bir sistem hazırlamaya götüren teorik düşünümün karşıtı olarak göstermişti. Gerçek yaşamdan kopuk, zihinsel bir oyundan başka bir şey görmüyordu teorik düşünümde; küçümsemeden başka bir şey duymuyordu ona karşı. "Kurgusal felsefe"nin "toptan" olumlanma ya da yadsınmalarından başka bir şeye varmıyordu kitapların sonu. Bu bakımdan teoriyle pratik arasındaki kopukluk tamdı. Teoriyle pratik arasında diyalektik ilişkilerin varlığını tasarlatan hiçbir şey de yoktu Gentile'nin düşüncesinde. Gerçeğin verilerinden başlayarak, daha sonra gerçek üzerinde etkili olma olanağını sağlayan ve sürekli olarak gerçek tarafından düzeltilen teorik bir düşünüm fikri yabancıydı ona. Ama Gentile'nin

bir tümcesi de Mussolini'ninkini özellikle aydınlatıyordu. **"Doğru teori, her zaman bir pratiktir, bir yaşam biçimidir." Gerçeğin ham verilerinden hemen çıkarılmış bir pragmacılık** anlamında, öğreti ve eylem **özdeşliğini** işte böyle dile getiriyordu Gentile. Çünkü "olgular, bizi, herhangi bir öğretisel sergilemeden çok daha büyük bir güçle egemenlik altına alırlar". Öğretinin hiçbir felsefe önermediğini ve (gerektiğinde dış kullanım dışında) hiçbir bilimsel temele dayanmadığını, kem küm etmeden söylemenin ta kendisiydi bu; öğreti, olsa olsa, hareket ereklerine erişmeyi kolaylaştırmaya yeteneklı **ideolojik reçetelere** dayanacaktı. Gentile, kendilerine açıkça verilmiş bulunan görevi : hareketin yönettiği eylemi (Gentile'nin deyimini kullanmak gerekirse) **"dışavuran"** ülküleri onların içine sokarak, en geniş yığınlar içinde hareketin ideolojik motorları olma görevini yerine getirmelerinden başka hiçbir şey istemiyordu öğreti öğelerinden. Yalnızca etkilik ölçütünün önemli olduğunu görüyoruz.

Öğreti ve eylem ilişkileri, Hitler tarafından daha da kaba bir biçimde tanımlanmış bulunuyorlardı; çünkü onun ayrıcalıklı duruma getirdiği görüş açısı, marksizm ve onunla etkili bir biçimde savaşmaya yönelik hareket arasında varolması gereken güç ilişkileriydi. Marksizmin kökünü zorla kazımak gerekiyordu : hitlerci düşünümün ideoloji konusundaki çıkış noktası buydu. Ama "bir düşüncenin kökünü kılıçla kazımak olanaklı mıdır? Felsefi fikirlere karşı kaba güç kullanarak savaşılabilir mi?" Hitler bunun olanaklı olmadığı sonucunu çıkarıyordu. Ancak gücün bir fikir tarafından desteklenmesi koşuluyla, fikirlere karşı güçle savaşılabilirdi.

"Felsefi görüş ve fikirlerle manevi eğilimler tarafından yol açılan hareketler, ister doğru olsunlar ister yanlış, belli bir andan sonra artık yalnız bir koşulla maddi güç tarafından engellenebilirler: bu maddi gücün yeni

bir meşale tutuşturan yeni bir felsefi fikir ya da görüşün hizmetinde olması koşuluyla." (**Mein Kampf**, s. 171.)

"Direngen ve acımasız bir biçimde kullanılan kaba güç silahı, ancak iki felsefi görüş arasındaki karşılıklı savaşımdadır ki, sonucu, desteklediği parti yararına götürecektir." (**İd.**, s. 173.)

Öyleyse öğretisel çalışma, zorunlu ve iyi bir sonuca vardırması gerekirken antimarksist savaşımdan doğuyordu. Haklılığını kuşkusuz ideolojide bulmalıydı "maddi güç": yoksa düşmanlar şehit durumuna yükselirdi. Ama, Hitler'in düşünme düzeninde ideoloji ikincildi: öğreti, tek başına maddi güç yetersiz olduğu için zorunluydu. Öyleyse maddi güç ancak **görünüşler** düzeyinde felsefi bir görüşün hizmetindeydi. Temel düzeyde, **öğreti, eylemi dışavurmaktan,** düşmana karşı hareketin ütkusunu sağlamaktan **başka bir işe yaramıyordu:** acımasız kaba güç kullanımını haklı göstermeye en elverişli ideolojiyi bulmaktı söz konusu olan. Eldeki tek ölçüt, burada da etkinlik ölçütüydü.

Demek ki pratik eylem zorunluluklarından ve hareketin sonal ereklerinden doğuyordu ideoloji. Bundan dolayı da, günü gününe hazırlanıyordu. İtalya'da, öğretinin sistemli sergilenmesi, çoğu kez de belli belirsiz kalmak üzere, ancak 1929'dan başlayarak gerçekleşiyordu. Hatta **Mein Kampf** gibi bir yapıtta bile, öğretisel sergileme, dağınık, sayısız pratik ya da tarihsel düşünceler ve özyaşam öyküsüyle karışık bir durumdaydı.

Gerçekte, hareketlerin ideolojisi çok yönlü bir **antientelektüalizme** bağlıydı. Faşist ideologlar, her türlü teoriyi doğrudan pratik eyleme bağlayarak, olguyla öğretinin özdeşliğini ileri sürerek, bilimsel düşünümü doğru yoldan ayırarak, öğretilerini usdışı üzerine kurarak, soyut düşünüme herhangi bir değer tanımıyorlardı. Onlara göre, salt kurgusal, yaşamdan kopuk, pratiğe açılma-

ya elverişsiz, dogmatik bir nitelik taşıyan soyut düşünümün, gerçek üzerinde hiçbir etkisi yoktu. "**Bırakalım öyleyse kitapları**", diye özetler Gentile.

İDEOLOJİ VE ALDATMACA

İstenen tutkusal sarsıntıya yol açmaya yetenekli belli başlı yönetici-fikirlerin çözümlenmesine girişmeden önce, şimdilik tam olarak yanıtlamayı düşünmeksizin, bir soru daha sormak gerekiyordu: Kendini yalnızca hareketin ereklerine bağlı gören, kurucularının partiye en büyük etkililiği kazandırmak için tezgâhladıklarını söyledikleri ve, ilkin, marksizme ideolojik bir yanıt vermeye yönelik bu ideoloji, yalnızca temel antimarksist görevi iyi bir sonuca vardırmak için gerekli toplaşma bakımından zorunlu katmanları ökselemeye yetenekli bir belgiler derlemesi, elverişli bir **aldatmaca** oluşturmuyor muydu? J. Billing, **L'hitlérisme et le système concentrationnaire** ("Hitlercilik ve Toplama Kampları Sistemi") başlıklı kitabında, dikkati, **Mein Kampf'ın ideolojik kuruluşunun kendini bir aldatmaca olarak gördüğü** yolundaki özsel olgu üzerine çekiyordu. Salt bu aldatmacanın araştırılması, **Mein Kampf**'ın büyük bir bölümünün tuttuğu yol değil miydi? Kafasını, marksizmin başarısını, ona göre hemen hemen matematik (birçok kez kullanılmıştır bu sıfat) bir kesinlikle bozmuş bulunan Hitler, ara vermeden bu başarıyı önlemenin yollarını arıyordu. Daha **Mein Kampf**'ın başında, sosyal-demokrasi karşısına çıkartılacak öğreti konusunda, J. Billing, Hitler'in şaşkınlık verici bir formülünün olduğunu belirtiyordu: "Bu taktik [sosyal-demokrasinin taktiği] **eğer karşı parti zehirli gaza karşı zehirli gazla savaşmayı öğrenmezse** [altını ben çizdim-R.B.], hemen hemen matematik olarak başarıya götürecektir." (**Mein Kampf**, s. 51.)

Yalnız Almanya'daki marksist partilerin pratiklerini

değil, ama özellikle marksist teoriyi de ciddiye alan Hitler, demek ki bozucu etkileri marksizm tarafından etkilenen yığınların siyasal ve toplumsal bilincini çürütebilecek bir ideoloji arıyordu. Bu yüzden de çok doğal olarak şöyle yazıyordu:

"Hükümetin o dönem[3] marksizminin bürünümü olan sosyal-demokrasi karşısındaki tutumunu değiştirme zorunluluğu üzerindeki düşüncelere daldıkça, bu felsefi okul yerine **kullanılabilir bir eşlenik eksikliğini** [altını ben çizdim —R.B.] daha da çok kabul ediyordum. Marksizmin hakkından gelinebildiğini kabul edersek, onun yerine yığınlara besin olarak ne verilecektir?" (**Mein Kampf**, s. 174).

Hitler örneğinde, aldatmaca, kaçamaksız açıklanıyordu. Ama öte yandan, J. A. Primo de Rivera'nın, eğer onları engelleyebilecek bir şey bulunmazsa, marksist çözümlerin kaçınılmazlığı yolundaki, Hitler'le birlikte paylaştığı derin inancına şaşmamak da olanaksızdı. J. A. Primo de Rivera, Marx'ın yapıtı konusundaki değerlendirmesine dayandırdığı bu fikri sık sık yineliyordu. Ona göre, doğru görmüştü Marx; çözümlemeleri doğru çıkmış, kapitalizmin evrimi üzerindeki kehanetleri gerçekleşmişti. Bu nedenle de "liberal kapitalizm **zorunlu olarak** [altını ben çizdim-R.B.]: komünizme yol açıyordu."

"Hızlı ya da yavaş, ama amansızca gerçekleşiyor Marx'ın öngörümleri. Sermayelerin merkezileşmesine doğru, yığınların proleterleşmesine doğru ve, son erek olarak da, çok sert bir komünist diktatörlükten geçecek olan toplumsal devrime doğru gidiliyor." (J. A. Primo de Rivera, **İspanyol Devrimi**, 19 mayıs 1935.)

Yığınlar içine yansıtılacak gizemli inanış, öyleyse, her şeye karşın kaçınılmaz olarak gösterilen bir sonun

[3] 1914 savaşından önce.

gerçekleşmesini engellemek ve doğa yasaları içinde yer alan bir kötülüğe, ancak umutsuz ve yapay görünebilecek bir çözüm bulmak için, **yazgıyı zorlama** amacını güdecekti. J. Billig tarafından daha önce hitlercilik konusunda yapılmış bulunan bu saptama, eğer J. A. Primo de Rivera'nın marksist tehlike üzerine sahip bulunduğu gerçek saplantı düşünülürse, falanjizm için de geçerli değil miydi?

Ensonu, Gentile'nin istediği gibi, bir ideolojiyi sırf erişilecek erekler ve doğrudan pratik etkililiği üzerine kurmak, aynı zamanda onu yalnızca bu ereklerin gerçekleşmesini olanaklı kılmaya yönelik bir aldatmaca durumuna getirmekten başka bir şey yapmamak değil miydi?

Böylece, kurucuların, tek ereği bir pratiğin en etkili dayanağını oluşturmak olan bir ideoloji arayışı üzerindeki kendi düşüncelerine göre, bu ideolojinin açıkladığı temalardan ve ideologlarının bu içtensizlik üzerine sahip olabilecekleri bilinçten bağımsız olarak, hemen bu ideolojinin **özünde bulunan içtensizliği** sorunu çıkıyordu ortaya[4].

Şimdi her hareketin ideolojisindeki pratik temalarını incelemeye geçelim.

[4]Faşist ideolojiyle insan doğasının değişmezliği, insan yığınlarının güçsüzlüğü, otorite susuzluğu ve özgürlük yeteneksizliği üzerindeki gerici saplantı arasındaki örtüşmeyi saptayan W. Reich, faşist ideolojinin "öznel içtenliği" ve eğer bu olgunun bilincine varılmazsa, faşizm tarafından yığınlar üzerinde gerçekleştirilen çekiciliği anlama olanaksızlığı sonucuna varıyordu. (**Psychologie de masse du fascisme** [Faşizmin Yığın Psikolojisi], s. 209). Gerçeklikte, durum farklıydı: yığınlar üzerindeki çekicilik, ortaya konmuş bulunan ve etkisi salt ideolojik nitelikte olmayan çeşitli çalışma biçimlerinin etkililiğinden doğuyordu; fizik zorlama da —göreceğimiz gibi— bu işte büyük bir yer tutuyordu. İnsanları bir araya getirecek en yetkin ideolojik araçlar, —metinlerin de gösterdikleri gibi— sırf dolaysız etkililik ereğiyle araştırılıyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDEOLOJİ: ULUS VE DEVLET

HAREKETLERİN ideolojisi bir dereceye kadar basit bir bütünlük oluşturan birkaç temel eksene bağlanıyor, ama bu, doğrulayıcı tarihsel ya da felsefi açıklamaları da dışlamıyordu. Ulus ve devlet teorisi, birey ve otorite kullanma teorisi, toplumsal örgütlenme ilkeleri: özellikle marksizmi kesin bir biçimde yanıtlamaya yönelik, kesin olarak yeni görüşler sunduğunu iddia eden her hareket ideolojisinin esas temaları, bunlardı işte.

ULUSALCILIK (NATİONALISME) VE IRKÇILIK

Programlardaki siyasal önerilerin temelini ulusalcı nasyonalist savın oluşturduğunu görmüştük. Ulusun bu

salt üstünlüğü, ideolojide nasıl dile getiriliyordu?

GELENEKSEL ULUSALCILIKTAN ALINTILAR

Irkçı notanın doğrudan Alman birliği fikirlerinden doğan temaya ek bir güç kazandırmaktan başka bir şey yapmadığı nazizm bakımından bile, eylem programlarının yazılışı, her hareket ulusalcılığının klasik ulusalcılıktan etkilenmiş bulunduğunu açıkça gösteriyordu.

Ulusun yüce gerçekliği, ilkin ulusun sonsuzluğa dek taşıyıcısı olduğu ve ülkenin şu anda içinde bulunduğu alçalmaya karşı koyan misyonun dışavurumu olan **geçmişin övüncesi** ile doğrulanıyordu. Aralıksız göndermeler yapılıyordu tarihe. Önce Roma cumhuriyetinin, sonra Roma İmparatorluğunun merkezi olarak, kıyılarını birleştirdiği Akdenizin egemeni olan Roma, bir doğu dininin evrensel bir dine dönüşmesiyle, orada gerçekleşmiş bulunan manevi mucize ile ışıldıyordu her zaman: eskiden latinlik ve hıristiyanlık, Roma'dan başlayarak fethetmişlerdi dünyayı. Bunun gibi, bin yıllık bir Reich'ın kuruluşu, Avrupa Ren kıyılarında doğan gotik ruhun parıltısıyla parlar, Cermenler doğu marklarında geri püskürttükleri Slavlar karşısında nöbet tutarken, daha dün Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu tarafından ete kemiğe büründürülen Alman yeteneğine dönüşün bir belirtisi olacaktı. Yeni bir kıta fetheden, bütün denizler üzerinde varolan uçsuz bucaksız bir imparatorluğun başına geçen, Kastilya dili ve Kastilya kültürünü dünyaya yayan 16. yüzyıl İspanya'sının büyüklüğü, falanjistlerin imparatorluk istencini temellendiriyordu. Ulusalcı sav ile emperyalist yönelim, birbirine sıkı sıkıya bağlı olarak, işte böyle anlatıyorlardı meramlarını.

Bu geçmiş görkemin karşıtıydı **şimdiki çöküş:** 1914-1918 savaşının galiplerinden biri olan, ama kendi öz bağlaşıkları tarafından hiçe sayılan İtalya, ulusal birliğini

bile tamamlayamamıştı. İçten ihanete uğramış, bu yüzden ordusunun değerine karşın savaşı yitirmiş, soyulup soğana çevrilmiş ve küçük düşürülmüş olan Almanya, Versailles **diktası** altında kalmıştı. Ensonu, komplolar ve özerkçiliklerle parçalanmış bulunan İspanya, uluslararası alanda, artık ikinci sınıf bir devletten başka bir şey değildi. Bu alçalmalar, her üç hareketin de üzerinde durduğu bir iç çöküntünün sonuçlarından başka bir şey değildi: bu dış silikliğin nedeni, ülke içinde **ulus duygusunun yitirilmesiydi.** Güncel kokuşmanın nedeni de marksizmin yıkıcı darbeleriydi. İtalya'daki hemen savaş sonrası baş gösteren grevlere, fabrika ve toprak işgallerine; Hitler tarafından kınanan sosyal-demokrat, sonra bolşevist, her durumda da Yahudi entrikalar; 1931'de cumhuriyetin ilanından sonra, İspanya'nın geleneksel değerlerinin çökmesi gibi olgular yanıt veriyorlardı. Bu büyük yıkımların kökeninde, sınıflar savaşımı dogması yatıyordu. Ulusun yüce değerini yadsıyan ve ulusal birlik ilkesine sırt çeviren bu dogma, yıkımı birbiri karşısına dikilmiş rakip gruplar savaşımının kaçınılmaz sonucu olan ulusu parçalıyordu. Bu bölücü güçler karşısında, liberal demokrasi politikacılarının güçsüzlüğü açıkça çıkıyordu ortaya. Kısacası, ulusun varlığı tehlikedeydi.

Gene de, ulusalcılık, gücünü yalnızca bir zamanların görkeminden almıyordu: ulusal yaşamda kök salmış ve ulusal yaşamdan ayrılmaz, **atadan kalma gelenekler** toplamından da kaynaklanıyordu. Her hareket kendini işte bu gelenekler adına komşusundan ayırmak istiyordu. Tüm italyan tarihi arasından Roma simgesine yöneltim —**Risorgimento**'nun[1] devrimci eğilimlerinin faşizm tarafından kendine maledilme olanağını da bu sağlıyordu—;

[1]**Risorgimento,** 19. yüzyılda, Napolyon döneminden sonra, İtalya'nın ulusal birliğe doğru ilerleyişini yöneten toplumsal, siyasal ve kültürel devinim ve süreçler bütünlüğüydü.

İspanya'nın, son derece manevileştirilmiş bir biçimde tanımlanan katoliklik kaynaklarına bağlanması; çoktanrıcılık tarafından, sonra da ortaçağ dindarlığı tarafından derinden derine imlenmiş Cermen ruhunun çağrıştırılması, hareketi ulusal geçmişe, en özgül görülen dışavurumları içindeki, zaman dışı bir mistik ya da sonsuz bir misyona dayanan dışavurumları içindeki ulusal geçmişe bu bağlama istencinin birkaç örneğiydi. İspanya bakımından, hareketin öbürleri karşısındaki özgünlüğünü iyice belirtmeye çalışıyordu falanjist Hedilla: "Bizimkine benzeyen kimi yabancı hareketlerde[2] görülen çoktanrılı yurt, ırk ve güç tapıncı yerine, geleneğimizle uyuşan manevi bir inancı geçirdik biz." (Aktaran Payne, **op. cit.**, s. 101.)

Ensonu, ulusalcılık, bireyin **doğduğu toprağa** hemen hemen biyolojik **bağlılığından** kaynaklanıyordu. Bilincinin toprakaltında ulusalcıydı insan: halk, diyordu Mussolini, doğduğu toprağa "sıkı sıkıya bağlı"dır. Besleyici toprak yatıyordu altta: onu yetiştiren yurttan kopamazdı insan; sevgili yurda bu koparılmaz bağlılık, yurt sevgisinin kaynağıydı. İnsanın başına gelebilecek en kötü şeydi yurdunu yitirmek. Dış Almanlar konusunda, bu fikrin birçok yankısına rastlanıyordu **Mein Kampf**'da; ve Südetler Almanlarının Reich ile birleşmesini isteyeceği zaman, Hitler, ulusalcılığın bu biyolojik temellerini anımsatmaktan da geri kalmayacaktı. Doğulan toprağa bu bağlılığı ulusalcılığın özsel temeli olarak, yalnız J. A. Primo de Rivera kabul etmiyordu. Bu bağlılıkta olası bir birleştirici ilke kadar, bölgecilik nedeniyle olası bir bölünme tehlikesi de görüyordu Rivera. Kuşku yok ki burada Katalan ya da Bask ayrılıkçılığının yol açtığı korkularla karşılaşılıyordu. Bundan dolayı da, J. A. Primo

[2]Hiç kuşkusuz, nazizm sözkonusu ediliyordu.

de Rivera'ya göre, ulusalcılık ilkin İspanya'nın yazgısına olan inanca dayanıyor ve, böylece, İspanyolluğun sıkı sıkıya ulusalcı bir yüceltilmesi adına, ulusalcılık terimine bile karşı çıkıyordu J. A. Primo de Rivera: "Ulusalcı değiliz biz, çünkü halkların bireyselciliğidir ulusalcılık. İspanyollarız biz, dünyada olunabilecek en ciddi şeylerden biridir bu." (İkinci Ulusal Falanj Konseyi'nin kapanış konuşması, 17 Kasım 1935.)

Geçmiş büyüklüğün ve ulusal misyonun, gelenekler ortaklığının, topraksal köklerin yüceltilmesi: klasik ulusalcılığın çok iyi bilinen izlekleriydi bunlar. Hiçbir özgünlük yoktu bu işte: kaynaklara bu dönüş, böylece klasik sağ ideolojiye gömülen ve, bunu yaparken de, ulusla birleşiyormuş gibi görünen her hareketi daha önceki ulusalcı akımlara bağlıyor, bu durum her harekete, özellikle küçük insanların doğdukları topraklar için besledikleri usdışı derin bağlılığa karşı çıkan enternasyonalizme karşı ilkesel düşmanlığını vargücüyle olumlama olanağını sağlıyordu.

YENİ GÖRÜNÜMLER: YIĞINLARA ULUS DUYGUSU VERMEK

Ama ideoloji ilkin etkili olma zorunda idiyse, bu alanda halkı enternasyonalist etkilerden kurtarması ve sınıflar savaşımı "dogma"sına da bir yanıt getirmesi gerekiyordu. Gerçekten de, geleneksel ulusalcılık yeterli değildi bunun için: kamuoyunun bir bölümü, özellikle de proletarya ulustan koptuğuna göre, bütün ulusal güçlerin toparlayıcılığı görevinde başarısızlığa uğramıştı geleneksel ulusalcılık. J. A. Primo de Rivera, ulusal fikrin değerden düşmesinden sağın sorumlu olduğunu belirtiyordu; çünkü sağ, ulusu kendi öz çıkarlarıyla özdeşleştirmişti.

"Sağ, gerçekten ulusal değildir artık. Eğer gerçekten ulusal olsaydı, eğer büyük sözler altında bir sınıf

çıkarını gizlemeseydi, haksız ekonomik konumların savunmasında ayak diremezdi. Dişiyle tırnağıyla bir sınıf çıkarını savunduğu sürece, şarlatanlık kokacaktır sağın yurtseverliği." (J. A. Primo de Rivera, **Bir İspanyol Askerine Mektup,** Madrid, kasım 1934.)

Bu bakımdan, Mussolini, enternasyonalizmin bir zengin lüksü olduğunu ileri sürerken, halkı ulusa yeniden kavuşturmak istiyordu. Proletaryayı kurtarmak, yitirdiği "ata kalıtı"nı ona geri vermek gerekir, diyordu falanjist O. Redondo.

En açık olanı, her zaman olduğu gibi, Hitler'di gene; çünkü erişilecek ereği, haklı gösterici yaldızlarla süslemeksizin, utanmazca sergiliyordu. **Meln Kampf**'da yığınlara, onları duygulandıran kanıtlarla yönelerek, uzun uzun yığınlara ulusal duyguyu yeniden kazandırmak gerektiğini açıklıyordu. İdeoloji yalnızca enternasyonalizm tarafından kandırılmış bulunan milyonlarca Almana yönelmeliydi: "Ereğimiz zaten ulusal olan bir kamptaki düşünce biçimlerini değiştirmek değildir; karşı-ulusallar kampını kendimize çekmektir söz konusu olan" **(Mein Kampf**, s. 341.)

Öyleyse klasik ulusalcılığa, sürüden ayrılmış bulunan kuzucukları ulusa yeniden kavuşturma olanağı sağlayan yeni bir güç kazandırmak gerekiyordu. Hareketlerin ulusalcılığı, gerçekte onu klasik ulusalcılıktan ayıran ek bir boyut taşıyordu: ülke gerçekliğinin en yüce nöbetçisi olan ulus, kendi iç dinamiğinde olduğu denli öbür ülkeler karşısında da, **özdeş çıkarlarla devinen halk topluluğu** olarak anlatılıyordu.

Falanj, klasik ulusalcılığa en yakın kalan hareketti kuşkusuz; gene de O. Redonde, yitik ata kalıtını işçilere geri vermek için, onlara her şeyden önce "günlük ekmeğin getirdiği güvenliği" kazandırmak gerektiğini belirtiyordu. İspanya'nın **"dev bir üreticiler sendikası"** olarak

örgütlenmesi de aynı kaygıdan doğuyordu: bireysel ve sınıfsal, bencil çıkar yoktu artık. Her üretici, yeteneğinin ona verdiği yerde, işçi, müstahdem, patron olarak, ulusal göreve katkıda bulunuyor, karşılık olarak da kendi çaba payını alıyordu. Ulusal "görev"in yalnızca klasik "İspanya'nın büyüklüğü" belgileriyle tanımlanmış olmasının da pek bir önemi yoktu. Önemli olan, bütün İspanyolların bireysel ya da toplumsal bütün karşıtlıkları aşan **ortak bir temel çıkar** tarafından: **üretimin gelişmesi** tarafından birleştirilen büyük bir çalışanlar topluluğu içinde barışmasıydı. Herkesin ortak çalışmaya eşit biçimde katılacağı bir topluluktaki bireysel gereksinmelerin karşılanma olanağını ancak üretimin gelişmesi sağlayabilirdi.

"Somut sonuçlar veren bir görev önermek gerekir. İspanya'ya yitirmiş bulunduğu şu iki şeyi: ilkin İspanyolları insanal varlıklar düzeyine yükselten maddi bir varoluş temelini; sonra da ortaklaşa bir ulusal yazgıya inanç ve açık bir yeniden doğuş istencini geri verme görevi gibi bir görev. Kuşağımızın savaşım erekleri işte bunlar olmalıdır." (J. A. Primo de Rivera, Ulusal Falanj Konseyi Kapanış konuşması, 17 kasım 1935.)

Bu fikir, İtalyan faşizminde daha önce de vardı: ulusal topluluk içinde her birey bir üreticiydi. Ulus ne işçi tanıyordu, ne de temel işleviyle patron; işçilerin de patronların da çıkarları özdeşti. Toplumsal hiyerarşideki yerleri ne olursa olsun, hepsi de ancak üretimin gelişmesiyle yaşayabilirlerdi. Bundan dolayı da hiçbir toplumsal uzlaşmazlığın bozamayacağı bir ulusal dayanışma vardı. Valenziani, Gorgolini, bu görünüm üzerinde özellikle duruyorlardı. Öylevse, ulusun iç gelişmesi, ulusal birliği ve her bireyin de gönencini gerektiriyordu. Özsel bir önem taşıyan bu dayanışma, İtalya'nın öbür uluslar arasındaki yeriyle de doğrulanıyordu. Eğer üretim düzeyi henüz is-

tendiği kadar yüksek değilse, sefalet alt edilememişse eğer, bu, İtalya'nın dünyada kendine düşen yerde olmamasındandı; yayılmasını gemlemiş, imparatorluk yönelimini engellemiş bulunan daha zengin uluslar tarafından soyulmuştu İtalya. İçinde bulunduğu kötü durumdan zengin ülkelere karşı savaşımla kurulacak **proleter** ulus izleği, büsbütün de yeni olmayan, ama faşizmin derinliğine sömürdüğü bu izlek, ortaya işte böyle çıkıyordu. Öyleyse her zamandan daha usa yatkındı ulusal dayanışma. Başkaları karşısında, iç ulusal üretim zorunluluklarına dayalı olarak gösteriyordu kendisini.

İtalya'ya dünyada kendine düşen yeri vermek demek, gönencini güvence altına almak ve sefaleti önlemek demekti. Hem ulusalcılığın, hem de emperyalizmin, halka seslenme amacını güden bir doğrulanmasının belirdiği görülüyor; böylece ulusalcılığın, enternasyonalizm tarafından etkilenmiş bulunan grupları yeniden ulus içine alma olanağını sağlamaya yönelik yeni bir görüş açısı çıkıyordu ortaya.

Özel çıkarların üstünde olan ulusal topluluğun temel dayanışmasının yüceltilmesi, doğrusunu söylemek gerekirse, özgün bir şey değildi. Faşizm ve falanjizm, "üretici" ve "üretim" kavramları aracılığıyla, klasik sağ ve aşırı sağ toplumsal akımların çok iyi bildikleri daha önceki eğilimleri, olsa olsa dizgeleştiriyor ve bu eğilimlere, çağa daha uygun bir sözcük dağarcığının kullanılmasıyla, yeni, daha dinamik bir görünüm kazandırıyorlardı. Buna karşılık, emperyalizmin kendi yurttaşları arasındaki her türlü sefalet belirtisini önlemek isteyen ve bunun için de zengin ülkelerin bencilliğine meydan okuma zorunda kalan bir ulusun yaşamsal zorunluluklarıyla doğrulanması, geleneksel ulusalcı akımlardan açıkça ayrılıyordu. Bu, iç gönenç vaadinin zaten ayartmış bulunacağı yoksulları toparlamaya yönelik, **ulusun dış gö-**

revi üzerinde toplumsal bir güdülenme arayışına karşılık düşüyordu.

HİTLERCİ ÇÖZÜM: IRKÇILIK

Falanjizmle faşizmin, ulusalcılığın daha önceki dışavurumlarına oldukça bağlı kalmalarına karşın, Hitler "karşı-ulusallar"ın ulusallar kampına ideolojik yeniden alınması sorununa kesinlikle yeni bir çözüm getirmeye girişiyordu. Gerçi "üreticiler"in çıkarlar dayanışması kanıtını küçümsemiyordu. Bu nedenle, eğer işçi enternasyonalizmi ve "aşırı istemler"iyle suç işliyorsa, "bir tefeci gibi, işçilerinin teriyle milyonları" kazanan girişimci de ulus karşisında daha az suçlu değildi. Falanjist O. Redondo da kendi maddi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen zenginlerin yurt düşmanları sayılmalarını istiyordu.

Ama, Hitler'e göre, Almanları kendi aralarında birleştiren çözülmez dayanışma, onların **ırk birliğ**inden geliyordu. Hitlerci ideoloji, görmüş bulunduğumuz gibi, bir aldatmaca olarak görüyordu kendini. Yığınlara ulusal duygu verme zorunluluğunu sergileyen Hitler, buna erişmenin tek yolunun **halka bir inanç aşılamak** olduğu sonucuna varıyordu: "İnancın sarsılması, bilginin sarsılmasından daha güçtür; sevgi, saygıdan daha az değişkendir; kin, sevişmezlikten daha süreklidir." (**Mein Kampf**, s. 337.)

Bu bakımdan, ırkçı dogma birçok üstünlük gösteriyordu:

1° Geniş nüfus yığınları arasında, savaş ertesi iyice solmuş bulunan **pangermanist ulusalcılıktan** daha az kuşkuluydu. Gerçi Alman ideolojisinde yeni bir şey değildi ırkçılık. Gene de, her türlü insanal ya da toplumsal olgunun körü körüne ve salt ırkçılıkla açıklanması gibi, yığınları onun sayesinde fethetmek isteyen bir hareket hiz-

metindeki kesin köktencileştirilmesi yeni bir olay oluşturuyordu;

2° Öğretinin ulus fikrinden daha güçlü bir tutkusal temele dayandırılma olanağını sağlıyordu. Sonsuzluk görünümü altında da düşünülse, tarihsel bir kurgu olarak kalıyordu ulus. Irka gelince, biyolojik bir öz taşıyordu o; doğal niteliğinden kuşku duyulmadığı için, **kan bağı ulusal topluluk temelinde bozulmaz bir bağlantı oluşturuyordu.** Aynı biçimde, **ırk saflığının korunması için savaşım,** ulusun birliği için savaşımdan son derece daha devindirici olabilirdi; çünkü bu, birey için yaşamsal bir zorunluluktu: ırkın, öyleyse ırkı oluşturan bireylerin alçalmasına, sonra da yok olmasına yol açan soysuzlaştırma tehlikeleri karşısında, ırkını yıkım tehlikelerine karşı savunurken, her Alman kendi öz yaşamını da korumuş oluyordu. Irkin çıkarıyla bireyin çıkarı, biyolojik bakımdan, bir ve aynı şeydi. Öyleyse ırksal halk topluluğu (**Volk**) içinde ulusal (ırksal) çıkarla bireysel çıkar da özdeşleşiyorlardı. "Bütün davalar arasında yalnız bir dava: toplumsal örgütlenmede ırkın korunması davası, temel bir önem taşır. İnsanın güç ya da güçsüzlüğünün kaynağı, yalnızca kandadır." (**Meln Kampf,** s. 338.)

3° Bundan dolayı, ırksal dayanışmanın yüceltilmesinin, ulusal dayanışmanınkinden başka bir etkisi vardı. **Kan birliği karşısında, ayrı bir gruba her türlü ilişkinlik duygusu silikleşiyordu:** buna karşılık, durumu ne olursa olsun, bir başka Alman karşısındaki her türlü yabancılık duygusu yitip gidiyordu. Gerçek ekonomik örgütlenmenin altık sonuçlarından başka bir şey değildi sınıf ayrımları. Üstelik, kan dayanışması o denli yok edilemez bir şeydi ki, kendi grubunun özel çıkarlarını savunmaktan vazgeçmek bile gerekli değildi. Ayrı çıkarların varoluşuna karşın, ırk bağı sayesinde, ortak görev içinde, gerginlik de dayanışma da sürdürülebilirdi.

"Bugün enternasyonalizm kampında bulunan halkımızın büyük yığınının ulusal bir topluluk içinde eritilmesi, kendi durumunda bulunan kimselerin haklı çıkarlarını herkesin savunması fikrinden hiçbir vazgeçmeyi içermez. Çeşitli durum ya da mesleklere özgü bütün bu ayrı çıkarların hiçbir zaman sınıflar arasında bir ayrılığa yol açmamaları gerekir: ekonomik yaşam özelliklerimize olağan biçimde bağlı bulunan olaylardan başka bir şey değildir bu ayrı çıkarlar. Meslek gruplarının kurulması, gerçek bir halk topluluğunun oluşmasını hiçbir bakımdan engellemez." (**Mein Kampf**, s. 339.)

4° **Halk topluluğu**nu kan bağları temellendiriyordu: bu, ancak **aynı bir ırktan bütün bireyleri** kapsadığı zaman tamamdı. Bütün Almanların bir Büyük Almanya içinde bir araya gelmesi, doğal düzen gereğiydi. Ama ayrıca, bütün öbür ırklardan **üstün**, aryen ırkın en yetkin dışavurumu olan **Germen ırkının** dinamizmi, başta toprak sal araçlar olmak üzere, gerekli bütün araçların ona verilmesini de gerektiriyordu: **yayılma, üstünlükle doğrulanıyordu.** Germenliğin gelişmesini köstekleyen, Almanları ezen ya da gerekli kaynak ve topraklardan yoksun bırakarak hakları olan gönenç düzeyine erişmelerini engelleyen aşağı ırklara karşı; Germen ırkını liberalizmle olduğu kadar, dünyayı egemenlik altına almak için son icadı olan marksizmle de içerden kısmen soysuzlaştırmış bulunan (ve yok etmeye girişen) asalak Yahúdi ırkına karşı, **ırk savaşı kaçınılmaz** bir nitelik taşıyordu. Çünkü her Alman'ın yaşamı sözkonusuydu. Ayrıca, doğal düzen içinde ırklar savaşımı da yer alıyordu. Emperyalizmin, azçok bölük pörçük utangaç bir nitelik taşıyan alışılmış doğrulamaları, tek, ama tartışma götürmez bir doğrulama yararına ortadan kaldırılmış bulunuyorlardı. Bu arada, Reich içindeki sefil ya da yoksul katmanların varoluşu da açıklanmış oluyordu. Bu katmanların varo-

luş nedeni, ırk dayanışması temel olduğuna göre, kuşkusuz ikincil bir önem taşıyan iç toplumsal gerginlikler değil, ama ya aşağı ırkların engellemesiydi, ya da asalak ırkların bozucu etkisi. **Toplumsal sorun, ırksal baskıdan doğuyordu:** öyleyse toplumsal sorunu, ezilen ırkın kurtuluş savaşımı çözecekti.

S O N U Ç

Her hareket, ulus için aynı derecede yıkıcı olan enternasyonalizme ve sınıflar savaşımına karşı, ulusun görevinin, işlevinin, yazgısının gerçekleşmesi için çalışma olanağı veren, grupların... ve bireylerin çıkarlarıyla, ulusal çıkar arasındaki temel özdeşlik tarafından birleştirilmiş tüm halkı bir araya getiren bir topluluğun varoluşu ilkesine dayanan bir ideoloji öneriyordu.

Faşizme ve falanjizme göre, gerek halk yığınlarının iç sosyo-ekonomik örgütlenme düzeyine yansımış bulunan derin kaygılarının etkisiyle, gerek iç gerginlikler (sınıf savaşımları) yerine dış gerginliklerin (uluslararası savaşımlar) geçirilmesiyle, hemen hemen onun yetkinleştirilmişi de olsa, bu ideoloji, sonunda oldukça geleneksel bir ulusalcılık çerçevesinde yer alıyordu. Ama **hitlercilik, daha önceki ideolojik verilerin gerçek bir yeniden dağılımına girişiyordu.** Halk kaygılarına yanıt verecek en uygun aldatmacayı ararken, Alman düşüncesinin ırkçı kalıtından sonuna değin yararlanırken, Hitler, yenilenmiş de olsa, "ulusal duygu"yu yitirmiş bulunan yığınlar için çok az inandırıcı kalma tehlikesini taşıyan geleneksel ulusalcılığı aşıyordu. Geleneksel ulusalcılığın yerini, ayrıca klasik ulusalcılığı da kendi içinde eriten, ve bireylerin olsun, toplumların olsun, canlı türlerin (insanal ya da değil) evrimini açıklamak için **tek bir açıklama ilkesi** hizmetini de görecek **tamamen birleştirici bir ırkçı ideolojiyle** dolduruyordu. Irkçılık, **olumlu bakımdan,** sınıf-

lar savaşımının yadsınması, enternasyonalizm tarafından kandırılmış —özellikle işçi— yığınların yeniden ulusal topluluk içinde eritilmesi, ve bütünleşmiş topluluğa temel (emperyalist) bir görevin verilmesi olanağını; **olumsuz bakımdansa,** insanlığın bütün (ırksal) günahlarını işleyen **abalılar** rolünü oynayan, varolan kötü durumun sorumlularını bulma, böylece de onları ortadan kaldırma ve üstün ırkın uyumlu ve sürekli bir gelişmesinin pırıl pırıl yolunu açma olanağını sağlıyordu. Böylece **evrensel bir boyut kazanıyordu ırkçılık:** başlangıçta yalnızca bir aldatmaca olan şey, A. Rosenberg'in özellikle **20. yüzyıl Efsanesi** başlıklı yapıtıyla oluşturacağı tam bir söylencenin dayanağı durumuna geliyordu.[3] Marksizme karşı girişilen ideolojik savaşta basit bir aldatmaca olarak ortaya çıkan ırkçılık, sonunda bir dogma oluyordu. Gerçi **nazizme belli bir özgünlük** kazandırıyordu; ama temel bir özgünlük olmaktan çok **yüzeysel** bir özgünlüktü bu; çünkü ırkçılık, faşizm ve falanjizmde egemen ulusalcı izlek tarafından oynanan birleştirici rolden başka hiçbir rol oynamıyordu. Çok daha ses getiriciydi; çünkü köklerini yeryüzündeki yaşam kaynaklarına değin uzattığını ileri sürüyor ve az çok saygınlığını yitirmiş ideolojik izleklerle her türlü uzlaşmadan uzak gösteriyordu kendini. Ama faşist ya da falanjist ulusalcılıkla hitlerci ırkçılık arasında öz farkı yoktu; yalnızca derece farklılıkları vardı. Ayrıca, ulusal ya da ırksal tasarının gerçekleşmesine karşı çıkan herkese karşı da **benzer saldırılar**da bulunuluyordu. Birçok falanjist bildirgenin yaptığı gibi, tefeci, vurguncu, hafiye, vb. olarak adlandırılan asalakların ortadan kaldırılmasını istemek demek, ırkçı bir ideolojiye adamakıllı açık olmak demektir. Ayrıca ırksal kökenleri ko-

[3]A. Rosenberg'in felsefi düşüncesinin bir çözümlenmesi için, J. Billig'in: **L'Hitlérisme et le système concentrationnaire nazi** başlıklı yapıtına bakınız.

nusunda ona saldırmamakla birlikte, J. A. Primo de Rivera da sık sık Yahudi Karl Marx'tan söz etmiyor muydu? Hem sonra, doruk noktasına varmış ulusalcı yüceltme de, doğrudan doğruya elsevmezliğe ve ırkçılığa götürüyordu. İtalya'da Yahudi düşmanı geleneklerin yokluğuna karşın, ideolojik düzeyde, İtalyan faşizmínin 1938'den başlayarak nazilerin ırkçı izleklerini benimsemekte büyük bir güçlük çekmemelerinde de anlaşılmayacak bir şey yoktu. Açıkça yayılmacı ilan edilen bir dış politikanın, ister ulusal, ister ırksal doğrulamaları da, ortak emperyalist temel bakımından, aynı biçimde çok yakın bir akrabalık içindeydiler.

Böylece, ulusalcılıkla ırkçılığın, marksizmin yığınlar içine girmesi karşısında, Hitler'in bir deyimini kullanmak gerekirse, sonunda "**boğucu gaz**"lardan başka hiçbir şey olmamaya yönelik bulunduğu sonucuna varmak güç değildi. Yalnız, kimi gazlar öbürlerinden daha etkiliydi. Örneğin, üstün bir dogma düzeyine yükseltilmiş bulunan hitlerci ırkçılık, hem yenilik hem de arılık görünümleri sunuyor, kesin olarak yalınlaştırıcı ve indirgemeci bir nitelik taşıyor, özellikle bireyde biyolojik varlığına karşı saldırıya uğrama ürküsü uyandırarak, en karanlık, en usdışı ve en az denetlenebilir eğilimlere sesleniyor, ve çözümü de veriyordu: Germen ırk topluluğu içinde iyi yaşamak için, kötülüğün kökünü kesin olarak kazımak. Eksik ulusalcılığın bu ikame ürünü, korkunç propaganda ve zorlama araçları eşliğinde, Alman yığınları içine büyük bir sızma gücü gösterecekti.[4]

[4]W. Reich'ın çalışmaları, özellikle de **La Psychologie de masse du fascisme (Faşizmin Yığın Psikolojisi)**, faşizmin ideoloji ve pratiğinin son derece gizlenmiş tutku ve içgüdüleri özgürleştirmeleri bakımından, faşizmin yığınlar üzerindeki etkisinin kimi görünümlerini açıklayan çalışma biçimlerine yaklaşma olanağını sağlamakla birlikte, çözümlemelerinden çıkardığı sonuçlar, özel-

Demek oluyor ki, ulusalcılık (ya da ırkçılık), marksist etkileri önlemeye yönelik egemen ideolojik öğeyi oluşturuyordu. Devlet teorisi de doğrudan ulusalcı izlekten doğuyordu.

DEVLET TEORİSİ

TOTALİTER DEVLET

Devletin öncelikli görevi ulusal tasarının gerçekleşmesini üzerine almaktı. Ama bu tasarının biricik olduğu, grupların ve bireylerin çıkarlarının onunla özdeşleştikleri, ve ülkenin tüm insanal (bireysel ve toplumsal) etkinlik kesimlerini bir araya getirdiği de biliniyordu. Bundan dolayı, devlet, tanım gereği totaliterdi. Totaliter sıfatı her üç hareket tarafından da kullanılıyordu.[5] Bu, bir yandan, yönettiği **toplumun bireysel yazgı ve etkinliklerini, devletin maddi ve manevi bütünlükleri içinde üzerine aldığı** anlamına geliyor ve ona ideolojik birleştirilmeleri yoluyla bunların özsel ulusal çalışmayla eksiksiz bütünleştirilmelerini gerçekleştirme olanağını sağlı-

likle toplumsal örgütlenme düzeyinde, çok tartışma götürür bir nitelik taşıyorlardı.

Burası, bu sonuçların yanlışlığını ortaya koymanın yeri değil. Faşizmin kendisi üzerinde bile olayı sınırlandırıcı bir nitelik taşıyordu sonuçları, çünkü ortalama bireyin usdışı ırasal yapısının dışavurumuna indirgiyordu faşizmi ve bütün öbür yaklaşım ve açıklama öğelerini küçümsüyordu. Ama gene de önemliydi çalışmaları, çünkü son derece ilksel yararlarına karşın, faşist ideolojinin milyonlarca bireyi kendine **nasıl** çekebildiğini göstermeye de katkıda bulunuyorlardı.

[5]**Langages totalitaires**'de, J. P. Faye, İtalya'dan Almanya'ya dek, totaliter sözcüğünün yazgısını irdeler. J. P. Faye'in nazizme özgü siyasal söylem, nazizmin işleyişi, kökenleri ve gelişmesi, çeşitli toplumsal gruplarla ilişkileri üzerindeki çalışmaları, nazizmin tanınması ve ideolojisinin sızma biçimleri konusunda büyük bir katkı oluşturur.

yordu; öte yandan da **ulusun birliğine, hangi nitelikte olursa olsun, en küçük bir dokuncaya devletin izin veremeyeceği** anlamına geliyordu. Devlet, her türlü aykırılık kaynağını, her türlü anlaşmazlık tohumunu, her türlü ayrışıklık belirtisini, her türlü bölünme kalıntısını kaldırıyor ya da bastırıyordu. Hareketlerin devlete verdikleri işlev, işte böyle **tamamen birleştirici ve acımadan bastırıcı bir işlevdi.** Bu özsel nokta üzerinde tam bir ideolojik birlik vardı. Anlatım ya da açı farklılıklarına karşın, devlete ayrılmış yazı ve konuşmaların incelenmesinden, sonuç olarak ortak bir totaliter devlet teorisi çıkıyordu.

Faşizm, genellikle **birey ve devletin barışması** gölgesine sığınıyordu; ama birleştirici işlev gibi, bastırıcı işlev de işte bu barışmanın sonucuydu:

"Karşı-bireyselci olarak, faşist görüş, devletten yanadır; ve o, tarihsel varoluşu içindeki insanın evrensel istenç ve bilinci olan devletle bağdaştığı sürece, bireyden de yanadır. Faşist görüş, mutlakiyete karşı savaşma gereksinmesinden doğmuş ve devletin halkın bilinç ve istencinin ta kendisi durumuna geldiğinden beri de tarihsel işlevini yitirmiş bulunan klasik liberalizme karşıdır.

Faşizm bireyin hakiki gerçekliği olarak ileri sürer devleti. Ciddi bir şey olabilen tek özgürlükten, devletin ve devlet içindeki bireyin özgürlüğünden yanadır faşizm. Bu anlamda, faşizm totaliterdir ve her türlü değerin biresim ve birliği olan faşist devlet, halkın tüm yaşamını geliştirip egemenliği altına alır." (Mussolini, **İtalyan Ansiklopedisi**, "faşizm" maddesi.)

"Özgürlüğün ancak devlet içinde varolabileceğini, ve devletin de rastgele birinin keyfe bağlı istenci değil, ama bütün keyfe bağlı istençleri bastıran, ve toplumda olsun, her yurttaşın kendi bilincinde olsun, demirden bir yasanın karşı konulmaz düzenini oluşturan canlı bir kural olduğunu kabul etmeye dayanır her şey." (Gentile,

Palermo'da yapılan konuşma, 31 mart 1924.)

Hitler'de ise, devletin birleştirici işlevine de, bastırıcı işlevine de tüm gücünü, ırkçı **görüş açısı** veriyordu; çünkü her türlü ayrışıklık ırk saflığına zararlı ve böyle olduğu için de caniceydi:

"Bu dünyada Alman halkına verilmiş bir misyondan söz eden kişi bilmelidir ki, yalnızca halkımızın ve aynı zamanda tüm insanlığın da, bozulmadan kalmış en soylu öğelerini koruyup savunmayı en yüce ereği olarak gören bir devleti kurmaktır bu misyon. İlk kez olarak, devlet yüksek bir iç ereğe yönelir böylece. Yurttaşlara karşılıklı olarak canları istediği gibi gelişme olanağı sağlamak için, devlete dinginlik ve düzenin korunması görevini veren gülünç belgi karşısında, Tanrının iyiliğinin bu dünyayı kendisiyle ödüllendirmiş bulunduğu üstün bir insan türünün korunup savunmasına dayanan görev, gerçekten soylu bir görev olarak görünür. Reich, devlet olarak, bütün Almanları kapsamalı ve kendini yalnızca bu halkın kendi ırkının ilkel öğelerinden elinde kalan değerli yedeklikleri bir araya getirip korumakla değil, ama onları yavaş yavaş ve korkusuzca egemen bir duruma getirmekle de görevli bilmelidir." **(Mein Kampf**, s. 396.)

"Yöneticiler, dinginlik ve düzeni, ancak devlet ülkede yaygın bulunan felsefel düşünceye karşılık düstüğü zaman güvence altına alabilirler. Zor öğeleri, resmî görüşlere taban tabana karşıt bir fikrin temsilcileri olarak görülecek verde, ancak o zaman yalıtık caniler olarak suçlanabilirler." **(Mein Kampf**, s. 531.)

Falanj, daha çok **tarihsel kalıt olarak İspanya'nın birliğine** önem veriyor ve bu birliğin, İspanyolların çoğunluğuna karşı da olsa, neye mal olursa olsun korunması gerektiğini belirtivordu.

"Yeni devletin bütün özlemleri bir tek sözcükle özetlenebilir: birlik. İçinde hepimizin eridiği tarihsel bir bir-

liktir yurt. Bu birliğin belirtisi olarak, sınıflar ve bireyler ortak yasaya uymalıdırlar. Devlet inanacağı bu birliğin hizmetinde bir alet olacaktır. Bu denli sıkı bir birliği engelleyen her şey, hatta bir azınlıktan da gelse, reddedilecektir." (J. A. Primo de Rivera, **Liberal Devletin Temelleri**, 16 mart 1933.)

Çünkü, **birliğin hizmetinde, devlet, baskıcı olamazdı;** bastırıcı etkinlikleri, devlet kendi varoluşunda haklı değilse, o zaman haksız etkinlikler olarak görünebilirlerdi:

"Ancak bir yazgı birliğinin hizmetinde olan bir devlet, baskıcı olmadan güçlü olabilir. Birlik bilincinin hizmetkârı güçlü devlet, işte ancak bu biçimdedir ki birey özgürlüğünün gerçek güvencesidir. Buna karşılık, kendini üstün bir birliğin hizmetkârı olarak görmeyen bir devlet, baskıcı görünmekten her zaman korkar. Bizim İspanyol devletimizin durumu da işte budur: Kanlı bir ayaklanmadan[6] sonra, adaletin yerine getirilmesinde onun kolunu durduran şey, bir iç haklılık eksikliği, yerine getirilecek bir misyon eksikliği bilincidir." (J. A. Primo de Rivera, **İspanya ve Barbarlık,** 3 mart 1935.)

DEVLET—ULUS İLİŞKİLERİ

Bununla birlikte, totaliter devleti temellendiren bu ortak teorik temelden başlayarak, bir hareketten öbürüne olduğu gibi, aynı bir hareket içinde de farklılıklar, hatta çelişkiler çıkıyordu ortaya; özellikle, devletin ulusal yazgıyı üzerine aldığını söylemekte her ne denli hepsi uzlaşsa da —daha önce programları çözümlerken görmüştük bunun böyle olduğunu—, ulusla devlet arasındaki ilişkiler açıkça ortaya konmuş olmaktan uzaktı.

[6] 1934 Ekimindeki Asturias ayaklanması.

Bazan devletin bir **aletten** başka bir şey olmadığı olgusu ileri sürülüyordu. Örneğin şöyle diyordu Hitler:

"**Temel kavram şudur ki, devlet bir erek değil, ama bir araçtır** [altını ben çizdim-R.B.]. Üstün bir uygarlık kurulmasının önkoşuludur devlet; ama doğrudan nedeni değildir onun. Uygarlığın kökü, ancak ve ancak uygarlığa yetenekli bir ırkın varoluşunda bulunur." (**Mein Kampf**, s. 389.)

J. A. Primo de Rivera'nın daha önce belirtmiş bulunduğu bu nitelik üzerinde falanj da direniyordu:

"Falanjın ilk programında, devlet, yurt bütünlüğü hizmetinde bütünsel bir alet olarak tanımlanmıştır. Devleti bir alet olarak düşündüğümüz, bu belgede bilinçli olarak belirtilmiştir. Oysa bir alet ancak bir araç olabilir, bir erek olamaz. Hiçbir alet kendi kendini doğrulamaz. Kullanıldığı erekle değerlenir ancak. Demek ki bizim için devlet kendinde bir erek değildir ve kendi doğrulanmasını kendinde bulamaz." (A. G. Valdecasas, "Les États totalitaires et l'État espagnol", **Siyasal İrdelemeler Dergisi**, n° 2, Ocak 1942, aktaran Payne, **op. cit.**, s. 179.)

"Ulusun siyasal, hukuksal, ekonomik örgütlenmesini gerçekleştiren" ve "iç ve dış güvenliğin güvencesi, ama halk ruhunun, yüzyıllar boyunca, dilde, geleneklerde, inançta hazırlanmış bulunduğu biçimiyle halk ruhunun koruyucu ve aktarıcısı da" olan devletin rolünü betimlerken, Mussolini'nin düşüncesi de bundan farklı değildi. (Mussolini, **Faşizmin Öğretisi**, 1932, aktaran Milza, **Fascismes et ideéologies réactionnaires**, s. 17.)

Demek ki, hepsi tarafından, devlet, **ulusu ereklerine doğru götürmek için zorunlu araç** olarak tanımlanıyordu. Ama aynı zamanda, totaliter devlet anlayışları yüzünden, hareketlerin ideologları, **devlet kurumunu ayrıcalıklandırmak**, birleştirici ve bastırıcı işlevini doğrulamak

için de olsa, ona en yüksek gücü sağlama, öyleyse onu yalnızca şu ya da bu ölçüde iyi olabilecek basit bir alet durumuna değil, ama **ulusun ortaya çıkmasının ta kendisi** durumuna getirme yolunu da tutmuş bulunuyorlardı.

Gerçekten, bir hareketten öbürüne çoğu kez özdeş bir sözcük dağarcığıyla, bazan birkaç satır ya da birkaç sayfa arayla, devlet, ya **alet-devlet**, ya da **ulus-devlet** olarak tanımlanıyordu. **Mein Kampf**'da "zarf"[7] olarak tanımlanmış bulunan devlet (s. 392), birkaç sayfa sonra "bir halkın kendini koruma içgüdüsünün en yüce **cisimleşmesi**" oluyordu (s. 397). Nazi ideologlarca yapılmış bulunan öbür tanımlamalar, "halk[8] ve devlet birlikteliğinin, halk ile devletin bir **özdeşliği** fikrine dayanan devlet otoritesinin özünü oluşturduğunu" (O. Koellreuter, aktaran Hofer, **op. cit.**, s. 90) ilan ederek, daha da ileri gidiyorlardı. Aynı ikicilik, falanjistlerde de vardı: devlet, ulusun "hizmetinde" idi, ama o, İspanya'nın "ete kemiğe bürünmesi"ydi de.

Bundan dolayı, devletle ulusun karşılıklı yeri konusunda, nasyonal-sosyalizmle faşizm arasında sık sık söz konusu edilen karşıtlık, derin olmaktan çok yüzeyseldi. Kuşkusuz İtalyan ideologlar, ve Mussolini de, devleti Hitler'in çıkardığından daha da öne çıkarma eğilimindeydiler. Mussolini, "devlet tarafından yaratılan ulus" demeye değin vardırıyordu işi. Ama mutlak bir anlamda da almamak gerekiyordu bu belirlemeyi. Devlet ancak halka kendi birlik bilincini sanki **tanrısal bir esinle ilettiği** ölçüdedir ki, gene de üstün gerçeklik olmaktan geri kalmayan ulusa edimsel bir varoluş kazandırıyordu.

[7] "Zarf" sözcüğüyle söz konusu edilen işlevin, daha belirsiz bir nitelik taşıyan alet terimiyle anlatılan işlevden çok daha sınırlı olduğunu da belirtelim.

[8] **Volk**, yani gerçekte ırksal halk topluluğu.

Alet-devlet mi, cisimleşme-devlet mi, ulus-devlet mi? Gerçekte üç hareketten hiç biri için de o denli kolay değildi bunlardan birini ya da öbürünü seçme. Çünkü ideologlar, çözüm yollarından birini ya da öbürünü, çoğu kez aynı anda, ve her ne olursa olsun belli bir zaman içinde kabul ediyorlardı. Böylece, devletin "araç" olarak ileri sürülmesi, İspanya'da, rejimin faşist İtalya ile nazi Almanya'dan uzaklaşmaya başladığı sırada, 1942'den başlayarak açıklık kazandı. Falanjizmin kaynaklarına dönüş olarak gösterilmişti bu evrim; ama hareketin başlangıçlarında da ulusla devlet arasındaki ilişkilerin tanımlanması konusunda bir karışıklık vardı.

Bu konuda, devletin ortak bir teorik tanımlanması temelinde, her hareketin, devlet ve ulus ilişkilerini söz konusu ettiği zaman, kuşkusuz asıl önemli olan bu olmadığı için, bu alanda çok açık bir öğretiye sahip bulunmaksızın, daha çok belli bir yönü ayrıcalıklandırdığı sonucuna varıyoruz. Falanjın çoğu kez alet-devlet fikrini yinelemesine karşın, nazizm, özellikle birinci yön üzerinde önemle durarak, devleti, hem bir araç, hem de ırkın cisimlesmesi olarak çözümlüyordu. Faşizme gelince, o, daha çok devleti ayrıcalıklandırıyor ve gene de üstün iyilik olarak tanınmış bulunan bir ulusu biraz gölgede bırakıyordu. Ne var ki Ulus (Irk) ile Devlet, her istencin, istenç olarak kabul edilme hakkını elde edebilmek ve kendine özgü bir varoluşa sahip olabilmek için, kesinlikle uyması ve bağlanması gereken, üstün bir görevle donatılmış temel çifti oluşturuyorlardı.

LİBERAL DEVLETİN ELEŞTİRİSİ

Bu ikincil nitelikteki belirsizlikler ne olursa olsun, bu devlet teorisi, liberalizmin devlet teorisinin karşıtıydı. Zaten liberal devlet de iyice eleştiriliyordu. **Liberal devlet,** marksizmin hazırlayıcısıydı; onun onulmaz kötü-

lüklerle dolu olmasının sonucuydu bu. Farklı çıkarlar arasında, gruplarla bireyler arasında bir hakem-devlet görüşünün kendisi saçmaydı. Etkinliğinin tek yönlendiricisi özel çıkarlar olduğuna göre, hakem-devlet ulusun üstün gerçekliğine tanım gereği yabancıydı. Daha da kötüsü: erkliği, sırasıyla çıkarları çelişik olan rakip gruplara vermekle, ulusal gerçekliği yadsıyordu. **Seçim ilkesi** budalaca bir şeydi: tek olan gerçek, nasıl olur da çoğunluk ilkesinden çıkabilirdi? Siyasal yaşam, yönetici ekiplerin çoğunluk değişikliklerine göre değişmesi ilkesine dayanırken, tek olan gerçek nasıl olur da eyleme dönüştürülebilirdi? Sonsuz olan ulusal tasarı, nasıl olur da dönem dönem oy pusulasıyla tartışma konusu yapılabilirdi? Bundan dolayı, ulusal birlik yerine özel çıkarların özerkçiliğini geçiren parlamenter rejim de; sürekli ahlâk bozuklukları kaynakları olarak —tamamen yapay olan, çünkü aile, semt, meslek gibi, yaşamın içinde geliştiği doğal çerçevelerden hiçbirine karşılık düşmeyen— partiler de kınanmalıydı. Sonuçlar açıktır: **Liberal devlet böler,** oysa devletin birleştirilmesi gerekir, diyordu J. A. Primo de Rivera; ona göre çoğunluk sistemi nedeniyle **liberal devlet, ulusun manevi birliğini parçalıyordu,** kin ve bölünme saçıyordu ortalığa. Bu fikri, Hitler de dile getiriyordu, ama köktenci terimlerle: Liberal devlet, Yahudiliğin dünya egemenliğini güvence altına almak için, ırksal halk topluluğunu, soysuzlaştırıp parçalamaya, sonra da dağıtmaya yönelik bir Yahudi icadıydı. Ve Gentile de, liberal devletin ortak istenci gerçekleştiremeyeceğini, çünkü **yanlış bir özgürlük anlayışına** dayandığını gösteriyordu: liberal devlet, özgürlüğü bir ödev gibi değil, ama bir hak gibi tanımlamakla, bireyi özgürlüğün kaynağı durumuna getiriyordu; bundan dolayı da artık birlik kaynağı değil, ama yalnızca çıkarlar uzlaşması olabilen devletin karşısına dikiyordu bireyi. Kullanılan kanıt ne

olursa olsun, liberal devletin ortadan kaldırılmaz kötülüğü hep aynıydı: liberal devlet, ulusun birliğini tanımıyordu.

ETHİK DEVLET: DEVLET VE BİREY

Liberal devletin ve sonuçlarının kınanması, devlete sınırsız bir erk verme zorunluluğunu son derece büyük bir güçle olumlama olanağını sağlıyordu. Çünkü ister "alet", ister ulusun "cisimleşmesi" olsun, ulusal yazgıyı biçimlendiren aslında devletti. Bu nedenle, her yerde rastlanan bir izlek olarak, **devlet, ilkin manevi bir güçtü:** "halkın bilinci ve istenci", "ulusun içkin bilinci" (Mussolini); her şeyden önce "moral görevler"i yerine getiren "birlik bilincinin hizmetkârı" olan (J. A. Primo de Rivera); "salt moral erdemler"e dayanan, halkın "ortak istenç" ve "felsefi fikri"ni dışavuran (Hitler); "köklerini kolektif bir ethikten" alan (O. Koellreutter) devlet, bir İdea'nın, öyleyse moral bir gücün cisimleşmesi (ya da aleti, pek önemli değil) olduğu için, maddi güçlerini özgür bırakabilirdi. Mussolini'nin deyimiyle, bu devlet, bir istencin hizmetindeki **ethik bir devletti.**

Bundan dolayı da ulusal yaşamın kimi kesimlerinin maddi işleyişine doğrudan müdahalelerle, örneğin ekonomik alandaki müdahalelerle güçlerini dağıtmamalıydı. Udine söylevinde (Eylül 1922) Mussolini, faşistlerin "devleti bütün ekonomik niteliklerinden kurtarma" ve demiryolu devletten, postacı devletten, sigortacı devletten kurtarma istencini açıklıyordu. J. A. Primo de Rivera, devletin dikey ekonomik örgütler[9] üzerindeki çeşitli ekonomik işlerin tam bir yönetiminden kendini kurtaracağını bildiriyordu (Valladolid konferansı, 3 Mart

[9]Yani her ekonomik etkinlik kolunu ayrı ayrı bir araya getiren ekonomik örgütler.

1935). Hitler'e göre, devlet, belli bir ekonomik görüş ya da belli bir ekonomik gelişmeyle hiç mi hiç ilgilenmiyordu. Ulusal görevin yerine getirilmesi için gerekli birçok araçtan biriydi ekonomi; "hiçbir zaman devletin ne nedeniydi, ne de ereği" (**Mein Kampf**, s. 151). Ast görevlerden kurtulduktan sonra, devlet, "tüm maddi alandan el çekerken, kendini manevi alana" verebilirdi (Mussolini). Devlete ekonomik alanda bir müdahale görevi vermeme yolunda, başlangıçta her hareket tarafından ilan edilmiş bulunan bu istence dikkat edelim. Her hareket yalnızca ulusal gücü toparlama, enternasyonalizmin etkilediği kimseleri yeniden ulus içine alma, ulusal gövdeyi yabancı öğelerden arındırma görevini veriyordu devlete.

Şundan ki, ethik devletin, birlik hizmetinde, yerine getirilecek bir ilk işi vardı: **Ethik devlet**, halkın manevi birliğini gerçekleştirmek için, **kendi özgül araçlarıyla —eğitsel yetke ve zorlayıcı güç— herkese gerekli moral atılım veriyordu;** o, ulusal yazgının ve bu yazgının gerçekleşmesinde bireysel görevin yerinin bilinciydi. Her ikisi de aynı tek istençle ulusal ödevin gönüllü gerçekleştirilmesine yöneltilmiş bulunan birey ve devlet, işte böyle bağdaşıyorlardı. Mussolini, "Birey, tarihsel varoluşu içindeki insanın bilinç ve istenci olan devletle bağdaştığı sürece", faşizmin "bireyden yana" olduğunu, **İtalyan Ansiklopedisi**'nde işte bu anlamda yazabiliyordu. J. A. Primo de Rivera da çok benzer terimler kullanacaktı. İncelikten çok daha uzak bir biçimde, "Reich yurttaşı olduğu için, kendini yabancı bir ülkenin kralından çok daha saygıdeğer hissetmesi gereken" basit sokak süpürücüsünü yüceltiyordu Hitler; çünkü ırkçı devletin yurttaşı olarak, Reich'in yöneticisi ve efendisiydi o, ve yüksek saygınlığı da, tıpkı en yüksek ödevler gibi, paha biçilmez bir saygı kaynağıydı onun. Bireyin yerini, ama

sorumluluk terimleriyle, nazi ideologlar da belirtiyorlardı. Herkesin ulus karşısında içtiği ant, diyordu E. Forsthoff, "bireysel varoluşun özel niteliğini yükseltir. Ulusun yazgısından, her yerde ve her zaman, aile ve topluluk içinde olduğu gibi kamusal tutum ve etkinliğinde de, herkes sorumludur" (E. Forsthoff, aktaran Hofer, **op. cit.**, s. 91).

Ama, bireysel yazgı eğer ulusun yazgısından ayrılamazsa, eğer ulus birliğinin bir parçasının dışavurumuysa birey, **devlet gücü de bireyin sonuna değin gelişmesinin zorunlu koşulu demekti.** En büyük özgürlüğün, birey bakımından, her zaman en büyük devlet gücüyle örtüştüğünü söyleyebiliyordu Gentile. **Devlet**, diyordu, **"bütün keyfe bağlı istençleri bastırarak", gerçekte bireye,** özellikle de "keyfe bağlı istenç"i hem ulusal görevin gerçekleşmesine hem de kendi gelişmesine bir engel olan bireye **hizmette bulunur. Devletin birleştirici işlevinin tek değilse de başlıca nesnesi birey olduğu gibi, bastırıcı işlevinin de gene tek olmamakla birlikte başlıca nesnesi bireydi.**

Hareketlerin kurucuları tarafından **eğitime** verilen büyük görev şimdi anlaşılıyordu. Çünkü bireylere, ortak istencin taşıyıcıları olacakları zaman, tam ve eksiksiz özgürlüklerini sağlayacak olan ortak istenci aşılamanın özsel aracıydı eğitim. **İlkin bir eğiticiydi ethik devlet. Maddi güç kullandığı zaman bile bir eğitici olarak kalıyordu.** Çünkü güç ve fizik zorlama, bir fikrin hizmetinde oldukları zaman haklılık kazanıyorlardı. Anti-marksist savaşımın buyruklarını çözümlerken, özellikle işledikleri bu nokta üzerinde, bütün ideologlar aynı düşüncedeydiler. Devlet konusunda, **kendini gösterme biçimi nasıl olursa olsun (maddi ya da değil), her gücün moral bir güç olduğunu ekliyordu Gentile,** çünkü ensonu, bu güç, istenç üzerinde etkili olmaya yönelikti.

"Kullanılan kanıt, vaazdan sopaya değin, ne olursa olsun, etkisi insanı içinden çeken ve onu rıza göstermeye çağıran etkiden başka bir şey olamaz. İstenç üzerinde etkili olma araçlarının mizaçlara ve koşullara göre değişmesi gerektiğini her eğitimci çok iyi bilir." (Gentile, Palermo'da yapılan konuşma, 31 Mart 1924.)

Hitler, her türlü aykırı ideolojik belirtiyi düpedüz suç olarak düşünürken, o denli incelmiş değildi, her halde daha az sinikti. Ama, her ne olursa olsun, **"keyfe bağlı istenç"lere karşı bağnaz fizik zor kudurganlıkları, devletin moral gücü adına haklı görülüyordu.**

DEVLET BİÇİMİ KONUSUNDAKİ İLGİSİZLİK

Totaliter devletin aldığı biçim (cumhuriyet, krallık, vb.) pek bir önem taşımıyordu; çünkü işin özü burada değildi. Devlet biçimi, tarihten kalıt olarak kalmış bir döküm kalıbından başka bir şey değildi. Falanj, bu sorunu hiç söz konusu etmiyordu. Koşullar tarafından zorla kabul ettirilmiş olsa bile, bu susku, falanjistler için sorunun ikinçil bir önem taşıdığını açıklıyordu. Mussolini, 1922 eylülündeki Udine konuşmasında, krallık kurumunu tarihsel süreklilik adına kabul ediyordu. Ve şöyle diyordu Hitler: "Hareketin misyonu ne belli bir devlet biçimi kurmak, ne de bir başka devlet biçimine karşı savaşım vermektir, onlar olmadıkça ne cumhuriyetin, ne de krallığın devam edemeyeceği temel ilkeleri yerleştirmektir." **(Mein Kampf**, s. 345.)

SONUÇ

Evet, her ne denli kimi nüanslar baş göstersé, her ne denli filanca kurucu —J. A. Primo de Rivera— "totaliter" gibi terimleri kabul etmemeye ve İtalyan faşist devleti nazi devletin karşıtı olarak göstermeye (örneğin,

İspanya ve Barbarlık'ta, 3 Mart 1935) kalkışsa da, bu temel ilkeler, her üç harekette de aynıydı.

Devlet ulusal tasarıyı dışavuruyordu. Devleti ulusal tasarının mutlak gücüne, öyleyse özel ve kamusal, bireysel ve toplumsal bütün alanlardaki sınırsız müdahale olanaklarına tek, ama yeterli bir doğrulama hizmeti gören manevi bir güce dayandıran her hareket, bir yandan ilk görevi her istenci tek başına simgelediği "ortak istenç"e nasıl olursa olsun bağımlı kılmak olduğu için, öte yandan eylemlerinin her biri özdeşleşmiş bulunduğu temel ulusal görevden doğan ethik zorunluluklar uyarınca önceden suçsuz olduğu için, **yönettiği ya da yönetmek istediği devlette terörcü bir nitelik görüyordu.**

Ensonu, son derece mantıksal olarak, **ulusa gereksindiği devleti vermeye her hareket kendi yetenekliydi.** Varolan çöküntü nedenlerini gösteren, devletin yeniden kuruluşunda ulusal diriliş yolunu bulan ve marksizme karşı tek kurtarıcı ideolojiyi sunan hareket, gerçeği elinde tutuyor ve ulusal halk davasıyla özdeşleşiyordu. Çözülmez ve uzlaşmaz bir **Ulus-Halk-Devlet-Hareket** bloku, teorik düzeyde o zaman kuruluyordu. Nazizm adına, O. Koellreuter, bunu, şöyle açıklıyordu:

"Totaliter devlet işte bunun için açık ve seçik bir ulusal fikir tarafından desteklenen bir devletten başka bir şey olamaz; Alman devleti işte bunun için nasyonal-sosyalist ideolojiyi tüm halkın içine sindirtmelidir. Hareket olarak Partinin temel görevi işte buradadır. ...Partinin nasyonal-sosyalist devlet içindeki görevi, birliğin gerçekleştirilmesidir. Parti, Führer'in yönetimi altında, Alman halkının siyasal topluluk ve örgütlenmesini kurmak, yerleştirmek ve sağlamlaştırmaktan sorumlu olan hareketin **ta kendisidir** [altını çizen O. K.]" (Aktaran: Hofer, s. 90.)

"Führer'in yönetimi altında": gerçekten de, ulusal

toplulukta otorite nasıl uygulanacaktı? Bu soruyu yanıtlamak için, toplumsal örgütlenme ile otorite uygulamasının temellerini çözümlemek gerekiyordu. Bu da, bizi, ilkin hareketlerin ideolojisinden nasıl bir birey anlayışının çıktığını açıklamaya götürüyor.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İDEOLOJİ:
BİREY VE TOPLUMSAL ÖRGÜTLENME

BİREYİN ROLÜ VE YERİ

HER HAREKET, özsel güdülendirmelerinden birinin de bireye toplumsal ve ulusal yaşamdaki gerçek yerini sağlamak ve tüm saygınlığını ona geri vermek olduğunu öne sürüyordu.

Hitler ve faşist parti, bireyin yaratıcı etkinliğini yüceltiyorlardı. J. A. Primo de Rivera, bireyin yüksek saygınlığını dile getiriyor ve ölümsüz değerlerin koruyucusunu görüyordu onda. **İnsan bireyselliğinin tanınması başlıca ideolojik temellerden biriydi.**

Ayrıca marksizm de, başka nedenler arasında, bireyin özgünlük ve yaratıcı etkinliğine saygı adına mahkûm ediliyordu. Bireysellikleri eziyor, onları kalabalığın bi-

çimsiz yığını içinde boğuyor, en iyileri en kötüler düzeyine indiriyordu marksizm. Özellikle de, insanı, her türlü bireysel girişkenliğin "kötürümleştiği" ekonomik bir bütünlük içinde ezen gözübağlı gerekirciliğiyle, zekâ ve istenci görmezden geliyordu (Valenziani). Marksizmin insanda bir üretim aletinden başka bir şey görmediğini söyleyecekti Marcotte. Maddeyi tanrılaştırarak, ilkin bir ruh olan insanı küçültüyordu marksizm. Kendi ilkelerinin güçsüzlüğünü, marksizmin gene kendisinin gösterdiğini ekliyordu Hitler: Kendisine bırakılmış bulunan örgütlerde bu ilkeleri hiçbir zaman uygulayamamıştı o; çünkü, "çok kısa bir süre sonra, kişilik ilkesine boyun eğmek ve ödünlerde bulunmak zorunda kalmıştı" **(Mein Kampf**, s. 447).

Ama, **liberalizmin bireyi de değildi gerçek birey.** Liberalizm, bireyi, kendi kendine bırakıyordu; her türlü toplumsal ve ulusal duyguyu elinden alıyor, onu kendi fildişi kulesine kapatıyordu. Bir hak gibi düşünüyordu özgürlüğü; çünkü, özgürlüğün kaynağını, Gentile'nin belirttiği gibi, bireyde görüyordu. Bunun yanlış bir görüş olduğunu da görmüş bulunuyorduk. Hiçbir şeye, hatta kendine bile inanmayan liberal devlette, birey, diye yazıyordu J. A. Primo de Rivera, her türlü kişilikten, her türlü gerçek özden yoksundur; çünkü kendi öz ölümsüz değeri üstüne de, yerine getirebileceği misyon üzerine de, hiçbir bilinci yoktur. Hitler'e göre de, hak eşitliği, marksizmle aynı sonuçlara götürüyor, en iyileri en kötüler düzeyine düşürüyordu.

Bireysel kişiliğe kendine düşen gerçek yeri vermek için, öyleyse onu ne marksizmin yaptığı gibi ezmek, ne de liberalizmin yaptığı gibi tek başına bırakmak gerekiyordu. Bireyin değer kazanması, hareketlere göre öğretinin şu üç temel noktasının uygulanmasından doğacaktı: 1° Bireyin kolektif çerçeveler içinde eritilmesi; 2° Bi-

reylerin kendi aralarındaki eşitsizliğinin ilanı; 3° En iyilerin ayıklanma kaynağı olarak da yaşama savaşımı ilkesi.

BİREYİN KOLEKTİF ÇERÇEVELER İÇİNDE ERİTİLMESİ

Bireysel saygınlığın yeniden canlandırılması, en başta, **bireyin ulus içinde eritilmesi**nden geçiyordu. Bireye kendi misyonunun bilincini yeniden kazandırmak gerekiyordu. J. A. Primo de Rivera bu ortak fikri iyi özetliyordu: Yeni devlet içinde, birey, tamamen kendi kendisi olacaktı; yazgısı ulusal topluluğun yazgısıyla ortak olacak, ulusal misyonun büyüklüğünün olduğu gibi, yeteneklerine göre kendisine düşen gerçek yerin de tam bir bilinci içinde, ulusal misyonun gerçekleştirilmesine yönelecekti. Ayrıca devletin işlevi de ona bu bilinci vermiş olmak olacaktı; istençlerinin uygulanmasıyla da, devletle birey, tam bir uyum içinde bulunacaklardı[1]. Mussolini, devletin işte bu anlamda bireyin gerçek gerçekliği olduğunu yazabiliyordu. Hitler'in dili daha dolambaçsızdı; ama **Mein Kampf**'ın, bireylere ulusal duygunun yeniden kazandırılma zorunluluğunu işleyen paragrafları da aynı kaygıyı dile getiriyorlardı. Bireyin devlet içindeki bu eritilmesi sonucu, devletin özgürlüğüyle örtüşüyordu bireyin özgürlüğü; devlet ne denli otoriterse, o denli özgürdü birey[2]. Ulusal misyonun yerine getirilmesiyle özdeşleşiyordu bireyin özgürlüğü. Bu biçimde anlaşılan özgürlüğün, insanı o zamana değin onu kuşatan "materyalist" pisliklerden kurtardığı olgusu üzerinde önemle duruyordu Falanj; birey, ona misyonunun bilincini veren yüksek moral erdemler ediniyordu: "Kuralın ve ek-

[1]J. A. Primo de Rivera, "Dünyanin Siyasal ve Ekonomik Tarih Kavşağında" (9 Nisan 1935).

[2]Yukarıya, Üçüncü Bölüm'ün "Devlet Teorisi" başlıklı kesimine bakınız.

meğin eski tadını" yeniden kazandırmak gerekiyordu insana (J. A. Primo de Rivera). "Yaşam bir savaş sanatıdır ve arıtılmış bir hizmet ve özveri anlayışıyla yaşamak gerekir onu", diye belirtiyordu Falanj programının 26'ncı noktası.

Öte yandan, **birey**, içlerinde etkinlik gösterdiği **belli bir sayıdaki topluluk yapısı içine de katılmış bulunuyordu.** Ama üyesi bulunduğu gruplar, zorunlu olarak "**doğal" gruplardı**. Bireye kendi kişiliğini geliştirme olanağını ancak bu gruplar sağlayabiliyordu. Bir yandan **aile** ve **semt** topluluklarıydı bu gruplar, yani bireyin biyolojik ve toplumsal yaşam çerçevesi; öte yandan da **meslek,** yani bireyin, kendi meslek seçimine göre, üretici olarak katıldığı grup. İnsanın etkinliklerinden dolayı yaşamında yer alan, bundan ötürü de kaçınılmaz, tek sözcükle "doğal" bir nitelik taşıyan bu zorunlu çerçeveler üzerinde bütün hareketler önemle duruyor, aynı vesileden yararlanarak, üyesi olduğu grupla birey arasındaki çıkar özdeşliğini de vurguluyorlardı. Bu çıkar özdeşliği, bireyin bu gruplardan herbirine karşı sorumluluğu ve ödevleri olmasını gerektiriyordu. Böylece, birey, aileden ulusa değin, zorlayıcı, ama bundan dolayı da özgürleştirici çeşitli toplumsal yapılar içine katılıyordu.

Buna karşılık, bütün ideologlar, kendilerince özsel bir nokta üzerinde önemle duruyordu: **Toplumsal sınıf,** "iğrenç" sınıflar savaşımı "dogma"sını inandırıcı bir duruma getirmek için uydurulmuş, **gerçek bir doğruluğu olmayan yapay bir çerçeveden başka bir şey değildi.** Ya da, daha doğrusu, terimin marksizm anlamındaki toplumsal sınıf: çünkü faşizm, olur şey değil, kabul ediyordu toplumsal sınıfların varlığını, ama "sonsuz savıdaki toplumsal sınıfların. Birinin nerede başlayıp, öbürünün nerede bittiğini söylememizin bazan güç olacağı biçimde, karmakarışık kategoriler ya da gruplar söz konu-

sudur" (A. Rocco). Hitler, "toplumsal durumlar" ya da "meslekler"in varoluşunun, kendi açısından, onları —bireylere ulusal duygunun geri verilmesinin geçersizleştireceği yapay çerçeve olan— "sınıflar" içinde dondurmaya götürmeyeceğini belirtiyordu. Marcotte, önce iyi ya da kötü, erdemli ya da erdemsiz bir insan olmasına karşın, işçide bir işçiden başka bir şey görmeyen marksizmi eleştiriyordu.

Birinci vargı: birey, çok sayıda olabilen, ama kimileri "doğal" bir nitelik taşıdıkları için temel olan gruplar içinde yer alıyordu. Grupla grubu oluşturan bireyler arasındaki çıkar birliği yüksek sesle ilan ediliyordu: ama bireyin hakları ve özgürlüğü birey bakımından gene de sorumluluk ve ödev terimleriyle belirtiliyordu. Ensonu ve özellikle, **hiç değilse özgül çıkarlar topluluğu düzeyinde, kökten yadsınan bir ilişkinlik vardı:** üretim araçları mülkiyetine göre, bireyin üretimdeki yerinden kaynaklanan toplumsal gruba ilişkinlikti bu. Eğer öncelikli antimarksist görev düşünülürse, ayrıca "doğal" nitelikleri yüzünden olduğu kadar, yol açtıkları yükümlülükler yüzünden de zorlayıcı bir nitelik taşıyan bir ilişkinlikler çokluğunun savlanmasıyla ödünlenmiş bulunan bu yadsımanın tüm yararı anlaşılıyordu. **Her türlü sınıf bilincini bastırma** ve onun yerine "toplumsal koşullar" benzeşmezliğinin çıkarlar özdeşliği karşısında önemsiz —hatta gülünç— olduğu gruplara ilişkinlik duygusunu geçirme ereğini güdüyordu bu yadsıma; aynı zamanda, ancak grubun gelişmesiyle gelişebilecek olan birey yararına, sert bir disiplin zorunluluğu da savlanmış bulunuyordu.

BİREYLERİN KENDİ ARALARINDAKİ EŞİTSİZLİĞİ

Bir insanın değeri, bir başka insanınkine eşit değildi. Buydu deneyden çıkarılmak istenen saptamaların temellendirdikleri konut: hiçbir grup, hiçbir tür, hiçbir

birey, komşu grup, komşu tür, komşu bireyle aynı niteliklere, aynı tepkilere, aynı yeteneklere sahip değildi. Irklar eşitsiz oldukları için, aynı bir ırk içindeki bireylerin de aynı biçimde eşitsiz olduklarını ekliyordu hitlercilik. **Eşitsizlik**, insan türünün kendini kurtaramayacağı, kaçınılmaz **bir doğal yasaydı.** Irkçı dogmadan başlayarak, nazizm tarafından en güçlü bir biçimde belirlenmiş bulunan bu ilke, falanjist ideolojide daha bir gizlice vardı ve faşizm tarafından da açıkça belirtilmişti. Her üçü de, her türlü insan grubu gibi benzeşmez öğelerden oluşmuş toplumsal sınıfların varoluşunu yadsımak için, bireyler arasindaki değer farklılıklarını ileri sürüyordu (Valenziani, Marcotte, bu noktà üzerinde duruyorlardı). Bireylerin aynı bir grup içinde bir araya gelmeleri, bu bireyler arasındaki koşul, durum, değer eşitliğiyle doğrulanamıyordu. Toplumsal sınıfların varolmayışı da işte bundan ileri geliyordu. Bir grup içinde bir araya gelme, aralarındaki koşul, durum, değer eşitsizliklerine **karşın**, bireylerin bu ailesel, semtsel, mesleksel, ulusal grup içindeki **doğal** —öyleyse onların dışında oluşan, kurtulamayacakları— **verilerine** bağlıydı. Toplumsal koşul ve toplumsal durum ile bireysel değeri birbirine karıştırma olanağını veren benzeştirme gibi aşırı benzeştirmelere dayanan bu kanıtlama güçsüzdü kuşkusuz; ama tanıtlamadan çok savlamalarla davranıldığını da görmüş bulunuvorduk. Her ne olursa olsun, toplumsal sınıfların varolusu fikrini yıkmava vönelik cephaneliğin malı oldukların belirtelim bu kanıtların.

İkinci varsı: Bir vandan birevler, **ulusal toplumu iyice yanılastıran** belli bir savıdaki **topluluklar** icinde ver alıyorlardı; **ama** öte vandan **ulusal toplum** da, kisisel değerlerinin esitsizliği yüzünden birlesmezcesine avrılmış bulunan **birevlerin sonsuz cesitliliği icinde darmadağın oluyordu.** Nasıl gerçekleştirilebilirdi o zaman toplumsal

topluluğun yönetimi? Devleti yönetmeye ve ulusal yazgıyı eline almaya yetenekli otorite nasıl çıkabilirdi ortaya? İnsanların kendi aralarındaki eşitsizliği, ulusal yazgının tekliği yüzünden daha önce mahkûm edilmiş bulunan çoğunluk ilkesine her türlü eğilimi dışlıyordu. Bu, otoriteyi yeteneksiz ve yaraşmaz kişilere bırakmak olurdu. Toplumsal topluluğun bir bölüntüsü tarafından sağlanan her yönetim ("marksist" yönetici toplumsal sınıflar çözümü gibi), toplumsal topluluğun her bölüntüsü de farklı değerlerdeki bireylerden oluştuğuna göre, aynı nedenle saçmaydı. Bir tek çözüm geçerliydi: **toplumsal topluluk, yeteneklerini (güç, girişkenlik, istenç, vb.) yurttaşlarının ortalamasının üzerine çıkaran ve yeteneksizler kalabalığından sorumlu olmaya yetenekli olan bireyler tarafından yönetilebilirdi ancak.** Toplum ancak en güçlü kişiliklerin canlandırmasıyla ilerler, ulus ancak en güçlü kişiliklerin canlandırmasıyla kişilik kazanabilirdi. **"Bireysel değer ve bireysel etkinlik"in, "toplumsal dönüşümlerin aleti"** olduklarını belirtiyordu Valenziani.

Bireysel değer, görüyoruz, yalnız devlet düzeyinde karmaşık bir yönetim ya da hükümet çalışması sağlamak için gerekli yetenekleri vermekle kalmıyordu. Bundan daha da çok bir şey söz konusuydu: **en güçlü bireyler, doğal düzen gereği, ulusun yazgısını biliyor, halka yol gösteriyor, kimseye danışmadan yönetiyorlardı.** Hitler'in, görünüşte suya sabuna dokunmayan şu sözcükleri, devlet yöneticilerine verilen bu rolü belirtici nitelikteydi: "En iyi anayasa ve en iyi devlet biçimi, topluluğun en iyi öğelerine **önder**in önemini ve **efendi**nin etkisini **doğal olarak** sağlayacak anayasa ve devlet biçimidir." (altını ben çizdim -R.B.) **(Mein Kampf**, s. 447.)

YAŞAMA SAVAŞIMI VE AYIKLANMA

Ortaklaşa nasipten nasıl kurtuluyordu bu yönetici

kişilikler? Nasıl tanınabiliyorlardı? Doğrudan Roma katolikliğinden yararlanan falanjizm, ulusal görevin yerine getirilmesi için, bireyi yetenekleri ve değerinin ona sağladıkları yere en iyi yerleştirme olanağını veren kişisel çabayı göklere çıkarıyordu. Sürekli bireysel gerginlik içinde, kendi toplumsal durumundan kurtulmayı, toplumsal ilerlemeyi, en yüksek görevlere geçmeyi olanaklı kılan bir çile, bir yolculuktu yaşam. Bireysel çaba her türlü yükselmenin tek kaynağıydı, yeter ki doğa, ilgiliyi gerekli yeteneklerle donatmış bulunsundu. En iyilerin ayıklanması ister istemez şu beylik formülleştirmeye yol açıyordu: en iyiler, en önde giderlerdi.

Faşist tutum, biraz farklıydı. Falanjistlerin ahlâkçı eğilimleri karşısında, daha yiğitçe bildirimleri yeğliyorlardı İtalyan ideologlar. Burada başta gelen yeri savaşım tutuyordu. Güçlü bireysellikler, onları ortaklaşa nasipten kurtaran, direngen ve sürekli savaşımlarıyla ayrılıyorlardı yığından. Okulda başlıyor, yaşam boyunca sürüyordu bu savaşım. Onun için eğitimin görevi, her şeyden önce, başkaları ortasında tek başına kaldıkları, günlük savaşımı korkusuzca karşılamaya yetenekli gerçek erkekler oluşturan yiğitçe erdemleri yüceltmekti. Çünkü yaşama sorunları, Mussolini'ye göre, önce kendi yaşamını kurmak için kendi fizik, moral ve entelektüel aletini kendi yaratan insanın içinde bir çözüm bulabilirlerdi. Sonuç, gerçekte falanjistlerin sonucuna benziyordu: insan, toplumsal topluluk içinde, yetenekleri ve erdemleri sayesinde kendi kendine verdiği yerdeydi. En iyilerin ayıklanması doğal bir yasaydı; kararlı, direngen, savaşkan birey, başarısını ve en yüksek görevleri, türdeşlerine önderlik etmeyi hak ediyordu. Yeteneği de başarı tanıtlıyordu.

İtalyan örneğinde daha hoyrat olan özel anlatım biçimleriyle, faşizm ile falanjizm, açıkça söylemeksizin, toplumsal topluluğa uygulanmış ve en iyilerin seçilmesi-

ne götüren bir **doğal ayıklanma** fikrini kabul etmeye doğru yöneliyorlardı böylece. Irkçı dizgeleştirme nazizme, öbür hareketlerde ancak eğilimsel olan şeyi köktencileştirme ve bir tür ırksal ve toplumsal, ayrıca da tam oluşmamış bir darwincilik önerisinde bulunma olanağını sağlıyordu. "En iyinin ve en güçlünün zaferi", "kötülerin ve güçsüzlerin bağımlılığı", hep "bu dünyayı yöneten sonsuz istenç"in sonuçlarıydılar **(Meln Kampf,** s. 380). İnsan ırklarının kendi aralarındaki savaşımı, aynı bir ırk içindeki bireylerin kendi aralarındaki savaşımı gibi, evrensel yaşama savaşımının insanlığa uygulanması da amansız bir gerçeklikti. Bu birinci sıraya geçme savaşımının sonu, yalnızca sert bir savaşın bütün sınamalarının üstesinden gelmeye yetenekli kişilerin galip çıktıkları "katı bir ayıklanma"ya varıyordu. Sayıları çok azdı bu galip çıkanların: "Çoğu parçalanıp yok olur pek azı sonunda seçkin olarak belirir" **(Meln Kampf,** s. 445). Ama bu acımasız savaşımın arta kalanları, yığınların görevlendirilmiş yöneticileriydiler.

Üçüncü vargı: En iyiler kazanır: Formülleştirmeler farklı olabilirdi, ama temel sav her yerde aynıydı. Bireysel ilerleme sırf bireysel savaşımla elde ediliyordu. Bir yanda iyiler ve güçlüler vardı, öte yanda da kötüler ve güçsüzler. Birey başarısızlığa uğrarsa, güçsüz yetenekleri ya da yetersiz istenci nedeniyle uğrardı. Doğal felâketten de, kişisel suçluluktan da, istemli ya da istemsiz, yalnız o sorumluydu. **Bireyin toplumdaki yeri, kişisel bir sorundu ilkin.** Ulusal görevin yerine getirilmesi için elden geldiğince iyi çalışmanın aynı zamanda bireyin kendi öz yazgısını da iyileştirme olanağı verdiği oranda, bu, toplumsal sorunların çözümünün toplumsal değil ama bireysel olduğunu söyleme anlamına geliyordu. Birevin, onun yaratıcı yeteneklerinin, taşıyıcısı bulunduğu ölümsüz değerlerin, yaşama savaşımı ya da doğal ayıklanma-

nın yüceltilmesi örtüsü altında, sonu bir kez her türlü süsten arıtılmış **liberal bireyselciliğin** bir tür **kızışmasına** varan, ulusal topluluğu, yazılarının katılığına ve insanların dizgesel çerçevelenmesine karşın, kapalı bir bireysel çatışmalar alanı durumuna dönüştüren gerçek bir **orman yasası dile** getiriliyordu böylece. Aynı zamanda, bireylerin üretim ilişkileri içindeki yerlerinden doğabilen her türlü dayanışma duygusunun bastırılması da tamamlanıyordu; çünkü, daha önce yapay olarak ilan edilmiş bulunan bu düzeyde, öbür düzeylerde de olduğu gibi, her insan, kendi yaşama savaşımı içinde, yakınının rakibiydi. Böylece, her türlü sınıf bilincinin yok edilme girişimine, yeni bir ideolojik silah ekleniyordu.

Hitler'in hiç bir koşul ve kayda bağlı olmayan siniz-mi, ırkçı dogmadan başlayarak, bu düzeyde en tam ve, her ne olursa olsun formülleştirmelerinde güven uyandırmaktan uzak bir nitelik taşıyan daha önceki ideolojilere pek yapışıp kalmadığı için de, ona en etkili ideolojik yapıyı sunma olanağını sağlıyordu. Gerçekten de **Hitler,** en güçlülere tam bir vicdan rahatlığı sunarken, **en güçsüzleri iğrençliklerine** ve, böylelikle de, aşağı durumlarının kaçınılmazlığına **inandırma ereğini güdüyordu.** J. Billig **(op. cit.),** bu işlemin ideolojik nedenlerini pek bir açıklığa kavuşturdu.

1) Bireyin yaratıcı yeteneklerinin en bütünsel yüceltilmesine Hitler'de rastlanıyordu. Bu yeteneklerin en yetkin belirtisi, mucitte, yani insan türüne hayvanlıktan çıkma olanağını sağlamış bulunan bireyde görülüyordu. "Tek tek bireylerin yaratıcı gösterileri"ydi bütün icatlar. Öyleyse uygarlığın kökeninde mucit yatıyordu. Dünyayı mucit yönetiyordu. "İnsanlığın koruyucusu, hiçbir zaman yığınlarda olmamıştır, ama insan ırkının gercekten de velinimetleri olan yaratıcı kafalardadır. Bu kafaların sahiplerine belirleyici bir etki sağlamak ve işlerini ko-

laylaştırmak herkesin yararınadır. Çünkü herkesin bu yararına ne budala ya da yeteneksizlerin egemenliği hizmet edecektir, ne de hiçbir durumda yığın tapıncı; yüksek derecede yetenekli bireylerin zorunlu olarak işleri ele almaları gerekecektir." (**Mein Kampf**, s. 445.)

20. Yüzyıl Efsanesi'nde Rosenberg, evrensel belirlenimcilik tarafından yönetilen bir dünyanın malı olduğunu bilmekle birlikte, doğayı egemenliği altına almak isteyen ve kendi özgür istencini ilan eden "Egemen-ben"i göklere çıkarıyordu. J. Billig'in deyişine göre, bu, "insanal küçüklenme içinde insanal büyüklenme tapıncı"na götüren bir bildirgeydi.

2) Yüksek bireylerin yaratıcı etkinliği, onlara, doğanın kimi gizemlerini görme ve böylece öbür insanlar üzerinde egemenliklerini kurma olanağını veriyordu. Yüksek kafalar tarafından gerçekleştirilen keşif ve icatların kullanılması, öbür insanların bu bağımlılığını gerektirip doğruluyordu.

"Gerçeklikte, insan doğayı henüz hiçbir noktada yenmemiştir; olsa olsa doğanın sonsuz gizem ve derinliklerini örten büyük, devsel örtüyü küçük bir köşesinden tutmuş ve kaldırmaya çalışmıştır. Dünyaya egemen değildir insan, yalıtık kimi yasa ve gizemlerin bilgisi sayesinde, bu bilgiden yoksun yaratıkların efendisi olmayı başarmıştır yalnızca. Bütün bunlar bir yana bırakılırsa, bir fikir insanlığın varoluşu ve geleceği için konmuş bulunan koşulları yenemez, çünkü fikrin kendisi de insana bağlıdır." (**Mein Kampf**, s. 286.)

3) Vargı: Aşağı ırkların yüksek ırklar tarafından egemenlik altına alınmasının insanlığın ilerleme koşulu olması gibi, tüm ulusal halk topluluğunun ilerleme olanağını da ancak güçsüz ve yeteneksiz bireylerin yüksek bireyler tarafından bağımlılık altına alınması sağlıyordu.

Birey, her hareket tarafından, etkinliğini geliştirdiği ulusal çerçeve içinde yüceltiliyordu. Ulus, insana saygınlık, güç, sorumluluk kazandırıyordu. Buna karşılık, ulusal görevin gerçekleştirilmesine yönelik bireyin de, insan olarak varoluşundan başlamak üzere, her şeyi borçlu bulunduğu ulus karşısında kaçınılmaz görevleri vardı. Bireyin yüceltilmesi, böylece, bütüncül, salt bir çerçevelemeye ideolojik dayanak hizmeti görüyordu. Kişisel yaşamın bütün görünümlerine yöneldiği için, ve bireyin —toplumsal sınıfları dışlayan ve birey, grup, ulus arasında her düzeyde çıkarlar birliği ilan edildiğine göre, her biri birleştirici bir aracı yapı olan— birçok doğal topluluk içine sokulmasını tamamladığı için, bütüncül, sert bir çerçevelemeydi bu.

Ama aynı zamanda büsbütün kendi başına bırakılmıştı birey. Toplumsal çerçevelerin darmadağın olması, toplumsal sınıfların yadsınmasının ve her bireyin benzerine kesinlikle indirgenemez olduğu savlamasının sonucuydu (işçi, yetenekleri ve kusurları olan bir insandı ilkin). İnsan, yalnız kendi güçleriyle gerçekleştirdiği kendi bireysel yazgısı içinde tek başınaydı. Hiçbir toplumsal dayanışma, içinde bulunduğu durumdan kurtulmasına yardımcı olamazdı onun. Olanaklı tek yol, bireysel çabaydı. Bununla birlikte, bireysel çabanın sonuçları da başlangıçtaki doğal yeteneklerce sınırlandırılmıştı. **Öyleyse, toplumsal sorunlara aynı bir toplumsal grubun çıkarlar dayanışması yoluyla ortaklaşa bir çözüm konusundaki her vaat, tanım gereği aldatıcıydı.** Olanaklı tek toplumsal adalet, yeteneklerini ve istencini gözönünde bulundurarak, herkese yaşama savaşının ona verebileceği yeri vermeye dayanıyordu. Çünkü güçsüzün yazgısı, güçsüz ve bağımlı kalmaktı. Toplumun hiçbir sorumluluğu yoktu bunda: yalnızca doğal varoluş yasalarının

işleyişi söz konusuydu. Buna karşılık, ulusal görevin yerine getirilmesi, hatta en küçük işlerde bile, sağladığı —ve demagoglar tarafından vaat edilen materyalist ödünlemelerle eşdeğerde olan— kişisel sevinçler dışında, her ulusal başarı, birey için de bir başarı olduğuna göre, en güçsüzlerin bireysel ilerlemesini de sağlıyordu.

Böylece, **toplumsal topluluk, içerisinde, en düşük yeteneklilere yazgıya ağır başlılıkla boyuneğme; orta ulelikteki bireylere, direngenlik ve istençlerinin kimilerine en iyi yerlere yükselme olanağını vereceği umuduyla, günlük görevin yerine getirilmesi; üstün bireylere de, büyük ulusal yazgılar, yığınların yönetilmesi, öbür insanların egemenlik altına alınması düşüyordu. İstenci** eyleme dönüşen, **erdem**lerini örnek olarak gösteren, ulusal (ırksal) görev **bilinci**ni çelikleştiren, **gerçeği** elinde tuttuğu inancını egemen kılmak için bütün araçların (vaaz ve sopa) kullanılması gerektiğine inanan, marksizme **nefreti** önüne geçilmez bir kararlılıkla kızıştıran, faşist, nazi, faşist, yeni bir birey oluşuyordu. Bu gizilgüçler, güçlü insanlarda hareketten önce de vardı. Ama marksist eşitlikçilik tarafından ezilmiş ve liberal tekdüzelik tarafından bastırılmış bulunuyorlardı. Hareket, bu gizilgüçlerin derin güçlerini özgür bırakmış, dirimsel içgüdülerinin özgürleşmesi olanağını sağlamış, iç gerginliklerini ulusal birliğin gerçekleştirilmesine yöneltmişti.

Hareketler, ensonu güçsüz ya da güçlü, varsıl ya da yoksul herkese, **o coşku verici ulusal (ırksal)** göreve katılmayı öneriyordu. Ulusun başarıları, aynı zamanda, bireysel başarılar olacaklardı; bireysel başarı olanağını ancak ulusal başarı sağlıyordu. İç görevler de, dış görevler de, hepsi, gerçekte ulusal (ırksal) bir sorundan başka bir şey olmayan toplumsal sorunun kesin olarak çözülmesine katkıda bulunuyorlardı. Çember kapanıyordu: çetin bireysel yarışma herkesin toplumsal topluluk içindeki

yazgısını saptıyor, ama herkesin yazgısı da, her bireyin, yetersiz ya da yeterli, bütün güçleriyle katılmakta çok özel bir çıkarı olduğu ulusal görevin yerine getirilmesiyle iyileşiyordu. Birey ile ulusun ortak bir yazgısı vardı.

Toplumsal eşitsizlikler, hatta bunların ağırlaşmaları, **işte böyle doğrulanıyordu:** Bu eşitsizlikler, varoluş yasalarından kaynaklandıkları için, kaçınılmaz bir nitelik taşıyorlardı. Kökenleri toplumsal örgütlenmeye değil, bireylerin eşitsizliğine bağlıydı. Kişisel çaba ve ulusal görevin yerine getirilmesi, bu eşitsizlikleri kısmen ödünlüyordu; ama en güçlü bireyler gene de her zaman en başta olmaktan geri kalmayacak, soydaşlarının daha nasipsiz yığınını her zaman yöneteceklerdi. Toplumsal sınıflardan hiçbir biçimde sözedilmez olmuştu. Birey, ulus (ırk): bu iki kutup arasında da, herbiri bir çerçeveleme aracı olan topluluk yapıları. Sonuçta **her üç hareketin ideolojisindeki birey anlayışının tek bir işlevi** şuydu: **Bireyde toplumsal ilişkinliğinin herhangi bir bilincine her türlü dönüş olanağını silmek.** Her türlü toplumsal kurtuluş umudu saçmaydı. Yazgısı içinde kapanıp kalmış, ulusal görevle görevlendirilmiş, eğer yaraşır ve yetenekli görülmüşse en büyük işlere yükselmiş bulunan birey, yazgısına boyun eğmeyi de, ancak ulusun birliği içinde gerçekliğe dönüşebilecek olan umutlarını da kendinde, ve yalnız kendinde buluyordu. Hareketlerin ideolojileri yığınlara "ulusal duygu"yu yeniden kazandırmak ve onları sınıflar savaşımından caydırmak istiyor, birey anlayışı da bu bakışaçısı içinde kesin bir rol oynuyordu.

OTORİTE KULLANIM İLKELERİ

Toplumsal örgütlenme de, otoritenin kullanılması da, birey ile ulusun yazgı birliğine ve bireylerin kendi aralarındaki eşitsizliğine bağlıydı.

BİREYLERİN SEÇİMİ

Sorumluluklara atanan bireylerin seçimi, işlerin yönetimini kötülerle yeteneksizlere bırakan seçim ilkesine dayandırılamazdı. Devleti başarıyla yönetmeye yetenekli başları bulma olanağını ancak **ayıklama ilkesi** sağlıyordu. Ulusal sorumluluklar yüklenmeye yalnız bireylerin bir **seçkini** yetenekliydi: **aristokratik ilke,** ayıklanma yasasının dolaysız sonucuydu. Doğayı bile bu ilke yönetiyordu: neden insan topluluklarını yönetmesindi?

SEÇKİNLERİN YENİLENMESİ

Üstün bireyler, **her toplumsal katmandan** geliyordu. Aynı bir toplumsal grup içerisinde herhangi bir temel çıkarlar dayanışması aramak ne denli boşuna idiyse, üstün bireylerin toplanmasının da sırf en kayırılmış katmanların ayrıcalığını oluşturmaması gerektiği o denli doğruydu. Tek değilse bile gerçek toplumsal eşitlik, üstün bir derecede yetenekli bir çocuğa, hatta son derece küçük ve gösterişsiz bir aile içinde doğmuş olsa bile, en yüksek geleceklere göz dikme olanağını veren eşitlikti. Seçkinler, **yeni kan katkısıyla yenileniyordu: dolayısıyla, yönetici ekiplerin her türlü köhneleşmesi olanaksızdı.** Ayıklanma ilkesi, kılcallık yoluyla, kaynağı, artık marksizmin istediği gibi demagojik büyük yığın yasası, ya da liberal sistemde kural olduğu gibi kazanılmış durum değil, ama yalnızca bireyin esas değerinden kaynaklanan kişisel ilerleme olan bir **toplumsal devingenliğe** yol açıyordu. Tersine, kayırılmış katmanlardan doğmuş bulunan şimdiki seçkinlerin çocukları, zorunlu olarak üstün bireyler değildiler. Onlar, yalnız **aristokrasilerin [kapalı] dolaşımının** mutlu sonucu olarak ayıklanma ilkesinin sert uygulamasıyla, pek doğaldır ki, yeteneksizler yığını içine döneceklerdi.

İktidar aşağıdan yukarıya değil, yukarıdan aşağıya dağıtılıyordu. Doğal yasa uyarınca, eğer üstün bireyler öbürlerini egemenlikleri altına alıyorlarsa, bu, başka türlü olamazdı. Yığın demagojisi ve saçma demokratik kural yangınına karşı durdurucu bir engel olan **hiyerarşi ilkesi**, her türlü derli toplu toplumsal ve siyasal örgütlenmenin temeliydi; çünkü doğal ayıklanma yasasına uygundu bu ilke. En iyilerden en kötülere, bireylerin kendi aralarında egemenlik ilişkileri kuran hiyerarşik basamaklanımda herkes kendi yerindeydi. Temel kural yalındı; ama altın kural da buydu. Her bireyin, egemenliği altında bulunan alt basamak karşısındaki bağımsızlık ve otoritesi tamdı. Üst basamak karşısındaki bağımlılığı da tamdı. Ancak üst basamak karşısında sorumluluk vardı. **Her şef yetkisini ancak kendinden üstün olan şeften alıyordu ve yalnız ona karşı sorumluydu:** aslında üstü tarafından **da** her an görevden alınabilirdi. Buna karşılık, hiç bir temsili kurumun da herhangi bir karar yetkisi olamazdı: bu, en büyük çoğunluk tarafından seçkin'in denetimi ilkesine geri dönme olurdu. Kurullar olabilirdi: bu kurullar, şefi aydınlatır, her türlü yararlı teknik bilgiyi verirdi ona. Ama danışma kurulu niteliğinde olabilirlerdi ancak. Kendi hiyerarşi düzeyinde, **şef, tek başına karar verirdi.** Her üst insan gibi, sorumluluklarını ve yazgısını tam bir bağımsızlıkla benimseyen bir yalnız kişiydi o. Her hiyerarşik düzeyde, **şef, ensonu gözü bağlı bir uygulayıcıydı.** Yukardan gelen her buyruk kendi kendine yeterdi: o buyruk, tartışmasız ve açıklayıcı bilgi gereksinmesi duyulmaksızın uygulanmalı ve yansıtılmalıydı. En dolaysız sonucu olduğu hiyerarşi ilkesine sıkı sıkıya bağlı bulunan **şef ilkesi** —nazilerin **"führerprinzip"**i— her üç hareket için de yaşamın hangi alanında olursa olsun otorite kullanılmasını temellendiriyordu.

Ulusun birliği ve insanların kendi aralarındaki eşitsizliği adına reddedilmiş bulunan demokratik ilke ve çoğunluk ilkesi: bunların hepsi de mutlak devlet otoritesini doğrulamakta elbirliği ediyordu. "İnsanal varlıkların çaresi bulunmaz, verimli ve iyilikçi eşitsizliği"nin (Mussolini) führerpirinzipe göre örgütlediği totaliter devleti, ulusalcı ideoloji temellendiriyordu. Yüksek devlet yönetimi de şef ilkesine bağlıydı.

YÜCE ŞEF

Devlet, hiyerarşi ilkesi gereğince, "yaşama savaşımının acımasız ayıklanması"ndan (Hitler) galip çıktığı için çağdaşlarının en iyisi, en yeteneklisi, en yiğiti olan, ve normal olarak bireyleri birleştiren hiyerarşi zincirinin doruğunda yer alan tek bir birey tarafından yönetilmeliydi. Toplumsal topluluk içerisindeki ayıklanma, ortaya, halkının tüm erdemlerini kişiliğinde toplayan bireyi çıkarıveriyordu. Öyleyse, o, ırksal yazgıyı ete kemiğe büründürüyordu. Devletin hiyerarşik örgütlenmesiyle ulusal yazgı birliğinin kavuşma noktasıydı. Kişiliği herhangi bir devlet başkanının kişiliğini aşıyordu. Herkesin en iyisi olarak, en sert ayıklanma sonucunda, gizemli bir inanışın bürünümü durumuna geliyordu. Frankizmin ilk yıllarının ideoloğu olan Juan Beneyto Pérez, Şefin bu ikili özelliğini çok iyi açıklıyordu:

"Caudillo kavramı, us ile ideal zorunluluk arasında bir biçimdir. Yalnız gücü değil, ama zekâyı da simgeler; teknik bir görünümü olmakla birlikte, ulusun ruh ve fizyonomisini de cisimleştirir. "Teknik" görünüm, yararcı, totaliter ve iyiden iyiye hiyerarşileşmiş bir rejimin doğal sonucu, organik zorunluluğu olarak belirir. "Cisimleşme" olarak, gizemli bir inanıştır. Ensonu o, bir adamın, doğrudan, ulusal topluluğun başına geçmesini ve onu kişileştirmesini isteyen devrimden çıkmış bulu-

nan yeni bir görüştür. Temelde yatan düşün olarak, özünden devrimcidir." (Aktaran Payne, s. 178.)

Öyleyse yönettiği halkın en iyi çocuklarının kişiliğinden kat kat üstündü Şefin kişiliği; sınırsız ve denetimsiz yetkileri hiyerarşideki yerinden ve ulusal yazgıyla özdeşleşmesinden geliyordu. Caudillo'nun dediği gibi, o, yalnız Tanrı ve Tarih karşısında sorumluydu. Halka, gizli bağlarla bağlıydı. Halkıyla Şef arasındaki görüş birliğinin nedeni, kendini tartışılmaksızın kabul ettirmiş bir parıltı, bir göz kamaşması, **apansız bir esinlemeydi. Öyleyse Şef ile halk arasında hiçbir aracı bulunamazdı:** özellikle de hiçbir temsili örgüt herhangi bir denetimde bulunma savında olamazdı. Şef, çalışma arkadaşları arasında yaşardı, ama itirazlarını duymak için değil: Şefi halkıyla birleştiren bağın dolaysızlığı, nazi Carl Schmitt'in deyişine göre, "Führer'le çalışma arkadaşları arasında dolaysız bir görüş birliği" gerekiyordu. **Şefin otoritesini temellendiren, düşünülüp taşınılmış bir güven değildi: gizemli ve kişisel bir bağdı.**

"Şefi halkıyla birleştiren bağlar yalnız manevi değil, ama şiirsel ve dinseldir de. Yığının şefleriyle bu içiçe girişi, aşk sürecine benzer bir süreçle sağlanır." (J. A. Primo de Rivera, "Siyasa ve Aydın", 5 Aralık 1935.)

Gentile, yönetici-fikirlerin yol açtığı tutkusal sarsıntıyı söz konusu ediyordu: kendi "evrensel insani değeri" içinde, yönetici-fikir, kendisi "manevi bir ışıma merkezi" durumuna gelen "bir kişiliğin **etkili bilinci**" durumuna geliyordu. Bir tür karşılıklı etkiyle, halkı egemenliği altına almakta olan yönetici-fikirden esinlenen kişilik, onu harekete geçiriyor, eylem durumuna getiriyor, durmadan daha büyük yığınlar içinde yayıyordu.

Bu, halk tarafından olduğu gibi Tanrı tarafından da seçilebilen, olağanüstü manevi yeteneklerle donatılmış bulunan **Şefin ezici görevini** açıklıyordu: "bu işi, ancak

bir **kahraman** üzerine alabilir" (Hitler). Bundan dolayı, Şef, "**canlı bir doktrin, öğreti** [altını ben çizdim -R.B.] içinde, formülün eyleme dönüştüğü, ama her zaman sayısız insanı birleştiren ve disiplin altına alan formül olarak, fikir, evrensel düşünce olarak kaldığı, son derece yetenekli ve ayrıcalıklı bir ruh"tu. (Gentile). Şef, sözcüğün en geniş anlamında **Önder**di: olağanüstü yetenekleri, onu **gerçek bir yalvaç** durumuna getiriyordu. "Bir halkın uyuşukluğa düşmemesi için, bir halkın yerlerde sürünmemesi için, şeflerini yığın yalvaçlar gibi izlemelidir", diye de yazıyordu J. A. Primo de Rivera.

Böylece, öbür insanlar gibi bir insan değildi Şef: Duçe Führer, Jefe ya da Candillo olarak, ete kemiğe büründürdüğü Fikir ile olduğu gibi, olağanüstü nitelikleri, ruhunun gücü, engin erdemleri, önder yetenekleri ile de ölümlü insanlar üzerinde yer alıyordu. Bu anlamda, ve deyim her ne denli tartışılmış da olsa, hareketlerin bal gibi **karizmatik bir şefi** betimledikleri söylenebilirdi.

Ne olursa olsun, hiyerarşik aşamanın bu doruğunda, **usa aykırılık, zincirden boşanıyordu.** Ama bu şef ideolojisinin başarı koşulu da bu değilmiydi? İdeologlar tarafından şu bayağı dünyadan çıkartılıp eşsiz ve erişilmez doruklara yükseltilmiş, gerçek insanlığın üzerine yerleştirilmiş bir şef; herhangi bir önde gelen değil, ama söz ve eylemin bürünümü, ve bu gizemli güçten dolayı da, ulusal ve halksal istençlerin canlı ve tek dışavurumu olarak otoritenin biricik ele geçireni: demokratik özlemleri silip süpürmeye, iktidarın proletarya tarafından alınmasıyla toplumun kökten dönüştürülmesi yolunda marksistlerce yol açılan umutlara karşı koymaya, ve hem bu umutların, hem de o özlemlerin ussal temellerini çökertmeye; mutlak bir iktidar uygulamasına, —her türlü otoriter ya da diktatoral hükümet biçimi, fethedilecek yığınların gözünde, çeşitli nedenlerle, daha önce saygınlı-

ğını yitirmiş olma tehlikesi taşıdığından— daha önceki siyasal biçimlerle hiçbir ilişkisi olmayan, yepyeni bir nitelik kazandırmaya, yalnız bu hayal oyunu elverişli gibi görünüyordu. Her türlü günlük işin üstünde, bundan dolayı ulusun, halkın, bireylerin biricik yazgısını, genel yarar ve doğal yasalara saygı içinde, tamamen üzerine alabilen yansız yönetici olarak hiçbir baskıdan etkilenmeyen o üstün düzenleyici, o **birleştirici ve görünmeyeni gören Şef** de işte bundan ileri geliyordu. Marksizmin ve onun liberal hazırlayıcışının demagojik uydurmacalarının sonu da, frankist yorumlayıcının deyimine göre, "doğrudan devrimden çıkmış yeni bir görüş" olan gizemli şey inanışıyla, berbat olmaya varıyordu.

SERMAYE VE EMEK İLİŞKİLERİ: EKONOMİK ÖRGÜTLENME İLKELERİ

Üretim ve değişim araçlarının toplumsal mülkiyetine dayanan her türlü kolektivizm biçiminin bütünsel reddinden ve sınıflar savaşımının varoluşunu kabul etmenin daha az dizgesel olmayan reddinden başlayarak, ekonomik örgütlenme konusunda marksizme itiraz götürmez bir yanıt getirdiklerini ileri sürüyorlardı hareketlerin hepsi de. Ama, gerçeği söylemek gerekirse, burada kurucuların düşüncesinin özellikle kaygan olduğu bir alana değiniyorduk. Ardışık açıklamalar, bazan hatta eşzamanlı açıklamalar bile, düpedüz çelişmeliydiler; birçok sözcük ve terim belirsizliği vardı. Çeşitli yazılar arasında, ama gene aynı bir yazılar derlemesi içinde, "sendika", "korporasyon", "meslek" gibi sözcükler, kullanıldıkları gerçek anlam her zaman açıkça saptanamamaksızın, bazan biri öbürü yerine, bazan da alışılmış anlamlarında kullanılıyorlardı. Bu belirsizlik, örneğin **Mein Kampf**'da, sık sık görülüyordu. Öte yandan, İtalya'da on yılı aşkın bir zaman boyunca birbiri ardına alınan korporatist

önlemler, yeni bir kurumun her kuruluşunda, öncelikler-le her zaman uyuşmaktan çok uzak ideolojik doğrulama-lara yol açıyordu. Mussolini'nin 1929 ekonomik bunalımı sırasında ve sonrasında yapmış bulunduğu konuşmalar, daha önceki açıklamalarıyla aynı havada değildi.

İdeolojik irdeleme alanının, hareketlerin oluşma ve gelişme dönemiyle, yani ideolojinin, görmüş bulunduğu-muz gibi, başta gelen erdemi olan etkililik ardında koş-manın, kurucuları ekonomik örgütlenme konusunda, ulu-sun bütün katmanlarının bir araya gelmesini kolaylaş-tırmaya özgü fikirleri dile getirmeye götürdüğü dönem-le sınırlı olduğunu açıkça belirtmek, bu alanda öbür alan-larda olduğundan çok daha gerekliydi öyleyse. Sonuç ola-rak ulusal birlik ve hiyerarşik toplumsal örgütlenme te-mel ilkelerinin özel bir duruma uygulanması söz konu-suydu. Ama, ekonomik sorunlar söz konusu olduğundan, ulusal topluluk içindeki çıkar ortaklıkları ilan edilmiş olmakla birlikte, başlangıçta, mülk sahibi olma ya da olmama nitelikleri bakımından gerçek durumları hiç de benzer olmayan patronlar ve işçiler, büyük kapitalistler ve küçük patronlar, toprak sahipleri ve küçük köylüler, herkes açısından, marksizme, usa yatkın, itiraz götür-mez bir yanıt verilmesi ne denli gerekliyse, yapılan iş de o denli zordu. Saptamış bulunduğumuz birbirinden fark-lı, hatta çelişik açıklamaların asıl nedeni, belki de bura-daydı. Bununla birlikte, önemli olan da, ekonomik ör-gütlenme konusunda, ve hareketlerin iktidara doğru yü-rüyüşlerine başladıkları sırada, istenildiği gibi bir araya gelme olanağını sağlayan **birleştirici bir öğretinin** orta-ya konmasıydı. Her hareketin yükselişiyle dönemdeş me-tinlerin yani nazizm bakımından, öbür ideolojik konular bakımından da son derece önemli olan **Mein Kampf**; J. A. Primo de Rivera ile Franco'nun söylev ve makaleleri, iç savaş ve frankist rejimin hemen ilk yılları üzerindeki

açıklama ve yorumlamalar; Mussolini'nin 1920'li yılların başlarındaki söylevleri ve, Gorgolini'nin 1921'de yayımlanmış ve önsözü de Mussolini'nin kendisi tarafından yazılmış bulunan son derece ilginç kitapçığı **Faşizm** türü, İtalya'nın faşistler tarafından ele geçirilmesi sırasında yazılmış vülgarizasyon yapıtları gibi metinlerin yararı da işte bundan ileri geliyordu.

Çoğu kez son derece belirsiz bir düşünce düzeyinde, az çok güçlü bir biçimde ileri sürülmüş birçok ortak konu ortaya çıkıyordu.

EMEĞİN SAYGINLIĞINA YENİDEN KAVUŞMASI VE EMEKÇİ HAKLARI

Emeğin, özellikle de kol emeğinin yüksek değeri herkesçe kabul ediliyordu. Marcotte'a göre, nasyonal-sendikalizm, zenginlik etkeni ve, mülkiyet ve sermayeyle birlikte, temel zenginlik öğelerinden biri olan emeğini saygınlık bilincini, insana yeniden kazandırmak istiyordu. Öyleyse "zenginliğin bu üç alt-bölümü" arasında adalet sağlamak gerekiyordu. Gorgolini'nin sanısınca, "faşizm, varoluş nedenini, yeni bir ruh kazandırmakla görevli ve istençli olduğu çalışmada görüyordu" Hitler, "kol emeğini küçümsemeye dayanan adaletsizliğe bir son vermek" gerektiğini belirtiyordu. Yüksek bir görevlinin oğlu, pekâlâ bir kol işçisi olabilirdi: "bireyi çalışmasının türüne göre değil, ama ürettiğinin niteliğine göre değerlendirme ilkesini benimseyecek" ırkçı devlette, küçültücü hiçbir şey yoktu. Emeğin değerini çözümleyen Hitler, bunun "maddi ve manevi" olmak üzere, ikili bir değer olduğu sonucuna varıyordu. **Maddi değer**, emeğin toplumsal yaşamdaki pratik önemine bağlıydı. **Manevi değer**, emeğin özünlü zorunluluğuna bağlıydı ve maddi değerinden bağımsızdı.

"Bir icadın maddi-yararının, bir kol işçisinin günlük

çalışmasının simgelediğinden daha üstün olabileceği kesindir; ama kol işçisi tarafından sağlanan gösterişsiz hizmetlerin, toplulük bakımından bir icadın topluluğa sağladığı çok daha çarpıcı hizmetler ne denli zorunlu olduğu da daha az kesin değildir. Maddi bakımdan, bireysel emeklerin topluluk için simgelediği değerler arasında bir ayrım yapabilir ve bu ayrımı da, topluluk, ücret oranıyla dile getirebilir; ama maddi bakımdan, mesleği ne olursa olsun, emekçilerden her birinin elinden geldiğince yaptığı işleri hep aynı düzeyde görmesi gerekir. Bir adamın değeri aldığı ücrete göre değil, işte bu ilkeye göre takdir edilmelidir." **(Mein Kampf,** s. 433.)

Saygınlık, manevi değer, emeğin yüceltilmesi: hangi işte olursa olsun, **çalışmanın moral önceliğ**inin kabul edilmesi, emekçiler ellerinden geldiğince çalıştıkları ölçüde, **emekçiler arasında ilkesel bir eşitliği** temellendiriyordu. Bu eşitlik, yaşam ve ücret koşullarından bağımsızdı. Üstün yapıda, maddi olmayan manevi bir eşitlikti bu. Bundan dolayı, **emek, kötülüklere karşı korunmalıydı:** hiçbir bağımlılığa, hiçbir sömürüye yol açılmamalıydı. 1 ekim 1936 günü, devlet başkanlığı söylevinde, Franco "emeğin sermaye boyunduruğuna girmesine engel olunacaktır" diyordu. Mussolini ve yorumcuları, faşizmin, emekçilerin ekonomik ve toplumsal kazanımlarını koruma istencini haykırıyorlardı: Gorgolini, öfkesini "açgözlüler"den ve sömürücü kapitalistlerden alıyor; Hitler, "hiçbir toplumsal ödev duygusu"na yer vermeyen patronları çekiştiriyordu.

EMEKÇİLERİN ÖDEVLERİ VE EMEKÇİ SAVAŞIM ÖRGÜTLERİNİN REDDEDİLMESİ

Bir hak olarak korunan ve tanınan çalışma, buna karşılık ulusal bir ödevdi de. Bir yandan, hareketlerin kuracakları yeni toplum, başkasının emeğinin sömürücü-

leri olan aylaklara izin vermeyecekti. Öte yandan, Franco'nun dediği gibi, emek her ne denli "kesin bir güvence"den yararlanacak idiyse de, bu durum, emekçilerin üretim görevlerine, kaytarıp kem küm etmeden, canla başla girişmelerini gerektiriyordu.

Bu da, onlar bakımından, kendi öz çıkarları için savaşım vermekle görevli birlikler içinde toplanma olanağını dışlıyordu. **Gelecekteki ulusal devlette, emeğin korunması, ancak bölgüsel etkinlik gösterecek, ulusal birliği engelleyecek, dolayısıyla emekçilerin kendilerine zararlı olacak bağımsız toplumsal grup olarak örgütlenmiş emekçilerin işi değildi.** Bu nokta üzerinde, hareketler arasında en küçük bir fark yoktu. Hitler, "kışkırtmaları hiçbir zaman işçilerin gerçek çıkarlarına değil, ama yalnızca uluslararası Yahudiliğin yıkıcı görüşlerine hizmet eden" sendikaları vargücüyle kötülüyor ve nazi sendikalizmin bir sınıf sendikalizmi değil, ama bir "mesleki temsil organı" olduğunu belirtiyordu. Franco, daha önce sözü edilen devlet başkanlığı söylevinde, "ileri sınıf olarak örgütlenen" emeğin, "etkisiz bir ayaklanma demek olduğundan, onu bilinçli ortak çalışmalara yeteneksiz bir duruma getiren savaşkan ve buruk bir tutum takınması"nın engelleneceğini ilan ediyordu. Gorgolini, her ne denli "faşizmin sendikal örgütleri hukuksal olarak tanıyan yasalar istediğini" ve "bütün gücüyle sendikalizme yöneldiğini" ileri sürüyorsa da, bu sendikalizm, sınıflar işbirliğine dayanıyordu. Bu, birçok kez belirtilmiş ve "kızıl savaşım örgütleri"ne karşı, yazarın sert saldırılarıyla da doğrulanmıştı.

Ensonu, üretimin düzenini bozarak, emekçilerin gerçek çıkarlarına ters düşen **grevi reddetmekte hepsi de anlaşıyorlardı.** Bununla birlikte Hitler, hem de ulusal üretimin gelişmesi ve bu üretimin genişlemesinin karşılaştığı engellerin ortadan kaldırılması adına, liberal devlette

nazi sendikalizmi tarafından grevden yararlanılmasının yasallığını kabul ediyordu. Ama, ırkçı devlette, grevin yeri yoktu artık: "(Irkçı devlet), üretimde bir azalmaya yol açarak, her zaman halk topluluğuna zararlar veren iki büyük grubun —patronlar ve proletarya— devsel kavgası yerine, herkesin hakkına saygılı davrandırma görevini üstlenmelidir." **(Mein Kampf**, s. 597.)

Öyleyse patlak veren iş anlaşmazlıklarında, devlet, hakem olarak davranacaktı. Ama, temel ortak çıkar kaygısı içinde, **ilgililerin kendileri arasında varılan bir uzlaşma,** herkesçe dilenen bir kuraldı. Halk topluluğunun iyiliği bunu gerektiriyordu.

Sonuç: demek ki emek, en yüksek manevi değerlerden ve insan saygınlığının başlıca bileştirenlerinden biri olarak tanınıyordu. Ama bu ilkesel kabul için zorunlu maddi güvenceler, bağımsız bir biçimde örgütlenmiş ve kendi öz baskı araçlarına sahip bulunan emekçilerin yetkisi içinde değildi. İdeoloji, emekçilerdeki her türlü sınıf bilincini bastırmak istediği ölçüde, belli bir toplumsal gruba özgü örgütlenme ve eylem biçimlerinin gereksizlik ve zararlılığını kabul ettirmeye götürüyordu. Gerçekte, toplumsal topluluğu oluşturan bireylerin özsel olarak özdeş çıkarları temelinde, zaman zaman ortaya çıkan anlaşmazlıklar ikincil nitelikte olduklarına, ve sözümona uzlaşmaz toplumsal grupların, yapay da olsa, yıkıcı çatışmasından başka türlü çözülmeleri gerektiğine göre, ilgililer arasında va da devlet aracılığıyla uzlaşma çağrısı ne denli mantıksal idiyse, bu tutum da o denli mantıksaldı.

ÖZEL MÜLKİYETİN VE SERMAYENİN ROLÜNÜN KABUL EDİLMESİ

Bu ideolojinin götürdüğü kimi egemen fikirler her üç harekette de ortaktı: —**Özel mülkiyet** hepsi tarafın-

dan da ekonomik ve toplumsal örgütlenmenin temellerinden biri olarak ilan ediliyordu. Bu sav, bütün önemini durmadan kötülenen "marksist kolektivizm" karşısında kazanıyordu. **Bireysel ya da ailesel mülkiyet,** özellikle yüceltiliyordu. Hitler'de, mülkiyetin en iyi boyutu belirtilmiyordu: ama Hitler büyük işletmenin, ister aile ister kişi mülkiyetinde olsun, bireysel çabanın ve onun yaşama savaşımındaki başarısının sonucu olduğunu telkin etmekten de geri kalmıyordu. Özel mülkiyetin yasallığını da bireysel çaba ve onun yaşama savaşımındaki başarısı temellendiriyordu. Faşist ve falanjist ideologlarda mülkiyetin savunma ve açıklanmasını daha gelenekçi bir görüş esinliyordu. Gorgolini, mülkiyeti, "en sağlam ve verimli bireyselcilik aracı" olarak savunuyordu; "insana hem kendisi ve hem de topluluk için dopdolu bir gelişme olanağı sağlar o" diyor, özellikle de köylü mülkiyetini övüyordu. J. A. Primo de Rivera'ya göre, "insanın sahip bulunduğu şey üzerindeki yansımasıydı mülkiyet; özsel özniteliklerinden biriydi onun" Burada daha çok ailesel ya da bireysel, küçük ve orta mülkiyet yeğleniyordu.

—**Sermaye,** "üretime ayrılmış zenginlik" (Marcotte), ekonomiye hızını veren öğeydi. Bu anlamda, "parasını tecimsel örgütlenmeye yatıran patron", bir üreticiydi (Marcotte). Üretimde yatırılmış bulunan sermaye "halk ekonomisiyle birleşmiş"ti, onun "üretken emeğinin en son vardığı sonuç"u oluşturuyordu (Hitler). Gorgolini, iyi donatılmış modern işletmeler sayesinde, tarımın sınai dönüşümünün yararını söz konusu ederken, faşistlerin, emekçileri, "sırası gelince, biriktirimlerini bu işletmeleri desteklemeye ayrılmış küçük hisse senetleri satın almakta kullanmaya" inandıracaklarını belirtiyordu. Ensonu, Marcotte, nasyonal-sendikalist öğreti konusundaki açıklamalarında, ortak görüşü çok güzel özetliyordu:

"Üretime ayrılmış zenginliklerin birikimi olan ser-

maye karşısında gerçekleştirilecek program şudur: Herkesi yoksullaştırmaya dayanan sermayenin kaldırılması programına karşıt olarak, herkesi zenginleştirmeye yönelmek." (Marcotte, s. 129.)

—Böyle olmakla birlikte, bir iyi, ve bir de kötü sermaye vardı, Zenginlik kaynağı ve emekle birlikte genel gönencin yaratıcısı olan sermaye, ancak üretime yatırılırsa yararlıydı. Buna karşılık, vurguncu sermaye sanayinin canlı güçlerini kuruyor, özel mülkiyeti doğru yoldan ayırıyor, onu anonim hissedarlığa dönüştürüyor, ulusal duyguyu yitirerek, kozmopolit duruma getiriyor (onu uluslararası Yahudi finansa teslim ediyor, diye ekliyordu Hitler), parayı üretimin gelişmesini kolaylaştırmak olan kendi toplumsal yöneliminden uzaklaştırıyordu. Bu sermaye biçimi, halk topluluğu hizmetindeki ulusal devletin varoluşuyla bağdaşmıyordu. Aylaklık, emeğin sömürülmesi, yaşam düzeyinin düşmesi, sefalet kaynağı olan vurgunculuk iktidarın fethiyle ortadan kalkacaktı.

Özel mülkiyetin haklılığı, üretken sermayenin doğruluğu, vurguncu sermayenin kötülenmesi: Bu ortak temeller, malların ve servetlerin toplumsallaştırılmasını, yeniden dağıtılmasını, paylaştırılmasını, öyleyse toplumsal ilişkilerin köktenci bir dönüşümünü **dışlayan bir genel tutumu** temellendiriyordu. Bir hareketten öbürüne hemen hemen özdeş olan bu ilkesel tutum, **hareketlerin kapitalizm karşısında nasıl bir yer aldıkları** incelenirken, bu konuda aralarında ayrımcıklar belirmesine karşın, tartışma konusu edilmiyordu.

Falanjizm, kapitalizmi, iflas etmiş ve İspanya'yı yıkıma götüren ekonomik sistem olarak kötülüyordu. Ama J. A. Primo de Rivera'nın açıkça belirttiği gibi, özel bir anlamda kullanılıyordu kapitalizm terimi: J. A. Primo de Rivera'nın sanayi patronlarının karşıtı olarak gösterdiği "yıkıcı kredi sistemi", "esham ve tahvilat sahiplerinin

aşırı ayrıcalıkları" söz konusuydu, Marcotte da, "nasyonal-sendikalizmin vurgunculuğa yönelik sermaye birikimi anlamında anlaşılan kapitalizme karşı çıktığını" yazacaktı.

Kapitalizmin kötülenmesi, demek ki, büyük anonim şirketlerin kötülenmesiydi. Bunlar, J. A. Primo de Rivera tarafından eleştiriliyorlardı. Esham ve tahvilat sahipleri çalışmadan üretimden en iyi payı kapıyor, hem işçileri, hem de patronları yoksullaştırıyorlardı; büyük işletmelerin gelişmesi rekabeti gemleyip engelleyerek aşırı üretim bunalımlarına yol açıyordu; çünkü bu üretim, yığınsal üretim için gerekli sermayenin birikimi, artık pazarların gereksinmelerine göre ayarlanmaması sonucunu veriyordu; umutsuz durumlar karşısında, zararları toplumsallaştırmak için devlet yardımı isteniyordu.

Çözümleme açıkça 1929 ekonomik bunalımının sarsıcı izini taşıyordu. J. A. Primo de Rivera da, liberal kapitalizmin ve, "en hoş ve en çekici görünümlerinden biri"nin de "halk güçleri karşısındaki küçümseme" olduğunu yazdığı klasik girişim özgürlüğünün özlemi farkediliyordu. Ama asıl önemli olan, bence başkaydı: Patronlar, girişimciler, sanayiciler, J. A. Primo de Rivera'ya göre, işçiler gibi onları da sömüren bu kapitalist sistemin bir parçasını oluşturmuyorlardı. Sermayenin, mülkiyet olarak, bireylerin elinde bulunması pek o denli önemli değildi. Bu sermaye, üretime yatırıldığı zaman ne kapitalizme yol açıyordu, ne de sömürüye. Buna karşılık, vurgunculuk (Spéculatif), hangisi olursa olsun, üreticilerin sömürüsüne götürüyordu. Bu özel plan üzerinde, marksizme karşı, kapitalizme karşı, üretim süreciyle, ulusal topluluktaki bütünleşmeyle, kısacası çeşitli biçimde temellendirilmiş bulunan işçilerle patronların çıkar birliği fikrine dönülüyordu böylece.

Faşizm, iktidarın alınması sırasında, ilk niteliği her

zaman tutarlılık olmayan çok ayırtılı bir tavır takınıyordu. Gorgolini'nin sık sık değişen çözümlemeleri, faşist fikirlerin halka resmi yaygınlaştırılmalarını oluşturan bu çözümlemeler, bu konuda son derece ilginçti.

Faşizm, Gorgolini'ye göre, liberal ekonomiyle burjuva tutuculuğun ipliğini pazara çıkarıyordu. İtalyan politika ve ekonomisini bir sınıf keyfince yönetiyor ve kendi ayrıcalıklarını ne pahasına olursa olsun korumak istiyordu. "Banka, büyük sanayi, yüksek tecim, büyük kırsal mülkiyet, basın, bürokrasi, ordu, donanma, yüksek devlet görevlileri, okul, liberal burjuvazinin at oynatma alanlarıydı" (s. 154.) "Faşizm, bu bir avuç oligarşinin düşmanıdır" sonucuna varıyordu Gorgolini (s. 155), ve faşizmin ereklerinden biri de toplumu "tekellerin ve kapitalizmin öbür uzmanlık alanlarının" saldırısından kurtarmaktı (s. 163). Bunlar söylendikten sonra, burjuva yönetimin saygınlığı ile liberal ekonominin kazanımları yüksek sesle açıklanıyordu. Ve, faşizmde işçi düşmanı bir hareket görenlerin kanıtlarını çürütmek için, Gorgolini, Duçe'nin hiçbir zaman proletaryaya karşı olmadığını anımsatırken, Mussolini'nin işçi kazanımlarına kuşkusuz dokunmamak gerektiğini anımsattığı, ama açıkça "proletaryanın binlerce yıllık bir deney, incelik ve seçkinlik ürünü olan kapitalist örgütlenmenin yerine, kısmen bile geçmek istemeyeceği" sonucuna vardığı bir konuşmasını alıntılıyordu (s. 26). Gerçekte sözkonusu olan şey, savaşın güçlüklerinden haksız yere sorumlu tutulmuş bulunan "burjuva rejim" değildi: "tersine, ülke ekonomisine zararlı olmuş olan şey, bütün sanayi, hizmetler ve ticaret kollarını kendi elinde tutma merakıyla, devletin her şeye burnunu sokmasıydı". Ulusa verilen kesin zararlar arasında, "kaçınılmaz sayılan bir komünizmin habercisi olarak, her yerde hazır ve nazır olan sosyalizm" ile birlikte, "gerçekten liberal her öğretinin yadsınması" da yer

alıyordu (s. 66). Öyleyse, ekonomik sorunların çözümü, burjuvazinin ortadan kaldırılması değildi. Ayrıca, "emekçileri sömürme istenci de var mıdır burjuvazinin? Suçlama ne haklı, ne de güzel" diyordu Gorgolini (s. 106). Öyleyse, sözkonusu olan, her şeyden önce, değerini ortaya koymuş, ama ekonomik olduğu kadar siyasal ve yönetsel de olan bir oligarşinin elindeki devletin burnunu sokmasıyla doğru yoldan ayrılmış bulunan ekonomik bir sisteme bir çeki düzen vermekti.

Hitlerizm hiçbir suçlamada bulunmuyordu kapitalizm konusunda. Tröstlerin ulusallaştırılması her ne denli NSDAP'ın 25 noktası arasında yer alıyorduysa da, benzer bir önerinin en küçük bir izi bile **Mein Kampf**'da görünmez oluyordu. Hiçbir toplumsal ve ulusal duyguları olmadığından, işçilerini sömüren "kötü patronlar" kınanıyordu yalnızca: ama toplumsal değil, bireysel bir olaydı bu. İyi ile kötü arasındaki ayrım, mülkiyetin hisse senetli şirketler tarafından bozulması üzerindeki düşüncelere yol açıyordu. Ama Hitler, Alman sanayiinin, yenik düşmeden önce, bu evrime karşı kendini korumaya girişmiş bulunduğunu da belirtiyordu. Ayrıca, ağır sanayiye karşı saldırı, Alman ekonomisinin zinde güçlerinin de dışından gelmişti. Alman servetinin ulusal sermaye zararına uluslararasılaşması, "bu savaşımı en sadık ortağının, marksist hareketin çok özel yardımıyla yürüten istilacı kapitalizm sistemi"ni (**Mein Kampf**, s. 234) simgeleyen borsanın etkinliği sonucuydu (bu, borsanın, tüm kapitalizmi değil, kötü bir kapitalizmi simgelediği anlamına geliyordu). Mali sermayenin gelişmesi, demek ki kapitalist sistemin iç evriminin sonucu değildi. Marksist komplonun bir aletiydi. Bu komplonun ürünü, yani Alman ekonomisinin "uluslararasılaşması", "marksizmin devrim sırasında kazandığı zafer" sonucu olanaklı duruma gelmişti. Ve Alman ekonomisinin bu "uluslararasılaş-

ması"nın en çarpıcı örneklerinden biri de, Hitler'e göre, Alman demiryollarına uluslararası finansın, uluslararası sosyal demokrasi tarafından istenip başarılan el konmasıydı...

Bu saldırının yanında, nazizm ile Alman sanayiinin, sahip bulunduğu ve hiçbir zaman da tartışma konusu edilmemiş olan yapıları içinde, ulusal sanayi olarak alman sanayiinin dayanışması güçlü bir biçimde olumlanırken, nazi sendikalizm üzerine de, eğer "daha şimdiden artık marksist yola düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalmayacak denli bizim fikirlerimizle adamakıllı dolu" ise anlaşılabilir bir nitelik taşıyan ve, görmüş bulunduğumuz gibi, yalnızca bir sınıf işbirliği örgütü değil, ama daha da iyisi, ulusal sanayii ellerinde tutanların hizmetinde bir alet olan nazi sendikalizm üzerine de, anlamı belirsiz olmayan sözler ediliyordu: "O (nazi korporasyon)[3], onun (marksist korporasyonun) sınıflar savaşımı ve sınıf fikrinin habercisi olarak ipliğini pazara çıkarmalı ve, onun yerine, Alman burjuvazisinin meslek çıkarlarının koruyucusu olmalıdır." (**Mein Kampf**, s. 601.)

Sonuç: Anlatım, kuşkusuz bir hareketten öbürüne farklıydı. Yüzeysel bir inceleme, kuşku yok ki, kapitalizm üzerindeki falançist ve hitlerci tutumların karşıt oldukları, faşist çözümlemeninse ikisi arası, biraz karışık bir görüşü simgelediği izlenimini uyandıracaktı. Ama soruna, dikkatle bakılmalıydı: ortak bir ideolojik temelin özel tarihsel konumlarını (ve kuşkusuz birevlerin özgünlüğünü de) açıklayan farklı anlatımlar sözkonusu değil miydi yalnızca?

Gerçekten de, **üç hareketten hiçbirinde ilkesel bir antikapitalizm görünmüyordu.** Ayrıca kapitalist sistem, bilmezden de gelinen temel görünümleri bakımından

[3]Sendika anlamında, çünkü deyim doğrudan doğruya "marksist korporasyon" deyimine karşı kullanılmıştır.

eleştirilmiyordu. Kapitalist sömürü mekanizması, marksist çözümlemeyi eleştirmek için de olsa, ele alınmıyordu. İşçinin sömürülmesi, sözkonusu edildiği zaman, kişisel bir soruna indirgeniyor ve moral düzeye yerleştiriliyordu. Buna karşılık, girişim özgürlüğüne, liberal kapitalizmi doğuran hayırlı rekabete pohpohçu göndermeler yapılıyordu. Yalnızca ücretlilerle işverenlerin aynı zamanda acı çektikleri yolsuzluklar, bozukluklar, dengesizlikler kötüleniyordu. Kapitalizmin falanj tarafından yapılan tek toptan kötülemesi, gerçek kapitalizmin yalnızca bir yönünü ilgilendiriyordu. Sermayelerini üretime yatırdıkları ölçüde, kapitalistlerin kendilerini, kapitalizmden dışlama olanağını veriyordu bu kötüleme de. Kısacası, Sermaye ile Emeğin birbiriyle barışması için, bir yandan ekonomik sistemi reformdan geçirmek, kötülüklerini ortadan kaldırmak, öte yandan işçilerin kafalarından marksizmi zorla çekip çıkarmak yetiyordu. Ayrıca, her zaman en köktenci ve en birleştirici olan Hitler'de, borsa sermayesi ulusal üretken sermayeyi soysuzlaştırmaya yönelik marksist bir buluş olduğuna göre, bu işte, tek bir görevden başka da bir şey yoktu.

Hareketlerin anonim şirket biçimi ile mali sermayeyi reddetmeleri, en yeni tekelci kapitalizm biçimlerini suçladıkları ve daha önceki biçimleri yeğledikleri anlamına mı geliyordu? Falanjizm konusunda, özellikle de büyük işletmelerin ekonomik bunalım karşısındaki tutumunu son derece eleştirel biçimde inceleyen J. A. Primo de Rivera konusunda, bu düşünülebilirdi. Ama büyük üretim birimlerinin mülkiyetine dokunmanın hiçbir zaman sözkonusu edilmediğini de belirtmek gerekiyordu. Ailesel ve bireysel mülkiyet kabul edilirken, üretken olduğuna göre, haklı da olan bu mülkiyet üzerine herhangi bir sınırlayıcı koşul ileri sürülmüyordu. Mali kapitalizmin "kötülük"lerine karşı korunacağı bildirilen mülkiyet

de, bu kötülüklere karşı büyüklüğü göz önünde bulundurulmadan korunuyordu.

Faşizm ile nazizme gelince, onlar, hem küçük ve orta mülkiyetleri, hem de çok büyük işletmeyi duraksamadan kabul ediyordu. Faşist ideologların büyük sanayi komplekslerinin işleyişine ya da tarımsal kapitalizme yaptıkları göndermeler, **Mein Kampf**'da "en küçük dükkânı"dan da, "en büyük işletme"den de söz edilmesi, bu konuda hiçbir kuşku bırakmıyordu. J. Billig, "egemen Ben"in çağdaş biçiminin Rosenberg'e göre nasıl güncel koşullar içinde atadan kalma gotik ruhu ete kemiğe büründüren "sanayici Ben" olduğunu, ve yaratıcının tutkusuyla mülk sahibinin tutkusunun sanayicide nasıl birleştiklerini inandırıcı bir biçimde gösteriyordu[4].

Uzun sözün kısası, ister es geçme yoluyla, utangaç bir biçimde kabul etsinler, ister yüceltsinler, özel mülkiyet, özel mülkiyet olarak, hiçbir zaman tartışma konusu edilmediğine göre, **boyutu ne olursa olsun, her türlü özel mülkiyet biçimini kabul etme** yolunu tutuyordu hareketler. Bu yüzden, görüş açısı her ne denli farklı, falanjizmde daha çok geleneksel mülkiyet biçimlerine, nazizmde ve sık sık da faşizmde en modern sınai mülkiyet biçimlerine doğru çevrilmiş de olsa, boyutundan bağımsız olarak, her türlü üretken mülkiyetin söz götürmez haklılığını kabul ettiren sonuçlar, benzer sonuçlardı. Üretken olduğuna göre haklı olan sermaye konusunda da tamamen benzer bir saptamada bulunulabilirdi.

Ayrıca, mülkiyetin haklılığı, işletmelerin yönetimi üzerindeki düşünceden de güçlenmiş olarak çıkıyordu.

İŞLETME ŞEFİNİN AYRICALIKLARI

İşletmenin gidişinden, güçlükleri, başarıları, başarısızlıklarından bilgilenme hakları vardı emekçilerin. Ama,

[4] J. Billig, **op. cit.**, s. 41-42.

bu hak tanındıktan sonra, işletmenin yönetim ve işleyişi de salt işletme şefi ile onu çevreleyen yönetici ekibin yetkisindeydi. Bu konuda hiçbir hak tanınmıyordu emekçiye: yalnızca ödevleri vardı, "özellikle de emek verimine ve bütün öbür zenginlik yaratıcı öğelerle ödevcil işbirliğine ilişkin ödevleri" (Franco). **"Halk sınıflarının** sanayi ve ticarete katkılarının, tanım gereği düşmanca ve herkes için de zararlı bir nitelik taşıyan bir denetim değil, bir işbirliği olması" gerekiyordu: "özel girişkenliği öldürmek" için birebirdi böyle "saygısız ve baskıcı" bir denetim. "Yasal yöneticiler" yerine işçi temsilcilerini geçirmek söz konusu değildi öyleyse. İşçilerin "bugün fabrikaları yönetmeye yetenekli olmadıklarını, ve hiçbir zaman da olmayacaklarını, çünkü büyük sanayinin yönetim ve çekilip çevrilmesinin az sayıda bir insanın nasibi olan yetenekler gerektirdiğini" belirterek, faşist tutumu eğip bükmeden doğrulayan Gorgolini'nin görüşü bu yoldaydı (s. 183).

Daha önce karşılaşılmış bulunulan büyük izleklerden biriyle: toplumun hiyerarşik örgütlenmesinin doğal kaynağı olarak bireylerin kendi aralarındaki eşitsizliği izleğiyle yeniden karşılaşıyorduk böylece. **İşletme şefinin yetkisi ona işletme şefi olma olanağını veren bireysel niteliklerle haklı gösterilliyordu.** Böylece de, işletme yönetiminin teknik görünümü yararına, işletmenin mülkiyeti sorunu belirsiz bir durum alıyordu. Hareketlerin ideolojisinin "üretici"leri tek bir birlik içinde bir araya getirme ve toplumsal ayrımlar bilincini ortadan kaldırma ereğini güttüğü düşünülürse, önemsiz değildi bu. İşletme şefinin yeri, ne toplumsal kökenlerine bağlıydı onun, ne de üretim araçları mülkiyetine; örgütleyici yeteneklerine, yönetici niteliklerine, kısacası, kişisel değerine bağlıydı.

Hitler'in bu fikri köktencileştirmesi şaşırtıcı olmayacaktı. Ona göre, **ekonomi, "kişisellik ilkesi"ne dayanı-**

yordu ve J. Billig'in de belirttiği gibi[5], girişimcinin yeri, yüksek saygınlığını görmüş bulunduğumuz mucidin yeriyle benzerlik gösterdiği oranda da böyleydi bu: "Çünkü üretim yöntemleri bütünlüğü de icat işine ve dolayısıyla bireye bağlıdır." (**Mein Kampf**, s. 444.)

Eğer ekonomi bu ilkeden uzaklaştırılır, eğer "yığının etki ve etkinliğine bırakılırsa, değerli yaratıcı gücünü yitirecek ve kaçınılmaz bir gerileme gösterecekti". İşletme yönetimi, demek ki bireysel bir işti, onun hiçbir grubun işleyişine karışma yetkisi yoktu: "Çalışanların çıkarlarını gerçekten benimseyecek yerde, üretimin kendisi üzerinde bir etkide bulunmaya çalışan bütün mesleksel danışmà örgütleri, (marksizmle) aynı yıkıcı ereğe hizmet ederler." (**Mein Kampf**, s. 446.)

Bundan dolayı ekonomik örgütlenme konusunda uyulacak tek ilke işletme şefinin otoritesi ilkesiydi, bu otoriteyi işletme şefinin başarısı kazandırmıştı ona, yaşama savaşımından galip çıktığının elle tutulur kanıtıydı. İnsanların eşitsizliği ve kişiliğin rolü üzerindeki —kamusal ya da özel— sorunların çözümüyle ilgili düşünceler konusunda, devlete örnek olarak Hitler tarafından ekonominin yönetiminin verilmiş bulunması da anlamlıydı, çünkü:

"Ekonomik yaşamda, en yetenekliler yukardan atanamazlar, ama kendi kendilerini göstermeleri gerekir: en küçük dükkândan en büyük işletmeye değin, her aşamada elde edilir eğitim, ve sınavlardan geçirmeyi yalnız yaşam sürdürür; aynı biçimde siyasal şeflerin de bir günde "buluna"mayacakları açıktır" (**Mein Kampf**, s. 447).

İşletmelerin işleyişi, demek ki ayrıcalıkları ancak yetkisiz kişilerden ya da kendisi bilisiz bir yığının nitelikli olmayan temsilcilerinden gelebilecek dış müdaha-

[5]J. Billig, **op. cit.**, s. 81.

lelerle bozulmaması gereken işletme şefinin mutlak otoritesine dayanıyordu. **Führer prinzip tastamam uyuyordu işletmeye;** dahası, işletmenin kişisellik ilkesiyle yönetilmesi, bu ilkenin, devlete de uygulanmasını zorunlu kılıyordu. Parlamenter temsili sistemin yadsınması, kısmen, devletin kötü işleyişiyle, egemen bireyler tarafından yönetilen ekonominin iyi işleyişinden doğuyordu.

SONUÇ: ÜRETİCİLER TOPLULUĞU

Son derece saygıdeğer, ama zorunlu ödevlerin de kaynağı olan çalışmanın rol ve yerinin tanımlanması, üretici sermayenin iyilikçi rolü üzerine verilmiş bulunan açıklamalar, yapay ve yıkıcı sınıf karşıtlıklarının olduğu gibi, otoritenin tek sahibi olan işletme şefinin doldurulamaz yerinin de yinelenmesi, bir yanda hepsi de üretken çalışmanın gerçekleşmesinde etkin olan bütün olumlu üretim öğeleri (çalışan ve çalıştıran) ile, öte yanda bunların hepsini sömüren asalak öğeler arasında kabul edilmiş bulunan karşıtlik, bütün bunlar, **herbiri "doğal" hiyerarşi ilkesi gereğince, ve öyleyse tam hakkıyla, tam da kendisine düşen yerde olduğu için, oluşturucu bölüm ve bireyleri dayanışık ve aralarında uzlaşmaz çelişkiler bulunmayan kimseler, bireysel zenginleşmenin kaynağı durumundaki üretimin gelişmesinden hepsi de aynı derecede çıkar sağlayan çalışma arkadaşları olan, "korporasyon"un temeli bir üreticiler topluluğunu** temellendirme olanağını sağlıyorlardı. Ya insanların kişiliğinden, ya da bireylerin bilincine karşı-ulusal fikirlerin sızmasından doğan bireysel anlaşmazlıklardan başka bir sorunu olmayan bir ekonomik örgütlenmeydi bu üreticiler topluluğu. Marcotte, bu topluluğun, faşist ve nazi ideologların çizdiklerine benzer pırıl pırıl bir tablosunu çiziyordu:

"İstiyoruz ki herkes kendini güven verici ve eksiksiz

bir topluluğun üyesi olarak duyumsasın. Nasyonal-sendikalizmde bir maneviyat emekçileri vardır, bir de maddiyat emekçileri. Maneviyat emekçileri dinimizin, kültürümüzün, ahlâk ve zekâmızın sözcüleri, maddiyat emekçileriyse ulusal ekonominin yaratıcıları olacak, ve hepsi de eşit haklar ve eşit ödevlerle, üretici olarak düşünüleceklerdir. Parasını tecimsel örgütlenmeye yatıran patron, üretici; işletmenin bilimsel yönetimini sağlayan teknisyen, üretici; kol emeğiyle katılan işçi, üretici, Nasyonal-sendikalizm patronları, teknisyenleri ve işçileri, birbirinden para sahibi olmak ya da olmamakla ayrılan kastlar olarak değil, ama birbirlerini tamamlayıp birbirleriyle birleştikleri için, ayrıldıkları zaman hiçbir şey yapamadıkları için, büyük ve ortak üretim görevi içindeki çalışma arkadaşları olarak görür. Nasyonal-sosyalizm, emekçiyi emeğini koyan ve yararlar üreten, dolayısıyla da bu yararlarla orantılı olarak kazanan ortak bir üretici olarak görür." (Marcotte, s. 125.)

Bu şemada, üreticiler topluluğu, çıkarlar dayanışması, her bireye yeteneklerinin verdiği yerin kabulü: **toplumsal uyum** yer alıyordu. Bununla birlikte, başka her yerde olduğu gibi işletmede de, temel ideolojik ilkelerin, emekçilerdeki her türlü sınıf bilincini silmeye, onun yerine içinde en yeteneklilerin yönetimi ve aralarından en yetkilinin, yani işletme şefinin salt otoritesi altında, her bireyin kendi yazgısını yetenekleri ve istencine göre yazdığı bir topluluğun üyesi olma bilincini geçirmeye götürdüklerini de saptamalıydık. Böylece öbürlerinde olduğu gibi bu düzeyde de, özsel bir hiyerarşik düzenin benimsenmesiyle, bireyin toplumsal olarak benzemez öğelerden oluşmuş, ama bileştirenleri özdeş çıkarlarla bağlı bulunan bir grup içinde birleşmesiyle, insanın kendi özel yazgısı karşısındaki ortadan kaldırılmış yalnızlığıyla, başarı ve otoritenin kişisel yeteneklerin uygulanma sonucu ola-

rak doğrulanmasıyla yeniden karşılaşılıyordu.

Bu koşullar içinde, **hem geleneksel kapitalizmi, hem de marksist sosyalizmin aldatıcı toplumsal kurtuluş umutlarını aşan,** üstelik üretim araçlarının mülkiyetini hiçbir zaman tartışma konusu yapmadan aşan **üstün bir bireşimi simgeleyecekti barışık ekonomik topluluk.** Kısacası, üreticiler topluluğu, derin çıkarlar özdeşliği ve, görmüş bulunuyoruz, ulusal olduğu için zorunlu üretken görevlerin yerine getirilmesi adına, emekçilerin daha önce varolan örgütlerinin ortadan kalkmasının doğru bulunmasına karşın, —gerçi döküntülerinden kurtulmuş, ama, (kimileri yola gelecek olan) yöneticilerini koruyan—, varolan ekonomik yapılar çerçevesinde hazırlanıyordu. Çünkü, —ve ulusalcı ideoloji konusunda çözümlenmiş bulunan öğelerden biriyle yeniden karşılaşılıyordu burada,— **işletme içindeki toplumsal uzlaşma, ulusal uzlaşma zincirinin bir halkasıydı.** "Ulusal emekçiler toplumu", "gerçek sosyalizmi" (Görgolini) gerçekleştirecek olan ve dolayısıyla hareketlerin, bilindiği gibi, temel ereği durumundaki ulus duygusunu proletaryaya geri verme araçlarından biri olarak görünen bu dönüşümlerden sonra kuruluyordu. Hiç kuşku yok, ayrıcalıklandırılan ideoloji kesimi hangisi olursa olsun, antimarksist görev sürekli olarak hazır ve nazırdı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İDEOLOJİ: YORUMLAMA DENEMESİ

FAŞİST ideoloji, demek ki doğrulanmaya tanım gereği önem vermeyen konulara (**postulats**) dayanan oldukça yalın birkaç özsel öğeden oluşmuş gibi görünüyordu. Elbette başka izlekler de ortaya çıkarılabilirdi; ama bunlar, temel bileştirenlerin biri ya da öbürü, veya birkaçı üzerine gelip eklenmiş ikincil izlekler olarak görünüyorlardı. Böylece, zorun doğrulanması aynı zamanda hem genel yaşama savaşımı görüşüne, hem bireylerin kendi aralarındaki eşitsizliği konusuna, hem de mutlak doğruyu elde tutma konusunda açıklanmış bulunan inanca dayanıyordu.

Öte yandan, faşist ideolojik anakonuların incelenme-

si, bu anakonuların ne denli alıntı ve kalıt içerdiklerini gösteriyordu. Faşist düşüncenin zihinsel kökenleri, yeterince irdelenmiş bulundukları için, burada incelenmeyecek. Katkıların 19. yüzyılın sosyalist olmayan siyasal ve toplumsal düşünce bütünlüğünden geldiklerini saptamakla yetinilecek. Sağdan ve aşırı sağdan bütünsel ulusalcılığın alınması, ulusal birlik hareketlerine, başkaları arasında, eşlik etmiş bulunan halk ulusalcılığının benimsenmesiyle atbaşı gidiyordu (örneğin **Risorgimento**'nun İtalyan faşistleri tarafından özümlenme girişimini düşünelim). Devlet teorisinde, sınıfların uzlaşması teorisinde, iyi ve kötü sermaye teorisinde, çeşitli siyasal tutuculuk ve "aşırıcılık"ların birçok özelliği çok iyi tanınacaktı. Ama bireyin yüceltilmesi, yeteneklerinin başarı ölçüsüyle ölçülmesi, toplumsal eşitsizliğin kişisel değer ve yeteneklerin eşitsizliğinden doğduğu fikri, liberal düşüncenin dolaysız bir kalıtı değil miydi? Reformist sosyalizmden yapılan alıntıların programlarda eksik olmamasına karşın, ideoloji düzeyinde, hatta reformist de olsa, sosyalizme her türlü göndermenin sırra kadem bastığını belirtmekle yetinelim. Her ne denli emek saygınlığının yüceltilmesi açıkça kol emekçilerine yönelikse de (ama tam tamına da sosyalist değildi bu fikir), sosyalizmin (üretim araçlarının kolektif mülk edinilmesi ya da emekçilerin kurtuluşu gibi) temel izleklerinden hiçbiri, herşeyden önce antisosyalist olan ve, görülmüş bulunduğu gibi, ilkesel bir antimarksizm oluşturan bir ideolojinin bileştirenleri içinde, hatta sınırlı da olsa, herhangi bir yerde sözkonusu olmuyordu.

Faşist ideoloji, yanyana konmuş, kötü sindirilmiş, hatta kötü anlaşılmış çeşitli alıntıların karmakarışık bir kümelenmesinden başka bir şey değil miydi peki? Sorun, gerçekten de burjuva toplumla birlikte gelişmiş sosyalist olmayan düşünce akımları arasında göreli bir özgüllükle

ortaya çıkıyordu.

Bir ilk özgünlük öğesi, daha önce varolan izleklerin **köktencileştirilmesi**nde bulunuyordu. En çarpıcı örnek, kuşkusuz bireyin rolü örneğiydi. Benzer öncüllerden —özellikle kişisel yetenek ve değerlerin eşitsizliğinden— başlayarak, faşizm, ilkesel verilerin kaçınılmaz sonuçları üzerindeki her türlü örtüyü atıyor ve, felsefi, toplumsal ya da moral nitelikte, hiçbir düzeltici kabul etmiyordu. Bu yüzden liberal düşüncenin hık mık ettiği, orta terimler bulduğu, insan kişiliğinin ölümsüz değerleri üzerindeki düşüncelere sığındığı, bireyin ayrıcalıklarını komşu bireyin "hak"larının başladığı yerle —hiç değilse sözcüklerde— sınırlandırdığı, ve insanın insan tarafından sömürülmesini reddettiği yerde, faşizm, hiçbir şeyin düzeltemeyeceği —ve düzeltmesi de gerekmeyen— özsel bir eşitsizlik adına, "güçlü"lerin "güçsüz"ler üzerindeki egemenliğini ve ikincillerin birinciller tarafından sömürülmesini doğruluyordu. Bu bakımdan, Gentile'nin tek gerçek liberalizm olarak faşizm üzerindeki açıklamaları, Nolte'nin düşündüğü gibi, yalnızca âdet yerini bulsun diye yazılmış şeyler, ya da Mussolini'nin düşüncesinin akademik bir yorumu[1] değildi. Bu açıklamalar, faşizmin, kendinden önce varolan izlekleri **(thèmes**, tema, konu) —başkaları arasında, toplumsal yaşam pratiklerinin sonuçları düzeyinde— bu köktencileştirmesiyle doğruluyordu.

Bu köktencileştirme, ayrıca başka düzeylerde de gerçekleştiriliyordu. Özsel olarak alıntı ve kalıtlardan oluşmuş bulunan faşist ideoloji, gene de özsel yeniliğini ilan etmekten geri kalmıyordu. Bilinen izlekleri yinelerken, bunların daha önce varolduğunu kabul etmek istemiyordu. Kendisini, böylece kendine öngelen şeylerle bütünsel

[1] E. Nolte, **Le Fascisme dans son époque**, t. II, özellikle s. 305.

bir kopuntu içinde gösteriyordu, ve yalnızca marksizmi kötülemekle kalmıyor —oysa temel işlevi buydu— ama her türden tutuculukları (muhafazakârlıkları) ve elbette her türlü liberal düşünceyi de kötülüyordu. Bunu yaparken, (ve köktenciliğinin bir başka görünümüydü bu), tutuculukla olduğu kadar, liberalizmle de her türlü uzlaşmayı, her türlü anlaşmayı reddediyordu. Kısacası, kendisini, marksizm ile yönetici sınıflar düşüncesinin çeşitli temsil edici akımları arasında, arı, katı ve tek kurtarıcı olan bir üçüncü yol olarak gösteriyordu. Gene de, bunu yaparken, faşist ideologların bunlardan birine ya da öbürlerine yöneldikleri zaman aynı dili kullanmadıklarını belirtelim. Hatta ağır sözlerle kötülendikleri zaman bile —örneğin Hitler'in tutuculara ve liberallere karşı kargışlarını düşünelim— ulusalcı ve liberal ideologlar yalnızca üzerlerine aldıkları görevleri yerine getirmekte ve saptadıkları ereklere erişmekte gösterdikleri yeteneksizlik yüzünden eleştiriliyorlardı. Sözcükler, sistemlerarası karşılaştırma ya da polemik sözcükleri olarak kalıyordu. Marksizm (ya da, ifade biçimlerine göre, "asalaklar" ya da "Yahudilik") sözkonusu olunca, insanlığın kurtulması gereken bir **kötülük** karşısında bulunulduğunu esinlemeye, çoğu kez de göstermeye çalışan dil, farklıydı. Ama bir hastalık etkeniyle de kalem kavgası yapılır mıydı? Hiç kuşku yok ki, kökü kazınırdı. Marksizmin tek etkili panzehiri olan faşist ideoloji, onlara borçlu bulunduğu her şeye karşın, toplumsal gövdenin marksist gangreni-cüzzamı-kanseri (kullanılmış bulunan sözcüklerdi bunlar, —ve başkaları) üretmesini önleyememiş bulunan düşünce sistemlerini de bu arada reddediyordu. Faşizmin takındığı köktenci ideoloji tavrı işte bundan ileri geliyordu.

Öyleyse faşizm, varolan toplumsal düzeni (evrimini kabul etmek, ya da hatta önermek koşuluyla) doğrula-

yan, ya da en azından kabul eden ideolojilerden, yalnızca birçoğu gerçekten tutuculuk ya da "aşırıcılık"tan alıntılanmış bulunan izleklerin dizgeleştirilmesinin apaçık durama getirdiği **köktenci tutuculuk**[2] niteliğiyle mi ayrılıyordu? İdeolojisinin bu yönüyle yetinmek, faşizme kesin bir özgünlük kazandıran bir başka boyuta gereken ilgiyi göstermemek olurdu. Çünkü, gerçekte doğa karşıtı entrikalar karşısında "doğal" olarak gösterilen bir düzeni koruyup sürdürmeyi öneren bu tutucunun tutucusu ideoloji, bu görevi, görülmüş bulunduğu gibi, kendisine yeniden "ulusal duygu" verilmesi gereken proletaryadan başlamak üzere, en geniş yığınların yeniden ulusal topluluk içine alınmasıyla yerine getirme ereğini güdüyordu. Bundan dolayı, **bu köktenci tutuculuk, kesinlikle halksal olarak çıkıyordu ortaya, kendisini, kesinlikle halkçı olarak gösteriyordu,** ve bunu, iki düzeyde yapıyordu:

a) Hareketin meşruluğunu halkçı temelinden aldığını ileri sürüyor, halkla uzlaşmasını Şef'in mutlak iktidarının temeli durumuna getiriyor, halkoylamasına başvurulmasını başlatıyor ve ulusalcılığa, iç belirtilerinde olduğu kadar dış saldırganlığıyla da, toplumsal, halkçı bir içerik kazandırmak istiyordu.

b) Faşist ideoloji, her ne denli sosyalist kökenli hiçbir izlekten esinlenmiyorsa da, buna karşılık, gerçek sosyalizmi faşizmin getirdiğini belirtme uğruna ideologların kaleminden sık sık saçılan sosyalizm sözcüğünden başlamak üzere, sosyalizmden yapılmış yüzeysel alıntılar bakımından çok zengindi. Burjuvaziye karşı sövüp saymalar da, "proleter ulus" kavramı gibi kavramların kullanılması da, hep bu türlü şeylerdi. Devrim terimi dahil, her an faşist sözcük dağarcığında yer almayan sosyalist

[2]Bkz: Nolte, **op. cit.,** özellikle t. I ve III.

terim yoktu. Yeni bir düzenin kuruluş haberi de aynı ereklere bağlıydı. En açık bir biçimde tutucu izlekler, varolan toplumsal düzeni korumaya en yetkin çözümler, böylece faşizme kendini çeşitli burjuva düşünce akımlarıyla tam bir kopuntu içinde gösterme, hiç değilse söz yarıştırma düzeyinde marksistlerin pabucunu dama atma, ve sosyalizmin etkisi altında kalmış bulunan yığınları elde etmeyi umma olanağını sağlayan devrimci bir sözcük dağarcığıyla süslenmiş bulunuyorlardı.

Faşist ideolojinin başlıca özgünlüğü, onun kendini kesinlikle yenilikçi, devrimci; iğrenç bir geçmişi ortadan kaldırmak, bütün toplumsal asalakçılık ve kanserlerin kökünü kazımak, ulusal topluluğu uzlaştırmak için çözümler getirmeye yetenekli tek ideoloji olarak göstermesinde de yatıyordu.

Ekim Devrimi ile olsun, iki-savaş-arası yıllardaki geniş halk hareketlerinin büyük sarsıntısıyla olsun, derinden derine hırpalanmış bulunan yönetici sınıflar —özellikle de büyük sanayici ve büyük toprak sahibi yönetici sınıflar— bakımından, E. Nolte'nin nazizm konusunda söylediği gibi, "yönetici olmaya yetenekli kimselerin egemenliğini haklı göstermekten çok, yönetilenlerin gözüne bu egemenliği son ve kesin bir egemenlik olarak göstermek[3]" ereğini güden bir ideolojinin ne denli elverişli olduğu ortadaydı.

Birinci yön —sözkonusu egemenliği haklı gösterme yönü— gene de çok önemliydi. J. Billig, nazizmin yönetici sınıfları her türlü vicdan rahatsızlığından kurtarma ereği güttüğünü belirtiyordu. Her üç hareket için de geçerliydi bu saptama. Varolan hiyerarşileri ve üretim sürecinde herkesin kişisel yeteneklerine, kişisel değerlerine göre yer almasını; bireylerin kendi aralarındaki, aman-

[3]E. Nolte, **op. cit., t. III, s. 409.**

sız bir doğal düzenin sonucu olan ve ortadan kaldırılamaz bir nitelik taşıyan eşitsizliği, her üçü de haklı gösteriyordu.

Bunu yaparken, faşist ideoloji, aynı zamanda en kabul edilmez eşitsizlikleri, bu eşitsizliklerden en çok acı çeken kimselerin ta kendilerine kabul ettirmeye de götürüyordu. Çünkü bu eşitsizlikleri, sömürülenlerin ezilmesini ve sömürenlerin ayrıcalıklarını doğruluyor, insanları durumlarına sımsıkı bağlıyor, her türlü toplumsal kurtuluş olasılığını yadsıyor, ve haklılığını yalnızca yığınların desteğine dayandırdığını ileri sürmekle birlikte, yığınların kabarmasını engelleyip bastırmaya yetenekli siyasal araçlar sağlamayı öneriyordu.

Faşist ideoloji, tepeden tırnağa gerici, antidemokratik, seçkinci, totaliter bir sisteme, halkçı bir biçim ve halkçı bir içerik kazandırma ereğini güdüyordu. Şu ya da bu bireyin içtenliği ne olursa olsun, faşizmin özünlü **içtenliksizliği** yolundaki —ideoloji irdelenmesinin başında ileri sürülmüş bulunan— fikir ile, programların incelenmesini izleyen benzer bir saptamadan sonra, ilan edilen ereklerle gerçek erekler arasındaki çözümleme ileri götürülür götürülmez ortaya çıkan karşıtlığın da gösterdiği gibi, faşist düşüncenin özü gereği demagojik olduğu yolunda ileri sürülmüş bulunan varsayım, işte burada açıklık ve belirginlik kazanmaya başlıyorlardı.

ALTINCI BÖLÜM

ÖRGÜTLENME, UYGULAMA, EYLEM ARAÇLARI VE BİÇEMLERİ

KÖKENLERİNDEN başlayarak marksist sosyalizmle savaşmaya, varolan toplumsal düzende hiçbir şey değiştirmeyecek, ama belgileri toplumsal katmanlar bütünlüğünü bir araya getirme ve özellikle çalışan yığınları yeniden ulus içine alma olanağı verecek bir "devrim" yapmaya yönelik faşist hareketler, ereklerinin gerçekleşmesini kolaylaştırmaya yetenekli örgütlenme ve eylem biçimlerini hemen bulmalıydılar. Özellikle, yalnız üye değil, aynı zamanda, gerektiğinde haber taşıyıcıları durumuna gelen, hatta yüzeysel olarak da olsa temel izleklerden yana büyük bir sayıda yandaş da toplayarak, toplumda iyice yerleşmek gerekiyordu: demek ki her hareket, kendini

yığın hareketi olarak görüyordu. Öyleyse sınırlı bir toplumsal çerçeveden çıkmakta yeteneksiz eski burjuva partilerin uygulamasını aşmak ve yığınlarla neredeyseler oralarda, özellikle de sokakta ilişki kurmak için, seçim etkisinden başka bir etkiye sahip olmak gerekiyordu. **Halkçı bir yandaş topluluğu ardında koşma,** örgütlenme biçimlerinin özsel bir öğesiydi öyleyse; **propaganda** ve hareketin siyasal müdahale biçemi **(style),** emekçileri marksizmden koparma ve "ulusal kamp"la birleştirme bakımından son derece önemli şeylerdi. Bununla birlikte, hareketlerin izleyici ve destek olarak halk yığınlarını elde etmeye yönelik çalışmaları, elbette demokratik biçimde iş gördükleri anlamına gelmiyordu. Tersine, bu hareketler, iç örgütlenmelerinde de, toplumsal örgütlenme ilkelerinde de, hiyerarşik düzeni ve yığınların siyasal yaşama her türlü katılımdan uzaklaştırılmasını, elle tutulur, gözle görülür bir duruma getiriyorlardı. Bu yüzden de yapılarının evrimi sonunda bütün faşist partileri, otokratik bir merkeziyetçilik belirginleştiriyordu. Ama bu diktatörce örgütlenme, ağır bunalımların, şu ya da bu anda, partilerin yaşamını sarsmalarını da engelleyemiyordu. Bu bunalımlar, bir yanda tepeden tırnağa "halkçı" olarak gösterilmiş bulunan genel erekler, öte yanda gerçek ereklerle tepeden tırnağa karşı-halkçı bir uygulama arasında, programlar, ideoloji ve yapılar içinde, yani hareket yaşamının bütün düzeylerinde varolan o sürekli çelişkiden doğan iç gerginlikleri açığa çıkarıyorlardı. Bu bunalımlar, her zaman aynı biçimde, kendine özerk bir müdahale temeli yaratmak için de olsa demagojik vaatleri uygulamaya geçirmeye kalkışan ya da yığınları kandırmak için hareket tarafından ileri sürülmüş bulunan istem ve toplumsal reformları ciddiye alır görünen kişilerin elenmesiyle çözülüyorlardı.[1].

Ama yalnızca yığınların kurtulmasını sağlamak söz-

konusu değildi. Aynı zamanda onları yola getirmek, benliklerini saran kötülükten gerekirse zorla onları kurtarmak, ve dokuncalıları toplumsal görevden zorla çekip çıkarmak da gerekiyordu. Zorlayıcı ve cezalandırıcı davranış, böylece raslantısal öğe olarak değil, ama temel bileştiren olarak bağlıydı faşist uygulamaya. Bu davranış, örgütlenme düzeyinde, hareketin oluşmasıyla birlikte ortaya çıkmadığı zaman, onu hemen izleyen **paramiliter kuruluşların** gelişmesiyle kendini gösteriyordu.

Yaşamak için, her siyasal kuruluşun paraya gereksinmesi vardı. Kullandığı araçların genişlik ve bolluğunu, her siyasal kuruluşun kaynakları koşullandırıyor ve aynı zamanda toplumsal bağları üzerine, onun kaynakları önemli bir bilgi veriyordu. Öyleyse hareketlerin ana gelir kaynaklarını belirtmeye çalışalım.

HAREKETLERİN ÖRGÜTLENMESİ

Hareketlerin örgütlenmesi, hem basit, hem de bir dereceye kadar karmaşıktı. Basitti, çünkü ülkenin yönetsel çerçevesine yakın, ulusal, bölgesel, yerel bir bölünmeye göre, **partinin örgüsünü dikey bir kuruluş oluşturuyordu.** Bir dereceye kadar karmaşıktı, çünkü:

— Gerçek anlamıyla örgütlenme, iktidar uygulamasını hazırlayan, siyasal yapıya koşut öbür düzeylerle astarlanıyordu;

— Parti, yapılaştırmak istediği organik-olmayan yığın içindeki köklerini, duruma göre ya tamamen bütün-

[1]Böyle bunalımlar, her hareketin başından geçmişti. Kendini kıyım biçiminde bir hesaplaşmayla gösterdiği için en ünlü olanı, paramiliter nazi örgütlerinden biri olan Röhm'ün SA'sının, siyasal güç olarak elenmesi olgusuydu. Visconti'nin **Cehennemde Yananlar** filmi, ünlü "Uzun Bıçaklar Gecesi"ne yol açan koşulları büyük bir tarih duygusuyla açıklıyordu.

leşmiş, ya da yalnızca bağımsız bir nitelik taşıyan yığın örgütlerinden alıyordu;

— Bu sivil kuruluşlar yanında, saldırı birlikleri de, hareketin militer örgütlenmesini oluşturuyorlardı.

Özel çözümler ne olursa olsun, çeşitli kuruluşların kendi aralarındaki ilişkiler ne olursa olsun, her hareket-te hem çeşitli sivil düzeyler, hem de militer bir örgüt-lenme görülüyordu.

PARTİNİN SİVİL KURULUŞLARI

1. Falanj Örneği

1939 Tüzüğüne göre hareketin organçizgesi tablodaki gibidir (tabloya bakınız).

2. Siyasal Yapı ve Otakratik Merkeziyetçilik

Nazi partisinin örgütlenme ilkelerini saptayan Hitler, tüm güçlerin mutlak bir otoritesi olan Şef'in elinde toplanması üzerinde ayak diriyordu:

"**Bir siyasal partinin gücü hiçbir zaman üyelerinden herbirinin zekâsında ve düşünce bağımsızlığında değil, ama daha çok bu üyelerin manevi komutanlığı izlemekte gösterdikleri boyun eğme ve disiplin ruhundadır** (altı metinde çizilmiş) İki birlik çarpıştığı zaman, zafer her askerin en yüksek strateji eğitimi almış olduğu birlikte değil, ama en yetkin komutanlığa sahip ve en iyi disiplin almış, en körü körüne boyun eğen ve en iyi talim görmüş birlikte kalır." (**Mein Kampf**, s. 455.)

Bu, partinin parlamenter bir işleyişinden tam bir kopmayı gerektiriyordu. Hitler, nazizmin başlangıçlarında, "komite kararları yerine, diye yazıyordu, benim mutlak sorumluluğum ilkesi kabul edilinceye" değin, Drex'

ULUSAL ŞEF
CAUDILLO

FALANJ
GENEL SEKRETERİ

SİYASAL CUNTA

CUNTA
BAŞKANI

BAŞKAN
YARDIMCISI

5 ULUSAL
DANIŞMAN

5 ULUSAL
DANIŞMAN

BÖLGESEL DENETMENLER

ULUSAL
DELEGELER

ULUSAL
HİZMETLER

DIŞİŞLERİ,

ULUSAL EĞİTİM,
GENÇLİK, VB.

ULUSAL ŞEFİN
ÖNERİSİYLE

DEVLET
HİYERARŞİSİNDEN
12 KİŞİ

SEÇKİN MİLİTAN

BAKANLAR

ULUSAL KONSEY

MİLİS ŞEFİ

İL
DELEGELERİ

İL HİZMETLERİ
DELEGELERİ

İL ŞEFİ

İL KOMUTANLIKLARI

SEKRETER

VEZNEDAR

+ İL MİLİS
ŞEFİ

İL FALANJI

YEREL
DELEGELER

YEREL
HİZMETLER
DELEGELERİ

YEREL
ŞEF

SEKRETER

VEZNEDAR

+ YEREL MİLİS
ŞEFİ

MİLİTANLAR

ÜYELER

YEREL FALANJ

GÖREVE ATAR
GÖREVDEN ALIR

DOĞAL ÜYE

YÖNETSEL YÖNETİM
VE BUYRUK İLETME

SİYASAL DENETİM
VE GÖZETİM

İSTENEN ÖNERİ VE GÖRÜŞLER,
SORUNLARIN İRDELENMESİ

ler'in[2] partisini yöneten komiteye karşı yürüttüğü savaşımı anlatıyordu (**Mein Kampf**, s. 584).

Gerçekte her hareket, bir partiden öbürüne hafifçe farklı özel koşullarla, her alt düzeyin bir üst düzey tarafından bütünsel çerçevelenmesini sağlayan son derece otoriter tüzüklerle donatılmış bulunuyordu. Bir partinin yapısı bir değiştiği zaman, her değişme, tabanın inisyatifi zararına merkez komitesinin güçlendirilmesiyle, ve kadroların, üst düzey şefi tarafından canının istediği gibi seçilmesi doğrultusunda her türlü seçim yönteminin gitgide bırakılmasıyla, ve her zaman aynı ölçüde gerçekleşiyordu. Böylece, Milliyetçi Faşist Parti'nin 1926 tüzüğü, daha önceki tüzüğün birkaç demokratik yollara başvurmadan yalıtılmış bulunuyordu. Nazi partisi ise, tıpkı falanj gibi —J. A. Primo de Rivera'nınki olsun, 1937'de, tek partinin kuruluşundan geleni ve 1939 tüzüğü ile diktatoral örgütlenmeyi pekiştireni olsun— son derece merkeziyetçi doğmuştu (1921 tüzüğü).

Falanj örneğinde, ulusal, bölgesel ve yerel üç düzeyde, siyasal örgünün kuruluş ve işleyişini organçizge açıkça gösteriyordu. Örgütlenme ilkeleri, daha sonra sözkonusu olan "hizmetler" için de geçerliydiler ayrıca:

1) Dorukta, **ulusal Şef**, otoritenin biricik kaynağıydı; ayrıcalıklarını başka hiçbir kişi, başka hiçbir kurumla paylaşmıyordu. Hiçbir zaman uyma zorunda olmadığı görüş ya da öğütlerden başka hiçbir şey kabul etmiyordu. Tüzüğün belirttiği gibi, o, "Tanrı önünde ve Tarih önünde" sorumluydu.

[2]Hitler'in de aynı yılın Eylül ayında katıldığı aşırı sağcı bir ulusalcı parti olan Alman İşçi Partisini (DAP) Drexler, 1919 Ocağında kurmuştu. DAP, 1920 Ağustosunda, Nasyonal Sosyalist Parti (NSDAP) oldu. 1920 Ocağından beri propaganda şefi olan Hitler, Drexler'i uzaklaştırdı ve 1921 Temmuzunda da parti başkanı oldu.

2) **Ulusal organlar üyelerinin atanması,** bütün siyasal ve yönetsel sorumluları olduğu gibi, tüm Ulusal Konsey üyelerini de göreve atayan ve görevden alan **ulusal Şef tarafından sağlanıyordu.**

3) **Falanj genel sekreteri** son derece önemli bir rol oynuyordu. Partinin tüm siyasal işleyişi onun otoritesi ve yalnızca onun sorumluluğu altındaydı. Ulusal Şef'in ve Cunta'nın buyruklarını iletiyor, il hizmetleri ve il delegasyonlarını denetleyip yönetiyor, hareketin disiplin sorumluluğunu taşıyordu. Ulusal Şeften sonra, falanj'ın en önemli kişisiydi öyleyse: onu "özgürce" atayan Caudillo'dan başka kimseye bağlı değildi. Ama genel sekreterin hiçbir atama yetkisi olmadığı da gözden kaçmamalıydı. Yetkileri büyüktü, ama sırf siyasal ve yönetsel niteliktevdi. En önemli sorumluların atanması yalnızca Caudillo'nun yetkisi içindeydi.

4) **Parti ulusal birlikleri** ancak sınırlı bir role sahiptiler: hiçbir karar yetkileri yoktu. Ulusal konsey yılda en az bir kez zorunlu olarak, ama gündemi saptayan Caudillo tarafından toplantıya çağrılıyordu. Önüne konulan sorunları irdeliyor ve Ulusal Şefin kendisinden istediği görüşleri bildiriyordu. Siyasal Cunta en az ayda bir kez toplanıyordu. Önüne getirilen sorunlar üzerindeki yetkileri pek büyük değildi; dosyalar hazırlıyor, görüşünü bildiriyordu. Öyleyse, parti ulusal birlikleri yalnızca danışma örgütleriydiler.

5) **Hiyerarşik dikey kuruluş,** alt birliğin üst birlik karsısındaki her türlü yetkisini dışlıyor, her birliği üst birliğin uygulama organı durumuna getiriyor, ama her şefe de, kendi birliği düzeyinde, çalışma arkadaşlarının ve hemen bir aşağı birlikteki şeflerinin atanması ve aynı düzeyden falanj organlarının siyasal denetimi dahil, tam ve sarsılmaz bir sorumluluk ve yetki veriyordu. Görevlerinin yerine getirilmesinde genel sekreterden başka

kimseye bağlı bulunmayan il şeflerinin doğrudan doğruya Caudillo tarafından atanmış bulundukları da gözönünde tutulmalıydı.

6) **Militanlar ve üyeler**, uygulamacıdan başka bir şey değildiler. Ne **siyasal çizginin saptanmasına** karışıyorlardı, ne de sorumluların atanmasına. Tüzük, üyelerin bütün hak ve yükümlülüklerinden militanların da yararlandıklarını açıkça belirtiyordu; ama bu, hareketin siyasetinin hazırlanması gibi, işleyişi de tabandaki üyelerin elinden tamamen çıktığına göre, sözde kalıyordu.

7) Hareketin **siyasal örgüsünü** genel sekreter il komutanlıkları yerel kesim kuruluşu oluşturuyordu; çünkü siyasal denetim aracıyla kuşkusuz kendi birlik düzeylerinde, Falanj'ın tüm işleyişine müdahale eden organlar yalnızca onlardı.

İtalyan faşizminin siyasal örgüsü (Parti sekretaryası Duçe tarafından değil de Parti sekreteri tarafından atanan il sekretaryaları **fasci**'ler, yani yerel kesimler sekretaryası) ile nazizmin siyasal örgüsü de (Almanya ölçüsünde, Gauleiter'leri Führer tarafından atanmış bulunan 34 **gaue** ya da bölge, bu bölgeler **Kreise** —daireler— ve yercl gruplara —**Orstgruppen**— bunlar da kentlerde sokak ya da bina blokları hücrelerine bölünmüş bulunuyorlardı) aynı örgütlenme ve işleyiş ilkelerine karşılık veriyorlardı. Her türlü seçim yöntemi, PNF'de 1926'da (il sekreterlerinin atanması), NSDAP'de de 1929'da (**Orstgruppen** şeflerinin seçilmesinin kaldırılması) sırra kadem basıyordu. Tıpkı İspanya'daki gibi, ulusal yönetimlerin karar yetkileri yoktu: 1923'ten beri fiili olarak yalnızca Duçe'ye, ve NSDAP'nin kuruluşundan beri de hukuksal olarak Hitler'e özgüydü karar yetkisi.

3. Hizmetler

Falanj'ın organçizgesinde, partinin siyasal örgüt-

lenmesine koşut olarak, gene sıkı bir hiyerarşi ilkesine göre yapılaştırılmış, ve ulusal delegeleri **Caudillo** tarafından atanmış bulunan, ulusal, bölgesel ve yerel bir hizmetler örgütlenmesi görünüyordu. Hizmetler, siyasal düzeyde, falanjın siyasal örgütleri tarafından denetleniyorlardı. Bununla birlikte, iller düzeyinde, Ulusal Şefin il delegasyonlarının etkinliği üzerindeki doğrudan denetimini, Caudillo tarafından atanmış bulunan gezici il denetmenleri sağlıyorlardı.

Bu hizmetler, her büyük İspanyol etkinlik kesimi ve İspanyol toplumuyla uğraşan falanj içersindeki işbölümü bakımından varoluşlarını yararlı bulduğu zaman, Ulusal Şef tarafından oluşturuluyorlardı. Dışişleri, ulusal eğitim, basın ve propaganda, toplumsal sorunlar, sendikalar, gençlik örgütleri, kadınlar, eski muharipler, eski tutsaklar örgütleri, adalet ve hukuk vb. hizmetleri bundan dolayı oluşturulmuşlardı.

Öyleyse bu hizmetler iki farklı nitelikteydiler. Kimileri partiye bağlı büyük yığın örgütlerinin (gençlik, kadınlar, sendikalar örgütleri), yönetim organları değilse de, bir tür denetim ve canlandırma organlarıydılar. Kimileri ise ülkenin büyük yönetim kesimleriyle örtüşüvorlardı. Bu sonuncular sayesinde, falanj, devlet sorunlarını irdeleme, çözümlerini önerme, bütün düzeylerde iktidar uygulaması için gereksindiği kadroları yetiştirme araçlarını sağlıyordu.

Daha düzenli bir biçimde, NSDAP da benzer bir örgütlenmevle donatmıştı kendini. Gerçekten de, Nazi Partisinde. 1928'den beri, tek bir otorite merkezinden başlayarak. iki sivasal vönetim vardı. **Saldırı seksiyonu** (PO 1), parti çalısmasını örgütleme sorunlarıyla uğrasıvordu. Bu kesim. verleşik reiime karşı savasım icin gerekli evlem bicimlerini canlandırmaya yönelikti. **Kurma seksiyonu** (PO 2) ise, yeni rejimin kurulmasını hazırlıyordu. Ve

bu **seksiyonun** alt kesimleri, hatta ikili nitelikleriyle de, Falanj hizmetlerine benziyorlardı. Çünkü kimileri kendini ulusal etkinliğin teknik ve yönetsel açıdan gözönünde bulundurulan çeşitli kesimlerine veriyor, kimileri de emekçi kategorileriyle (nazi sendikalar, meslek birlikleri) ilgileniyorlardı. Böylece Parti içersinde, E. Nolte'nin yazdığı gibi, onu son derece somut bir biçimde iktidar uygulamasına hazırlayan "devlete bağlı olmayan bir devlet yönetimi" gelişiyordu.

4. Yığın Örgütleri

Bu yığın örgütleri, her harekete, doğru yola sokulmaları gereken bu "ulusalsızlaştırılmış" yığınlardan en büyük sayıdaki bireyi kendi bayrağı altına toplamaya çalışma olanağını sağlıyorlardı. Partiyle ilişkileri her yerde aynı değildi bu yığın örgütlerinin. Ama gene de, ister —İtalya'da olduğu gibi— partinin içinde, ister partinin dışında bir varoluşları olsun, partinin sıkı bir denetimi altında bulunuyorlardı. Hareketin oluşmasını yakından izliyordu bu örgütlerin kuruluşları; çünkü, aralarından her birinin tikel kaygılarına göre, harekete çeşitli halk kategorileri içindeki varlığını güvence altına alma olanağını veriyorlardı. Bu yüzden, bu kaygıyı yanıtlamak üzere, hepsi de führerprinzip ve hiyerarşi ilkesine göre etkinlik gösteren, az çok etkin ve yapılaşmış, dört yığınsal örgüt tipi görülüyordu:

1. Gençlik örgütleri: biri kızlar için, bazan hareketin kadınlar koluna bağli; biri de erkekler için, paramiliter nitelikte. Gençlerin bir araya getirilmesinin kesin önemi, yeni kuşaklara faşist anlayışı aşılamak için her partinin kendi gençlik örgütüne verdiği önemli yeri açıklıyordu.

2. Nazilerde son derece yapılaşmış, kadınlar kolunun hareketin bir hizmet kolunu oluşturduğu Falanj'da

ise daha belli belirsiz bir nitelik taşıyan kadınlar örgütü.

3. "Marksist" sendikalara saldırmaları, sonra da onların yerini almaları gereken sendikalar. Ücretli yığınların "ulusallaştırılması"nın özsel öğeleri olan sendikalar, her yerde adamakıllı yapılaşmış bir durumda ve partinin sıkı bir denetimi altında bulunuyorlardı.

4. Memurlar, hukukçular, avukatlar, üniversite öğretim üyeleri, hekimler, vb. içine girme olanağı sağlayan meslek örgütleri.

5. Sonuç

Hareketlerin kuruluşları, şeflere her düzeyde mutlak, ortak kabul etmeyen ve denetimsiz bir otorite sağlayarak, yığınların siyasal örgütlenme ve ideolojik toplanmaları için gerekli aletleri oluşturuyorlardı. Partinin işleyiş ve siyasasının hazırlanmasında hiçbir rolleri olmadığından, bağımlı yığın örgütleri üyelerinin de oldukları gibi, merkez buyruklarının uysal uygulayıcılarından başka bir şey değildiler bu kuruluşların üyeleri. Mutlak merkeziyetçilik, parti ve uydu hareketler üyeleri yığınının elinden her türlü girişkenliği aldığına, ve onu bireyi her türlü düşünce etkinliğinden bağışık tutan sıkı bir kışla disiplinine alıştırdığına göre, yığınları varolan toplumsal düzen içinde tamamen eritme ereğine son derece uygundu.

MİLİTER NİTELİKTE KURULUŞLAR

İster sopalarla silahlanmış topluluklar, ister gerçek parti ordusu olsun, paramiliter ve militer kuruluşlar faşist partilerin özsel bir ayırt edici belirtisiydiler. Falanj milisi, İtalyan fascilerinin Squadre d'azionesi, NSDAP'nin SA ve SS'leri gibi, kendi saldırı toplulukları olmayan hiçbir devinim yoktu.

1. Militer Nitelikte Kuruluşlar Bu Devinimlerin Ayrılmaz Bir Öğesiydi, İleri Sürülen Doğrulamalar da Bunun Böyle Olduğunu Gösteriyordu

Saldırı topluluklarının görevi, kanusal ya da özel toplantıların güvenliğini sağlamakla yükümlü bir düzen hizmeti görevi değildi yalnızca: varolan bu yön, hatta bu toplulukların kuruluşunu doğrulamak için ileri sürüldüğü zaman bile (örneğin **Mein Kampf**'da), çok ikincil bir nitelik taşıyordu. Ayrıca, paramiliter kuruluşların ortaya çıkışı, İtalya'da olduğu gibi, ille de özkoruma zorunluluklarına —hatta ikinci derecede bile— bağlı değildi. "Keyfe bağlı" istençleri kırmak, toplumsal topluluğun ulus içindeki birliğinin gerçekleşmesine karşı her türlü direnci ortadan kaldırmak gibi, hareketin temel ereklerine bağlı bulundukları için çok daha önemli başka kaygılara yanıt veriyordu Parti saldırı birliği. Saldırı topluluğu, antimarksist savaşım kabagüç kullanılmasını gerektirdiği ölçüde, antimarksist savaşımın sivri ucuydu gerçekte. Ayrıca, saldırı toplulukları sorununa Hitler de bu açıdan yanaşıyordu. Sözleri parti ordularının derin varoluş nedenlerini açıkça özetler gibi görünüyordu:

"Güncel devletin marksizme tam bağımlılığı karşısında, nasyonal sosyalist hareketin görevi yalnızca kendi fikrinin zaferini manevi silahlarla hazırlamak değildir, ama kendi zaferinden sarhoş olmuş Enternasyonal'in terörüne karşı savunmayı, kendi öz sorumluluğu altında, örgütlemektir de" (**Mein Kampf**, s. 532).

Liberal devletin sağlamakta yeteneksiz bulunduğu zorunlu bir antimarksist karsı-terör aleti olarak gösteriliyordu demek ki saldırı birliği: "Terör ancak terörle engellenebilirdi" dive de vazıyordu Hitler (**op. cit.**, p. 488).

Ayrıca, eğer muhaliflerin bir baska siyasal gücü değil, ama valnızca ortadan kaldırılmaları gereken canileri simgeledikleri doğru idiyse, aynı zamanda eğer (Gentile'-

nin belirttiği gibi) moral güç ile fizik güç arasında öz farkı olmadığı da doğru idiyse,[3] ensonu haklı olma inancının araçların bağnaz hoyratlığını haklı gösterdiği de doğru idiyse, müdahale gruplarının oluşturulması bir zorunluluk durumuna geliyordu.

"En hoyrat silahları kullanma hakkına sahip olma kanısı, her zaman yeni bir devrimci düzeyin zafer zorunluluğuna bağnazca bir inancın varoluşuna bağlıdır" **(Mein Kampf**, s. 530).

"Genç hareket, daha ilk gününden beri, fikirlerini manevi araçlarla yayması, ama bu propagandanın da, gerektiğinde kaba güçle desteklenmesi gerektiği görüşünü benimsedi" **(Mein Kampf**, s. 131).

Demek ki paramiliter kuruluş hareketin sivri ucu, bir yandan marksist düşmanı ortadan kaldırmaya, bir yandan da yeni inancı aşılamaya yönelik terörist bir aletti; ve bu işler için de "en aşırı araçlar" (Hitler) kullanılabilirdi.

2. Örgütlenme ve Eylem İlkeleri

Hitler tarafından saptanmış bulundukları biçimleriyle, örgütlenme konusunda en büyük yetkinliğe NSDAP içinde erişilmiş olsa bile, her hareketin milisine uygun düşer gibi görünüyordu bu ilkeler.

a) Parti milisi, aşırı sağ hareketlerin her zaman sahip olabildikleri tipte, karşı-devrimci savunma toplulukları oluşturma ereğiyle yığınsal militer hazırlık yapan basit bir gönüllüler birliği değildi. Hitler, insanların iyi niyetine dayandığına göre, yeterince sıkı olmayan örgütlenme düzeyinde olduğu gibi, militer teknik düzeyinde de etkisizliğini belirtiyordu böyle bir çalışmanın.

b) Parti milisi gizli bir birlik de değildi:

[3]Bk. **Supra.**

"Gizli örgütlerin ereği yasadışı olabilir ancak. Böyle bir örgütlenmenin çerçevesini sınırlandırır bu durum.

Gerçek gizli örgüt niteliğini, uzun süzgeçten geçme yıllarından sonra, çok küçük topluluklar kazanabilir ancak. Ama bu türlü kuruluşların darlığı da, onların sosyalist hareket bakımından tüm değerini ortadan kaldırır" (**Mein Kampf**, s. 539).

c) Parti milisi bir yığın örgütü, açıkta çalışan, ayırt edilebilir, "100.000 kişilik bir koruma birliği" (Hitler) olmalıydı öyleyse; örneğin üniforma taşıma, gerçek insan sayısı, etkinlikleri, kararları herkesçe bilinme anlamına geliyordu bu: "Açık havada yürümeliydi parti milisi" (Hitler).

d) Parti milisi, basit bir militer örgüt değildi: "koruma ve propaganda aleti" (Hitler) idi, siyasal bir orduydu. Parti milisinin bağlantısını, siyasal bağnazlık, şeflere ve ereklere karşı beslenen kesin ve koşulsuz inanç oluşturuyordu. Teknik eylem hazırlığı salt militer bir hazırlık değildi: özellikle dövüşmeye yetenekli topluluklar yetiştirmek gerekiyordu. Siyasal biçimlendirme ile fizik kondisyonun kopmaz birliğini iyi anlatıyordu Hitler:

"Çalışmaları (SA üyelerinin talimleri), militer yararlılıkları bakımından değil, ama Parti çıkarlarını uygunlukları bakımından yürütülmeliydi.

"Üyelerinin fizik bakımdan yetkinleşecekleri ölçüde, ağırlık, merkezi militer çalışmalarda değil, ama daha çok spor çalışmalarında olmalıydı. Bana bir atış taliminden çok daha önemli görünüyordu boks ile jiu-jitsu. [...] Alman ulusuna, bağnaz bir yurt sevgisiyle ve son derece yoğun bir saldırı ruhu içinde yetişmiş, sportif bakımdan iyi hazırlanmış 6 milyon beden verilse, ulusal bir devlet, gereksinme durumunda, iki yıldan az bir zaman içinde bir ordu oluşturabilir bunlardan [...] Fiziksel yetkinleş-

me, herkese kendi üstünlüğü inancını aşılamalı ve kökü her zaman kendi öz gücünün bilincinde bulunan o güveni vermelidir kişiye; hareketin savunma silahı hizmetini görebilecek sportif nitelikleri de kazandırmalıdır onlara" **(Mein Kampf**, s. 542).

Sonuç, "en sert disiplin"in egemen olacağı "yetkin bir saldırı birliği", "nasyonal sosyalist düşünceye sarsılmazca inanmış bir moral güç" çıkarmak olacaktı ortaya: buydu Hitler'e göre parti milisinin seçkin görünümü.

e) Bu saldırı birliğini adlandırmak için Hitler tarafından kullanılan "koruma hizmeti" terimine aldanmamak gerekiyordu öyleyse, çünkü tek koruma biçimi saldırıydı: SA "sırf sopa hayranlığıyla değil [...] ama kahramanı bir sopa darbesiyle tepelenince, en yüksek fikir bile bastırılabileceği için, derinliğine saldırmak üzere" kurulmuştu **(Mein Kampf**, s. 533). **Önleyici terör, parti milisinin eylem tipiydi.** Bundan ötürü de, "koruma hizmeti" deyimini ilkin göründüğünden daha geniş bir anlamda anlamak gerekiyordu: yalnız hareketin korunması değil, ama daha genel olarak, marksist yıkıcılığa karşı ulusal-toplumsal gövdenin korunması sözkonusuydu. Bu alanda her saldırı, eninde sonunda basit yasal savunma değil miydi? Marksistleri sokaktan uzaklaştırmak, hareketin bir toplantısını bozmalarını önlemek kadar, yasal bir savunmada bulunmak değil miydi? Parti milisinin, özsavunma sınırlarını çok aşan gerçek görevini çok iyi açıklıyordu Hitler:

"Bizim gereksindiğimiz şey, yüz ya da iki yüz gözüpek fesatçı değil, ama bizim ülkümüze tutkun yüzbinlerce bağnaz militandı. Gizli toplantılarda değil, ama güçlü yığın gösterileriyle çalışmak gerekiyordu ve hareket hiçbir zaman bıçak ya da zehir va da tabanca ile değil, ama ancak sokağın fethiyle yenebilirdi. Nasyonal sosyalizmin, sokağın gelecekteki sahibi olduğunu ve bir gün

devletin de sahibi olacağını anlatmalıydık Marksizme" (**Mein Kampf**, s. 539)[4].

3. Bir Örnek: Faşist "Squadre"ler[5]

Hareketin her türlü özsavunma bahanesi dışında kurulmuş bir kavga kuruluşunun ilginç örneğini veriyordu İtalyan faşizmi. Tersine, düşman fizik saldırısının ondan ne denli ayrılmaz olduğunu gösteriyordu. 23 Mart 1919 günü, faşizmin Milano genel kurulu sırasındaki kurumsal doğum eylemine, 13 Nisan 1919 günü, henüz hiçbir özel ad taşımayan saldırı birliklerinin doğum eylemi karşılık düşüyordu. Silahlı faşist gruplar o gün Milano'da bir sürü grevciye saldırıyor, kimilerini öldürüyor ve sosyalist **Avanti** gazetesinin merkezini ateşe veriyorlardı. Marifet, hareketin "şanlı" günlerinden biri olarak kalacaktı.

İlk faşist **Squadre d'azione**'ler (eylem mangaları), Trieste bölgesinde bir yıl sonra, 1920 Mayıs'ında —ilkin Trieste'nin İtalya'ya katılmasını istemeyen hareketlere karşı, sonra çok geçmeden sosyalistlere karşı— ortaya çıkıyor, ardından da Pô ovasında, Toskana'da, Roma bölgesinde, o zaman hep sosyalistlere yönelmiş bulunan kentlerde ve kırlarda yayılmaya başlıyorlardı. Bedence dövüşmeye yetenekli fascii üyelerinden oluşuyordu squadre'ler; kendi şeflerini kendileri seçen 10-25 kişilik topluluklardı bunlar; sopadan tabancaya dek giden, karmakarışık, her cinsten silahları vardı. Kavga toplulukları olarak, kılıklarını aynı biçime sokmaya çalışıyorlardı. Sonunda kara gömlek yaygınlaşacaktı.

PNF'nin (Ulusal Faşist Parti) 1921 tüzüğü **Squadre d'azione**'lerin kuruluş biçimlerini aydınlığa kavuşturu-

[4]Metinde tüm bu parçanın altı çizilmiş bulunuyor.

[5]Bk. özellikle NOLTE, c. II **Les prémisses dans la paratique,** s. 309 vd.

yordu. Her **fascio**'ya bağlı üyeler, bir ya da birkaç manga oluşturuyorlardı. Parti ile onun kavga kuruluşları olan **Squadre**'lcr, doğrudan doğruya parti genel sekreterine bağlı bulunan bir genel denetmen tarafından denetlendiklerine göre, özel bir kuruluş çekirdeğini gene de dışlamayan organik bir birlik oluşturuyorlardı böylece. Ayrıca —en az yeteneklileriyle en yaşlıları bir yedeklik oluşturan— parti üyesi / **Squadre**'ler üyesi özdeşliğinin, saldırı birliklerine yığınsal bir örgüt niteliği vermeye yönelik olduğunu da belirtmeliydik.

Bu özel kuruluş, **squadre**'lerin yavaş yavaş **Milizia fasciste** adıyla adlandırılacak gerçek bir parti ordusu durumuna geldikleri 1922 yılı boyunca gelişiyordu. 1922 başlarında, "**faşist squadre**'lerin örgütlenme yönergesi" (henüz "milis" terimi kullanılmıyordu) ordu örgütlenmesine göre düzenlenmiş bir örgütlenme kazandırıyordu onlara. Yukarıda, 3-9 kohorttan (bölük) oluşan lejyon (alay) bulunuyor, kohortların her biri 4 centuri (takım) içeriyor, her centuri de 4 **squadre**'den oluşuyordu. Her biri 20-50 kişi içeren **squadre**'ler de **sqadriglie**'lere (4 er + 1 onbaşıdan oluşan mangacıklara) bölünüyordu. Subay ve astsubay kadrosu —gerçi lejyon ve kohortlardaki üst subaylar yalnızca subaylar tarafından— seçilmiş kalıyorlardı gene de. En alt düzeyde, yerel parti örgütünden ayrılamaz bir nitelik taşıyan müdahale grubundan, koşut bir örgüte geçiliyordu böylece. **Squadre** üyesi, mangasına karşılık düşen **fascio** üyesi olduğuna göre, henüz **fascio**'ya bağlıydı bu koşut örgüt; ama militer nitelikte bir hiyerarşi içinde yer almakla da kısmen yakasını sıyırıyordu bu bağlılıktan. Ekim 1922'de, "Faşist Milis için disiplin yönetmeliği" (Faşist Milis teriminin resmileştirilmesi, birbirine pek de bağlı olmayan bir yerel gruplar —squadreler— dizisinden, iyice yapılaşmış bir militer bütünlüğüne geçişi gösteriyordu) özellikle hiyerarşi ilkesinin

sıkı sıkıya uygulanmasıyla, saldırı birliklerinin parti ordusuna dönüşümünü tamamlıyordu. Şeflerin seçilebilirliği kaldırılıyor, şefler bundan böyle üst otorite tarafından atanıyorlardı. Bağlılıkları "körü körüne, saygılı, kesin" olması gereken milis üyeleri, görevlerinin yerine getirilmesinde koyu bir bağlılık gösterme zorundaydılar. Bir parti ordusuydu bu ordu, kendini adadığı siyasal ereklerle doğruluyordu kendini. Ensonu bir ordunun dış belirtilerini de gösteriyordu Faşist Milis: kendi üniforması, kendi nişanları, kendi simgeleri, kendi özel övünceleri olduğu gibi, kendi resmî gazeteleri ve bölgelere göre kendi öz yönetsel bölümlenmesi de vardı.

EYLEM ARAÇ VE ÜSLUPLARI

BİRKAÇ ÖRNEK

1. İtalya'da Cezalandırma Baskınları ve Faşist Şenlikler

İlk büyük faşist gösteri, 3 Nisan 1921 günü, Bologna'da oldu. Nolte şöyle betimliyordu bu gösteriyi[6]:

"Kutlanan bir parti bayramıdır, ama Bologna ana caddelerinin bütün pencerelerinde İtalyan ulusal bayrağı dalgalanmaktadır. Kuşkusuz yan tutan, ama gene de inanılmaz olmayan tanıklıklara göre; neşeli yüzlü büyük insan yığınları sabahın ilk saatlerinden başlayarak sokakları doldurmaktadırlar. Eski muharipler kasıla kasıla sergilemektedirler madalyalarını. Yürüyüş kollarının ayak sesleri durmaksızın yankılanmaktadır. Her yanda şarkı söylenmekte, "**Evviva l'Italia**" ("yaşasın italya") çığlıkları göğü tutmaktadır. Başka kentlerden gelen faşistlerle dolu trenler, asker havalarıyla karşılandıkları gara birbiri ardına gelmektedirler. Öğle sonrası boyunca, uzun bir insan dizisi Mussolini'yi karşılamaya gider. Sepetli motosikletlerin eşlik ettikleri üçyüz kişilik bir bisiklet-

[6]NOLTE: **op. cit.,** c. II, s. 318.

çiler taburu tarafından izlenen bayraklarla donatılmış yirmi otomobil başta gitmektedir. Daha sonra dört yaya taburu gelir; bu taburların bölükleri ulusal kahramanların adlarını taşımaktadırlar ve kalabalık çılgınca alkışlamaktadır onları. Mussolini'nin treni gara girdiğinde, "**Giovinezza**"nın sözleri çın çın öter, tüm "**gagliardetti**"ler ve bayraklar onun şerefine dalgalandırılır. Onbinlerce gırtlaktan kopan "**alala**" çığlığı, korkunç bir uğultu olarak göğe yükselmektedir. "Mussolini Bölüğü", Condottiere'nin kendisine eşlik eden önemli kişilerle birlikte yer aldığı otomobili aralarına almak üzere, bütün hızıyla manevra yapmaktadır. Sonu gelmez bir faşist kollar dizisi yürüyüş kolunu izlemektedir. Bütün pencerelerden ve kaldırımlar boyunca sevinçlerini haykırmaktadırlar insanlar. Mussolini "Duce" ("Önder") ve "**Salvatore d'Italia**" ("İtalya'nın kurtarıcısı") olarak coşkuyla kutlanmaktadır. Palazzo d'Accursio'nun iri çanının çaldığı işitilmekte, ve, geniş bir meydan üzerinde, muzaffer önder, otomobilinde ayakta, birliklerinin geçit töreninde hazır bulunmaktadır."

Faşizm tarafından sosyalizme karşı kazanılan ilk büyük zafer olan Emilia "braccianti"lerinin[7] tarım derneklerinin, davranışları bir köyden öbürüne ancak karşılaştıkları dirence göre değişen **squadristi** baskınları sayesinde, sosyalizmi ortadan kaldırma başarısını kutluyordu bu faşist şenlik:

"Kamyonlara binmiş [...] "Kara Gömlekliler" baskınlarının hedefi olan yere doğru ilerlerler. Varır varmaz da, sokaklarda rastladıkları, filamalar geçerken şapkasını çıkarmayan ya da kırmızı bir kıravat, kırmızı bir atkı, kırmızı bir bluz taşıyan herkesi sopalamaya başlarlar. Eğer biri kafa tutar, eğer bir savunma hareketi olur,

[7] Tarım gündelikçileri.

eğer bir faşist yaralanır ya da biraz hırpalanırsa, "cezalandırma" genişler. Emek Borsası, Sendika, Kooperatif, Halkevi merkezlerine saldırılır, kapılar zorlanır, eşyalar, kitaplar, mallar sokağa atılır, ve benzin tenekeleri boca edilir; birkaç dakika sonra da alev alev tutuşur her şey. Basılan yerlerde bulunanlar vahşice dövülür ya da öldürülür. Bayraklar yakılır ya da ganimet olarak götürülür. Çoğu kez belli bir erekle, basılan yeri "temizleme" ereğiyle yapılır baskın. O zaman kamyonlar hemen "kızıl" örgütlerin merkezleri önünde durur ve yerle bir edilir bu merkezler. Faşist gruplar, belediye başkanı ve belediye meclisi üyesi, "dernek" sekreteri, kooperatif başkanı gibi "şef"lerin ardına düşer, onları istifaya zorlar, öldürme ya da evlerini yıkma tehdidiyle, yaşadıkları yerlerden dönmemek üzere sürerler onları. Eğer kaçıp kurtarırlarsa bunlar kendilerini, öçleri ailelerinden alınır" (A. Rossi, **La Naissance du fascisme**, Paris, Gallimard, 1938, s. 84).

Sık sık adam öldürmeye değin gidiyordu işlem: 7 Ekim 1922 günü, komünist işçi Valenti, onu öldürmek istediklerini haykıran faşist çetelerce, Fossombrone'de kuşatılıyordu. Kendisine saldıranlardan ikisini yere serdikten sonra, tarlalarda toz olma başarısını gösteriyordu Valenti.

"Ertesi günü, yerel faşist siyasal yönetim bir genel seferberlik emri veriyordu. Bin "kara gömlekli" çevreyi taramaya koyuluyordu. Av kurallarına göre örgütlenmiş, bir merkezden yönetilen bir sürek avı oldu bu. Bu insan avı sırasında, çevre bölgelerde yaşayan beş emekçi, **onlara bilgi vermek istemedikleri için** (altı metinde çizilmiş), faşistler tarafından öldürüldü. Ensonu bir çiftçi tarafından teslim edildi onlara Valenti.

"[...] Sımsıkı bağlanan Valenti, Fossombrone'ye yol alan bir otomobile atılmıştı. Yolda, sövgü ve tükürüklere boğduktan sonra, işkencecileri **burnunu ve kulaklarını**

kestiler ve bıçak darbeleriyle delik deşik ettiler onu (altı metinde çizilmiş).

"Kanlar içindeki kurbanlarını otomobilin çamurluğuna bağladılar ve bomboş sokaklarda sürüklediler Fossombrone'de; yılgınlığa kapılan halk kapalı yerlerde saklanıyordu çünkü. Sokağı katiller tutuyordu.

"Güçlü kuvvetliydi Valenti; uzun sürdü işkence cezası [...]. Bir yaradan başka bir şey değildi kesilip biçilmiş yüzü; yolun girinti çıkıntıları tarafından parça parça edilen giysileri yarı çıplak bırakıyordu onu. İşkence edilenin görünüşü, o denli acıydı ki, evine saldırı sırasında Valenti tarafından öldürülen faşistlerin ailelerini bile etkiledi bu görünüş. Hastaneye götürülmesi için yalvarıp yakardılar. Ama boşuna. Korkunç yükünü ardından sürükleyen otomobil, zevki çeşitlendirmek ve uzatmak için, yollar ve caddeler boyunca, gidişini değiştirerek, faşist merkez önünden yeniden yola koyuldu. Ancak Fossombrone gömütlüğüne varınca bitti işi Valenti'nin. Biçimini yitirmiş cesedi kurşunlarla kalbura çevrilerek eğlenildi.

"Cesedini aramaya koyulan Fossombrone komünistleri, tanınması olanaksız bir et bulamacından başka bir şey bulamadılar" (**La Correspondance internationale**, n° 82, 2. yıl, 2 ekim 1922, aktaran R. Paris, **Histoire du fascisme en Italie**, c. I, s. 345).

2. Nazi Toplantıları

1922 Ekim'inde, sosyalist Cobourg kentinin tam ortasında, ırkçı bir toplantıyı SA'nın nasıl zorla kabul ettirdiğini anlatıyordu Hitler:

"Bana eşlik etmek üzere, SA'dan, ondört takıma bölünmüş olarak, özel bir trenle, Münih'den Cobourg'a taşınacak olan sekizyüz kişi seçtim. Bu arada başka yerlerde kurulmuş bulunan nasyonal-sosyalist SA gruplarına da yöndeş buyruklar verilmişti. Böyle bir özel tren

Almanya'nın ortasından ilk kez olarak geçiyordu. Yeni SA üyelerinin trene bindikleri her yerde, yolculuğumuz büyük bir heyecan uyandırıyordu. Birçok kişi henüz bayraklarımızı hiç görmemişti; uyandırdıkları etki büyük oldu bayraklarımızın.

"Cobourg garına vardığımızda, Kongre şenlikleri komitesinin, bize yerel sendikalar ile, bağımsız Sosyalist Parti ve Komünist Parti'nin, kente bayrak açarak, başta bando mızıka (kırk iki kişilik orkestramızı birlikte getirmiştik), ile ve tabur halinde dizilmiş olarak girmememiz gerektiğini özellikle belirten "uzlaşma" başlıklı bir buyruğunu ileten bir yetkililer kurulu tarafından karşılandık.

"Bu küçültücü koşulları hemen geri çevirdim ve bu gösterinin yöneticileri olan efendilere, sosyalist belediye ile görüşmelere girişme ve uzlaşmalara varma işinin bana şaşırtıcı göründüğünü anlatmayı da unutmadım; ve SA takımlarının hemen sıraya gireceklerini ve bandoları ve bayraklarıyla birlikte kente yürüyeceklerini bildirdim.

"Böyle de yapıldı.

"Gar alanında binlerce kişilik uluyan ve sırıtan bir kalabalık karşıladı bizi. "Katiller!" "Haydutlar!" "Caniler!", işte bunlar oldu Alman Cumhuriyetinin bu örnek kurucularının kafalarımıza kibarca attıkları sevimli adcıklar. Genç SA örnek bir tutum gösterdi, ilkin ayak takımının sövgülerine hiçbir ilgi göstermeyen takımlar gar alanında sıraya girdiler. Korku içindeki polis temsilcileri, bizce bilinmeyen bu kent içindeki yürüyüşümüzü, önceden kararlaştırılmış bulunduğu gibi bizim semtlerimize doğru değil, ama kent merkezi yakınında bulunan Hofbrauhaus salonuna doğru yönelttiler ilkin. Tören alayımızın sağında ve solunda, bizi izleyen halk yığınlarının gürültüsü durmadan artıyordu. Son takım salonun avlusuna girer girmez, yoğun bir kalabalık, kulakları sağır

edici çığlıklarla, ardımızdan oraya girmeye çalıştı. Onların girmesini engellemek için, polis salonu kapattı. Bu durum dayanılmaz olduğundan, SA'yı yeniden hazırol durumuna geçirdim, kısa bir söylev verdim ona ve polisten kapıların hemen açılmasını istedim. Uzun bir duraksamadan sonra, bunu yapmayı kabul ettiler.

"Semtlerimize erişmek için yeniden aynı yoldan, ama ters yönde yürüdük, ve bu kez saldırıya karşı gerçekten karşı koymak gerekti. Onur kırıcı çığlık ve haykırışlar takımlarımıza soğukkanlılıklarını yitirtemediği için, bu gerçek sosyalizm, eşitlik ve kardeşlik temsilcileri taşlara başvurdular. O zaman sabrımız tükendi ve sağa sola dolu gibi darbeler yağdı; bir çeyrek saat sonra, artık hiçbir kızıl sokaklarda burnunun ucunu göstermeye cesaret edemiyordu.

"Gece gene sert çarpışmalar oldu. SA devriyeleri tek tek saldırıya uğramış nasyonal-sosyalistleri tüyler ürpertici bir durum içinde bulmuşlardı. O zaman düşmanların hesabı görüldü. Ertesi sabahtan başlayarak, Cobourg'un yıllar boyunca acı çektiği kızıl terör bastırılmıştı.

"Marksist Yahudilerin benzersiz ikiyüzlülükleriyle, olgular çarpıtılarak, bizim "katil çeteleri"mizin Cobourg'da "barışçı işçilere karşı bir ölüm savaşı" başlatmış bulundukları ileri sürülerek, bildirgelerle, "uluslararası proletaryanın yoldaşları" bir kez daha sokağa sürülmeye bile çalışıldı. Saat bir buçukta, büyük bir "halk gösterisi" yapılacaktı, ve yörenin onbinlerce işçisi bu gösteriye çağrılmış bulunuyordu. Kızıl terörün kökünü kesinlikle kazımaya sıkı sıkıya kararlı olduğundan, öğleyin, bin beş yüz kişiye sahip olan SA'ya bir yürüyüş kolu oluşturmaları buyruğunu verdim ve, karşıt gösterinin yapılacağı büyük alandan geçerek Cobourg kalesine gitmek üzere, bu kolla birlikte yürüyüşe koyuldum. Bizi hırpalamaya gene cesaret edip etmeyeceklerini görmek istiyordum.

Alana girdiğimizde, gelecekleri bildirilen on bin kişi yerine, biz yaklaştıkça sinip kalan ya da tabanları yağlayan birkaç yüz zavallı heriften başka kimse yoktu.

"Yalnız birkaç yerde, dışardan gelmiş ve henüz bizi tanımayan kızıl müfrezeler bize saldırmayı bir kez daha denedi; ama bu hevesten hemen vazgeçirildi. Ve o ana kadar sindirilmiş bulunan halkın yavaş yavaş nasıl uyandığı, cesaret kazandığı, bizi alkışlama yürekliliğini gösterdiği ve, akşamleyin dönüşümüzde, birçok yerde neşeli çığlıklar bastığı işte o zaman görülebilirdi" (**Mein Kampf**, s. 544).

Ayrıca Münih'teki nazi toplantılarının niteliğini de belirginleştiriyordu Hitler:

"Nasyonal-sosyalist toplantılar [...] gürültü patırdıdan uzak, dingin toplantılar değildiler [...] yurtseverce şarkıların yavanca söylenişleriyle değil, ama ırkçı ve ulusal tutkunun bağnazca bir taşmasıyla son buluyorlardı.

"Daha baştan beri, toplantılarımızda sıkı bir disiplin kurmak ve başkanlık kuruluna kesin bir otorite sağlamak önem taşıyordu. Çünkü burjuva "konuşmacılar"ın etkisiz gevezelikleri değildiler bizim konuşmalarımız, konuları ve biçimleri bakımından, karşı düşüncede olanların karşı saldırısına yol açacak nitelikteydiler" (**Mein Kampf**, s. 480).

"Halkın konuşmamızı dinleme lütfunda bulunması için dilenircesine yaltaklanılmaz, bitmez tükenmez bir tartışma vaat edilmezdi bizde; toplantının sahipleri olduğumuzu, ve bir tek kez bile olsa sözümüzü kesmekte sakınca görmeyecek kişinin acımasızca dışarı atılacağını daha baştan ilan ederdik. Başına geleceklerin tüm sorumluluğunu önceden reddederdik; eğer vaktimiz olursa ve eğer işimize de gelirse, bir tartışmayı belki kabul edebilirdik; yoksa tartışma olmayacaktı, işte bu kadar, şimdilik söz konuşmacı bay filancanındır" (**Mein Kampf**, s. 488).

Ve, 3 Şubat 1921 günü, nazilerin Kröne Sirkindeki büyük yığınsal toplantısından sözederken de şöyle yazıyordu Hitler:

"[...] Başarımızı bütün büyüklüğüyle, ancak insandan duvarlar arasında kendime bir yol açtıktan ve yüksek peykeye eriştikten sonra görebildim. Salon karşımda binlerce ve binlerce insanla dolu devsel bir midye kabuğu gibi açılıyordu. Pist bile insan doluydu [...]"

"Ya geleceği kurmak, ya da yok olmak", buydu konuşmanın başlığı, ve geleceğin burada, gözlerimin önünde olduğunu görmekle de yüreğim sevinç doluyordu.

"Konuşmama başladım ve iki buçuk saate yakın konuştum; ilk yarım saatten sonra, bu toplantının büyük bir başarı olacağını sezdim. Bu binlerce insanla aramdaki ilişki kurulmuştu. Bu ilk yarım saatten başlayarak, gitgide daha da yükselen içten gelme alkışlar sözlerimi kesmeye başladı; iki saat sonra, bu alkışlar, o zamandan beri, bu aynı salonda, birçok kez içime işleyen ve onu yaşamış bulunan herkes için unutulmaz kalacak olan o dindarca suskuya bıraktılar yerlerini. Bu engin yığın içinde nerdeyse bir soluk işitildi, ve son sözlerimi söylediğimde, bir alkış dalgası kabardı, sonra kurtarıcı şarkıyı coşkuyla söylemeye başladı yığın: **Deutschland über alles" (Mein Kampf**, s. 497).

Uzun bir deney sonunda, R. Brasillach'ı büyüleyen bir gösteri durumuna geliyordu nasyonal-sosyalist toplantı:

"Gece. Uçsuz bucaksız stadyum kahverengi giyinmiş sıkışık ve hareketsiz SA taburlarını hayalet gibi gösteren birkaç projektörle ancak aydınlanmış. SA safları arasındaki boşluklar tutumlu kullanılmış. Öbür boşluklardan daha geniş olan biri, stadyumun girişinden tribüne götüren, Führer'in geçeceği bir tür yol oluşturuyor. Führer, ardında kurmay kuruluyla birlikte girdiği ve yığının al-

kış borası altında yerini aldığında, saat tam sekiz [...]

"O tam stadyumu geçtiği anda, alanın dört bir yanındaki bin projektör, gökyüzüne çevrilmiş bir biçimde yanıyor. Gizemli bir kafes gibi, bundan böyle onu çevreleyen bin mavi direktir bunlar. Kırdan bütün gece yandıkları görülecektir onların, ulusal gizin kutsal yerini belirtmektedir bu direkler, ve düzenleyicileri de bu şaşkınlık verici peri oyununa **Licht-dom,** ışık katedrali adını vermiştir. İşte adam, şimdi ayakta, tribününde. Bayraklar dalga dalga açılıyor şimdi. Ne bir şarkı, ne bir trampet sesi. Stadyumun ucunda, kahverengi grupları birbirinden ayıran boşluklardan her birinin önünde, sancaktarların ilk safları ortaya çıktıkları zaman son derece olağanüstü bir sessizlik egemen oluyor. Tek ışık gerçekdışı ve mavi katedralin ışığı, bu ışığın ötesinde kelebeklerin, belki de uçakların, ya da düpedüz toz parçalarının fır döndükleri görülüyor. Ama bayrakların üzerine, onların kırmızı yığınını belirten ve ilerlerken onları izleyen bir projektörün bakışı konmuş. İlerlerken mi? Bu bayrakların aktıklarını, kahverengi granit içinde önceden hazırlanmış o boşlukları doldurmak üzere, kocaman ve ağır bir kaymayla, karşı konulmaz bir biçimde, kırmızı bir lav akışı gibi aktıklarını söyleme isteği duyuluyor daha çok. Hemen hemen yirmi dakika sürüyor görkemli ilerleyişleri, ve adımların boğuk gürültüsünü ancak yanımıza geldiklerinde duyuyoruz. Bayrakların gelip ayaktaki şansölyenin önünde duracakları bu ana değin yalnızca sessizlikti egemen olan. Bir başka gazegende, astronomlar için bir gösterinin sessizliği gibi doğaüstü ve mineral bir sessizlik. Bulutlara dek mavi çizgili kubbe altında, geniş kırmızı akışlar yatışmış şimdi. Yaşamımda daha olağanüstü bir gösteri görmüş olduğumu sanmıyorum. Bitirmek üzere, gerilmiş kollar ve çığlıklarla bu sessiz yığın içinde çalkantılar yaratan Hitler'in ko-

nuşmasından önce ve sonra, şarkılar söyleniyor: **Deutschland über alles,** Kızıl Cephe'de ölmüş ve nazizme tepki gösterenler tarafından öldürülmüş arkadaşların ruhlarının süzülerek uçtuğu **Horst Wessel,** ve savaşın askerleri şarkısı:

"Dünya iyisi bir arkadaşımı vardı;
Artık olmayacak..."

(R. Brasillach: **Notre avant-guerre,** VI, Le mal du siecle -Le fascisme- Plon, 1941, s. 268).

3. Falanjist Törenler

Bu genişliğe yükselmiyordu falanjist törenler, çünkü faşizm ya da nazizmin yığın temeline hiçbir zaman sahip olmamıştı Falanj, ve zaferi de acımasız bir iç savaş sonucuydu. Gene de, 14 Mart 1934 günü, büyük Valladolid toplantısında tastamam aynı üslupla karşılaşılıyordu: falanjist bayrak ve simgelerle kaplanmış salon; taşkın hava; bir tek sesle haykırılan dobra dobra sloganlar; J. A. Primo de Rivera'nın konuşmasıyla doruğuna varan çılgınca alkışlarla karşılanan yöneticilerin girişinde, gerilmiş kol, faşist selam. Falanjist milisin komandolarında da, Madrid yakınlarında sözde sosyalist gençlik örgütü üyeleri tarafından öldürülen genç bir falanjistin ölümünden sonra, otomobilli falanjist katillerin, kalabalık bir semtte, sosyalist gençleri taşıyan bir otobüsün durmasını bekledikleri ve yolcular indikleri sırada üzerlerine körü körüne ateş ederek, 2 kişiyi öldürüp 4 kişiyi yaraladıkları 10 Haziran 1934 akşamındaki gibi, aynı uygulama saptanıyordu[8]. Madrid'de, 19 Mayıs 1939 günü, falanjist bayraklarla, flamalarla, falanjist birliklerin sokaklarda haykırdıkları Franco adını yineleyen amblemlerle dolu bir kentte, yeni rejim ileri gelenlerinin ardın-

[8] PAYNE, **op cit.,** s. 44 ve 45.

daki varlığına karşın, yalnız, resmî tribünden kopup uzaklaşmış **Caudillo** törene başkanlık ederken, büyük askeri zafer töreninde de tablonun içeriği hizmetini aynı protokol görüyordu.

ÇÖZÜMLEME VE YORUM

Faşist hareketler pratiğinde, bize birçok yön hem tamamlayıcı, hem de ayrılmaz gibi görünüyordu. Bir yandan en göz alıcı biçimi açık havada ya da bir salonda düzenlenen yığın toplantısı olan (yığınları inandırmaya yönelik) yapıcı propaganda gösterileri, ister bu gösteriler dışında, ister bu gösteriler vesilesiyle, isterse bu gösteriler sırasında uygulansın, silahlı grupların terörcü eylemiyle bir bütün oluşturuyorlardı. İnandırma ve zorlama, tamamlayıcı iki kanadıydı faşist pratiğin. Ayrıca bunların her ikisi de aynı tipte bir zor kullanılmasına bağlı gibi görünüyorlardı. Öte yandan, propaganda gösterilerinde olsun, terörist eylemler için olsun, sonu gelmez bir ayin usulüne varan biçimsel hazırlanma, korku havası ve/ya da kurulma olanağı sağladığı inanç birliğiyle, çok önemli bir başarı öğesiydi tasarlanan eylemin. Faşist pratiğin biçim ve içeriğinin birbirlerine sıkı sıkıya bağlı bulundukları, birincisinin ancak ikincinin ışığında anlaşılabileceği, ve her ikisinin de ancak hareketlerin temel ereklerine sürekli bir göndermeyle tamamen kavranabileceği anlamına geliyordu bu[9].

[9] İzleyen çözümlemede, **Mein Kampf**'a birçok göndermede bulunulacak; şaşmamak gerekecektir buna. Bir hareketten öbürüne, tamamen benzer bir pratikle karşılaşılıyordu. Faşist ideologlar, bu pratiğin nedenleri üzerinde, şurada burada, kimi düşünceler ileri sürüyorlardı; ama en canlı, en tutarlı, en köktenci düşünce, hiç kuşku yok ki nazizmin eylem **ilkelerini** açıklıkla dile getiren Hitler'in düşüncesiydi. Özsel olarak, görüleceği gibi, her üç harekette de ortaktı bu ilkeler.

1. Biçimsel Yönler

Birçok biçime bürünebilen bir nitelik taşıyordu bu yönler:

a) Kimileri **hareketlere halk partileri süsü verme** ereğini güdüyordu bu yönlerin; partilerin adları bile bu niyeti açığa vuruyordu. Ulusal etiketine, başlangıçta, ücretli yığınları ilgilendirmeye özgü bir terim ekleniyordu: nasyonal-sendikalist, nasyonal-faşist[10], nasyonal-sosyalist gibi; bu son parti, durumun daha da açık olması için, bir de işçi sıfatı ekliyordu.

İşçi hareketine özgü renklerin, her hareketin özel koşullarına uyarlanmış kullanımı da aynı niyete bağlıydı. Anarşist akımın İspanya'daki önemi, Falanj'ın kızılla birlikte karayı da benimsemesine yol açıyordu. Almanya'da, Alman kentlerini kızıla boğan naziler, "Marksist partiler"den söküp alıyorlardı bu rengin tekelini: afişler, simgeler, bayraklar, her şey kızıldı, çünkü "yalnız afişlerimizin kızıl rengi bile (karşıtlarımızı) toplantı salonlarına çekiyordu" diye yazan Hitler, şöyle açıklıyordu bunu:

"Solu çılgına çevirmek için, onun öfkelenmesine yol açmak için, ayrıca, toplantılarımızı baltalama ereğiyle de olsa, onu toplantılarımıza gelme zorunda bırakmak için, iyice ve derin derin düşünüp taşındıktan sonra, afişlerimiz için kızıl rengi seçtik, çünkü bu adamlara kendimizi dinletmenin tek yolu buydu" (**Mein Kampf**, s. 482).

Ensonu, Parti içersinde "arkadaş" teriminin kullanılması ya da üyelerin birbirleriyle sen diye konuşmaları gibi, J. A. Primo de Rivera'nın falanjistler arasında zorunlu duruma getirmek istediği şeyler de işçi partilerinden ödünç alınmış alışkanlıklardı.

[10]Faşist terimi, geçen yüzyılın sonlarında Güney İtalya'nın yaşadığı büyük toplumsal hareketleri yönetmiş bulunan "emekçi fascioları"na (emekçi dernekleri) açık bir göndermede bulunuyordu.

Her hareketin ilk adımlarında, bu düzeydeki karışıklık, klasik ulusalcılarla tutucuları kaygılandıracak derecede büyüktü. Nazileri hiç mi hiç anlamadıklarından, bolşevik renkli gösterileri karşısında, onları "gizli sosyalistler" sanan "bu tavşan postuna bürünmüş alık burjuvaların korkusu karşısında çoğu kez katıla katıla güldük" diye belirtiyordu bunu Hitler (**Meln Kampf**, s. 481).

b) Bayrak ve amblem bileşimi daha karmaşık niyetlere yanıt veriyordu. Bilgili ulusalcılar anlayabiliyorlardı bunu. Örneğin İtalyan "demet"i ("fascio"), Roma'nın büyüklüğü ve ondan doğan emperyalist özlemleri yansıtıyordu. Falanj'ın boyunduruk ve beş oku ise, Katolik kralların amblemini yineliyor ve altın yüzyıl ispanyolluğunun yeniden canlanma umudunu uyandırıyordu. İşçi hareketinden ödünç alınmış biçimler içinde bütünleşmeleriyle, her iki hareket de, halk ile ulusun kendi egemen erekleri içinde barışmasını anımsatıyorlardı. Bu bakımdan başyapıt,. 1918 öncesi imparatorluk Almanyası renklerinin (siyah-beyaz-kırmızı) yalnızca yeniden biçimlendirilmesine dayanan bayrağı (kırmızı zemin üzerinde beyaz yuvarlak, ortada siyah gamalı haç) Hitlerci özlemleri tam olarak özetleyen nasyonal-sosyalizm tarafından oluşturuluyordu:

"**Çünkü gerçekten bir simgedir bu!** (altı metinde çizilmiş). Yalnız hepimizce çok sevilen, ve bir zamanlar Alman halkına o denli onur kazandırmış bulunan eşsiz renkler geçmişe karşı saygımıza tanıklık ettikleri için değil, hareketimizin özlemlerinin en iyi bürünümü oldukları için de. Biz nasyonal-sosyalistler, bayrağımızda programımızı görüyorduk. Hareketin toplumsal düşüncesini görüyorduk **kırmızıda** (altı metinde çizilmiş); **beyazda** (altı metinde çizilmiş), tanrısal düşünceyi; gamalı haçta da aryenlerin ve, Yahudi düşmanı olan ve her zaman da öyle kalacak olan üretken çalışma düşüncesinin zaferi için

savaşım misyonunu görüyorduk" **(op. cit.,** s. 494).

Gamalı haçın (**hakenkreuz** - pençeli haç) dolaysız kökenin, çoğu kez söylendiği gibi doğu efsanelerinde değil, ama Alman armacılığının ta kendisinde olduğunu, R. Alleau bence inandırıcı bir biçimde gösteriyordu[11]. Irkçı efsaneler ve Hohenzollern'ler armasıyla ilgili ve, birçok yazarın da belirttiği gibi, daha önce Baltık çete ve gizli ırkçı dernekleri tarafından kullanılmış bulunan bir simge olan gamalı haç, kralcı ve ırkçı çevrelerin hitlerciliğe katılması için siyasal bir çağrı oluşturuyordu.

c) Hareketin gücü ve karşı konulmaz niteliği, bir araya getirdiği yığınların bütünsel inanç birliği, dayattığı disiplinli ve çekingen bağlılık konusundaki üçlü önerisi, her parti biçimsel pratiğinin çeşitli düzeylerinde içkindi:

— **Demet** ve **oklu boyunduruk**, aynı zamanda yararlı düşünceler esinlemeye özgü güç ve kudret, birlik ve bağlılık simgeleriydiler de. R. Alleau, **hakenkreuz**'un esinlediği ve köklerini bilinç altından alan korkunun payını çok güzel betimliyordu: "Bir merkez çevresinde dönen dört orak biçimi", "hasat, biçilmiş başağın simgesel ölüm ve dinsel Cermen topluluk yaşamı içindeki yeniden canlanma simgeselciliği", çok belirgin biçimde sungusal bir nitelik taşıyan bu çevrim, bu büyüleyici dönmenin amansız hareketi tarafından "dış karanlıklar" içine atılmış bulunan "aryen ırk düşmanları" için **hakenkreuz**'un korkutucu anlamını vurgular. NSDAP'ın başından beri Hitler'in içinde her zaman bir "kavga topluluğu" gördüğü siya-

[11]**Hitler et les sociétés secrètes,** s. 258, Grasset. R. Alleau'nun tanıtlaması, gamalı haçı seksüel bir simgeye indirgeyen W. Reich'ın tanıtlamasından **(op. cit.,** s. 103) daha doğru gibi geliyor bana: belki seksüel bir simgeydi kısmen, ama R. Alleau tarafından incelenen öbür simgesellikler, gamalı haçın öz anlamını daha tam bir biçimde ele alma olanağını sağlıyorlardı.

sal örgüte kendini en doğal biçimde kabul ettiren o dinamik ve saldırgan anlam, ola ki bu oldu"[12].

— Yazılan, haykırılan, bin kez yinelenen **sloganlar,** toplanma çığlıkları ve selam biçimleri, özellikle kolektif kullanımlarında, faşist ayinlerin, önemli bir bölümünü oluşturuyorlardı: Faşistler, **"Eia, eia, eia, alalà"**, **"Duce! Duce! Duce!" "A chi l'Italia? A noi!"** ("İtalya kimin? Bizim!") diye bağırıp çağırırken, Falanjistler: **"Arriba Espana!"** ("Yaşasın İspanya!"), **"Espana Una, Grande y Libre!"** ("Bir, Büyük ve Özgür İspanya!") ve **"Franco! Franco! Franco!"** sözcüklerini haykırıyor, daha sonra nazilerin **"Sieg! Heil!"**leri yankılanıyordu. Hareketin içinde olduğu gibi dışında da, güç, coşku ve inanç birliğini yüceltmeye özgü gösterilerdi bunlar. Bu alanda, ister büyük gösterilere bir son versin, isterse saldırı grupları tarafından sokaklarda söylensin, **şarkı** önemli bir rol oynuyordu. Şarkıların sözleri, parti belgilerini yineliyor, partinin eylem ve ölülerini övüyor, partinin geçmişini efsaneleştiriyor, eyleme çağırıyor ve ölümü yüceltiyorlardı. SA'lar ile SS'ler, örneğin şöyle bir şarkı söylüyorlardı:

"Habire uğraşıp duran saldırı kollarıyız biz; en ön sırada cesaretle saldırırız biz! Çalışmaktan terle kaplı alın, mide açlıkla kazınmış boş; isten kapkara nasırlı el kavranış silahları! Böyledir son savaşa hazır saldırı kolları; ne zaman düşmanlar susacak, ancak o zaman kurtulacağız biz. Tartışma söz konusu değil! Hiçbir şeye yaramaz bu. Adolf Hitler'imizle birlikte, cesaretle saldıracağız biz!

(Değişke) **Saldırı kolları şimdiden hazır ırk kavgasına. Ne zaman kan içinde yüzecek Yahudiler, ancak o zaman kurtulacağız biz. Tartışma söz konusu değil...**

Yaşasın Adolf Hitler, çünkü daha şimdiden yürüyor

[12]R. ALLEAU, **op. cit.**, s. 265.

ve Alman Devrimi'nin bayrağı altında savaşa atılıyoruz! Barikatlara koşun! Ancak ölüm yenebilir bizi. Hitler diktatorasının saldırı kollarıyız biz"[13].

Kimi zaman da düpedüz adam öldürmeye çağırıyordu şarkı. Şu şarkıyı da söylüyorlardı SA'lar:

"Sokakların kaldırım taşında bileyin uzun bıçakları! Yahudi mumbarından bok çıkaracak bıçaklar. Kan yağmalı kan sopa yağmuru gibi bol.

Sıçarız Yahudiler cumhuriyetinin özgürlüğüne. Gelsin hele bir misilleme saati, her yığınsal kıyım için hazırız biz.

Sinagog'da bir kara domuz yakalayın! Parlamentolarda el bombaları sallayın! Kan yağmalı kan...

Kovun Prensin yatağını kirleten orospuyu. Yahudi yağıyla yağlayın giyotini! Kan yağmalı kan..."[14].

Çılgınca jestler ve çığlıklarla eşlik edilen büyüleyici söz, sözsel öfke, saldırgan bir sözcük dağarcığı kullanımı, dinleyicilerle doğrudan iletişim: Bazen kalabalığa karışan, kendilerinden mucize beklenen ermişlere gösterilen davranışlara yol açan, bazen de görkemli ve uzak, kendilerini halklarının tarih yalvaçları gibi gösteren faşist şeflerin ortak hitabet yöntemleriydi bunlar.

—**Üniforma** —kara gömlek, kahverengi gömlek, kara SS giysisi— **giymiş,** her genel gösteride hazır, terörist parti eylemlerinin uygulayıcısı **saldırı gruplarının geçit töreni olsun,** ne zaman önemli bir siyasal (Almanya'da 30'lu yılların seçim dönemleri, İspanya'da Halk Cephesi'nin zaferini izleyen günler) ya da toplumsal (1921 ve 1922'de Kuzey İtalya kırları ve büyük kentlerinde olduğu gibi) savaşıma girişilse, sokaklardaki, hiç değilse büyük

[13]Aktaran R. ALLEAU, **op. cit.,** s. 193

[14]Aktaran R. ALLEAU, **op. cit.,** s. 194. Görüldüğü gibi, ideolojiden açık uygulamalara, ölüm kamplarındaki büyük yığınsal cinayetlere götüren koşullandırma düzeneğine yaklaşıyoruz burada.

merkezlerdeki hemen hemen günlük sürekli gösteriler olsun, onu sokağın rakip kabul etmez, her ne olursa olsun sokağın fethinde kararlı, karşı konması olanaksız egemeni göstermeye yönelik fiziksel bir her yerde hazır ve nazırlık kazandırıyorlardı faşizme.

Yukarıda söz konusu edilen üçlü öneri, en geniş ölçüde, hareketlerin örgütledikleri yığınsal toplantılarda gerçekleşiyordu. Bu toplantılarda, yukarda incelenen bütün öğeler (bayraklar, flamalar, amblemler, sloganlar ve şarkılar, silahlı grupların gösterisi, şefin varlığı, binlerce katılıcının toplanması) bir araya geliyor, çok titiz bir sahneleme bütün davranışların çılgınlığa kadar gitmesini sağlıyordu.

Son olarak, böyle bir eylem üslubunun, başarılı olmak için, bir yandan afişten saldırı grubuna değin, hareketin her yerde hazır ve nâzır olmasını sağlamaya yetenekli büyük parasal olanaklar; öte yandan, karşıtların hiçbir saldırısının etkili ve terörist kudurganlığı olduğu gibi yapıcı propaganda selini de durdurmaya yetenekli olmaması gerekiyordu.

2. Propagandanın Temelleri

Devrimci partilerin ağzını kullanma sorunu, halk yığınlarına seslenme yönündeki kaçınılmaz zorunluluktan doğuyordu. Bir tür olta hizmeti görüyordu bu yoldaki alıntılar. Öte yandan yığınlar, istenen ideolojik etkinin içlerine sinmesi için, onları koşullandırmaya yönelik teknilerin egemenliği altına da almıyorlardı. Halktan kişilerin kendi derin özlemlerine gerçekte ters düşen fikirleri ve bir programı kabul etmeleri gerektiğine göre, güç bir işti bu. Ancak dinleyiciler, dinledikleri sözlerin gerçek niteliğini anlama yeteneksizliği içinde bulundukları zaman etkili olabilirdi böyle bir propaganda. Gerçi, faşizmin özsel ideolojik izlekleri, görmüş bulunduğumuz

gibi, kendi başlarına at izini it izine karıştırmaya yetiyordu. Ama, ne kadar sakınımlı olunsa azdı bu konuda: birçok sis perdesi, bir tek sis perdesinden yeğdi. Sosyalist etiket, kızıl renk, devrimci sözler, "yurttaşlar" bunları yuttuklarına göre, daha şimdiden etkili bir anlama engeli oluşturuyorlardı. Daha tam bir koşullandırma, yeni düzen olarak adlandırılan kurulu düzen içinde bütünsel bir erimeye götürebilecekti yığınları. Koşullandırma teknikleri işte burada giriyorlardı işin içine.

Tamamlayıcı bir saptama ve tamamlayıcı bir koyut (postüla) görünüyordu bu tekniklerin temelinde: yığınların onaması olmadıkça, hareket güçsüz kalacaktı. Hitler sık sık duruyordu bu konu üzerinde. Ama, faşizmin seçkinci görüşlerinin sonuçlarından biri olarak, yığınların, tanım gereği ancak ilkel yeteneklerle basit ve yabanıl tepkilere sahip olabilecekleri koyutuyla birlikte bulunuyordu bu saptama.

En geniş yığınları sürüklemek için, propagandanın her ne denli onlar tarafından anlaşılması gerekiyorsa da:

"Her propaganda [...] kendi tinsel düzeyini seslenecei kimseler arasındaki en sınırlı anlama yetenekleri sınırı içinde tutmalıdır. Bu koşullarda erişilecek insanlar yığını ne denli kalabalıksa, propagandanın tinsel düzeyinin de o denli düşük olması gerekir" (**Mein Kampf**, s. 181).

"Büyük yığının anlama yeteneği çok sınırlı, zekâsı küçük, buna karşılık bellek eksikliği büyüktür" (**İd**).

Yığınların bu hor görülmesi, seslendikleri kişilerin anlayış düzeyini gerçekte **düşürmeye** yönelik koşullandırma tekniklerinin çıkış yoluydu.

a) Propaganda usa değil, ama kesin biçimde içgüdüsel duygulara yönelmeliydi.

"Propaganda sanatı, düş gücünün etkili olduğu, içgüdü tarafından yönetilen büyük yığınsal çevrelerin anlayabileceği düzeyde, psikolojik bakımdan elverişli bir

biçim alarak, o çevrelerin kalbine giden yolları bulmanın ta kendisidir" (**Mein Kampf,** s. 181).

Mussolini de bu zorunluluk üzerinde duruyor ve halk yaşamının derin özelliğini onda yeniden bulduğunu ileri sürüyordu:

"Demokrasi, halkın yaşam üslubunu, yani bir davranış çizgisini, yani rengi, gücü, özgünlüğü, beklenmediği, gizemi, sonuç olarak, yığınların ruhunda önemli olan her şeyi yok etti" (aktaran Nolte, II, s. 328).

Duygusal tepkiler ardındaki bu koşma, Hitler'in birçok kez erdemlerini övdüğü bağnazlık ve hoşgörüsüzlüğü körükleme olanağını sağlıyordu. "İnsan duygularının ve ruh hallerinin volkanik püskürmeleri"ne yol açmalıydı propaganda (Hitler).

Düş gücünü etkilemeye, gizemli bir atılım, coşku, tutkusal bir iklim yaratmaya yönelik protokol ve ayin yönteminin önemi de anlaşılıyordu böylece. Gösterilerin "koregrafik ve pitoresk yönü"ne (Mussolini) verilen önem, istenen etkiye elverişli bir alıcılık durumu yaratıyordu. Dinleyicilerin entelektüel yetenekleri ne denli küçültülürse, propagandanın etkisi o denli büyük olacaktı. Alıcılık koşulları, ancak "insanın özgür istencinin yumuşaması" (Hitler) olanağını sağladıkları zaman iyiydi.

b) Propaganda, etkili olmak için, "basmakalıp formüller yardımıyla" (Hitler) bıkıp usanmadan yinelenen çok az sayıda birkaç noktanın sistemli kullanımına dayanmalıydı. Bu tanıtıcı yineleme, karşıt konumlarla hareket konumunun sergilenmesi ne denli ayırtısız, ne denli akla kara durumunda yapılırsa, o denli başarılı olacaktı. "Örneğin bir sabunu övmeye yönelik, ama aynı zamanda öbür sabunların da iyi olduklarını gösteren bir afiş konusunda ne denebilir? Yalnızca baş sallanır" diye yazıyordu Hitler (**Mein Kampf**, s. 183).

Düşmanın durmadan yerilmesi, kuşku götürmez bir

propaganda yöntemiydi öyleyse, karaçalma kampanyaları onu büsbütün değersizleştirme olanağı sağlardı. Bu yüzden de propaganda, herhangi bir gerçeğin araştırılmasıyla hiç mi hiç uğraşmazdı: yalnızca harekete yararlı olan şeydi gerçek.

Hareket ile onun düşmanları arasındaki karşıtlığı bu Maniheizmce gösterme biçimi, yığınların birçok öbürleri arasında bir hareketten başka bir şey olmayan hareketin haklılığı üzerine soru soramamaları ve darbelerin tek bir düşman üzerinde toplanabilmesi için, ister istemez düşmanı tekleştirmeye götürüyordu:

"Kendi öz yandaşlarımız yığınına savaşımın tek bir düşmana karşı veriliyormuş gibi görünmesi için, son derece çeşitli bir düşmanlar çokluğunu her zaman aynı yığın içine koymak gerekir. Bu onun kendi haklılığına olan inancını güçlendirir ve ona saldıran kimselere karşı öfkesini artırır" **(Mein Kampf.** s. 122).

Bütün hareketler için geçerliydi bu malgama: J. A. Primo de Rivera'nın "ayrıcalıklılar bolşevizmi"ne karşı yönelttiği sert eleştirileri anımsayalım. Ama en köktenci tekleştirme de, aynı zamanda hem plutokrat hem de bolşevik Yahudi izleği aracılığıyla, nazizmde yapılıyordu.

Koşullandırmanın ereği olan en ilkel içgüdü ve ürküntüleri uyandırmaya yarayan usdışının bir sel gibi ortalığı kaplamasıyla da işte bu düzeyde karşılaşılıyordu: çünkü sözcük dağarcığı bütünüyle tutkusaldı bu düzeyde. Savaşım, öyle olduğu söylense bile, yalnızca haksızlığa karşı haklılığın savaşımı değildi. Daha da derindi: hastalığa karşı sağlığın, leş kokularına karşı temiz havanın, çürümeye karşı temizliğin savaşımıydı. Yaşamayı engelleyen kişiydi düşman: ona nasıl diş bilenmez, onu gebertmek için elden gelen her şey nasıl yapılmazdı? İnsan tutkularının volkanik püskürmeleri kendini işte böyle gösterebiliyordu.

c) Propaganda yığınsal olmalı, öyleyse halkla olan bütün iletişim olanaklarından yararlanmalıydı. Ama yığınların tam bir etki altına alınmasını sağlamak, ve bunu onların her yerde karşılaşılan basit ve görünüşte sağduyulu sloganlar aracıyla, hareketin, yalnızca haklı olabileceğini düşünmeye götüren ve tanıtmacı bir yinelemenin sonucundan başka bir şey olmayan düşüncesiz, edilgen kabullerine dayanarak sağlamak, kimi araçlara ayrıcalık tanınmasını gerektiriyordu. Örneğin, istene istene okunan yazı, ancak düşük bir verim sağlıyor, gazete ve kitap daha çok parti üyelerine, ya da aydınlara seslenivordu. Karşı düşünceler de ileri sürdürtebilirdi gazete ve kitap; çünkü okurken düşünebilir, öyleyse eleştirebilirdi de insan. Kısacası, gazete ile kitabın etkililikleri çok sınırlıydı. Oysa propaganda, kendini herkese kabul ettirmeliydi; yığınlar öğrenmeli, ister istemez etkisinde kalmalıydı onun. Duvarları kaplayan ve son derece basit içerikleri ister istemez okunan saldırgan afişlerin her yere yapıştırılması gibi, "insanın aklını işe daha az karıştıracağı, bakmak, olsa olsa kısacık metinleri okumak ona yeteceği" için, "filme dek bütün biçimleriyle resmin" kullanılması (**Mein Kampf**, s. 468) gibi, o dönemde varolan görsel-işitsel araçlardan o güne değin görülmemiş bir ölçüde yararlanılmasının nedeni de işte buydu.

1930'dan başlayarak, radyo ve plak hitlerci propaganda tarafından bol bol kullanılacaktı. Çünkü yığınları kendine çekmenin en elverişli yolu sözdü: akademik konferansçının sözü değil, ama yığınların büyüleyicisi olan Şef'in büyülü sözü. Kitabında bu "büyülü" sözünü sık sık yineliyordu Hitler. Böylece yığınların fethedilmesinin en uygun yeri büyük halk toplantılarıydı. Hareketin bütün kendini kabul ettirme biçimlerinin üst üste gelmesi sayesinde, ayrıca tutkusal olarak bir araya gelmiş binlerce insanın, duyduklarından çok kendisini çevreleyenler ta-

rafından etkilenen tek bireyi güçlü bir büyüleme aracı oluşturmaları sonucu, koşullandırma olanakları çok büyüktü bu toplantılarda:

"Henüz kendini bulmaya çalışan herhangi biri, üç dört kişinin kolektif telkin ve coşkusunun güçlü etkisiyle sürüklendiğini hisseder; gözle görülür başarı ve binlerce onay ona yeni öğretinin haklılığını gösterdiği ve ilk kez olarak onda kendi eski görüşlerinin doğruluğu konusunda kuşkular uyandırdığı zaman, işte o zaman yığınsal telkin dediğimiz o inanılmaz etkiye kapılır" **(Mein Kampf**, s. 476).

d) Başarısının tam olması için, her propaganda eylemi **aynı zamanda** bir güç gösterisi de olmalıydı. Biri olmadan öbürü de olmazdı; çünkü hareketin daha fizik yetenekliliğiyle dayanılmaz olduğu düşüncesini uyandırmak gerekiyordu. Bu nedenle de düzene, disipline, militer niteliğin gösterilmesine, her türlü çelişkinin yadsınmasına çok önem veriliyordu. Koşullandırma, ancak bu fizik yeteneklilik kendini herkese kabul ettirdiği zaman tamdı. Gerçekte, faşist mitingten önce sokaklarda, başta bando mızıka, yaya ya da bayraklar ve amblemlerle kaplanmış kamyonlarla, geçit törenleri yapılıyordu.

Kendilerinden önce ve sonra sokak gösterileri yapılan toplantıların sıklığı, güçlülük izlenimini pekiştiriyordu. Weimar cumhuriyetinin son seçim kampanyalarında, naziler sürekli olarak öne çıkmak için büyük çabalar gösterdi: örneğin, Aşağı-Saksonya'daki küçük Northeim kentinde[15], 1932 başkanlık kampanyasının son on günü boyunca, hitlerci miting ve geçit törenleri her gün birbirini izledi. Ama bu gösteriler, yapıcı propagandadan ayrılmaz bir şey olan fizik zorbalık gösterme fırsatlarından biriydiler de.

[15]W. SHERIDAN ALLEN'ın kitabında Thalburg adıyla gizlenen kent, **Une petite ville nazie 1930-1935**, Laffont, 1967.

3. Fizik Zorbalık

Hareketler tarafından fizik zorbalığa başvurulması, daha önce de belirttiğimiz gibi, hareketlerin ortaya çıkışlarıyla hemen hemen aynı zamana rastlıyordu. Oysa, daha ilk eylemlerden başlayarak, hareketler geliştikçe kendilerini gösteren kimi özellikler de beliriyordu.

a) **Başta gelen hasmı, işçi örgütleri ve işçi militanlar oluşturuyordu.** İlk faşist zorbalık gösterisi, nisan 1919'da, Milanolu grevcilere karşı yapılıyordu. Görmüş bulunduğumuz gibi, sosyalist **Avanti** gazetesi merkezinin yakılmasıyla bitiyordu bu gösteri. Münih'te ilk SA darbeleri sosyalistlere yöneliyor; falanjistler tarafından işlenen cinayetler, toplumu "marksistler"den kurtarıyordu.. Bu temel yönelim, değişmeyecekti. Faşist zorbalığın kurbanları, iktidarın alınmasından önce, özsel olarak marksist partilerdi. Nazi örneği de bu yönelime ters düşmüyordu. Yahudi düşmanı zorbalıklar, 1933'ten önce, çoğu kez fiziksel olmaktan çok sözsel bir nitelik taşıyor, öyleki birçok gözlemci Yahudi düşmanlığında daha çok hitlerciliğin durum ve koşullara bağlı bir izleğini görüyordu. Örneğin Northeim'da, naziler tarafından verilen birçok söylevde her ne denli Yahudi düşmanı bildirimlerde bulunuyorduysa da, kentin Yahudi halkına karşı somut bastırma önlemleri ancak 1933 martında alınıyordu. Northeim Yahudileri, bu tarihe değin, Nazilerin Yahudi düşmanlığına büyük bir önem vermiyorlardı[16]. Buna karşılık, işçi militanların hırpalanma ya da öldürülmesi, komünist, sosyal-demokrat parti ve dernek binalarının yağmalanma ve yakılıp yıkılması, her yerde günlük olay durumuna geliyordu. Faşist zorbalık böylece, özünde marksist yıkıcılığa karşı, düzenin koruma öğesi gibi görünüyordu. Bu saptamanın toplumsal etkisi hiç kuşku-

[16] W. SHERIDAN ALLEN, **op. cit.**, **s. 252.**

suz çok büyük olabiliyordu, yeter ki topludurum (konjonktür) buna elverişli olsun.

b) **Zor eylemi,** erişilecek özsel erek olan işçi hareketinin ortadan kaldırılmasına göre **örgütleniyor,** serin kanlılıkla hazırlanıyordu. Hareketin stratejisinin öğesi olarak, büyük bir dikkatle sahnelenen zor eylemi, çeşitli komünlerden saldırı gruplarının katılmasını gerektiriyor, bu yüzden de belli bir militer eylemce niteliği kazanıyordu. Kimi zaman, ve **squadrist**'lerde çok sık olmak üzere, hasım, baskından günlerce önce uyarılıyor, baskının kendisine vereceği trajik sonuçlar günlerce önce bildiriliyordu. Bu yüzden, baskından sonra, şefler zor eylemini hasmın şu ya da bu girişiminden öfkeye kapılan birliklerinin kendiliğinden tepkisiyle haklı göstermeye çalışsalar da, kendiliğindenlik dış görünüşten başka bir şey değildi. Asıl önemli olan, verebileceği bütün sonuçların apaçık bilinciyle, eylemcinin **hazırlanması** idi. Körü körüne öfkelenme, burada yalnızca bir görünüştü.

c) **Faşist zorbalık, bile bile kışkırtıcı bir nitelik taşıyordu.** Örneğin 1922'de Cobourg'un seçilmesinin kendisi bir kışkırtmaydı. Naziler, tepki göstereceğini ve bir halk kızgınlığının patlak vermesinden kaçınmak için kimi isteklerde bulunacağını bile bile, belediye örgütü olan eski bir kasabada toplanıyorlardı. Ama Hitler'in, belediye görevlileri kurulunun iyi niyet kanıtı olarak önerilen koşullara uymanın önleyebileceği çatışmalar gerçekten patlak verince, sonradan haklı olduğunu ileri sürmek, aşırı sözcüklerle marksist-terörü sergilemek, ve ona karşı kazanılan zaferi açıkça övmek üzere, sosyal-demokratlarla çatışma tehlikesini göze alarak, bu koşulları kabul etmediğini de biliyoruz. Bir başka kışkırtma türü de sıkça görülüyordu. **Squadrist**'ler bir hasma kendisine karşı hazırlanan bir saldırıyla gözdağı verdikleri zaman, bu işi genellikle ona, örneğin oturduğu yerden çekip gitme ya

da seçimle geldiği bir görevden ayrılma gibi onca kabulü olanaksız kimi koşulları eğer kabul ederse kurtulacağını bildirerek yapıyorlardı. Hele bir boyun eğmesin, zorbaca eylem o zaman (sorumlulukların tam bir tersine çevrilmesiyle) bu kabul etmeyişin dayanılmaz, "kışkırtıcı" niteliğiyle doğrulanıyor, ve zorbalık o zaman yalnızca dikkafalıya karşı değil, ama onun —küçük oturma yerlerinde çoğu kez nüfusun tümü olan— "suç ortakları"na karşı da haklılık kazanıyordu.

Fiziksel zor kullanılmasından önce yapılan kışkırtma, özünde saldırgan olmasına karşın, bu zorbalığı sıkı sıkıya savunucu bir girişim olarak gösterme olanağını veriyordu. Faşistlerin istediklerini kabul etmeyenin bu zorbalığa katlanması gerektiğine göre, terörist nitelikte olmasına karşın, propagandacılar (marksist teröre karşı) antiterörist erdemlerle süslüyorlardı bu zorbalığı. Ensonu, ahlâksal bir renk de veriliyordu ona: Hasımların "kötü niyeti" yüzünden zorunlu duruma gelmiş bir cezalandırma oluyordu zorbalık. Gentile zorbalığı büyük bir ustalıkla teorileştiriyordu[17].

Ayrıca, hasmın yalnızca varlığı bile, faşistler tarafından hazırlanan bir kışkırtmayla ortaya çıkarılması gerekmeyen sürekli bir kışkırtma oluşturuyordu. Bu yüzden de marksist sayılan herkes üzerine ateş etmeye değin gidilecekti. Nolte şöyle anlatıyordu:

"En tanınmış **squadrist**'lerden biri olan Sandro Carosi bir gün birkaç başka faşistle birlikte işçilerin gidip geldiği bir kahveye girdi; tabancasını çekti ve, yayvan bir gülümsemeyle, bir müşteriyi başına bir fincan koyarak bir duvar dibinde dikilmeye zorladı: ne yaman bir nişancı olduğunu göstermek istiyordu. Ateş etti, fincanı vuramadı ve adamı öldürdü. Bunun üzerine, çok üzül-

[17]Bk. **Supra.**

müş gibi yaparak, silahı artık gerektiği gibi tutamadığını söyledi. Bir gazete de olayı "başarısız bir Guillaume Tell" başlığıyla verdi"[18].

d) **Zorbaca eylemler, yığınsal bir anti-marksist terörizmin geliştiği düşüncesine yol açma ereğini güdüyordu.** Buna göre, hareket bu yığınsal terörizmin bir katalizöründen başka bir şey değildi. İlkin çoğu kez kalabalık bir katılım çağrısında bulunan eylemin oluşma biçimiyle yaratılıyordu bu izlenim: **Squadrist**'ler ve SA'lar, eylem yerine yakın bütün bucaklardan kamyonlarla, trenlerle geliyor, falanjistler darbelerini indirmek için hep bir araya toplanıyorlardı. Hepsi de bucaklarda ya da mahallelerde, bazen saatler boyunca, sokaklara dağılıyor, talan ediyor, yakıp yıkıyor, kırıp geçiriyorlardı. Birkaç bin faşist, böylece çok büyük bir yığınsal örgütlenme yanılsamasını yaratabiliyorlardı. Ayrıca, "cezalandırma eylemleri" güpegündüz yapıldıkları, geniş bir tanıtma etkinliği onları duyurduğu, eylemlerin gizlice hazırlanıp uygulandıkları da kabul edilmediği için, olay daha sonra halk tarafından zor kullanılmış sonucunu çıkarma olanağını veren aldatıcı bir sunuş biçimi altında sömürülebiliyordu. Daha faşizmin ilk adımlarından başlayarak, bu türlü davranmakta kusur edilmedi. **Avanti** gazetesinin 1919 nisanındaki yağmalanmasından sonra, 18 nisan günü **Giornale d'Italia**'ya verdiği bir demeçte, Mussolini şöyle diyordu:

"**Avanti**'de bütün olup bitenler, leninist şantajdan bıkıp usanan muhariplerin ve halkın devinimi olan kendiliğinden bir yığın deviniminin sonucudur" (aktaran M. Gallo, **L'Italie de Mussolini**, s. 76, Marabout Université).

Fizik zorbalıklar, böylece marksist egemenliğe karşı başkaldıran yığınların büyük öfkesinin dışavurumu ola-

[18]NOLTE, **op. cit.**, c. II, s. 144.

rak gösteriliyordu. Oysa ayrıklamasız hepsi de halka karşıydı bu zorbalıkların, ve adıyla belirtilen filanca muhalife karşı düzenlenen cezalandırma seferleri de, çoğu kez halk mahallelerine yapılan düzenli baskılarla sonuçlanıyordu.

e) Faşist zorbalık, hem yaratmaya çalıştığı **sürekli güvensizlik duygusu**, hem de belirtilerindeki **korkunçluk** aracıyla korku salıyordu. Soğukkanlılıkla saptanan baskın, daha sonra hareketin düşmanlarıyla uzaktan ya da yakından ilgisi olabilecek herkesi rastgele vuran ya da esirgeyen gözü bağlı bir büyük felâket biçimini alıyordu. Öyleki, kimse kendini kuşkudan, öyleyse cezalandırma baskınından uzak görmüyordu. Bir "marksist" ile şu ya da bu gün herhangi bir ilişki kurmamış olan kim vardı ki? Gerçek bir program (kıyım) havası da işte böyle gelişiyordu.

Faşistlerin bu terörizmden ne bekledikleri anlaşılıyordu. Rahat etmek için, kaygılı ve geçici, ama az çok sağlam asgari bir güvenliğe kavuşmak için, yığınların "Marksist"leri kendiliklerinden yalnız bırakacaklarını umuyorlardı. Halk çevrelerinde sürekli olarak güvensizlik yayarken, faşist zorbalığın ana ereği işçi örgütlerini kendi doğal ortamlarından bütünüyle soyutlamaktı. Fizik zorbalık biçimleri, en başta hasmın maddi ve insanı olanaklarını yok etme ereğini güden köktenci nitelikleriyle tanıkları ne ölçüde ürkütürse, güvensizlik de o denli derinden duyuluyordu. İşçi örgütleri şubelerinin yağmalanması, merkezlerinin yakılıp yıkılması, işçi konutlarının talan edilmesi, sokaklarda insan avı ve adam öldürmegırla gidiyordu. Siyasal savaşım, bu düzeyde kamu hukukunun yetki alanına giren araçlardan yararlanıyordu. Brecht, Arturo Ui'nin kişiliğinde, Hitler'i bir gangster çetesi başkanı yaparken, yalnızca abartmacı yapıntı gerekliliklerine yanıt vermekle kalmıyordu. Hitlerciliğin

bu brechtgil değiştirimi, yalın eğitbilimsel yöntemin de ötesine geçiyordu. Halk yığınlarına karşı faşist hareketlerin günlük uygulamalarını yansıtıyordu.

Kurbanlara reva görülen davranışlar, dikkafalıları bekleyen yazgıyı gösteriyordu. Fizik zorbalık, kurbanı açıkça **küçük düşürme,** hem kendi hem de başkalarının gözünde alçalmasına yol açma ereğini güden davranışlara eşlik ediyordu. **Squadrist**'ler zorla hintyağı içiriyor, naziler işçi mahallelerine yerleşerek proleter militanları simgelerini selamlamaya zorluyor, galip falanjistler de emekçilere UGT[19] kartlarını yediriyorlardı. İtalyan faşistlerin gözde eğlencesi olan insan avı, bireyi bazen saatlerce kovalanan bayağı bir av hayvanı durumuna düşürüyordu. Komünist işçi Valanti'nin[20] korkunç öldürülmesi, özel bir durum değil, örnek bir durum olan bu olay, cellatların sadizmine bağlanacak bir olay değildi. Daha dün korkulacak bir düşman, bugün gerçek değerine indirgenmiş: biçimsizleşmiş, budanmış, hakkından gelenlerin elinde artık bir aletten başka bir şey olmayan, her yana eğilip bükülen bir kukla durumuna düşmüş, işkenceden geçmiş cesedinin görünümünde, bütünsel alçaltmayı göstermek isyeyen bir siyasal davranıştı[21]. **Squadrist**'ler tarafından herkesin gözü önünde atılan dayaklar, sokak ortalarındaki adam öldürmeler ya da SA merkezlerinde yapılan işkenceler de hep aynı amaçlara yönelikti. Hasmın alçaltıcı bir biçimde ortadan kaldırılması, yapıcı propaganda gereçleri içinde yer alan kasıtlı karaçalma kampanyalarıyla atbaşı gidiyordu.

f) Faşistlerin zorbaca eylemi —eğer yöneldiği kim-

[19]İspanyol DİSK'i.

[20]Bk. **Supra.**

[21]Daha sonra, bu davranışların dizgesel ulusallaştırılması, nazi toplama kampları kuruluşunun temel direklerinden birini oluşturacaktı.

seler göz önünde bulundurulmazsa— burjuva topluma karşı girişilmiş gibi görünüyordu. Gerçekten de, bu toplumun kimi kazanımlarını tartışma konusu etmekle, bu zorbaca eylem, bir bunalım döneminde, hiçbir siyasal kültürü olmayan, ama uygulamalarında kurulu düzenle tam bir bozuşma içinde görünen hareketlerin saflarına katılmaya da hazır öğeleri kendisine çekmeye yetenekli devrimci görünüşler kazanıyordu. Cezalandırma baskınları sırasında, insan yaşamına ve bireye karşı gösterilen küçümseme, insan kişiliğine saygı ya da birey halklarının dokunulmazlığı gibi burjuva ahlâkın temel ideolojik verilerinden kopma gibi görünüyordu. Özellikle, faşist eylemcilerin gelişmesi, yasal burjuva toplum çerçevesi dışında yer alıyordu. Baskın adaleti, kişisel öç, hele hele binaların yağma edilmesi ve adam öldürme, ağır ceza mahkemelerinin yetki alanına giriyordu. Oysa silahlı çeteler varolan yasallığa saygıyı hiçbir cezaya uğramaksızın tartışma konusu yapıyor ve eşi görülmemiş bir zorbalık uygulamasıyla da onu etkisiz duruma getiriyorlardı. Yandaş oldukları hareket, özünde devrimci değil miydi? Bu çözümleme gerçi yüzeyseldi: özellikle de liberal devletin "güçsüzlüğü"nün, ilkin bir suç ortaklığı olup olmadığını bilme sorunu ele alınmamıştı. Ama faşistlerin yaratmakta usta oldukları yanılsamanın, gerçekte salt devrimci, hiç değilse potansiyel bakımdan devrimci güçlere saldırmakla birlikte, kendine devrimci süsü veren bir uygulama tarafından bu konuda da ne denli yaratılabildiği görülmekteydi.

4. Sonuç

1) Çeşitli propaganda biçimleri ile fizik zorlama uygulaması birbirlerinden ayrılamazdı. Her ikisi de aynı zamanda uygulanıyordu. Terörist güç gösterisi bir propaganda biçimi oluşturuyor: hareketin kesin etkinliğini

gösteriyordu. Aynı zamanda propaganda eylemleri oluşturan, yığınları teknik bir koşullandırma aracıydı da bu. Buna karşılık, yığınların propagandayla fethi, gerçek zorlama biçimlerinden yararlanarak, sürekli bir görsel ve işitsel saldırganlıkla gerçekleşiyordu. "Yığınlara tecavüz" deyimi de buradan geliyordu. Bu "tecavüz" sonunda, uyuşmuş bulunan düşünme yetenekleri, yerlerini hemen hemen içgüdüsel bir nitelik taşıyan coşku ve/ya da korku tepkelerine bırakıyorlardı.

2) **İnandırma, demek ki özellikle zorlamaya dayanıyordu:** sözel taşkınlıktan komando saldırısına dek giden çeşitli zorbalık biçimleriyle zorlamaya. Çünkü, Marksizm tarafından etkilenen karşıt, "ulusalsızlaşmış" yığınları kendine döndürmek gerekiyordu ve onları kanıtlamaya dayanan bir propagandayla kazanma şansı da çok küçüktü. **Faşist zorbalık, hareketin bir araya getirmek istediği kimselerin ta kendilerine karşı işte böyle uygulanıyordu ve onun en küçük özgünlüğü de bu değildi.** Aynı zamanda, yığınları, eğer olabilirse kendi suç ortaklarıyla, kötü çobanlarından da kurtarmak gerekiyordu. Bu yüzden militanlar ve yola gelmezler, ya da öyle sayılanlar, insan müsveddeleri olarak ortadan kaldırılmaları olanağını verecek sözel ve fizik, ardı arası kesilmeyen saldırılara hedef oluyorlardı. "Marksistler"in alçaklığını kanıtlamak ve onları izlemeye yatkın olanların içine korku salmak için karaçalma, sövgü, işkence, insan avı hep el altında bulunuyordu. Bu demekti ki, bütün biçimleriyle amansız bir zor kullanımı faşizmin özünden geliyordu ve "inandırıcı" zorun da, cezalandırıcı zorun da bir tek uygulayıcısı ve bir tek ereği vardı: Marksizm tarafından bozulan ücretli yığınlar ve bu yığınların faşizmde toplaşma sayesinde yeniden toplumsal gövde içine alınması.

Nazilerin Yahudi düşmanlığı uygulaması bu olumlamayı doğruluyordu. Gerçekten de, iktidarın alınması

gerçekleşmediği sürece, fizik zorbalıklar hemen hemen salt "marksistler"e karşı yöneltilmişti. Yahudiler, hatta bağnaz SA'lar kimi fizik saldırılara girişseler de, yalnızca sözel zorbalıkların konusu olmuştu. 1933'e öngelen dönemde, hareketin tek değilse de başta gelen ereği, işçi partilerini yalnız bırakmak, her yola başvurarak yığınları onlardan koparmaktı. Bu sırada Yahudi düşmanı propaganda gerçi son derece keskindi, ama uluslararası yahudilik ile onun uğursuz tasarılarının en yetkin dışavurumu da marksizmin ta kendisiydi. Bundan dolayı, faşizm konusunda "yığın zorbalığı"ndan söz etmek, hatta bir eyleme yüzlerce birey katılsa bile, son derece yanlıştı. Faşist zorbalık, hiçbir zaman bir komando terörizminden başka bir şey olmamıştı. İşçi hareketi pratiğiyle tam bir karşıtlık vardı. İşçi hareketi pratiğinde, bireylere ya da mallara karşı tepkisel eylem biçimlerinden gitgide uzaklaşan, en sorumlu ve en bilinçli yöneticilerin kullanılmalarını engellemek için her zaman çaba gösterdikleri baskı araçları, şu ya da bu kişiye karşı değil sınıf düşmanına karşı, şu ya da bu bireyi ortadan kaldırmak için değil boyun eğme zorunda bırakmak için kullanılıyorlardı. Bu yüzden de bu baskı araçları, durumların çeşitliliğine uydurulmuş, ve ereği bir başka toplumsal güce karşı bir toplumsal güç gösterisi yapmak olan, eğer istenirse toplu dilekçeden başlayarak çeşitli biçimlere bürünen, gerçekten yığınsal eylem tarzları oluşturuyorlardı. Sınıflar savaşımının yokluğu teorisine ve halk savaşımlarını kendi toplumsal ereklerinden saptırmaya yönelik seçkinci görüşlere dayanan, bunun için de hiçbir zaman toplumsal sorumluluklar üzerinde değil, ama bireysel ya da ortaklaşa sorumluluklar üzerinde duran, ve özellikle yığınları bastırma aracı olarak düşünülen faşist zorbalıksa, tam tersine, kendine verdiğini ileri sürdüğü ve sahipmiş gibi de göründüğü yığınsal görünümlere karşın,

zorunlu olarak karşıbireysel terörizmden başka bir şey bilmeyen ayrılıkçı grupların işi olarak kalıyordu. Bundan dolayı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiş bulunan aşırı sağ örgütlerin (İtalya'da **Arditi**, Almanya'da **Freikorps**, İspanya'da **Requetes**) zor yandaşlığı, etkinciliği **(activisme)**, faşist zorbalığın ana kaynağı oluyordu.

FİNANSMAN SORUNU

İşe başlama araçlarının gücü, varolan tüm propaganda biçimlerinden yararlanma, kamuoyunun sistemli biçimlendirilmesi, hareket gelirlerinin tek başına karşılayamayacakları para kaynaklarını gerektiriyordu. Üye ödentileri, mitingler sırasında toplanılan yardımlar, ancak üye ve yandaşlar büyük sayıda oldukları zaman önemli bir kaynak sağlıyordu. Faşizmin İtalya'da gösterdiği büyük etkinlik olsun, 1930'dan başlayarak nasyonal-sosyalizmin Almanya'da gösterdiği büyük etkinlik olsun, bu iki parti için de parti dışı kaynaklar gerektiriyordu.

Para verenlerin kimler olduklarını bilmek, hareketlerin toplumsal etkisini değerlendirme bakımından açık bir önem taşıyordu. Para verenlerin, paralarını ancak bu parayı alanların kendi çıkarlarına karşı davranmayacaklarına güven duydukları ölçüde verecekleri açıktı. Öyleyse hareketlerin özsel erekleri, açıklanmış bulundukları biçim içinde sıkı sıkıya örtüşmese de, aslında para verenlerin özsel erekleri doğrultusunda olacaktı. Para verenlerin özsel erekleriyse, bizi, para alanların programı, ideoloji ve eylem biçimlerinin gerçek anlamları üzerinde de aydınlatıyordu.

OLGULAR

Olgular, hareketlerin başlangıçlarından başlayarak,

paraların varlıklılardan geldiğini gösteriyordu[22]. Orta İtalya kır ve kentleri tarımcı ve sanayicilerinin, **squadrist**'lere cezalandırma seferlerini düzenleme ve geçimlerini yoluna koyma olanağını sağlayarak, **fasci**'leri paraca desteklemeleri 1920'den başlıyordu. Toprak sahipleri bedava benzin, ödünç kamyon veriyorlardı. Maddi destek, cezalandırma seferlerinin çoğaltılarak faşizmin kırlara yayılmasını olanaklı duruma getiriyordu. **Confindustria** içinde toplanan büyük sanayinin mali taahhüdü ile en büyük tarımcıların mali taahhüdü de, o zaman bunu büyük bir hızla izliyor ve iktidarın alınmasına öngelen aylarda faşizme büyük para yardımları sağlıyordu. Hitler de kimi varlıklıların parasal desteğine dayanıyor ve bunlar onun büyük propaganda giderlerini hemencecik karşılama olanağını sağlıyorlardı. Gerçekten, NSDAP gazetesi **"Völkischer Beobachter"**, her ne denli bir zamanlar gizli ordu fonlarından alınan bir para sayesinde yaşayabildiyse de, 1923'ten başlayarak, küçük ya da orta çapta kapitalistler, Münihli bir piyano yapıcısı olan Karl Bechstein'ın çok zengin olan karısı, büyük bir yayıncı olan Hugo Bruckmann'ın bir Finlandiya kâğıt fabrikaları paydaşı olan karısı, vb., yeni partiye yardımda bulunuyorlardı. Ama daha bu dönemde bile, Alman büyük kapitalizmi yöneticilerinden biri, **Birleşik Çelik Fabrikaları** başkanı Fritz Thyssen, Hitler'e 100.000 altın marklık bir bağışta bulundu. 1925'ten sonra, özellikle de 1930'dan başlayarak, para veren kapitalistler çevresi genişledi: büyük Bavyera ve Renanya sanayicileri, özellikle (adı

[22]Örneğin şu yapıtlara bakınız: E. NOLTE, **Le Fascisme dans son époque,** Juilliard. Max GALLO, **L'Italie de Mussolini**, Marabout. L. W. SHIRER, **Histoire du IIIe Reich,** c. I, L. P. Hachette. Stenley G. PAYNE, **Phalange, histoire du fascisme espagnol,** Ruede Ibérico. **Le fascisme hitlérien,** Etudes actuelles, **Recherches internationales** n° 69-70 (1971-1972).

daha önce de anılmış bulunanı) Fritz Thyssen ve Rhur "kömür kralı" Emil Kirdorf, İ. G. Farben kimya tröstü, potas, kauçuk sanayileri yöneticileri, ve **Deutsche Bank, Dresdener Bank, Deutsch Kredit Gesellschaft** gibi en büyük Alman bankalarının birkaçıyla birlikte, nazi partiyi paraca destekliyorlardı. İktidarın alınmasına öngelen yıllar sırasında, kapitalistlerden gelen paralar NSDAP'ın en önemli gelir kaynaklarını oluşturuyordu. Öyle ki, politik rastlantılar sonucu bu para kaynakları kurumaya yüz tuttuğu zaman, NSDAP, felâketle burun buruna geldiği para güçlükleriyle karşılaşıyordu. Ensonu, İspanya'da da, 1930'lu yılların başlarında, büyük toprak sahipleri ile sanayiciler, faşist nitelikli topluluklara para yardımında bulunuyorlardı. Bu topluluklardan başlıca ikisi olan JONS'lar ve İspanyol falanjı için böyle oluyor ve bu iki topluluk (kısmen de para verenlerin istekleri üzerine) "FE de las JONS" içinde birleşiyorlardı. Bu para verenler arasında, örneğin işe kaçakçılıkla başlayan ve İspanya'nın hemen her yerinde sanayi ve toprakla ilgili çıkarları bulunan **self made man** (kendi kendini yaratan adam) mültimilyoner Juan March, Bilbao sanayicileri temsilcisi J. Felix de Lequerica ve Biscaye bankası da bulunuyordu[23]. Böylece, İspanyol örneğinde, sınai kapitalizmin ve toprak mülkiyetinin en büyük çıkarları, klasik sağ ülkede duruma egemen gibi göründüğü sıralar yardımı kesme pahasına da olsa, Falanjla daha kuruluşundan başlayarak ilgileniyorlardı. İspanyol Halk Cephesi'nin 1936'daki zaferinden sonra, para yardımları yeniden başlayacak ve iç savaş sırasında da varlıklılar mil-

[23]J. A. Primo de Rivera'nın, 1934'ten ve belki daha da öncesinden başlayarak 1935 sonlarına değin, İtalyan faşizminin aylıklı —ayda 50.000 liret— bir ajanı olduğunu da ekleyelim. Bu konudaki açıklama için, Max GALLO: **Histoire de l'Espagne franquiste**, Laffont, 1969, s. 54'e bakınız.

liyetçi bölgede düzenli para yardımlarında bulunacaklardı. Gerektiğinde, falanjistler dikkafalıları kendilerine özgü usullerle yola getirmesini de bileceklerdi.

VARGILAR VE SONUÇLAR

Kimi varlıklılarca finansman daha hareketlerin varoluşunun başlangıcında görünüyordu. Daha başlangıçtan beri, dikkatli kapitalist ya da tarımcı tarafından bu hareketlerin bir toplumsal korunma ya da savunmayı sağlama aracı olarak algılandıklarından hiç kuşku yoktu. Antiproleter pratik ölçütü, mali bir katkıda bulunmak için kesin ölçüt olarak alınmaktaydı. Para, **fasci**'lerin kasalarına ancak bunlar İtalyan kır ve kentlerindeki sosyalist örgütlenmeyi yıktıkları zaman geliyordu. Bir başka deyişle, hareketin örgütlenmesinden hemen sonra, toplumsal sonuçları ilk bakışta sosyalistimtrak görünen bir program nedeniyle, hareketin gerçek yönelimi üzerine her ne denli kimi kuşkular uyanabiliyorduysa da[24] ülkedeki siyasal eylem bu kuşkulara son verip hareketin gerçek yönelimini ortaya koyuyordu. Kimi açıkgöz patron ya da tarım işletmecileri aracıyla finansmandan, gerçek bir toplumsal anlam taşıyan fonların dağıtılmasına geçişi de bu açıklıyordu. Sınaî firmalar ve toprak sahipleri faşizme hiçbir zaman para vermeseydiler bile, **varlıklıların para yardımları sağlanmasıyla faşizm saflarına toplumsal katılışları** özsel bir tarihsel veriydi.

Örneğin kimi büyük Alman firmalarının Hitler tara-

[24]Bununla birlikte bu konuda **Fascii İtaliani di Combattimento**'nun 23 Mart 1919 günü Milano'da Sınai ve Ticari çıkarlar derneğine ait bir yerde kurulmuş bulunması da insanı kuşkuya düşürebilirdi. **Fasci**'leri bir süre "sol" bir hareket saydıracak bir programın yayınlanmasından bile önce, acaba Milano burjuvazisinin bir bölümü yeni hareketin gerçek niyetlerini biliyor muydu?

fından iktidarın alınmasından önceki mali katkıları her zaman tartışılan bir konu olmuştu: özellikle Krupp'ların durumu böyleydi. William Manchester[25] her ne denli 30 Ocak 1933'ten önce de bir para katkısı olduğu sonucuna varıyorduysa da, buna karşılık Gustav Krupp, Von Bohlen und Halbach'ın oğullarından biri, 11 Ekim 1971 günlü bir televizyon yayınında, firmanın bu tarihten önceki herhangi bir katkısını yadsıyordu.

Bununla birlikte Hitler, sağcı gazeteci Breiting'le 4 Mayıs 1931 günü yaptığı bir konuşmada, öbür sanayicilerle birlikte Krupp'un da nazi partiye paraca yardımda bulunduğunu doğruluyordu[26]. Ama ne olursa olsun, Nolte'nin İtalyan örneğinde eğilimli göründüğü gibi[27], para verenler arasında kimi büyük sanayici ya da tarımcıların yokluğundan, faşizme çok sayıda da olsa varlıklı tarafından paraca yardımda bulunulmasının gerçek bir toplumsal anlam ve önem taşımadığı sonucu da çıkarılamazdı. Çünkü büyük kapitalist burjuvazi ile toprak sahiplerinin bir bölüntüsü hareketlere mali yardımda bulunduğu ölçüde, bu olayda faşist girişimle yalnız tek tek bireylerin değil, ama toplumsal bir grubun somut anlaşma belirtisini görmek gerekiyordu.

Bu mali destek gene de koşulsuz bir destek değildi. Nazilerin 1930 ile 1933 arasındaki finansman serüvenleri bu konuda son derece açıklayıcıydı. Para verenler hitlerci propagandanın toplumsal görünümlerinden pek de rahatsız olmuş gibi görünmüyorlardı. Ne burjuvaziye karşı basında ve konuşmalarda bol bol görülüp duyulan sövüp saymalar ciddiye alınıyor, ne de nazi propagandadaki kızıl renk bolluğu bir ürküntü uyandırıyordu. Buna karşılık para yardımları nazilerin etkinliklerinin siyasal

[25]**Les Armes de Krupp**, Laffont 1970, s. 313-317.
[26]E. CALIC, **Hitler sans masque**, Stock 1969, s. 25.
[27]E. NOLTE, **op. cit.**, özellikle c. II, s. 136.

etkililiğine bağlıydı. Bu konuda kuşkuya düşülür düşülmez, duraksamalar kendini gösteriyordu. Böylece, 1932 güzünde, hem nazilerin politikasının kimi taktik görünümlerinden (Hitler'in geleneksel milliyetçi partilerle bir anlaşmaya varmayı kabul etmemesi, 1932 Eylül'ünde nazi milletvekilleri tarafından Parlamento'da komünist bir önergeden yana oy kullanılması, 1932 Kasımında Berlin ulaştırma işçileri grevine katılma), hem gerçeklikte işçi militanları öldürmekle birlikte, dizginsiz bir toplumsal demagojinin gelişmesi sonucu, bazen doğrudan doğruya varlıklılara çatan SA'ların kimi iyi denetlenemeyen aşırılıklarından, hem de en önemlisi, büyük olanakların sağlanmasına karşın, ülkede söz götürmez bir çoğunluk kazanma başarısı gösteremeyen bir hareketin göreli eşitsizliğinden kaynaklanan duraksamalar görülüyordu. Bundan dolayı bu 1932 güzünde para yardımları azalıyor, ama, 4 Ocak 1934 günü, Hitler'le onun para vericilerinden biri olan Kölnlü bankacı Schröder arasında düzenlenen bir buluşma, işleri yoluna koyuyor ve, Goebbels'in günlüğünde yazacağı gibi, partinin durumunu "kökünden" düzeltiyordu. Benzer bir biçimde, İspanya'da Falanjın para kaynaklarının kuruması da, 1933 seçimlerinde CEDA içinde toplanan sağın zaferinden sonra, yönetici sınıflar tarafından, Falanjın siyasal yararsızlığının saptanması sonucuydu. Özellikle tarımcılar tarafından yüzüstü bırakılan Falanj, paralar durmaksızın geleneksel sağın kasalarına gittiğinden, 1936 seçim kampanyasına etkili bir biçimde katılamıyordu.

Varlıklılarla bu ilişkilerin sonuçları açıktı. Hareketler bir politika, bir seçme ve bir çözüm öneriyor, ama gene de isteyici olmaktan geri kalmıyorlardı. Herkese karşı siyasal bağımsızlıklarını korumaları işte bu yüzden olanaklı değildi. Yönetici çevreler tarafından uğratıldığı tüm baskılara karşın, J. A. Primo de Rivera 1936 seçim-

lerinin hazırlanması sırasında geleneksel sağla her türlü uyuşmayı reddettiği ve ona karşı falanjist adaylar göstermekte direndiği zaman, kendini her türlü başarı olanağından yoksun bırakıyordu. **Hareketlerin kapitalizm ve tarımcılar karşısındaki mali bağımlılıkları,** hatta genel erekleri çerçevesinde bile, **onların gerçekten bağımsız bir siyasal uygulama izlemelerini engelliyordu.** İtalya'da, 1921 Ağustosunda sosyalistlerle faşistler arasında imzalanan barıştırma antlaşması, hasımlarını etkisizleştirmek için faşistlerin bir oyunu olmadığı varsayılarak, her şeye karşın uygulanamıyordu. Marksist afetin can sıkıcı kampanyalarından kurtulmak için **Squadre**'lara para veren tarımcılar, işçi hareketine karşı yasa dışı davranışlar sayesinde işyerlerinde toplumsal barışa kavuşacaklarını sanan sanayiciler, faşist saldırıların durdurulması gibi bir geri adımı kabul etmiyorlardı. Almanya'da da büyük sanayi yöneticileri tarafından önerilen siyasal çözümün, yani nazilerin milliyetçilerle bir koalisyon hükümetine girmelerinin, sonunda Hitler tarafından kabul edilen ve kasaların yeniden açılmasını sağlayan çözüm olduğu görülüyordu.

Böylece, faşist hareketler büyük kapitalist ya da topraksal mülk sahiplerinin bir bölümü tarafından paraca desteklenmiş bulunuyorlardı. Toplumsal söz ebeliklerinin ötesinde, bu mülk sahipleri faşist hareketlerin "marksistler"le etkili bir biçimde savaştıklarını, "klasik" liberal demokrasinin yerine otoriter ve hiyerarşik bir devleti geçirerek, halk hareketleri tarafından tehlikeye düşürülen toplumsal düzeni yeniden kurma olanağını veren siyasal çözümler önerir göründüklerini, sonuç olarak işverenin özgürlük ve işletmesi üzerindeki mutlak otoritesinin güvencesini sağlayacağa benzediklerini farkediyorlardı. Ama bu nedenle de, faşist hareketler ya kendi siyasal girişimlerini kendilerine para verenlerin

telkinlerine göre düzenleme, ya da kendi kendilerini bitkisel bir yaşam sürmeye mahkûm etme zorunda kalıyorlardı.

Politikanın her türlü göreli özerkliğini yadsımadıkça, elbette para verenlerin erekleri ile hareketlerin uygulama ve erekleri arasında mekanik bir bağ olduğu anlamına gelmiyordu bu; birçok dolayımlar vardı ve faşist hareketler de büyük sermayenin ya da tarımcıların özgür istençlerinin dolaysız sonuçları değildi. Ayrıca kuruluşları da büyük mülk sahiplerinin müdahalesinden bağımsızdı. Ama büyük mülk sahiplerinin desteği iktidarın alınmasında her zaman kesin bir önem taşıyordu. Çünkü onlar, biraz büyücü çırakları rolü oynamaktan korkma, ayrıca gölgesinde yeniden yapılanabilip tekelci kârları artırabildiği kapitalist ekonominin kimi "aşırılık"lardan daha sonra yakınma pahasına da olsa —ama öykünün devamını oluşturuyordu bu— faşistlerin temel ereklerini kendileri için biçilmiş kaftan buluyorlardı.

Faşist partilerin para kaynaklarını aydınlatmak, son olarak programlarının demagojik niteliğini ve faşist ideolojinin temel içtenliksizliğini daha iyi belirtme olanağını sağlıyordu. Yönetici sınıfların hiç değilse bir bölümü, doğuşlarından hemen sonra, hareketlerden sağlanabilecek tüm yararı görebiliyor, programlarda yer alan ulusallaştırma ya da tarım reformu tehditlerinin gerçek anlamları konusundaki güvensizlikleri kısa sürede dağılabiliyordu. Çünkü programların tümüyle okunması, başlıca ideolojik izlekler, propagandanın özel yönleri, darbelcri de yalnızca "marksistler"e inen faşist etkinliğin gerçek anlamı üzerinde hiçbir kuşku bırakmıyordu. Burjuvalara ya da kapitalizme karşı sözsel aşırılıklar, programın filanca yönünden daha kaygı verici değildi. Kaldı ki kuşkulu durumlarda hemen kimi açıklamalar isteniyor ve bütün kuşkuları dağıtmak için, iç temizlik yoluy-

la da olsa, hareketler kendilerine bir çekidüzen veriyorlardı. Devrimbaz bildirgelerle temel karşı-devrimci erek arasında bundan daha büyük bir sapma belki de hiç görülmemişti. Yönetici sınıfların, daha işin başında, bu saptamayı yapabilen ve ondan doğabilecek bütün olanakları farkeden bölümü —kendi açısından— hiç kuşku yok söz götürmez bir siyasal anlayış gösteriyordu.

SONUÇ

ULUSAL özelliklerin ardında, faşizmin —programsal, ideolojik ve pratik— ortak bir temeli vardı. Eşzamanlı ve tamamlayıcı oldukları için birbirinden ayrılması olanaksız olan bu üç görünüm, hep aynı yöne yöneliyordu: sınıflar savaşımının ortadan kaldırılması ve yığınların, teröre dayanan mutlak bir hiyerarşik sisteme göre işleyen birleşik ve birleştirici bir devlet içinde —siyasal, toplumsal, ekonomik ve ideolojik yönlerden— bütünsel eritilmesi yoluyla, onların ve özellikle de (bolşevizmin sert bir biçimde suçlanması yoluyla en başta komünist hareket hedef alınmak üzere) işçi hareketinin ulus yaşamına her türlü müdahale olanağının dışlanması. Faşizm böy-

lece sömürülen sınıflara karşı savaşımda —kesin olmak isteyen— bir savaş silahı olarak görünüyordu.

Faşizm, görmüş bulunduğumuz gibi, ekonomik sistemin hiçbir yeniden yapılanma stratejisini önermiyordu. Tersine, kapitalist sistemin içine işlemiş bulunan ve tekelci grupların kendi yararlarına çözmeye çalıştıkları çelişkilerin, ilkel bir ekonomik düşünce içinde, yansımalarından başka bir şey olmayan "kötülük"lere her ne denli karşı çıkıyorsa da, her şeyi, güçlerini, istençlerini, toplumsal yararlarını göklere çıkardığı girişimcilere bırakıyordu. Buna karşılık, siyasal bir stratejinin büyük ilkelerini öneriyordu faşizm: bolşevizmin yıkılmasıyla işçi hareketinin tam ve kesin dışlanması, sert bir hiyerarşi düzenini koruyan ve yığınlara kesinlikle boyun eğdiren "totaliter" bir devletin kurulması, açıklanmış ve doğrulanmış emperyalist niyetler ve emperyalist yayılma. Eğer kendi ülkelerine de yayılırsa egemenliklerinin sonu anlamına geleceği için, sömürücü sınıflar bakımından ürkütücü bir yeni gerçeklik olan komünizme karşı, faşizm köktenci bir çözüm öneriyor ve proleter örgütlerle proleter sınıf bilincinin yıkılma sürecini hemen başlatarak, hatta iktidara da geçmeden önce, bu çözümü uygulamaya girişiyordu. Devlet otoritesinin yeniden kurulması, bireyler arasındaki eşitsizlik adına demokratik kurumların ve her türlü demokrasi biçiminin ortadan kaldırılması ve bunun sonuçları —hiyerarşi ilkeleri ve şef ilkesi— yolundaki faşist erek, böylece, tekelci gruplar dışında da doğmuş olsa, tekelci grupların yöresinde, her yerde kapitalizmin tekelci devlet kapitalizmine doğru içsel gelişmesi tarafından zorunlu duruma gelen yeni devlet müdahale biçimleri sorununu irdeleyen çevrelerin düşüncesiyle karşılaşıyor, faşizm bu konuda da köktenci bir çözüm öneriyordu.

Özel mülkiyetin yasallığının ve, tekelci kapitalizmin

egemen olduğu —ya da geliştiği— iki ülkede, büyük işletmenin üstün yerinin faşistler tarafından kabul edilmesi, tröstlere karşı demagojik evrede doğabilecek olası kuşkuları yeterince dağıtabiliyordu. Dahası: toplumsal eşitsizliği göklere çıkarıyordu faşizm; onu bir doğa yasası olarak gösteriyor; yoksul ve kötü durumda bulunanları, yoksulluk ve kötü durumlarının haklılığına inandırıyor; güçlüleri güçleri, dolayısıyla sömürücüleri sömürücü durumları içinde, yalnız en küçük bir sakınım göstermeksizin değil, ama son derece etkili bir büyüklenmeyle de rahatlatıyordu. Çünkü kazanılmış durum, yalnızca ve yalnızca —sömürülenlerin sömürülmesini ve güçsüzlerin ezilmesini doğrulayan acımasız bir doğal yasa olan— yaşama savaşımında gösterilen başarıya bağlıydı. Faşist ideolojik izleklerin temelinde yatan bu düşünceler, kapitalist sömürüye böylece söz götürmez —ve açıkça söylenmiş— bir haklılık kazandırıyordu. Sermayenin, emekçilere hiçbir hak tanımayarak, emek gücünü sınırsızca sömürme yolundaki eğilimsel ülküsüyle tam bir amaç birliği içinde kaynaşıyordu bu düşünceler. Bu düşünceler, ensonu, yaşama savaşımının, en iyilerin ayıklanmasının, en güçsüzlerin acımasızca yok edilmesinin bir başka ürünü olan kapitalist yoğunlaşma düzeneğini de haklı gösteriyorlardı.

Çılgınca demagojisinin ve birçok ideolojik belirsizliğin ardında, faşizm, böylece daha doğuşundan başlayarak tekelci kapitalizme emek gücünü sınırsız sömürme ve tekellerin gücünü pekiştirme yolunu açıyor, onları teorik düzeyde doğruluyor, pratik gerçekleşme araçları sağlıyordu tekellere. Neydi öyleyse hareketlerin —daha başlangıçlarından başlayarak— sınıfsal anlamları? Faşist partilerin hatta iktidara geçmeden önceki erek ve davranışları da göz önünde tutulursa, faşizmi desteklemekte —eğer koşullar buna uygun ya da bunu gerektiriyor-

sa— yalnızca tekelci büyük burjuvazinin (ve ikincil olarak da tarım işçilerinin hareketleri karşısında korkuya kapılan tarımcıların) büyük bir sınıfsal çıkarı vardı. Başka hiçbir toplumsal grubun bunda gerçek bir çıkarı yoktu; çünkü faşistlerin ulusal yaşamı yeniden örgütleme ilkelerinin hepsi de, güçlüler arasında en güçlülerin tek başına egemenliğini kurma ve toplumun tüm geri kalanının yumuşak başlılığını sağlama ereğini güdüyordu. Bu nedenle, özünde ve daha başlangıçtan başlayarak faşizm, orta sınıfların bir "başkaldırı"sı sayılamazdı. Faşist programlar ve faşist ideolojinin, mülkiyetin savunulması, kapitalizmin kötülüklerinin sergilenmesi, parlamentarizmin reddi, derin ama ekonomik ve toplumsal altüst oluşlara yer vermeyen değişiklikler umudu, anti-komünizm gibi kimi yönleriyle orta sınıfları kendine çekebiliyordu. Öte yandan, toplumbilimsel nitelikteki araştırmalar, psikanalizin, dilbilimin verileri, en geniş yığınlar bakımından —orta sınıflar dahil— kesinlikle karşı-devrimci ve baskıcı bir sisteme, daha iktidarın alınmasından da önce, İtalya'da ve Almanya'da (çünkü İspanya'da durum hiç de böyle değildi), kamuoyunun büyük bir bölüntüsünü, kendi öz çıkarlarına karşı, kendine kazanma olanağını veren birçok dolayımın daha iyi kavranmasını sağlayabiliyorlardı.

Ama gene de olayın temel görünümünü gözden kaçırmamak gerekiyordu. Yoksa olay, hem de en önemli belirtileri içinde, anlaşılmaz kalırdı. Gözden kaçırılmaması gereken temel görünüm şuydu: Faşist hareketlerin iktidara geçişlerinin hazırlık ve gerçekleşmeleri (bu hazırlık ve gerçekleşmenin tarihsel koşulları ne olursa olsun: parlamenter yol, iç savaş, ya da faşizmin Alman orduları tarafından ithali) her zaman tekelci büyük burjuvazinin çok önemli bir bölümünün doğrudan ve etkin suç ortaklığıyla oluyordu. Olayın temel görünümü buydu; çünkü

faşizmin getirdiği birleştirici ereklerde, birleştirici uygulamada, birleştirici ideolojide, tekelci büyük burjuvazi, bir yandan komünizmle yeni bir devrimci güç kazanmak üzere olan bir işçi hareketine karşı savaşmak, öte yandan erişilmiş bulunan gelişme aşamasında zorunlu duruma gelen —siyasal ve ekonomik— yapısal uyarlamalara girişmek üzere, kendi öz kaygılarına uygun —ve çekici— bir yanıt görüyordu.

EKLER

I. KURBANLIK İNSAN ÜZERİNE DÜŞÜNCELER
II. ONYEDİ METİN VE BELGE

KURBANLIK İNSAN ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

FAŞİZM, görmüş bulunduğumuz gibi, doğal ayıklanma yasasıyla kapitalist sömürüyü haklı gösteriyor ve bunu sağlamak için de terörcü nitelikte araçlar sağlıyordu. Bu bakımdan, faşist ülkelerin deneyi, özellikle de nazi Almanya deneyi yardımıyla, kapitalist için ideal iş gününün Marx tarafından yapılan betimlemesi, korkunç bir önsezi değeri kazanıyordu:

"İşgünü nedir? Sermaye bir günlük değerini satın aldığı emek gücünü ne kadarlık bir süreyle kullanma hakkına sahiptir? Gün bu gücün yeniden üretimi için gerekli işin ötesine hangi noktaya değin uzatılabilir? Bütün bu sorulara, görülebildiği gibi, sermaye şu yanıtı verir:

İşgünü, emek gücünün işine yeniden başlaması için kesinlikle gerekli birkaç dinlenme saati çıktıktan sonra, 24 tam saatin geri kalan bölümünü kapsar. Emekçinin yaşamı boyunca emek gücünden başka bir şey olmadığı ve dolayısıyla kullanılabilir bütün zamanının da hukukça ve doğal olarak sermayenin ve sermayeleştirmenin malı olduğu kendiliğinden anlaşılır. Eğitim için, entelektüel gelişme için, toplumsal işlevler için, akraba ve dostlarla ilişkiler için, beden ve kafa güçlerini özgürce kullanmak için, hatta (ve hem de pazar gününü kutsallaştıranların ülkelerinde) pazar gününü kutlamak için bile zaman ayrılması, saçmalığın ta kendisidir. Ama, gözü bağlı ve ölçüsüz tutkusuyla, ek emek oburluğuyla, sermaye işgününün yalnız moral sınırlarını değil, en üst fizyolojik sınırını da aşar. Sağlıklı gövdenin büyüme, gelişme ve bakımının gerektirdiği zamana zorbaca el koyar. Açık havayı solumak ve güneş ışığından yararlanmak için kullanılacak zamanı çalar. Yemek zamanını pintice kısar ve yapabildiği her zaman onu da üretim sürecine katar, öyle ki basit bir alet durumuna düşürülen emekçiye, buhar kazanına kömür, makineye yağ verildiği gibi yemek verilir. Yaşam gücünü yenileyip tazelemeye yönelik uyku zamanını, tükenmiş bedenin yeniden çalışabilir bir duruma gelmesi için kaçınılmaz birkaç ağır uyuşukluk saatine indirger. İşgününün sınırlandırılması için emek gücünün normal bakımının ölçü hizmetini görmesi şöyle dursun, tersine, işçinin soluk alma zamanının ölçüsünü, ne denli zorlu ve ne denli güç olursa olsun, günde en çok ne kadar çalışılabileceği belirler. Sermaye, emek gücünün süresini kendine hiç tasa etmez. Onu ilgilendiren tek şey, bir günde en çok ne kadar emek gücü harcanabileceğidir. Ve bu ereğine de, tıpkı açgözlü bir çiftçinin toprağından verimliliğini tüketerek en yüksek verimi sağlaması gibi, emekçinin yaşamını kısaltarak erişir.

"Özsel olarak artı-değer üretiminden, ek emeğin soğurulmasından başka bir şey olmayan kapitalist üretim, işgününün zorla kabul ettirdiği uzatılmasıyla, insanı normal fizik ve moral çalışma ve gelişme koşullarından yoksunlaştırarak, demek ki yalnızca onun emek gücünün bozulup yıpranmasını üretmekle kalmaz — bu gücün tükenme ve vakitsiz ölümünü de üretir. Emekçinin yaşam süresini kısaltarak, onun üretken dönemini belli bir süre uzatır." (K. Marx, **Le Capital**, Birinci Kitap, s. 197-198, Éditions Sociales Cep Kitapları, 1976.).

Nazi kampları sistemli bir biçimde Alman savaş ekonomisinin hizmetine verilince, SS (WVHA) ekonomik merkezi yönetim başkanı Oswald Polh, toplama kamplarındaki işgücü için bir yönetmelik yayınlamıştı. Bu yönetmeliğin özellikle anlamlı parçaları şöyleydi:

" 4. Kamp komutanı çalışma gücünü istediği gibi kullandırabilir. İşten en büyük verimin sağlanabilmesi için, bu çalıştırma sözcüğün gerçek anlamında tüketici olmalıdır (**muss im wahren Sinn des Vortes erschöpfend sein**).

5. Çalışma süresi sınırsızdır. Bu süre, işin yapı ve niteliğine bağlıdır; tek başına komutan tarafından saptanır.

6. Öyleyse çalışma süresini kısaltabilecek bütün durumlar (yemek, yoklamalar, vb.) enaza indirgenmelidir. Uzun yürüyüşler ve öğle yemekleri için molalar yasaktır..."

Marx tarafından düşünülmeyen tek şey, canlılar üzerinde (terlik ve çorap yapmak için saçların kesilmesi) ve ölümden sonra (altın dişlerin sökülmesi, insan yağından sabun imali, yakılan ölülerin küllerinin gübre olarak kullanılması), SS'in kamplarda insan bedeninin kendisini konu alan uygulamalarıydı.

En büyük Alman tekelleri tarafından savaş ekono-

misinde bol bol —aşırı derecede bol— yararlanıldıkları bilinen ölüm kamplarına değin bu saldırı, kural dışı bir durum değildi. Çünkü ilk erek ve bu ereğin gerektirdiği —ve nazizm tarafından en aşırı sonuçlarına değin de götürülen— başlangıç mantığı, ona eşlik eden ve onu aydınlatan marifetlerden ayrılmıyordu: **Squadrist**'ler tarafından komünist işçi Valenti'nin, kurban için utandırıcı olması istenen öldürülmesinden, Buchenwald komando işyerlerine, zincir sürekliydi.

Bugün, hiç de tarihsel olmayan nedenlerle, toplama kamplarındaki köle işgücünün, J. Billig'in çalışmaları gibi özsel çalışmalarla çok iyi tanıtlanan ekonomik sömürüsünü gözardı etme, ve yoketmek için yoketmek gibi usdışılık olayları üzerinde durma yolunda bir eğilim görülüyor. Gerçi belli bir uğrakta nazi toplama kampı makinesi, işleyişinin araştırılması gereken bir sürüklenmeyle, kısmen böyle çalışıyordu. Ama zorla çalıştırmanın kampların çok büyük bir bölümünde sonuna değin kural olarak kaldığını, ayrıca kamplara gelir getirmeyenleri yok etmenin de, çürük olarak değerlendirilenleri (çocuklar, kadınlar, yaşlılar, hastalar, sakatlar) çabuk ölüme, sağlam oldukları düşünülenleri aşırı çalıştırma yoluyla yavaş ölüme gönderen bir **ayırma** sonucu olduğunu unutmamak gerekiyordu.

I. FASCİİ İTALİANNİ Dİ COMBATTİMENTO'NUN BİRİNCİ PROGRAMI (23 MART 1919) ÜZERİNE PREZZOLONİ TARAFINDAN YAPILAN BİR ÇÖZÜMLEME (1925)

"**Fasci**'ler hareketinin yönetimini hemen hemen ellerine alan ve genellikle Sosyalist partiden kovulmuş ve onun solundan çıkmış bulunan kimselerin kökeni, 1914'ten başlayarak, ve 1919'da onların bu yeni örgütlere kabul ettirdikleri öncü siyasal hareketin niteliği, desteklemek ve savunmak istedikleri ve çoğunluğu proleter ya da küçük burjuva olan muharipler yığınının çıkarları, — bütün bu olgular **Fasci**'lerin belli bir ırkçılık nüansı gösteren birinci programının oluşması üzerinde etkili oldu.

"23 Mart 1919 gününde yapılan kurucular toplantısında oluşturulan bu program, devrimci savaşın değerlen-

dirilmesi ilkesinden yola çıkıyor, —aşağı yukarı aynı kişilerin yönettikleri 1914 **Fascii d'azione**'leri tarafından öğütlenip istenen savaş, onların gözünde devrimci bir nitelik taşıyordu— ve kurucuların dışa karşı milliyetçi, iç konularda reformcu özlemlerini tanımlıyordu.

"İç reformlarla ilgili olarak program, siyasal, toplumsal, askerî ve malî nitelikte dört temel bölüme dayanıyordu. Siyasal sorun konusunda, program, seçimlerde nisbi temsilin uygulanmasını, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasını, milletvekili seçilebilme yaşının 35'ten 25'e düşürülmesini, Senato'nun kaldırılmasını, başlıca görevi yeni bir anayasa yapmak olan üç yıl süreli bir Ulusal Meclisin toplanmasını, meslek topluluklarınca seçilen ve yasama gücüne sahip çalışma, sanayi, taşıma, ulaştırma, toplumsal sağlık, vb. Ulusal Teknik Konseyler oluşturulmasını istiyordu. Toplumsal sorun konusunda program, işçiler ve köylüler için 8 saatlik işgününü onaylayan bir yasa, emekçi temsilcilerinin sanayiin teknik işleyişine katılımı, sanayi işletmelerinin ve özellikle de kamu hizmetlerinin yönetiminin bu işi yapmaya değimli işçi örgütlerine bırakılması "demiryolları demiryolculara" gibi isteklerde bulunuyordu.

"Askerî sorun konusunda program, kısa bir eğitim dönemi ve salt savunucu bir görevle, ulusal bir milisin kurulmasını, silah ve cephane fabrikalarının ulusallaştırılmasını ileri sürüyordu. Mali sorun konusunda program, sermaye üzerinde ağır bir olağanüstü vergi, dinsel toplulukların mallarına el konması ve, özellikle yüksek din adamları zararına, din adamlarının kimi mali ayrıcalıklarının kaldırılması, askerî taahhüt sözleşmelerinin gözden geçirilmesi ve savaş kazançlarının % 85'inin zoralımı isteklerinde bulunuyordu.

"Dış politikaya gelince, program her şeyden önce milliyetçi eğilimleri dışavuruyor, **Fasci**'ler bu bakımdan

Londra antlaşmasının Fiume ile Dalmaçya'nın İtalya'ya katılması yönünde değiştirilmesini istiyor, ve bu istek daha ilk anda, "fütüristler"in, muhariplerin ve eski-**arditi**'lerin ilk öğeleri tarafından Leonida Bissolati'nin Dalmaçya ile Brenner'in bırakılması politikasını desteklemek üzere 1919 Ocağında Milano'daki Scala tiyatrosunda vermek istediği söyleve karşı yapılan muhalefette açıkça dile getiriliyordu."

Perezzolini: **Le fascisme,** Paris 1925, Editions Bossard, Paris, s. 33-35.

II. ULUSAL FAŞİST PARTİ (PNF) PROGRAMI, 27 ARALIK 1921 GÜNÜ "İL POPOLO D'İTALİA"DA YAYIMLANAN METİN (PARÇALAR)

"**Temeller:** faşizm, disiplinini pekiştirmek ve inanış ilkelerini belirtmek üzere, siyasal parti olarak örgütlenmiştir.

Ulus yaşayan bireylerin basit bir toplamı ya da partilerin ereklerinin bir aleti değil, ama bireylerin geçici öğeleri oldukları sayısız kuşaklar dizisini kapsayan bir organizmadır; ırkın tüm maddi ve manevi değerlerinin üstün bireşimidir.

Devlet ulusun hukuksal cisimleşmesidir [...]

"**Devlet:** devlet kendi siyasal ve hukuksal nitelikteki özsel işlevlerine indirgenmelidir.

[...] Bugün parlamentoya tanınan güç ve işlevler sı-

nırlandırılmalıdır.

Devlet hükümrandır: ve bu hükümranlığa Kilise tarafından dokunulamaz ve dokunulmamalıdır da.

"**Korporasyonlar:** korporasyonlar, ulusal dayanışmanın dışavurumu ve üretimi geliştirme aracı olarak, başlıca iki yönde özendirilmelidirler.

Korporasyonlar bireylerin yetenek ve güçlerini gelişigüzel bir biçimde eşitleştirerek topluluk içinde bireyi hiçe indirme değil, ama tersine yüceltme ve geliştirme ereğini gütmelidirler [...]

"**İç politika ilkeleri :** Ulusal faşist parti, ulusun yaşamında kamusal ahlakla bireysel ahlakın çelişkiye düşmesine bir son vermek için, siyasal geleneklere kesin bir saygınlık kazandırmak ister.

Ülke hükümetinin yüce bir saygınlık kazanmasını diler [...]

Ulusal devletin saygınlığı yeniden canlandırılmalıdır: Devlet [...] ulusal geleneğin, ulusal duygunun, ulusal istencin kıskanç bir koruyucu, savunucu ve yayıcısı olmalıdır [...]

"**Dış politika ilkeleri :** İtalya, bu birliğin henüz gerçekleşmemiş bulunduğu yerlerde bile, kendi tam tarihsel ve coğrafi birliğini gerçekleştirme hakkını yeniden olumlamalıdır; Latin uygarlığın Akdeniz'deki kalesi olma işlevini yerine getirmeli; İtalya'ya katılan çeşitli ulusaltopluluk halklarına karşı yasa egemenliğini sağlam ve sürekli bir biçimde kabul ettirmelidir [...]

"**Toplumsal politika ilkeleri :** faşizm aynı zamanda hem bir hak hem de bir görev olan özel mülkiyetin toplumsal işlevini kabul eder [...]. Ulusal faşist parti:

a) kategoriler ve sınıflar arasındaki örgütlenmemiş çıkar savaşımlarının disiplin altına alınması [...]

b) kamu hizmetlerindeki grev yasağının her zaman ve her yerde tanınması ve bu yasağa uyulması için ça-

lışacaktır [...]

"**Eğitim politikası :** okulun genel ereği ulusun ekonomik ve tarihsel gelişmesini sağlamaya, yığının moral ve kültürel düzeyini yükseltmeye ve yönetici katmanların durmadan yenilenmesini güvence altına almak üzere bütün sınıflardan en iyi öğeleri seçip çıkarmaya yetenekli kişilerin yetiştirilmesidir [...]

"**Adalet :** [...] Özel yargıçlıkların kaldırılması gerekir. Ulusal faşist parti askeri ceza yasasının değiştirilmesinden yanadır.

Yargılama evreleri hızlandırılmalıdır.

"**Ulusal savunma :** [...] Ulusal faşist parti, tam ve yetkin kuruluşta, bir yandan dikkatli koruyucu olarak fethedilmiş sınırları gözeten, öte yandan ülkedeki ruhları ve tehlike saatinde ulusun sonsuz kaynakları içinde yaratmasını bildiği insanları ve araçları hazırlayan, eğiten ve kadrolaştıran bir ordunun hemen örgütlenmesini önerir.

"**Örgütlenme :** etkin faşizm a) politik, b) ekonomik, c) savaşkan bir organizmadır.

Siyasal alanda faşizm, tarikatçılık anlayışına kapılmadan, ilkelerini içtenlikle onayan ve disiplinine boyun eğen herkesi kabul eder; özel yeteneklere sahip kişileri yeteneklerine göre uzmanlık grupları içinde bir araya getirerek özendirip değerlendirir; öğretisinin pratik olarak gerçekleştirilebilecek yönünü siyasal yaşamın bütün belirtilerine yoğun ve sürekli bir biçimde katılarak gerçekleştirir ve onun içeriğini siyasal yaşamdaki etkinlikleri ile yeniden olumlar.

Ekonomik alanda faşizm, özlerinde ulusun sınıflar üstünde olduğu yolundaki ulusal ilkeye uymaları koşuluyla, zamanın ve yerin gereklerine göre, salt faşist ya da özerk meslek korporasyonlarının kurulmasını özendirir.

Savaş örgütü olarak ulusal faşist parti, saldırı mangalarıyla **(squdristi)** birlikte tek bir bütün: faşist düşünceyi ete kemiğe büründüren ve onun savunucusu olan canlı bir güç, ulusal devlet hizmetindeki gönüllü bir milis oluşturur."

Aktaran R. Paris, **Les Origines du fascisme,**
Paris, Flammarion, s. 89.

III. NSDAP'NİN (NASYONAL-SOSYALİST ALMAN EMEKÇİLERİ PARTİSİ) 25 NOKTASI

" Alman İşçi Partisi programı vadeli bir programdır. Saptanan ereklere erişilince, yöneticiler, yığınların hoşnutsuzluğun yapay bir sürdürülmesiyle, yalnızca partinin sürekliliğini sağlamak için, başka erekler saptamayacaklardır.

1) Biz bütün Almanları halkların kendi kaderlerini tayin hakkı temeli üzerinde birleştiren bir Büyük Almanya'nın kurulmasını istiyoruz.

2) Alman halkının öbür uluslara eşit haklara sahip olmasını, Versailles ve Saint-Germain antlaşmalarının yürürlükten kaldırılmalarını istiyoruz.

3) Halkımızı beslemek ve aşırı nüfusumuzu yerleş-

tirmek için toprak ve sömürgeler istiyoruz.

4) Yurttaşlık haklarından yalnız yurttaşlar yararlanır. Yurttaş olmak için Alman kanından olmak gerekir. Din ve mezhep önemli değildir. Öyleyse hiç bir Yahudi, yurttaş olamaz.

5) Yurttaş olmayanlar Almanya'da ancak konuk olarak ve yabancılar üzerindeki yargılama yetkisi çerçevesinde yaşayabilirler.

6) Devletin yönetim ve yasalarını belirleme hakkı yalnızca yurttaşlara aittir. Öyleyse biz yurttaş olmayanların, ne nitelikte olursa olsun, hiçbir devlet görevine getirilmemesini istiyoruz. Ahlâk ve yetenek kaygısı duymaksızın, görevlerin Parti ilişkilerine göre dağıtılması yolundaki ahlâk bozucu parlamenter uygulamaya karşı çıkıyoruz.

7) Biz devletin tüm yurttaşlara geçim olanakları sağlamayı üzerine almasını istiyoruz. Eğer bu ülke tüm halkı doyuramazsa, yurttaş olmayanlar Reich'den kovulmalıdırlar.

8) Alman olmayanların her yeni iç-göçünü önlemek gerekir. Biz 2 Ağustos 1914'ten başlayarak Almanya'da yerleşmiş bütün Alman olmayanların hemen Reich'dan ayrılma zorunda bırakılmalarını istiyoruz.

9) Tüm yurttaşlar aynı haklara ve aynı ödevlere sahiptirler.

10) Her yurttaşın ilk ödevi, bedence ya da kafaca çalışmaktır. Bireyin etkinliği topluluk çıkarlarına zarar vermemeli, topluluk çerçevesinde ve herkesin yararına olmalıdır. Bu nedenle biz:

11) Aylakların ve sırtüstü yaşayanların gelir sağlamalarına son verilmesini, **faiz köleliğinin kaldırılmasını** istiyoruz.

12) Her savaşın halk için büyük can ve mal fedakârlığı gerektirdiği göz önünde tutularak, savaş zengin-

liği halka karşı işlenmiş bir suç olarak kınanmalıdır. Bu nedenle biz ayrıklamasız bütün savaş kazançlarının zoralımını istiyoruz.

13) Bugün tröstlerin malı olan bütün işletmelerin ulusallaştırılmasını istiyoruz.

14) Büyük işletmelerin kârlarına bir katılım istiyoruz.

15) Emekli aylıklarında dolgun bir artış istiyoruz.

16) Sağlıklı bir orta sınıfın yaratılıp korunmasını, büyük mağazaların hemen komünal yönetime teslimini ve düşük fiyatla küçük tüccarlara kiralanmasını istiyoruz. Devlete, Länderlere ya da komünlere satılacak bütün mallarda öncelik küçük tüccar ve sanayicilere tanınmalıdır.

17) Ulusal gereksinmelerimize uygun bir toprak reformıu yapılmasını, kamusal yarar ereğiyle toprakların hiçbir tazminat ödenmeksizin kamulaştırılması olanağını sağlayan bir yasanın çıkarılmasını, toprak vergisinin kaldırılmasını ve her türlü toprak spekülasyonunun durdurulmasını istiyoruz.

18) Etkinlikleriyle kamu çıkarlarına zarar veren kimselere karşı amansız bir savaşım istiyoruz. Kamu hukuku suçluları, kaçakçılar, tefeciler, vb., dinine ya da ırkına bakılmaksızın, ölümle cezalandırılmalıdırlar.

19) Materyalist bir dünya görüşüne hizmet eden Roma hukuku yerine, bir Alman kamu hukukunun geçmesini istiyoruz.

20) Öğretim altyapımızın genişletilmesi yetenekli ve çalışkan bütün Almanlara yüksek bir eğitime ve böylece de yönetim görevlerine erişme olanağı sağlamalıdır. Bütün öğrenim kurumlarının programları pratik yaşam gereklerine uyarlanmalıdır. Erginlik çağından başlayarak okulda ulusal ruh aşılanmalıdır (yurttaşlık bilgisi dersleri). Hangi toplumsal sınıf ya da hangi meslekten olur-

larsa olsunlar, yoksul anababaların özel yetenekli çocuklarının yüksek öğrenim giderlerinin devletçe karşılanmasını istiyoruz.

21) Devlet, ana ve çocuk sağlığını koruyarak, çocukların çalıştırılmasını yasaklayarak, yasal spor ve jimnastik yükümlülüğü ve gençliğin beden eğitimiyle uğraşan bütün derneklere güçlü bir destek yoluyla fizik yetenekleri geliştirecek araçlar kullanarak, kamu sağlığını iyileştirmeye çalışmalıdır.

22) Paralı askerler ordusunun kaldırılarak ulusal bir ordunun kurulmasını istiyoruz.

23) **Bilinçli** siyasal yalana ve onun basın yoluyla yapılmasına karşı yasal savaşım istiyoruz. Bir Alman basınının yaratılmasını sağlamak için:

a) Alman dilinde yayımlanan gazetelerin bütün yönetici ve yazarlarının Alman yurttaşları olmalarını istiyoruz.

b) Alman olmayan gazetelerin dağıtımının sıkı bir izne bağlanmasını istiyoruz. Bu gazeteler Alman dilinde basılamazlar.

c) Alman gazetelerine Alman olmayan her türlü mali katılım ya da Alman olmayan her türlü etkinin yasaklanmasını istiyoruz. Bu önlemlere her türlü aykırılığın, suçlu basın işletmelerinin kapatılması ve Alman olmayan sorumluların hemen Reich dışına atılmasıyla cezalandırılmasını istiyoruz.

Kamu yararına ters düşen gazeteler yasaklanmalıdır. Ulusal yaşamımızda bir parçalanmaya yol açan yazınsal ve sanatsal etkinliklerin yasaklanmasını ve yukardaki önlemlere karşı gelen örgütlerin kapatılmasını istiyoruz.

24) Devlet yaşamını tehlikeye düşürmedikleri ya da Germen ırkının moral duygusuna saldırmadıkları ölçüde, bütün dinsel mezheplerin devlet içinde özgür olmalarını istiyoruz. Parti, parti olarak, ama belli bir mezhe-

be de bağlanmaksızın, yapıcı bir Hıristiyanlık görüşünü savunur. Yahudi materyalist anlayışla **içerde ve dışarda** savaşır ve halkımızın sürekli bir iyileşmesinin ancak içerden ve "genel çıkar özel çıkardan önce gelir" ilkesi temelinde başarılı olabileceğine inanır.

25) Bütün bunları başarmak için, güçlü bir merkezi iktidarın yaratılmasını, Siyasal komitenin tüm Reich ve örgütleri üzerinde mutlak bir otorite sahibi olmasını ve Reich tarafından yayımlanan çerçeve yasaların çeşitli Länderlerde gerçekleştirilmesiyle görevli Meslek odaları ve belediye büroları kurulmasını istiyoruz.

Parti yöneticileri, eğer gerekirse yaşamlarını da esirgemeyerek, yukarda sayılan noktaların gerçekleştirilmesi için her şeyi yapacaklarına söz verirler."

Münih, 24 Şubat 1920

Aktaran Hofer, **Le National-Socialisme par les textes,** Stutgard 1959, Paris, Plon, s. 30.

IV — FALANJ'IN 27 NOKTASI (PARÇALAR)

Ulus - Birlik - İmparatorluk

1) Biz İspanya'nın yüce gerçekliğine inanıyoruz; onu güçlendirmek, yükseltmek ve büyütmek bütün İspanyolların en acil ortak görevidir; bireylerin, grupların ve sınıfların çıkarları sıkı sıkıya bu görevin gerçekleştirilmesine bağlanacaktır.

2) İspanya Evrensel içinde bir yazgı birliğidir. Bu birliğe karşı her türlü fesat suçludur. Her türlü ayrılıkçılık bizim bağışlayamayacağımız bir suçtur [...]

3) Biz imparatorluk kurmak istiyoruz. Biz İspanya'nın tarihsel bütünlüğünün imparatorluk olduğunu söylüyoruz. [...]

[...] İspanya İspanyoldünyanın manevi önderi ola-

rak tuttuğu yeri evrensel girişimlerdeki üstünlük yeteneğinin kanıtı olarak gösterir.

4) Silahlı kuvvetlerimiz, karada, denizde ve havada, İspanya'nın tam bağımsızlığını ve dünyada kendine yaraşır yeri her zaman sağlamasına yetecek kadar güçlü ve büyük olacaktır. [...]

5) İspanya deniz yolları üzerindeki şan ve zenginliğini yeniden kazanmaya çalışacaktır. [...]

Devlet - Birey - Özgürlük

6) Devletimiz yurt bütünlüğü hizmetinde bütünsel bir alet olacaktır. Bütün İspanyollar aile, belediye ve sendika işlevleri aracıyla devlete katılacaklardır. Devlete kimse siyasal bir parti aracıyla katılmayacaktır. Siyasal partiler sistemi, organik olmayan seçim, savaşım içindeki partiler tarafından temsil ve iyi bilinen tipteki parlamento gibi sonuçlarıyla birlikte, kökten kaldırılacaktır.

7) İnsan saygınlığı, insanın ve özgürlüğünün bütünlüğü,.sonsuz ve dokunulmaz değerlerdir. Ama ancak güçlü ve özgür bir ulusun üyesi gerçekten özgürdür. Kimsenin kendi özgürlüğünü, Yurdun birlik, güç ve özgürlüğüne karşı kullanmasına izin verilmeyecektir. Sert bir disiplin, İspanyolları şaşırtmaya, bölmeye, ya da onları Yurdun yazgısına karşı çıkarmaya yönelik her türlü girişimi önleyecektir.

8) Nasyonal-sendikalist devlet ortak yararla bağdaşan her türlü özel girişime izin verecek, hatta bunların yararlı olanlarını koruyup özendirecektir.

Ekonomi — Çalışma — Sınıflar Savaşımı

9) Biz İspanya'yı ekonomik düzen bakımından çok büyük bir üreticiler sendikası olarak düşünüyoruz. [...]

10) Halkın gereksinmeleriyle ilgilenmeyen, özel

mülkiyeti insanlığa karşı bir duruma getiren ve emekçileri sefalet ve umutsuzluk pençesinde biçimsiz yığınlar biçiminde üstüste yığan kapitalist sistemi reddediyoruz.

Ruhsal ve ulusal duygumuz aynı biçimde marksizmi de reddeder. Bugün marksizm tarafından doğru yoldan saptırılmış bulunan çalışan sınıfların yolunu, ulusal devletin büyük görevine dolaysız katılımları doğrultusuna yönelteceğiz.

11) [...] Üretimde elbirliği yapan herkes bu rejimde organik bir bütün oluşturduğuna göre, rejimimiz sınıflar savaşımını kökten olanaksız kılacaktır.

Özel çıkarın kötülüklerini ve çalışma rejiminde anarşiyi reddediyoruz ve ne pahasına olursa olsun önleyeceğiz.

12) Zenginliğin ilk ereği halkı oluşturan herkesin yaşam koşullarını iyileştirmektir ve bizim devletimiz de bunu böylece olumlayacaktır.

13) Devlet özel mülkiyeti bireysel, ailesel ve toplumsal erekleri gerçekleştirme aracı olarak tanıyacak ve büyük mali sermayenin, vurguncu ve tefecilerin kötülüklerine karşı onu koruyacaktır.

14) Biz bankacılığın ve korporasyonlar aracıyla büyük kamu hizmetlerinin ulusallaştırılmasından yanayız.

15) Bütün İspanyollar çalışma hakkına sahiptir. Devlet işsizlere iş bulacaktır. Yeni bir toplumsal yapı kurulana kadar, yürürlükteki toplumsal yasalar tarafından işçiye tanınmış bulunan bütün hakları koruyacak ve artıracağız.

16) Çalışmaya yetenekli bütün İspanyolların çalışma ödevleri vardır. Nasyonal-sendikalist devlet hiçbir iş görmeyen ve başkalarının sırtından geçinmek isteyen kimselere en küçük bir saygı göstermeyecektir.

17) İspanya'nın sürekli yaşam kaynağı olan kırın yaşam düzeyini ne pahasına olursa olsun yükseltmek gerekir.

18) Tarımsal üretimi arttırmak (ekonomik reform) için: bütün toprak üreticilerine belli bir kâr bırakan bir taban fiyat sağlayacak; entelektüel ve tecimsel hizmetleri karşılığı bugün kentin aldıklarının büyük bir bölümünü, onları yeterince gereçlendirmek üzere tarlalara aktartacak; mal ve ürünleri karşılığı üreticiye düşük faizle para verirken, onu tefeci ve murabahacıdan kurtaran gerçek bir ulusal tarım kredisi örgütleyecek; tarım ve hayvancılık eğitimini yayacak; toprakların almaşık ekimini koşullara ve ürünlerin olası sürüm olanaklarına göre düzenleyecek; gümrük siyasasını tarım ve hayvancılığı koruma doğrultusuna yöneltecek; sulama çalışmalarını hızlandıracak; savurgan büyük toprak mülklerini olduğu kadar, çok düşük verimli küçücük mülkleri de ortadan kaldıracak ve tarımsal işletme birim alanlarına ussal boyutlar kazandıracağız.

19) Tarımı toplumsal olarak örgütlemek için: aile mülkiyeti kuracak ve emekçilerin sendikalara girişini etkili bir biçimde özendirmek üzere ekilebilir toprağı yeniden dağıtacak; bugün verimsiz toprakları işlemek için bitip tükenen ve ekilebilir yeni topraklara yerleştirilecek insan yığınlarını, içinde yaşadıkları sefaletten kurtaracağız.

20) Hayvan sayısını artırma ve yeniden ağaçlandırma konusunda yorulmaz bir çalışmaya girişeceğiz. [...]

21) Mülkiyeti, edinilmesi ya da kullanılması yasal olmayan toprakları devlet hiçbir tazminat ödemeden kamulaştırabilecektir.

22) Köylerin ortaklaşa mülklerinin yeniden oluştu-

rulması nasyonal-sendikalist devletin baş kaygısı olacaktır.

Ulusal Eğitim - Din

23) Sert bir disiplin aracıyla tek ve güçlü bir ulusal ruh yaratmak ve gelecek kuşakların ruhuna Yurdun neşe ve gururunu yerleştirmek devletin özsel bir görevidir. Bütün erkekler, onları İspanya'nın ulusal halk ordusuna katılma onuruna hazırlayacak askerlik öncesi bir eğitim göreceklerdir.

24) Kültür, ekonomik olanakların eksikliği yüzünden hiçbir yetenek yok olmayacak bir biçimde örgütlenecektir. Herkes yeteneği ölçüsünde yüksek eğitime dek kolayca yükselme olanağı bulacaktır.

25) Hareketimiz, şanlı bir geleneği olan ve İspanya'da ağır basan katolikliği de ulusal yeniden kuruluşa katacaktır. Kilise ile devlet, devlet saygınlığını ya da ulusal bütünlüğü tehdit eden herhangi bir müdahale ya da etkinlik kabul edilmeksizin, karşılıklı yetkileri üzerinde uzlaşmaya varacaklardır.

Ulusal Devrim

26) Gelenekçi ve J. O. N. S. İspanyol Falanjı, yukardaki ilkelerde ortaya konmuş bulunan yeni bir düzen ister; güncel düzenin göstereceği dirençlere karşın bu yeni düzeni kurmak için, ulusal devrimden başka bir yol görmez; üslubu öncelikle doğrudan, ateşli ve savaşkan bir üslup olacaktır. Yaşam bir savaş sanatıdır ve onu arıtılmış bir hizmet ve fedakârlık ruhuyla yaşamak gerekir.

27) Savaşımda yalnızca bizim disiplinimize bağlı güçlerle birlikte zafer kazanmak için elimizden gelen her şeyi yapacağız. Çok az uzlaşmada bulunacağız. Ancak

devletin fethi için girişilecek son kavgada, üstünlüğümüzün her zaman güvence altına alınmış olması koşuluyla, hareketin yönetimi çevresine gerekli işbirlikçilerini toplayacaktır.

Aktaran V. A. Marcottc, **L'Espagne national-syndicaliste,** Bruxelles 1943, s. 385.

V. ANTİMARKSİZM GÖRÜNÜMLERI

"Yahudi Marksizm öğretisi, doğa tarafından uyulan aristokratik ilkeyi reddederek, güç ve dayanıklılığın ölümsüz ayrıcalığı yerine, sayının ve onun yararsız ağırlığının üstünlüğünü geçirir. İnsanın bireysel değerini yadsır bu öğreti, etnik kendiliğin ve ırkın önemini kabul etmez ve böylece insanlığın varoluş ve uygarlığının temelinde yatan ön koşuldan onu yoksun bırakır. Evrensel yaşamın temeli olarak kabul edilseydi, insan olarak kavranabilir her türlü düzenin sonuna yol açardı bu öğreti. Ve böyle bir yasa, düşüncelerimizin ötesine geçemedikleri bu evrende kargaşalıktan başka bir şeye yol açamayacağı gibi, şu ölümlü dünyada da gezegenimizde yaşa-

yanların ölmesi anlamına gelirdi." (Hitler, **Mein Kampf**, s. 71.).

"Dünya karşısında materyalist bir tutumun kökeninde bolşevizm yatar. Bolşevizm toprakların kolektifleştirilmesi girişimlerinde başarısızlığa boyun eğebilir, ama her türlü halk dininin kökünü kazıma, aile hücresini yok etme, yaşamı maddileştirme gibi, onun için en önemli konular üzerinde başarısızlığa dayanamaz. Tarihin salt ekonomik bir yorumundan yola çıkan biri, soluğu bolşevizmde alır. Öyleyse, antibolşevizm dünyaya ruhsalın etkisi altında bakan tutumun ta kendisidir [...] Ne olursa olsun, kendisine ve yakınlarına maddi çıkarlar sağlamak için can atan kişi bolşeviktir. Manevi değerlcri savunmak için kendini maddi zevklerden yoksun bırakmaya hazır olan kişi de antibolşevik. Din için, Yurt için, Kral için yaşam ve mallarını tehlikeye atan eski soylular bolşevizmin yadsınmasıydılar [...] Boş zenginliklerin sonsuz zevkine dört elle sarılanlar, kendi en gereksiz isteklerini karşılamayı bir halkın karnını doyurmaktan çok daha önemli görenler, bu materyalist dünya yorumcuları, gerçek bolşeviklerdir, hem de tüyler ürpertici bir bolşevizmin: ayrıcalıklılar bolşevizmin yandaşları olan gerçek bolşevikler." (J. A. Primo de Rivera, AB, **Le Bolchevisme**, 31 Temmuz 1935.)

"Gerçeklikte, iki eğilim arasındaki karşıtlığın temel, hatta üstesinden gelinmez bir karşıtlık olduğu hemen ortaya çıkar, çünkü kökenleri taban tabana farklı bir yaşam ve tarih görüşünden kaynaklanır bu eğilimlerin. Faşizm, insanın etkisini küçümseyen ve ekonomik yasalara bağımlı, hatta ekonomik yasalar tarafından koşullandırılan toplumsal olaya ağırlık veren tarihsel matervalizmi kesin olarak reddeder. Dolayısıyla, insan eylemlerinin, istenç, girişim ruhu, sorumluluk duygusu tarafından değil de, rastlantı, kaçınılmazlık, yazgı gibi önceden bilin-

mesi güç durumlarla belirlenip açıklanmasını kabul etmez. Faşizm, insanın salt edilgin bir rol kabul edebilmesini ve olaylar üzerinde her türlü etkili olma girişiminden kendi isteğiyle vazgeçebilmesini içine sindiremez, ve kurucusunun meslek yaşamı düşünülürse, bu da kolayca anlaşılabilir. Faşizme göre, insan kendi öz yazgısını kendi yazmalıdır.

Olayları ve insan eylemlerini, ya da daha doğrusu bunların belirleyici nedenlerini böyle bir görüş tarzı, faşizmi kaçınılmaz olarak geleneksel Marksist şemanın önerdiğinden çok farklı bir toplum biçimine götürecekti. Geleneksel Marksist şemaya göre toplum özsel olarak birbiriyle kaçınılmaz bir biçimde savaşım içinde bulunan iki sınıftan oluşur. Faşizm doğru olmayan verilere dayanan gerçek dışı bir görüş olarak değerlendirir bu görüşü." (Valenziani, **Le Corporatisme fasciste**, 1935, s. 19.)

"Nasyonal-sendikalizm işçiyi yalnızca işçi olarak gören Marksizmin yanılgısına düşmez. İşçi yalnızca bir üretim aleti değildir, bundan daha çok bir şeydir: Cuesta, proleter putataparlığa ya da işçinin salt bir işçi olduğu için bir erdemler topluluğu olduğunu söyleme dalkavukluğuna düşmeyelim diyordu. İşçilerin iyileri de vardır, kötüleri de; öbür ölümlülerin kusurları da vardır işçilerde, erdemleri de; dolayısıyla, onlara karşı ne tanrılarmış gibi hayranlık beslemeye yatkınız, ne de hayvanlarmış gibi davranmaya; işçileri bize benzer, bizimle eşit haklara ve eşit yükümlülüklere sahip insanlar olarak görüyoruz biz.

Amaç maddeyi tanrılaştırmak değil, ama insanı, tin olan kendisini madde olan üretimden üstün görmesini sağlayacak biçimde davranarak, hem kendi saygınlığının hem de emeğinin saygınlığının bilincine erdirmektir.

Marksizme göre, kaslarını üretim hizmetinde kulla-

nanlar emekçi, bütün geri kalanlar sömürücü olarak adlandırılır. Nasyonal-sendikalizme göreyse, emekçi hiç de kol işçisinin eş anlamlısı değildir, toplum için yararlı bir çalışmada bulunan herkes emekçidir."

Marcotte, **L'Espagne, national-syndicaliste,** 1943, s. 125.

VI. FAŞİZMİN MUSSOLİNİ TARAFINDAN TANIMLANAN ÖĞRETİSİ

"Faşizm, eğer kendi yaşam görüşü göz önünde tutulmazsa, ister parti örgütü, ister eğitim sistemi, isterse disiplin olarak, pratik belirtilerinden birçoğu içinde anlaşılamaz. Faşizmin yaşam görüşü maṇeviyatçıdır. Faşizme göre dünya, yüzeyde görünen ve insanın bütün öbür bireylerden kopuk, kendi başına yaşadığı ve içgüdüsel olarak onu bencil ve bir anlık bir zevk yaşamı yaşamaya götüren doğal bir yasa tarafından yönetilen bir birey olduğu bu özdeksel dünya değildir.

"Faşizmin insanı ulus ve yurt olan bir bireydir; bir gelenek ve özel bir görev içinde bireyleri ve kuşakları birleştiren, ödevde zaman ve mekân sınırlarından kur-

tulmuş üstün bir yaşam: bireyin, kendi kendinden vazgeçerek, kendi özel çıkarlarından özveride bulunarak, hatta ölümden bile korkmayarak, kendi insan değerini oluşturan o tepeden tırnağa manevi varlığı gerçekleştirdiği bir yaşam kurmak üzere, daracık zevk alanıyla sınırlı yaşama içgüdüsünü ortadan kaldıran bir moral yasadır faşizmin insanı.

Antipozitivist, ama pozitif bir görüştür faşizm: yaşamın merkezini, dünyayı kendi özgür istenciyle yaratabilen ve yaratması da gereken insanın dışına koyan (hepsi de negatif) öğretilerin genellikle oldukları gibi, ne kuşkucu, ne bilinemezci, ne kötümser, ne de edilgince iyimser bir görüş. Faşizm, insanın etkin ve bütün güçleriyle eylem içinde olmasını ister: gerçek güçlüklerin bilincinde ve onlara meydan okumaya hazır olmasını ister. Yaşamı bir savaşım olarak görür faşizm; insana gerçekten yaraşır bir yaşamı fethetmenin, o yaşamı kurmak için gerekli (fizik, moral, entelektüel) aleti her şeyden önce kendinde yaratarak, insanın işi olduğunu düşünür. Ve bu hem birey, hem ulus, hem de insanlık için böyledir. Bütün biçimleriyle (sanat, din, bilim) kültürün değeri ve eğitimin taşıdığı çok büyük önem de işte bundan ileri gelir. [...]

[...] İnsanın, aile ve toplum grubu içinde, ulus içinde ve bütün ulusların işbirliğinde bulundukları tarih içinde yöneldiği manevi sürece göre neyse o olduğu bir tarihsel görüştür faşizm. Geleneğin belleklerdeki, dildeki, törelerdeki, toplumsal yaşam yasalarındaki yüksek değerinin nedeni de budur. Tarih dışında, insan hiçbir şey değildir. Faşizm, XIX. yüzyıl türü, materyalist temelli tüm bireyselci soyutlamalara bu nedenle karşıdır; her türlü Jakoben ütopya ve yeniliklere de bu nedenle karşıdır. Yeryüzünde, XVIII. yüzyıl ekonomistlerinin yazdıkları gibi bir "mutluluk" olasılığına inanmaz faşizm;

bu nedenle tarihin belli bir uğrağında insan cinsinin kesin bir örgütlenme aşamasına erişeceği yolundaki tüm erekçi görüşleri reddeder. Böyle bir öğreti tarihe de, ardı arası kesilmeyen ve sürekli bir oluş olan yaşama da ters düşer. Faşizm, politik bakımdan, gerçekçi bir öğreti olmak ister; pratik bakımdansa, ortaya kendiliklerinden çıkan ve çözümlerini de kendiliklerinden bulan ya da esinleyen sorunları çözmekten başka bir şey istemez. [...]

"Bireyler, çıkar kategorilerine göre, sınıflar oluştururlar; çeşitli ortaklaşa ekonomik etkinliklere göre sendika üyesidirler; ama herşeyden önce ve özellikle de devlettirler. Halk çoğunluğunu oluşturan bireylerin ne sayısı ne de toplamıdır devlet. Faşizm bu nedenle halkı en büyük birey sayısıyla bir tutan ve onu bu düzeye indiren demokrasiye karşıdır. Gene de en katıksız demokrasi biçimidir faşizm. Hiç olmazsa halk, düşünülmesi gerektiği gibi, nicel değil de nitel görünümü altında düşünüldüğü zaman; hiç olmazsa faşizm, herkesin bilinç ve istencinde gerçekleşme ereği güden bir ülkü gibi, küçük bir sayının, hatta bir tek kişinin bilinç ve istenci olarak halkta ete kemiğe bürünen en moral, en tutarlı, en doğru fikir olduğu için en güçlü olan fikir anlamına geldiği zaman. Doğa ya da tarih gereğince, etnik olarak bir ulus oluşturanların hepsi, bir tek bilinç ve bir tek istenç gibi, aynı manevi gelişme ve oluşma çizgisini izlerler. Ne ırk söz konusudur, ne de coğrafi bölge; söz konusu olan kendi kendini sürdürüp götüren bir topluluktur, bir varoluş ve güç istenci tarafından birleştirilen bir çokluktur: kendinin bilincidir, kişiliktir söz konusu olan"

İtalyan Ansiklopedisi için yazılan özet makale: **Enciclopédia Italiana,** C. XIV, Edizioni istituto.

VII. HİTLERCİ IRKÇILIK: AŞAĞI IRKLARIN SÖMÜRÜLMESİNİN TARİHSEL DOĞRULANMASI

"Aşağı ırktan insanların varlığı üstün uygarlıkların başlıca oluşma koşulu oldu; maddesel kaynakların kıtlığını ödünlüyorlardı onlar; maddesel kaynaklar olmadan da bir ilerleme olasılığı düşünülemezdi. İlk insan uygarlığının, evcil hayvandan çok aşağı ırktan insanların çalıştırılmasına dayandığı kuşkusuzdur.

"Ancak yenik ırkların kölelik durumuna düşürülmesinden sonradır ki, aynı şey hayvanların da başına geldi; yoksa kimilerinin düşünebilecekleri gibi bunun tersi olmadı. Çünkü sabanın önüne ilkin yenilmiş kişi koşuldu; at ancak bundan sonra geldi. Bunu insanlığın bir alçalma belirtisi gibi düşünmek için barışçı bir deli ol-

mak gerekir; kendi tezgâhtar ağızlarını satmak üzere o barış havarilerinin yararlandıkları uygarlık düzeyine erişmek için bu evrimin zorunlu olduğunun farkına varmaz bu deli.

"İnsanlığın ilerlemesi sonsuz bir merdiven üzerinde bir yükselmedir: alt basamaklar aşılmadıkça yukarıya çıkılmaz. Öyleyse arya (âri ırk) modern bir eşitçinin düş gücünün düşlediği yoldan değil, gerçekliğin kendisine gösterdiği yoldan gitme zorundadır. Gerçek yol güç ve çetindir, ama barışçının insanlığı eriştirmek istediği ereğe sonunda o götürür; barışçının güçleri, gerçeklikte o ereğe yaklaştırmaktan çok, uzaklaştırır.

"İlk uygarlıkların arya ırkın aşağı halklarla karşılaştığı, onları boyunduruğu altına alıp kendi istencine bağımlı kıldığı yerlerde doğmaları bir rastlantı değildi. Doğmakta olan bir uygarlığın hizmetindeki ilk teknik aletler oldu bu halklar.

"Bunun sonucu, arya'nın izleyeceği yol açıkça çizilmişti. Fatih olarak, aşağı ırktan insanları boyunduruk altına aldı ve onların pratik etkinliklerini kendi istencine göre ve kendi erekleri uyarınca, kendi buyruğu altında düzenledi. Ama, onlara güç olmakla birlikte yararlı bir etkinlik yükleyerek yalnızca uyruklarının yaşamını esirgemekle kalmadı; onlara belki onların eski "özgürlük"leri denilen şeyden yararlandıkları zaman sağlanabilecek olana göre çok daha iyi bir gelecek de sağladı. Arya kendi moral efendi durumunu kesinlikle sürdürdüğü sürece, yalnız efendi olarak değil, ama geliştirmeyi sürdürdüğü uygarlığın koruyucusu olarak da kaldı. Çünkü bu uygarlık yalnızca arya'nın yeteneklerine ve onun kendi kendisi olarak kalmasına dayanıyordu. Uyruklar yükseldikleri ve, olası olduğu üzere, dil bakımından fatihe yaklaştıkları ölçüde, efendi ile uşağı ayıran perde ortadan kalktı. Arya kanının arılığından vazgeçti

ve böylece yarattığı cennette yaşama hakkını yitirdi. Irkların karışımı sonucu alçaldı, uygarlaştırıcı yeteneklerini gitgide yitirdi; sonunda, yalnız entelektüel bakımdan değil, ama fizik bakımdan da uyruklarının ve yerlilerin benzeri bir duruma gelerek, atalarının onlar üzerindeki üstünlüğünü elden kaçırdı. Uygarlığın biriktirmiş bulunduğu yedekliklerle daha bir süre yaşayabildi, sonra katılaşma ve hareketsizlik yapacağını yaptı ve bu uygarlık da unutulup gitti.

"Uygarlıklar ve imparatorluklar, yerlerini yeni kuruluşlara bırakmak üzere, işte böyle çöktüler.

"Kanların karışması ve bunun önüne geçilmez sonucu olarak ırkların düzeyinin düşmesi, eski uygarlıkların ölümünün başlıca nedenleridirler; çünkü halkların yıkımına yitirilen savaşlar değil, ama salt arı bir kana özgü o direnme gücünün yok olması yol açmıştır.

"Bu dünyada arı ırktan olmayan her şey, rüzgâr tarafından sürüklenip götürülen saman çöpünden başka bir şey değildir.

"Ama her türlü tarihsel olay, iyi yönde olduğu gibi kötü yönde de, ırkın bir korunma içgüdüsü belirtisidir."

A. Hitler, **Mein Kampf,** s. 294.

VIII. LİBERALİZM KARŞISINDA FAŞİZM: GENTİLE'NİN DÜŞÜNCESİ

"Ve her şeyden önce de, faşist devlet ögretisinin liberal öğretiyle örtüştüğü fikrini dıştalayalım. Hasımlarımızın bu öğretinin ilke ve değerini belirtme yolunu tutmalarının sırası olsa gerek, çünkü faşist devlet öğretisiyle örtüşen bir liberal öğreti olduğu doğrudur; ama birçok liberalin bugün bu örtüşmeyi kabul etmek istemedikleri, işte bu nedenle de faşizm için kendisine yaklaşmak en azından yasak olmayan öbür liberalizmden kesinlikle ayrılması gereken bir başka liberalizmden söz etmenin yeri olduğunu gösterdikleri de doğrudur.

"Bu liberalizmden mi söz etmek isteniyor? Ben başlıca iki biçimini ayırt ediyorum bu öğretinin: Onlardan

birine göre özgürlük bir hak, öbürüne göre bir fetih; birine göre eşitlik, öbürüne göre ayrıcalık ve değerler hiyerarşisidir. Özgürlüğün kaynaklarını bireyde bulan ve böylece devletle bireyi karşı karşıya getircn bir liberalizm vardır. Bu liberalizme göre devletin özünlü bir değeri yoktur artık, bireyin görenç ve yetkinleşmesine hizmet eder: erek değil, araçtır. Kamu düzeninin korunmasıyla yetinir, bireysel bilincin iç alanına kapanan tüm manevi yaşamın dışında kalır. Tarihsel olarak, İngiliz kökenli klasik liberalizmdir bu liberalizm. Ve hemen ekliyorum, uydurma, ya da ancak bir yarı-doğru içeren bir liberalizmdir bu.

"Ama İtalyan ve Alman düşünceleri tarafından olgunlaştırılan bir başka liberalizm daha vardır. Bu liberalizm, bireyde değerli olan her şeyin, kendini bir hak olarak göstermekle, evrensel bir değer taşımakla ve bir istenci, yüksek bir çıkarı, bireyin moral tözünü oluşturan ortak bir kişiliği dışavurmakla, nasıl güvence altında ve korunmuş olma hakkı kazanamayacağını saptayarak, devletle birey arasındaki bu düşsel karşıtlığın anlamsız olduğunu ileri sürer. Bu liberalizme göre, özgürlük en yüce erektir ve tüm insan yaşamını kuşkusuz o düzenler — ama bireysel ve toplumsal eğitim, bireysel etkinliği sınırlayıcı bir gücün egemenliği altına almak üzere ona kendini dışardan zorla kabul ettirmeyen üstyapı benzeri o ortak istenci herkeste gerçekleştirerek, onu gerçekleştirdiği ölçüde... Devlet ve birey, bu bakımdan, bir ve aynı şeylerdir; hükümet etme sanatı, azami özgürlüğün yalnız salt dışsal bir nitelik taşıyan kamu düzeniyle değil, ama ve özellikle yasa ve zorunlu yasa organlarınca tanınan hükümranlıkla da azami uzlaşacağı bir biçimde, her iki terimi o anda uzlaştırma sanatıdır. Böylece azami özgürlük her zaman azami devlet gücüyle örtüşür. [...]

"Bu bakımdan, faşizm liberalizmle, liberalizmin bu

ikinci biçimiyle örtüşür... Ama aralarında şu fark vardır ki, kendini indirgenmiş biçimi içinde dışavurduğu görünümüyle liberalizm bunu söylemekle yetinirken, faşizm bunu hem söyler, hem gerçekleştirir.

"Ama faşizme liberalizmde eksik olan gücü kazandıran nedir? Her şeyden önce **Fascii** flamaları arkasında hemen hemen ansızın toplanmış bulunan yığın. Oysa o sırada güçlü devlet teorisi, liberallerin seyrek sağları içinde yolunu şaşırmış, boş ve belirsiz soyut özgürlük formülüne tatlılıkla sarılan liberaller tarafından pek de anlaşılmayan, yalnız kalmış bir kaç düşünürün az çok entelektüel bir dogması olarak kalıyordu. Faşizm bir yığın devrimidir, bu liberalizmse, formülü birkaç kültürlü politikacının kafasında bile açıkça belirlenmemiş basit bir felsefel öğretiydi."

Palermo'da yapılan konuşma, 31 Mart 1924, aktaran Prezzolini: **La Fascisme,** Paris 1925, s. 165-169.

IX. SINIFLAR VE BİREYLER: HİYERARŞİ İLKESİ

ADALET bakanı ve sendikalar yasasının yazıcısı M. Alfredo Recco, Milletvekilleri Meclisinde, "**Toplumsal sınıflar elbette vardır**" diyecek, ve ekleyecektir: "**ama yalnız iki toplumsal sınıf değil, büyük bir sayıda toplumsal sınıf vardır. Gerçek anlamda "sınıflar"dan çok, bazen birinin nerede başlayıp öbürünün nerede bittiğini söyleyebilmemizin güç olacağı biçimde birbirine karışmış kategori ya da gruplar söz konusudur. Hepimiz aynı zamanda birçok kategorinin üyesi bulunuruz, herkesin ekonomik ve toplumsal durumu üzerinde belirleyici bir etkide bulunan kategoriyi aydınlığa kavuşturmak her zaman kolay değildir. Öyleyse dünyayı ve yaşamı uzlaşmaz**

iki sınıf arasındaki sürekli bir çatışma olarak göstermek istemek, gerçekliklere sırt çevirmek demektir."

"Gerçeklikte faşizm insan toplumunu hiyerarşik bir ölçeğe göre düzenlenmiş çok sayıda bir kategoriler topluluğu olarak kavrar. Bu kategorilere bir değerler derecelenmesi bir sıra verir ve onları bir hiyerarşi bağı birleştirir.

"Aşama sıralı bir düzen fikrinin her şeyin temeli olduğu ve her türlü ilişkiyi düzenlemesi gerektiği yolundaki faşist düşünüş ve anlayışın kesin belirtisidir bu görüş.

"İster halklar, ister toplumsal gruplar ya da sıradan kişiler söz konusu olsun, ilke hiç değişmez ve her zaman uygulanması gerekir. Her koşulda, yani dış politikada olduğu kadar iç politikada da, faşist rejimin davranışları bir belit **(axiome)** gibi düşünülen bu öğretiye uygun olmuştur.

"Toplumun hiyerarşik bir biçimlenmesi hiç de kazanılmış durumların değişmezlik ve kristalleşmesini gerektirmez: bir başka deyişle, dural değildir bu biçimleme. Gerçekten de bireylerin, toplumsal aşama sırasını bir ya da öbür yönde baştan başa geçerek, böylece de o "soyluların dolaşımı' 'denilen olayı gerçekleştirerek, gruptan gruba çeşitli değişikliklere uğramalarını hiçbir şey engellemez.

"Toplumsal dönüşümlerin aleti, demek ki Marksist buyruk ve Marksist yalvaçların ileri sürdükleri gibi sınıf savaşımı değil, ama tersine, bireysel değer ve bireysel etkinliktir.

"İnsanlara kendi çabalarını değerlendirme olanağını sağlayan böyle bir yaşam ve toplum görüşü ethik bakımdan sosyalist görüşün çok üzerindedir. İnsanlara etkinlikte bulunma ve kendini değerlendirme olanaklarını, başlıca özelliği bireysel girişkenciliği köreltmek olan sos-

yalist görüşten çok daha fazla sağlar bu görüş.

"Sınıf savaşımı ilkesiyle mantıksal yönden onun kaçınılmaz ve doğaya aykırı sonucu olan eşitlikçiliği faşizmin neden hiçbir zaman kabul edemediğini de bu açıklar. Yalnız sergilemiş bulunduğumuz moral nitelikteki nedenler dolayısıyla değil, ayrıca özsel olarak ulusal, ya da daha doğrusu yurtseverce bir hareket olduğu içindir ki faşizm her ikisini de kabul etmez. Yurt duygusunun yüceltilmesi faşizmin her zaman başta gelen kaygılarından biri olmuştur.

"Ama bu iki öğreti arasındaki anlaşmazlık, bir başka özsel konu üzerinde daha da tam ve ortadan kaldırılamaz görünür: erekleri sonuna değin kolektivist olan sosyalist sendikalizmin tersine, faşist sendikalizm mülkiyet hakkını ve özel girişkenliği yalnızca kabul etmekle kalmaz, ama onlara, kendisi tarafından yaratılan sistem çerçevesinde, özsel ve yeri doldurulamaz bir işlev de verir."

Valenziani, Le Corporatisme fasciste (1935), s. 19-22.

X. NAZİZM VE KİŞİLİK: MUCİT

"İnsanı hayvandan gözle görülür biçimde uzaklaştıran ilk adım, icada doğru attığı adım oldu. İcat, başlangıçta, yaşama savaşımını daha rahat ya da yalnızca olanaklı bir duruma getirecek kurnazlık ve dolambaçlı çarelerin bulunmasına dayandı.

"Çok ilkel olan bu ilk icatlar bireyin rolünü gözler önüne sermeyebilirler; çünkü arkadan gelen kuşaklara ve hele bugünkü insana, tıpkı insanın hayvanda gözlemleyebildiği kimi hile ve kurnazlıkların ona yalnızca kazanılmış bir şey olarak görünmeleri gibi, ancak kolektif zekânın belirtileri olarak görünürler; bu icatların ilk nedenlerini saptayamayan insan, onları "içgüdüsel" davra-

nışlar olarak nitelendirmekle yetinir.

"Konumuz bakımından bu içgüdü sözcüğünün hiçbir anlamı yoktur. Canlı varlıkları durmadan daha iyi bir duruma getiren bir sürece inanan herkes, onların bütün etkinlik biçirn ve belirtilerinin her zaman bugünkü biçimleriyle varolmadıklarını kabul etme zorundadır; ilk örneği belli **bir** öznenin vermesi, daha sonra bu davranışın türün temsilcilerinden her birinin bilinçaltına geçip içgüdü gibi görününceye değin gitgide daha çok birey tarafından gitgide daha çok yinelenmiş olması gerekmiştir.

Bu mekanizma insanda daha kolay anlaşılacak ve daha kolay kabul edilecektir. Öteki hayvanlara karşı savaşımdaki ilk kurnazlıklar, başlangıçta hiç kuşku yok özellikle yetenekli öznelerin işi olmuştur. Kişilik burada da, hiç kuşku yok ki sonradan tüm insanlık tarafından apaçık kararlar ve apaçık gerçekleştirimler olarak kabul edilen karar ve gerçekleştirimlerin temeli olmuştur. Tıpkı bugün bizim için tüm stratejinin temelini oluşturan birkaç apaçık askeri ilkenin, başlangıçta bulunmasını ister istemez kararlı bir kafaya borçlu olması ve ancak yıllar, hatta binlerce yıl sonradır ki ensonu herkes tarafından son derece açık olarak kabul edilmesi gibi.

"İnsan ilk icada bir ikincisini ekler: öteki nesneleri ve hatta öteki canlı varlıkları kendi hizmetine koşmayı öğrenir ve insana özgü yaratıcı etkinlik de, bugün gördüğümüz biçimiyle, işte o zaman kendini göstermeye başlar. Yontma taş kullanılması, hayvanların evcilleştirilinesi, ateşin bulunması vb.; günümüzde bizi hayretler içinde bırakan bütün icatlara değin bu icatların her biri temelde bireyin yaratıcı çalışmasını açıkça ortaya koyar. Bu icatlar ne denli yeni, ne denli önemli ya da ne denli şaşırtıcı bir nitelikteyseler, bu bize o denli açık görünür. Öyleyse her ne olursa olsun, çevremizde somut icat olarak ne görüyorsak, ayrı ayrı bireylerin yaratıcı güç ve ye-

teneklerinin ürünü olduğunu biliyoruz. [...]

"(Bu ayrı ayrı bireyler) böylece, bunu istemiş olsunlar ya da olmasınlar, bir ölçüde insanlığın iyilikçileridirler. Onların davranışı, milyonlarca hatta milyarlarca insanın eline, yaşama savaşımını daha kolay bir duruma getirecek araçlar kazandırır.

"Günümüzün somut uygarlığının temelinde, demek ki her zaman birbirlerini karşılıklı olarak tamamlayıp sürdüren mucitlerin kişiliğini buluyoruz.

"Yaratan yığın değildir, örgütleyen ya da düşünen çoğunluk değildir, ama her zaman ve her yerde tek tek bireylerdir.

"Bir insan topluluğu ancak bu güçlerin işini en yüksek derecede kolaylaştırdığı ve onları toplum yararına en iyi biçimde kullandığı zaman iyi örgütlenmiş bir topluluk olarak görünür. İster maddesel dünyayla, ister düşünce dünyasıyla ilgili olsun, icat bakımından en büyük değer taşıyan şey, ilkin mucidin kişiliğidir. Bir topluluğun örgütlenmesindeki ilk ve en yüksek ödev mucitten herkes çıkarına yararlanmaktır.

"Gerçekte topluluk örgütünün kendisi de bu ilkenin uygulanmasını bir an bile gözden yitirmemelidir. Ancak o zaman mekanizm felaketinden kurtulacak ve canlı bir örgüt durumuna gelecektir. **Önderleri yığının üzerine çıkarma, buna karşılık yığını da önderlerin buyruğuna verme eğilimini örgütlenmenin kendisi kişileştirmelidir"** (altı metinde çizilmiş).

A. Hitler, **Mein Kampf**, s. 442.

XI. HİTLER'E GÖRE BİREYSEL YETENEKLER VE ULUSAL GÖREV

"Aklın egemen olduğu bir devlette, bireye kendi yeteneklerine uygun olan etkinlik türünü ayırmak, ya da bir başka deyişle, çeşitli yeteneklere kendilerini bekleyen görevlere uygun bir eğitim vermek gerekir. Yetenek eğitimin bir ürünü değil ama bireyde doğuştan varoldu-

ğu, dolayısıyla doğanın bir bağışı olduğu ve ona sahip bulunan kişi bakımından bir liyakat oluşturmadığı için, burjuvazinin genel olarak çalışmanın değeriyle ilgili yargısı da bir ölçüde bireye zorla kabul ettirilmiş olan işin niteliğine dayanamaz. Çünkü bu iş onun doğumuna ve buna göre aldığı ve ona topluluk tarafından verilen eğitime bağlıdır. Bir insanın değerinin saptanması toplulu-

ğun ona verdiği görevi yerine getirme biçimine dayanmalıdır. Çünkü bireyin gösterdiği etkinlik onun varoluşunun ereği değil, ama bu varoluşu sağlamanın aracıdır. Birey ayrıca, insan olarak değerini değiştirip yüceltmeyi de sürdürmelidir, ama bu işi ancak her zaman ister istemez bir devlet temeline dayanacak kendi kültür topluluğu çerçevesinde yapabilir. Bu devlet temelini koruyup sürdürmeye katkıda bulunmalıdır birey. Bu katkının biçimini doğa saptar; bireyin ödevi, ulusal topluluktan aldığını, çabası ve kendi dürüstlüğüyle, ulusal topluluğa geri vermektir. Böyle davranan biri en yüksek saygı ve en yüksek sevgiye hak kazanır."

A. Hitler, **Mein Kampf**, s. 433.

XII. FALANJA GÖRE DEVLET, BİREY, TOPLUM

1) J. A. Primo de Rivera **(Dünyanın politik ve ekonomik tarihinin kavşağında,** 9 Nisan 1935).

"Bütünsel Avrupa devrimi de, Avrupa'nın bütünsel yeniden örgütlenmesi de, bireyden başlamalıdır. Çünkü bu altüst oluştan en çok acı çeken odur; kişilikten, özden, içerikten, varoluştan yoksun basit bir molekül durumuna düşen odur; yaşamın nimetlerini derlemekte sona kalan o zavallı bireydir. Tüm örgütlenme, tüm yeni devrim, devletin tüm pekiştirilmesi ve tüm ekonomik yeniden örgütlenme, liberal ekonomi ve komünist çaba tarafından köklerinden sökülmüş bulunan bu büyük yığınların bu nimetlerden yararlanması ereğine yöneltilecektir.

Bireyin devlet tarafından yutulması denebilir mi buna? Olacak olan şudur ki, bireyle devletin yazgısı bir olacak, devletin de, her zaman dediğimiz gibi, biri dışarda: yurdu doğrulamak; öbürü içerde: insan yaşamına daha çok katılarak, en büyük bir sayıda insanı daha mutlu, daha insan kılmak üzere, apaçık iki ereği bulunacaktır. Ve bireyle devlet bütünsel bir uyum içinde birleşip bütünleştikleri gün bir tek erekleri, bir tek yazgıları, ardından koşulacak bir tek şansları olacaktır; o zaman devlet kendi gücünü yalnızca uyruklarının iyilik ve mutluluğu için kullanacağından, baskıcı olmadan güçlü olabilecektir. İspanya'nın şu sıralarda yapmaya koyulması gereken şeyler şunlardır: İnsanın yazgısıyla yurdun yazgısını bağdaştırma rolünü üzerine almak; insanın, eğer bir insan gibi yaşamazsa, özgür olmadığını; eğer ona asgari bir yaşam sağlanmazsa, bir insan gibi yaşamayacağını; eğer ekonomi başka temeller üzerinde, milyonlarca ve milyonlarca insanın gönenç olanağını artırmaya yetenekli temeller üzerinde örgütlenmezse, asgari bir yaşam sağlanamayacağını; güçlü ve örgütçü bir devlet olmadıkça, ekonominin örgütlenmeyeceğini; güçlü ve örgütçü bir devletin de ancak büyük bir yazgı birliği olan yurdun hizmetinde kurulabileceğini anlamak. Her şeyin nasıl yoluna girdiğini, insanla kendini insanın baskıcısı olarak duyumsayan devlet arasındaki o trajik savaşımın nasıl sona erdiğini siz o zaman görün. Bu sağlandığı zaman [...] her davranışımızla; günlük işlerimizin en önemsiziyle, kendi küçük bireysel yazgılarımızla birlikte, İspanya'nın yazgısına, Avrupa'nın yazgısına, dünyanın yazgısına, Yaratılışın bütünsel ve uyumlu yazgısına da hizmette bulunduğumuzu bileceğiz."

Aktaran: D. Teissonnier, **op. cit.**, s. 81.

2) J. A. Primo de Rivera **(İlk noktalar,** "F. E." [İspanyol Falanjı] n° 1, 7 Aralık 1933).

İspanyol Falanjı insanı bir ruh ve bir bedenden oluşmuş, yani ölümsüz değerler taşıyıcısı olarak ölümsüz bir yazgıya yetenekli bir bütünlük olarak görür. İnsan onuruna, insanın bütünlük ve özgürlüğüne en büyük saygı gösterilmesi gerekir.

"Ama bu özgürlük kamusal yaşamın temellerini çökertmeye de hiçbir bakımdan izin vermez. Herhangi birinin çılgınlık ve saçmalığına tüm bir halkın deneme tahtası hizmeti görmesine izin verilemez.

"Gerçek özgürlük herkes içindir ve güçlü ve özgür bir ulusun üyesi olunarak elde edilir.

"Tutkuları bozmak, kızıştırmak ve körüklemekte, hiçbir sürekli siyasal örgütün temellerini yıkmakta kimse özgür değildir.

"Bu temelleri otorite, hiyerarşi ve düzen oluşturur.

"Bireyin dürüstlüğü kutsaldır; ama onu ulusal yaşama katmak için yeterli bir neden oluşturmaz.

"Bireyin siyasal durumu ancak ulusal yaşamda bir işlev gördüğü zaman doğrulanır.

"Ancak sakatlar böyle bir ödevden bağışık tutulacaklardır.

"Ama asalaklar, tembeller, başkasının sırtından geçinmek isteyenler, yeni devlette hiçbir saygınlığa sahip olmayacaklardır."

Aktaran: D. Teissonnier, **op. cit.,** s. 95.

XIII. FÜHRERPRİNZİP

"Hareket şu ilkeyi ortaya koyar ki şef, küçük sorunlarda olsun büyük sorunlarda olsun, en tam sorumluluğunu içeren, söz götürmez bir otoriteye sahiptir.

"Hareketimiz bakımından bu ilkenin pratik sonuçları şunlardır:

"Bir alt topluluk başkanı görevine hemen bir üst düzeydeki topluluğun **şefi** tarafından atanır; kendi topluluğunun gidişatından o sorumludur; bütün yankurullar ona bağlıdır; buna karşılık, o hiçbir yankurula bağlı değildir.

"Hiçbir yankurulun oy hakkı yoktur; yalnız inceleme yankurulları vardır ve sorumlu şef işi bunlar arasın-

da dağıtır. **Bezirk, Kreis** ya da **Gau** (ilçe, daire ya da bölge) örgütlenmesi bu ilkeden doğar; şef her yerde hemen bir üst şef tarafından atanır ve aynı zamanda ona tam bir otorite ve sınırsız yetkiler verilir. Yalnız tüm partinin şefi, örgütün kurallarına göre, üyeler genel kurulu tarafından seçilir. Ama hepsinden ayrı, tek, kesin şeftir o. Bütün yankurullar onun bağımlılığı altındadır, o hiçbirine bağlı değildir. Sorumluluğu vardır, ama tümünü kendi omuzlarında taşır. Eğer şef hareketin ilkelerini çiğner ya da hareketin çıkarlarına iyi hizmet etmezse, yeni bir seçim yapma ve onu görevinden alma ereğiyle onu genel kurul karşısına çıkarmak da yandaşlarına düşer. O zaman yerine en yetenekli görünen ve gene aynı otorite ve aynı sorumlulukla donatılmış yeni biri geçer.

"Bu ilkeyi yalnız kendi safları içinde değil, ama tüm devlet çerçevesinde buyurucu bir ilke olarak görmek hareketimizin en ciddi ödevlerinden biridir.

"Şef olmak isteyen kişi, en yüksek ve sınırsız otorite ile birlikte, tam bir sorumluluğun ağır yükünü de taşır.

"Eylemlerinin sonuçlarını göğüsleyecek yetenekte olmayan ya da kendinde bu cesareti bulamayan kişi şef olarak hiçbir işe yaramaz. Bu işi ancak bir kahraman üzerine alabilir.

"İnsanlığın gelişme ve uygarlığı çoğunluğun bir ürünü değildir, ama yalnızca kişiliğin deha ve etkinliğine dayanır.

"Halkımıza büyüklük ve gücünü yeniden kazandırmak için her şeyden önce şefin kişiliğini yüceltmek ve bu kişiliğe bütün haklarını yeniden kazandırmak gerekir.

"Bundan dolayı, hareket parlamento karşıtıdır; ve eğer parlamenter bir kuruluşla uğraşırsa, bunu da ancak insanlığın çöküşünün en açık belirtilerinden biri olarak görmemiz gereken siyasal bir çarkı ortadan kaldırma ereğiyle, ona karşı savaşım vermek için yapmalıdır."

A. Hitler, **Mein Kampf**, s. 343.

XIV. ŞEF GİZEMİNİN FRANKOCULUKTAKİ ÇAĞDAŞ UZANTILARI

ARRİBA'DA, 12 ŞUBAT 1963 GÜNÜ YAYIMLANAN OLAĞANÜSTÜ FRANKO BAŞLIKLI BİR MAKALE

"İktidar öğretisi İspanya örneğinde büyüleyici ve şaşırtıcı bir şeyle, gerçekten eşi benzeri olmayan bir şeyle karşı karşıya. Eğer dünya olaylarının panoramasını incelersek, Franco'nun bu olaylardan hiçbir zaman etkilenmediğini, ama tersine, gerçek bir özgünlükle damgalanmış bir siyasal eylemin yolunu göstererek, onları aydınlattığını görürüz. [...]

"Olağanüstü bir insan tarafından ete kemiğe büründürüldüğü zaman, büyüleyici ve şaşırtıcı bir şey vardır iktidarda. Çünkü, Hobbes'un dediği gibi, komutanlıkta bir başkasına benzer bir adam değil, ama tersine, iktidarın tepesinden, yalnız bugüne değil, ama Avrupa'da yal-

nızca bizim Caudillo'muzun göstermesini bildiği kâhince yeteneklerle, geleceğe de bakmaya yetenekli bir adam söz konusudur [...]

"[...] En güç siyasal durumlarda ona yardımcı olan tanrısal bir sevgiyle, Franco günlük olayların ötesindeki tüm gerçekliği görmesini bildi [...]

"Gerçekçilikle idealizm arasında Franco'da varolan büyük uyum, bir devlet adamına verilmiş bulunan en iyi niteliklerden biridir. Siyasal gerçekliği deneysel bir yöntemle irdelediği andan başlayarak Franco'da Aristocu bir yön olduğunu söyleyebiliriz, ama aynı zamanda bizim devlet başkanımızda gerçekten Platoncu bir yetkin devlet görüşü bulunduğunu da olumlamalıyız. Tarihsel olayı çok az kimsenin anlayabileceği kadar anlar o; ama aynı zamanda aşkın ve sürekli düzenin üstün büyüklüğünü de açıkça sezer. Makyavelci politikacıların boş kurnazlıklarıyla hiçbir ilgisi olmayan serinkanlılığı, kimi durumlarda dünya düzenini sarsan kimselerin düzmece ramkamlarına inanmaya, onu işte bu nedenle hiçbir zaman götürmedi. O 1940'ta, 1945 Avrupa'sının ne olacağını, 1963 dünyasının ne olacağını biliyordu. Franco'ya göre, her zaman tarihsel rakamlara göre davranan, moral niceliklerle çalışan birini, doğrudan doğruya günlük olaylara bağlı bulunan oportünist politikanın her fırsatta çıkarıp gösterdiği öteki aritmetik etkileyemezdi. Onun, İspanya'nın özü konusundaki geleneksel bir görüşe uygun düşen düzeni, yararcı ve ulusalcı bir Avrupa'da anlaşılmama tehlikesiyle karşı karşıya kalacak, ama bugün düşmanlarının bile şaşkınlığını uyandırmak üzere parıl parıl parlayacaktı."

Aktaran: L. Ramirez, **Franco**, éd. Maspero, s. 256.

XV. ULUSAL BİR EMEKÇİLER TOPLUMU İÇİN FAŞİZM

"Faşizmı çalışmayı toplumun organik bir işlevi olarak görür. Faşizm hem siyasal hem de toplumsal bir seçkindir ve bu nedenle, ilk fırsatta, İtalyan devleti yöresinde toplanmış bulunan oligarşiyi yavaş yavaş uzaklaştırabileceğine inanır. Emeğin (geniş anlamda emeğin: düşünce de emektir) üstünlüğü yolundaki bu fikir, güncel düzensizlikten ensonu çıkan şeydir. Üretici sınıfların yeni hukukunu saptar bu fikir. Bu sınıflar arasındaki bağlaşmanın gözlerimiz önünde kurulup iyi sonuçlar verdiğini görüyoruz, öyleki bunların birlik ve istençleri kendilerini devlete daha şimdiden kabul ettiriyor. Mussolini'nin yönetimi altında faşizmin bundan çıkardığı so-

nuç, devletin temelden dönüşümünü hiç de gerektirmiyor. Çalışan ve üreten halk yığınları İtalyan devletine her gün daha çok bağlanıyorlar.

"Ülke ekonomisini kamusal, yani siyasal bir işlev olarak gören faşizm, kendi ussal programında kararlaştırılmış bulunan reformların uygulanmasıyla, üretimi yönetip örgütlemeyi ve onu büyük sendikalar arasında dağıtmayı tasarlıyor. Burjuva devlet, tekelleri ve kapitalizmin tek başına at oynatacağı öbür alanları yarattı. Biz toplumu bu saldırıdan kurtarmak niyetindeyiz. Bir benzetme yapmak gerekirse, bir kap olarak alınan devletin içeriğini yavaş yavaş değiştirmeyi, onu işçi, halk, aydın öğelerle doldurmayı düşünüyoruz. Elli yıllık tutucu bitkinliği önlemekle, İtalya çalışmayı ve üretmeyi öğrenecektir. Faşizm tarafından canlandırılan bir proletaryayla, maddi ve manevi olarak onarılan bir devletin kaynaşması olanaklı bir duruma gelecektir. Genel bir elbirliği, ekonomiyle politikanın bir işbirliği olanaklı olacaktır. Kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin yasal çıkarlarıyla örgütlü yığınların yasal çıkarlarını, ülkenin yüksek siyasal gereksinmeleriyle halkın ekonomik gereksinme ve insanca özlemlerini uzlaştırmaya yetenekli ve bu yolda gözüpek önlemler alan o "ulusal emekçiler toplumu"nu da böylece kurmuş olacağız."

Gorgolini, **Le fascisme,** s. 162.

XVI. KAPİTALİZMİN KURBANI İŞÇİLER VE PATRONLAR

José Antonio Primo de Rivera, **İspanyol Devrimi,** (19 Mayıs 1935)

"Biz kapitalizmden söz ederken —hepinizin bildiği gibi— mülkiyete karşı çıkmıyoruz. Özel mülkiyet kapitalizmin karşıtıdır: mülkiyet insanın sahip bulunduğu şey üzerindeki dolaysız izdüşümüdür; onun temel özniteliklerinden biridir. Kapitalizm, bu insan mülkiyeti yerine, ekonomik egemenliğin teknik aleti olan kapitalizmin mülkiyetini geçirmiştir. Kapitalizm, küçük mülkiyete karşı korkunç ve eşitsiz rekabet uyarınca, zanaatçılığı, küçük sanayii, küçük tarımı yıkmıştır. Onları büyük tröstlerin, büyük banka gruplarının iktidarına teslim etmiştir ve gitgide daha da çok etmektedir. Kapitalizm ensonu, emekçileri ve girişimcileri, patronları ve işçileri de, bü-

tün özniteliklerinden yoksun insanın o kaygı verici, o insanlık altı durumuna düşürür. Ve benim herkesin kafasına iyice yerleştiğini görmek istediğim şey de işte budur. İşçi partilerine patron partileri olarak, ya da tersine, patron topluluklarına işçi düşmanları olarak görünme yanlış anlamasına yol açmayalım. İşçiler, girişimciler, teknisyenler, yöneticiler, üretimin zorunlu öğelerini oluştururlar; ve bir de, yıkıcı bir kredi sistemi, esham ve tahvilat sahiplerinin aşırı ayrıcalıklarıyla, üretimden en iyi payı alıp götüren ve patronları, girişimcileri, yönetici ve işçileri aynı derecede çökertip aynı derecede yoksullaştıran bir kapitalist sistem vardır."

Aktaran: D. Teissonnier, **op. cit.**, 2. bölüm, s. 34.

XVII. NAZİ KORPORASYON

"Nazi korporasyon bir sınıf savaşımı organı değil, ama bir mesleki temsil organıdır. Nazi devlet hiçbir "sınıf" tanımaz, ama yalnızca siyasal bakımdan tamamen eşit haklara, dolayısıyla aynı genel ödevlere sahip burjuvalar ,ve bunların yanı sıra da devletin, kesinlikle hiçbir hakka sahip bulunmayan uyruklarını tanır.

"Nazi anlamıyla korporasyona düşen görev, kimi insanları bir araya getirerek, onları yavaş yavaş bir sınıfa dönüştürmek, sonra da halk topluluğu içinde benzer biçimde örgütlenmiş bulunan öbür sınıflara karşı savaşıma sokmak değildir. Biz korporasyona her şeyden önce bu görevi veremeyiz, ama Marksizmin savaşım aleti du-

rumuna geldiği zaman ona bu görev verildi. Korporasyon kendi başına sınıflar savaşımının eşanlamlısı değildir, ama kendi sınıflar savaşımı için onu bir alet durumuna getiren Marksizm olmuştur. Uluslararası Yahudi toplumun, özgür ve bağımsız ulusal devletlerin ekonomik temellerini yıkmak, onların ulusal sanayi ve ulusal ticaretlerini yok etmek ve bu sayede özgür halkları devletler üstü dünya Yahudi maliyesinin hizmetinde köleleştirmek için kullandığı ekonomik orduyu Marksizm yaratmıştır.

"Nazi korporasyon, bu nedenle, ulusal ekonomik yaşama katılan belirli grupların örgütlü bir biçimde toplanmaları sayesinde, ulusal ekonominin güvenliğini artırmalı, ulusal halk topluluğu üzerinde yıkıcı bir etkide bulunabilecek her engeli ortadan kaldırarak ulusal ekonominin gücünü pekiştirmeli, engellerin devlete zarar vermemeleri ve sonunda ekonomi bakımından da bir felâket ve bir bozukluk durumuna gelmemeleri için, halk topluluğunun zinde gücünü de pekiştirmelidir [...]

"[...] Nazi işçi, ulusal ekonominin refahının, kendi öz maddi mutluluğu anlamına geldiğini bilmelidir.

"Nazi patron, işçilerinin mutluluk ve hoşnutluğunun, kendi öz ekonomik refahının temel varoluş ve gelişme koşulu olduğunu, bilmelidir.

"Nazi işçiler de, nazi patronlar da, tüm halk topluluğunun temsilci ve savunucularıdırlar. Çalışmalarında onlara tanınmış bulunan büyük kişisel özgürlük oranı, tek kişinin çalışma yeteneğinin, yukardan zorlamadan çok özgürlüğün bir genişlemesiyle arttığı olgusuyla açıklanmalıdır; en usta, en yetenekli ve en çalışkanı daha ileri götürecek olan doğal ayaklanmanın engellenmemesi gerekir."

A. Hitler, **Mein Kampf**, s. 596.

KAYNAKÇA*

P. AYCOBERRY. **La Question nazie. Les Interprétations du national socialisme 1922-1975** Points-Histoire. Seuil 1979.

G. BADIA. **Histoire de l'Allemagne Contemporaine. 2** cilt, Ed. Sociales 1962.

S. BERSTEİN et P. MILZA. **L'Italie Fasciste.** Collection 112, A. Colin 1970.

J. BILLIG. **Les Camps de concentration dans l'économie du Reich hitlérien,** PUF 1973.

J. P. FAYE. **Théorie des récit. Introduction aux langages totalitaires,** Hermann 1972.

* Faşizm konusundaki kaynakça son derece zengindir. Aşağıdaki kaynakça bu kitapta ele alınan konulardan biri ya da öbürü üzerinde bir düşünme olanağı veren birkaç fransızca yapıtla sınırlandırılmıştır.

J. P. FAYE. **Langages totalitaires,** Hermann 1972.
M. GALLO. **L'Italie de Mussolini,** Marabout Université 1966.
M. GALLO. **Histoire de l'Espagne Franquiste,** Laffont 1969.
A. GROSSER. **Dix leçons sur le fascisme,** Grandes études contemporaines, Fayard 1976.
P. MILZA. **Fascismes et idéologies réactionnaires en Europe 1919-1945.** A. Colin 1969.
E. NOLTE. **Les Mouvements fascistes. L'Europe de 1919 à 1945,** Çev. Julliard 1970.
E. NOLTE. **Le Fascisme dans son époque.**
C. 1 **l'Action Francaise.**
C. 2 **Le Fascisme İtalien.**
C. 3 **Le National-Socialisme,** çev. Juliard 1970.
R. PARIS. **Les Origines du fascisme. Questions d'histoire,** Flammarion 1968.
S. G. PAYNE. **Phalange, histoire du fascisme espagnol,** Ruedo Iberico 1965.
N. POULANTZAS. **Fascisme et dictature. La troisième Internationale face au fascisme,** Maspero 1970.
W. REICH. **La Psychologie de masse du fascisme,** çev. Payot 1972.
W. SHERIDAN ALLEN. **Une Petite ville nazie 1930-1935,** Laffont 1967.

Faşizmin bir çözümlemesi için kaynaklar :

2 cilt 10/18, F. CHATELET, J. T. BESANTI, R. DADOUN, J. P. FAYE, M. A. MACCIOCCHI, G. MILLER, J. M. PALMİER, N. POULANTZAS, D. SIBONY, PH. SOLLERS, A. URIBE ve J. M. VINCENT'den metinler, Union général d'éditions 1976.
Recherches İnternationales, le fascisme hitlérien n° 69-70, 1971-1972.
Recherches İnternationales, le fascisme italien. Huit leçons de Palmiro TOGLTATTI, n° 68, 1971.

FAŞİZM
İDEOLOJİ VE UYGULAMALAR

Roger Bourderon, faşizm, nazizm ve falanjizmin ilk uç verişinden ideolojik biçimlenişine değin, karşılaştırmalı bir çözümlemesini içe duyumsuyor.

Doğal olarak tarihsel ve toplumsal farklılıklar gösteren İtalya, Almanya ve İspanya'da, faşizmin ilk belirtilerinin özel görünümlerini ve ortak yönlerini, Bourderon, toplumsal dokunun en küçük öğelerine ve bu öğelerin kılcal damarlarına ulaşarak, daha sonra erginleşecek olan biçimlerine bütünlüyor.

Faşizmin tüm gerici ve kötücül düşünlerini ve bunların yaşama geçirildiği etkinlikleri izlerken, okur, kin ya da öç alma yerine, faşizme karşı, bilinçli bir düşünsel sağlamlıkla donandığını içten içe duyumsuyor.

Faşizmin bu özel ve özgün biçimlerini öğelerine ayrıştırarak bütünleştirmede, sezilir bir başlangıcın nasıl bir erimi gözettiği ve nereye vardığını algılatmada, yazar, yalnızca bu üç ülkede yaşanmış bulunan tarihsel bir dönemi açıklamakla kalmıyor, kapitalizmin boyverdiği hemen hemen her ülkede, şu ya da bu biçimde uç verebilecek, vermekte olan, vermiş bulunan faşist eğilimlerin temel modelini de kavramamıza olanak sağlıyor.

Ulusun demokratik mekanizmalarla oluşmuş istencinin yadsınması, faşizmin, temel devinim noktası olarak da açıklanabilir. Egemenliğe ulaşması ise, toplumun tarihsel derinliğinin gerici öğelerinden kaynağını alan ve kendini, ulusun koruyucusu ve büyük istencinin cisimleşmesi olarak algılatan bir anlayışın genel olarak benimsenmesinde aranmalıdır.

FAŞİZM

Roger Bourderon, faşizm, nazizm ve falanjizmin ilk uç verişinden ideolojik biçimlenişine değin, karşılaştırmalı bir çözümlemesini sunuyor bu kitapta.

Doğal olarak tarihsel ve toplumsal farklılıklar gösteren İtalya, Almanya ve İspanya'da, faşizmin ilk belirtilerinin özel görünümlerini ve ortak yönlerini, Bourderon, toplumsal dokunun en küçük öğelerine ve bu öğelerin kılcal damarlarına ulaşarak, daha sonra erginleşecek olan biçimlerine bütünlüyor.

Faşizmin tüm gerici ve kötücül düşünlerini ve bunların yaşama geçirildiği etkinlikleri izlerken, okur, kin ya da öç alma yerine, faşizme karşı, bilinçli bir düşünsel sağlamlıkla donandığını içten içe duyumsuyor.

Faşizmin bu özel ve özgün biçimlerini öğelerine ayrıştırarak bütünleştirmede, sezilir bir başlangıcın nasıl bir erimi gözettiği ve

